Bismillahirrahmanirrahim

Onaltıncı cildin başı

(Altıncı defter)

ز آن سر دیگر تو پا بر عقده زن - یك سر رشته گره بر پای من

23145- "Öyle yapalım… İpin bir ucu benim ayağıma bağlansın, öbür ucunu da sen kendi ayağına bağla" dedi.

مر ترا نك شد سر رشته پدید - تا توانم من در این خشکی کشید

23146- Böylece bu kupkuru yeryüzünde ipi çekebileyim de, sen de derdimi anla, seni görmek istediğimi bil.

که مرا در عقده آرد این خبیث - تلخ آمد بر دل چغز این حدیث

23147- Bu söz, kurbağanın hoşuna gitmedi. İçinden "Bu pis fare beni bağlayacak" diye düşündü.

چون در آید از فنی نبود تهی - هر کراهت در دل مرد بهی

23148- İyi bir kimsenin gönlüne, herhangi bir şey yüzünden bir kötümserlik gelirse, bu boş yere gelmez.

نور دل از لوح کل کردست فهم - وصف حق دان آن فراست را نه وهم

23149- O sezişi, anlayışı, Hakk'ın anlayışı bil, vehim bilme. Müminin gönlündeki nur, o anlayışı külli levhinden okumuştur.

با جد آن پیلبان و بانگ هیت - امتناع پیل از سیران به بیت

23150- Fil sahibi o kadar çalıştı, o kadar bağırıp çağırdı da, yine fil, Hakk'ın evine gitmeden sakınmıştı, çekinmişti.

Bir evvelki beyitte, Hazret-i Mevlâna, Peygamber Efendimizin şu hadisine işaret etmektedir: ***"Müminin firasetinden sakının; çünkü mümin, Allah'ın nuru ile bakar, görür"*** Sonraki beyitlerde "Fil Vakası"nı hatırlatmaktadır.

با همه لت نه کثیر و نه قلیل - جانب کعبه نرفتی پای پیل

23151- O kadar sopa yediği hâlde, filin ayağı Kâbe tarafına bir adım bile atamadı.

یا بمرد آن جان صول افزای او - گفتیی خود خشك شد پاهای او

23152- Sanki filin ayakları kurudu kaldı. Yahut saldırgan canı kalmadı, ölüp gitti.

پیل نر صد اسبه گشتی گام زن - چون که کردندی سرش سوی یمن

23153- Fakat başını Yemen tarafına çevirdikleri zaman, o erkek fil, yüz at hızıyla koşmaya başladı.

چون بود حس ولی با ورود - حس پیل از زخم غیب آگاه بود

23154- Fil, görünmez âlemden, gayb âleminden gelen darbeyi hissetmişti. Fil böyle olursa, ilhama mazhar olan veli nice olur.

بهر یوسف با همه اخوان او - نه که یعقوب نبی آن پاك خو

23155- Güzel huylu Yakup Peygamber de, kardeşleri Yusuf için izin almak istedikleri zaman…

تا برندش سوی صحرا یك زمان - از پدر چون خواستندش دادران

23156- Bu kardeşleri, az bir zaman için müsaade alıp onu kırlara götürmek istedikleri vakit, babalarına…

یك دو روزش مهلتی ده ای پدر - جمله گفتندش میندیش از ضرر

23157- Baba! Bir zarar gelir diye düşünme, bir iki gün ona izin ver de…

یوسف خود را به سیران و ظعین - که چرا ما را نمی‌داری امین

23158- Onunla beraber çayırda oynayalım. Bu davette biz emin kişileriz, onu eğlendirmek, ona iyilik etmek istiyoruz.

ما در این دعوت امین و محسنیم - تا بهم در مرجها بازی کنیم

23159- Bize neden emniyet etmiyorsun? Neden Yusuf'u bizimle gezmeye göndermiyorsun?

می‌فروزد در دلم درد و سقم - گفت این دانم که نقلش از برم

23160- Dedikleri zaman, Yakup "Şunu biliyorum ki, onun benim yanımdan ayrılması gönlümü yakıyor, içime bir dert, bir mahzunluk getiriyor."

که ز نور عرش دارد دل فروغ - این دلم هرگز نمی‌گوید دروغ

23161- Şu gönlüm beni hiç aldatmaz, hiç yalan söylemez, çünkü gönülde arş nurunun parıltısı var.

و ز قضا آن را نکرد او اعتداد - آن دلیل قاطعی بد بر فساد

23162- Yakup'un gönlüne gelen şey, işteki fesadın, kötülüğün kati bir deliliydi. Fakat kazadan ve kaderden korunması da mümkün değildi.

که قضا در فلسفه بود آن زمان - در گذشت از وی نشانی آن چنان

23163- İçine belirli şüpheler düştüğü hâlde, yine de Yusuf'u gönderdi. Çünkü kaza ve kader neyse, o olacaktır.

بو العجب افتادن بینای راه - این عجب نبود که کور افتد به چاه

23164- Körün kuyuya düşmesine şaşılmaz. Asıl şaşılacak şey, yolu gören kişinin düşmesidir.

چشم بندش یفعل اللّه ما یشاست - این قضا را گونه‌گون تصریفهاست

23165- Şu kazanın, şu kaderin, çeşit çeşit, renk renk işleri, gözyaşları var. Allah ne dilerse, o olur.

Bu beyitte, Al-i İmran Suresi'nin 40. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Allah dilediğini yapar."***

موم گردد بهر آن مهر آهنش - هم بداند هم نداند دل فنش

23166- Gönül, kaderin hünerini hem bilir, hem bilmez. Mührünü basmak için, demiri bile mum gibi yumuşatır.

چون در این شد هر چه افتد باش گو - گوییا دل گویدی که میل او

23167- Gönül, derdi ki: "Mademki Allah'ın takdiri böyle… O, böyle olmasını istiyor… Varsın olsun."

در عقالش جان معقل می‌کند - خویش را زین هم مغفل می‌کند

23168- Kendisi bundan gafil kalmaktaydı, bundan haberi yoktu. Can da, takdirine ip ile bağlanmış kalmıştır.

آن نباشد مات باشد ابتلا - گر شود مات اندر این آن بو العلا

23169- O yüce kişi bu işte mat olursa, bu mağlup oluş değildir. Allah'ın takdirine uğramaktır.

Bu beyitte, peygamberlerin de iptilaları olduğu, onların da rıza kapısından geçmek zorunda kaldıkları belirtilmektedir. Onlar masumdurlar. Onların da, bir hikmet icabı ubudiyetin tecellisi ile karşılaştıkları bir hakikattir.

يك هبوطش بر معارجها برد - يك بلا از صد بلايش واخرد

23170- Bir bela, onu yüz beladan kurtarırır; bir kere iniş, onu pek yükseklere çıkarır.

از خمار صد هزاران زشت خام - خام شوخی که رهانیدش مدام

23171- Ham bir şuhun içtiği şarap, kendisini yüz binlerce ham çirkinin verdiği rahatsızlıklardan, baş ağrılarından kurtarır.

Beyitte geçen şarap, sevgi şarabıdır. Bu şarabı, ızdırap olarak kabul edenler de var. Izdırap, bela, şarap Hakk'tan geldiği için, sevgi şarabı yerine geçer. İnsanı hayatın kötülüklerinden kurtarır. Bela şarabıyla sarhoş olan kimse, sıkıntılardan, acılardan kurtulur.

جست از رق جهان و آزاد شد - عاقبت او پخته و استاد شد

23172- Sevgi şarabını içen kişi, sonunda pişti, kemale geldi. Dünya isteklerinden, maddeye olan bağlılıklarından kurtuldu, azat oldu.

شد ممیز از خلایق باز رست - از شراب لایزالی گشت مست

23173- Zavallı olmayan, ilahî aşk şarabını içti, kendinden geçti. Halktan kurtuldu. İyiyi kötüyü ayırt etmeye başladı.

وز خیال دیده‌ی بی‌دیدشان - ز اعتقاد سست پر تقلیدشان

23174- İnancını taklitten tahkike götürdü. Halkın zayıf imanından, boş hayallerinden kendini kurtardı. Gerçeği görmeye başladı.

پیش جزر و مد بحر بی‌نشان - ای عجب چه فن زند ادراکشان

23175- Halkın idraki, Hakk'ın görünmez mana denizin kabarmasından, alçalmasından ne anlar? Onların anlayışları, ilahî hakikatlerin tecellisinden habersizdir.

ملك و شاهی و وزارتها رسید - ز آن بیابان این عمارتها رسید

23176- Bilmezler ki bu mamureler, bu şehirler, bu yapılar, onun çölünden belirdi. Padişahlık, sultanlık, vezirlik, hep ondan geldi.

می‌رسند اندر شهادت جوق جوق - ز آن بیابان عدم مشتاق شوق

23177- O yokluk çölünden şu görünen âleme özlemler duyulur. O âlemden bu

âleme bölük bölük, çeşit çeşit varlık gelip durmada.

می‌رسد در هر مسا و غادیه - کاروان بر کاروان زین بادیه

23178- O çölden her akşam, her sabah kervan üstüne kervan gelir.

که رسیدم نوبت ما شد تو رو - آید و گیرد وثاق ما گرو

23179- O âlemden gelenler, "Biz geldik" diyorlar. "Sıra bizim, yaşamak nöbeti bizim, artık siz gidin" diyerek, yerimizi yurdumuzu alıyorlar.

زود بابا رخت برگردون نهاد - چون پسر چشم خرد را بر گشاد

23180- Çocuk akıllanıp akıl gözünü açınca, baba, alelacele pılını pırtısını toplayıp arabaya yüklüyor.

و آن از آن سو صادران و واردان - جاده‌ی شاه است آن زین سو روان

23181- O âlemden bu âleme bir ana cadde var. Oradan buraya geliyorlar, buradan oraya gidiyorlar.

می‌نبینی قاصد جای نویم - نیك بنگر ما نشسته می‌رویم

23182- İyice bak, dikkat et de gör, biz otururken gidiyoruz, haberimiz yok. Biz, yeni bir yere gidiyoruz, fakat gittiğimizi görmüyoruz.

بلکه از بهر غرضها در مال - بهر حالی می‌نگیری راس مال

23183- Aklını başına al da, sermayeni bugün için değil, ilerde bir şey yapmak için biriktir, hazırlan.

که مسیر و روش در مستقبل است - پس مسافر این بود ای ره پرست

23184- Ey yolculuğu seven kişi! Yolcu ona derler ki, yolu düşünür, varacağı yeri hesaplar, akıllı hep ileridedir.

دم به دم در می‌رسد خیل خیال - همچنانك از پرده‌ی دل بی‌کلال

23185- Gönül perdesinin arkasından, yorulmadan, usanmadan zaman zaman hayal sürüleri gelip durmadadır.

در پی هم سوی دل چون می‌رسند - گرنه تصویرات از یك مغرسند

23186- Bu düşünceler, hep bir kaynaktan, bir yerden gelmeseydi, nasıl olurdu da hepsi gönüle yol bulup erişirdi?

سوی چشمه‌ی دل شتابان از ظما - جوق جوق اسپاه تصویرات ما

23187- Düşüncelerimizin orduları, bölük bölük, susamış bir hâlde gönül kaynağına doğru koşuyorlar.

دایما پیدا و پنهان می‌شوند - جره‌ها پر می‌کنند و می‌روند

23188- Onlar testilerini doldurup giderler, bazen meydana çıkarlar, kendilerini gösterirler, bazen gizlenirler, izlerini kaybederler.

دایر اندر چرخ دیگر آسمان - فکرها را اختران چرخ دان

23189- Sen, düşünceleri, gökyüzünün yıldızları gibi bil; onlar, bir başka göğün etrafında döner dururlar.

Dikkat edilirse görülür ki, bu beyitlerde Hz. Mevlâna, şu âlemin her an görünmez

âlemden, yani gayb âleminden bu görünen âleme geldiğini, sonra bu görünen âlemden tekrar gayb âlemine gittiğini, sonra tekrar bu âleme döndüğünü ifade buyurmaktadır. Kaf Suresi'nin 15. ayetine işaret vardır: ***"İlk yaratma ile yorulup âciz mi kaldık ki,*** *(yeniden yaratmayalım?)* ***Doğrusu onlar yeni bir yaratmadan şüphe içindedirler."***

Gönül âlemimizin de böyle olduğunu, yeni yeni düşüncelerin, yeni yeni hayallerin belirdiğini, âdeta oturduğumuz hâlde her an yeni bir âleme geldiğimizi, bu gidişten haberimiz olmadığını ifade buyurmaktadır. Bu dünya üzerine her an doğan çocuklarla her an ölenlerin de bu beyitlerde ifadesi bulunabilir.

نحس دیدی صدقه و استغفار کن - سعد دیدی شکر کن ایثار کن

23190- Kutlu yıldızı görünce şükret, ihsanda bulun. Kutsuz yıldızı görünce de, sadaka ver, tövbe et.

Burada, fikirler yıldızlara benzetilmektedir. Düşüncelerinde iyilik görülürse, şükret ve ihsanlar da bulun. "Allah'ıma hamd olsun! Kalbimin kökünde fikirler, saadet ve salah üzeredir" de. Eğer fikirlerinde hata ve günah tarafına gidiş varsa, fukaraya sadaka ver, Cenab-ı Hakk'a tövbe et.

طالعم مقبل کن و چرخی بزن - ما که‌ایم این را بیا ای شاه من

23191- Ey benim padişahım! Biz kimiz ki? Gel, gel talihimi sen iyiliğe çevir; kutsuzluğu, sen kutluluk yap.

که ز آسیب ذنب جان شد سیاه - روح را تابان کن از انوار ماه

23192- Ruhu, ay ışıkları ile aydınlat; tutulma yerinde, o yerin kutsuzluğu ile simsiyah oldu.

از چه و جور رسن بازش رهان - از خیال و وهم و ظن بازش رهان

23193- Onu tekrar hayalden, vehimden, zandan kurtar; onu tekrar kuyu derdinden halas et.

پر بر آرد بر پرد ز آب و گلی - تا ز دل داری خوب تو دلی

23194- Böylece de dertli bir gönül, senin güzel huyunun, merhametinin sayesinde kanatlansın, uçsun, şu balçıktan kurtulsun.

یوسف مظلوم در زندان تست - ای عزیز مصر و در پیمان درست

23195- Ey Mısır azizi! Ey ahdinde duran kişi! Mazlum Yusuf, senin zindanındadır.

زود کالله یُحِبُّ المحسنین - در خلاص او یکی خوابی ببین

23196- Haydi, onu kurtarmak için hemen bir rüya gör. Çünkü Allah, ihsan sahiplerini sever.

Burada, Al-i İmran Suresi'nin 134. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Allah da güzel davrananları sever."*** Bundan sonraki beyitlerde, Yusuf Aleyhisselamın malum kısasına işaret vardır.

هفت گاو فربهش را می‌خورند - هفت گاو لاغری پر گزند

23197- Yedi tane hasta ve zayıf öküz, yedi semiz öküzü yiyor.

سنبلات تازه‌اش را می‌چرند - هفت خوشه‌ی خشك زشت ناپسند

23198- Yedi kuru, bozuk başak, yedi taze yeşil başağı otluyor.

هین مباش ای شاه این را مستجیز - قحط از مصرش بر آمد ای عزیز
23199- Ey aziz! Mısır'da kıtlık başladı. Padişahım! Bu kıtlığa göz yumma.

هین ز دستان زنانم وارهان - یوسفم در حبس تو ای شه نشان
23200- Ey padişahım! Ben, senin zindanında kalmış bir Yusuf'um, beni kadınların elinden kurtar.

شهوت مادر فگندم که اهبطوا - از سوی عرشی که بودم مربط او
23201- Ben yükseklerdeydim, arş tarafındaydım; anamın şehveti, "İnin!" emri ile beni buraya, aşağılara düşürdü.

Burada, Bakara Suresi'nin şu mealde olan 36. ayetinden lafzi iktibas var: ***"Derken, şeytan onların ayağını oradan kaydırdı. İçinde bulundukları nimet yurdundan çıkardı.*** *(Biz de)* ***dedik ki: Birbirinize düşman olarak inin. Sizin yeryüzünde kalıp bir süre yaşamanız lazımdır."***

از فن زالی به زندان رحم - پس فتادم ز آن کمال مستتم
23202- O tam yücelikten, o yüksek mevkiden, yaşlı bir kadının hilesi ile rahim zindanına tıkıldım.

لاجرم کید زنان باشد عظیم - روح را از عرش آرد در حطیم
23203- Ruhumu, yükseklerden, arştan bu süfli yere, bu dünyaya getirdi. Gerçekten kadınların hilesi pek büyük.

چون که بودم روح و چون گشتم بدن - اول و آخر هبوط من ز زن
23204- Her şey kadın yüzünden oldu. Yeryüzüne inişim de kadın yüzünden oldu. Ben ruhtum, nasıl oldu da bedene girdim, beden oldum?

یا بر آن یعقوب بی‌دل رحم آر - بشنو این زاری یوسف در عثار
23205- Ya bu zavallı? Düşün, Yusuf'un dertli dertli ağlamasını dinle yahut gönlünü Yusuf'a vermiş olan Yakupa'a acı.

که فگندندم چو آدم از جنان - ناله از اخوان کنم یا از زنان
23206- Hazreti Âdem gibi cennetlerden kovuldum. Kardeşlerimden mi feryat edeyim, kadınlardan mı?

کز بهشت وصل گندم خورده‌ام - ز آن مثال برگ دی پژمرده‌ام
23207- Şeytana uyup cennette buğday yediğim için, hazan yaprağı gibi sarardım, soldum.

و آن سلام سلم و پیغام ترا - چون بدیدم لطف و اکرام ترا
23208- Senin lütfunu, ihsanını, gönderdiğin haberi, selamı duyunca…

در سپندم نیز چشم بد رسید - من سپند از چشم بد کردم پدید
23209- Kem göz değmesin diye, ateşe çörek otu attım. Attım ama çörek otuna da nazar değdi.

چشمهای پر خمار تست و بس - دافع هر چشم بد از پیش و پس
23210- Önünde de, sonunda da, her kötü gözün kötülüğünü gideren, ancak ve ancak senin mahmur gözlerindir.

مات و مستاصل کند نعم الدوا - چشم بد را چشم نیکویت شها

23211- Sultanım, kötü gözü, senin güzel gözlerin mat eder. O gözler, ne de güzel devadır.

چشم بد را چشم نیکو می‌کند - بل ز چشمت کیمیاها می‌رسد

23212- Hatta o güzel gözlerinden kimyalar elde edilir. O gözler, kötü gözü bile iyi göz hâline getirir.

چشم بازش سخت با همت شده‌ست - چشم شه بر چشم باز دل زده‌ست

23213- Padişahın gözü gönül doğanın gözüne değince, doğan yücelir, pek himmetli, pek tesirli, pek kudretli bir göze sahip olur.

می‌نگیرد باز شه جز شیر نر - تا ز بس همت که یابید از نظر

23214- O bakıştan öyle bir himmet, öyle bir kudret elde eder ki, artık erkek arslandan başka bir av tutmaz.

هم شکار تست و هم صیدش توی - شیر چه کآن شاه باز معنوی

23215- Arslan da nedir ki? O manevi yüce doğan, hem senin avındır, hem de seni avlar.

نعره‌های لا أُحِبُّ الآفلین - شد صفیر باز جان در مرج دین

23216- Can doğanının din meydanındaki ıslığı, "Ben, batan şeyleri sevmem" feryadı olur.

از عطای بی‌حدت چشمی رسید - باز دل را که پی تو می‌پرید

23217- Senin peşinde uçan can doğanına bakışların bir kere ilişti de, bu suretle sonsuz lütuflarına nail oldu.

Bir evvelki beyitte geçen, ***"Ben, batan şeyleri sevmem"*** Enam Suresi'nin 76. ayetinden alınmıştır: ***"Gece olunca,*** *(Hz. İbrahim)* ***bir yıldız gördü:*** *(Rabbim budur)* ***dedi. Yıldız batınca: Ben, batan şeyleri sevmem, dedi."***

هر حسی را قسمتی آمد مشاع - یافت بینی بوی و گوش از تو سماع

23218- Burnu, senin kokundan bir koku aldı. Kulağı, senden bir ses duydu. Böylece her duygusu, hesaba gelmez lütuflar buldu.

نبود آن حس را فتور مرگ و شیب - هر حسی را چون دهی ره سوی غیب

23219- Sen hangi duyguya gayb âleminin yolunu açarsan, o duygu, artık eskimez, yıpranmaz, ölmez.

تا که بر حسها کند آن حس شهی - مالك الملکی به حس چیزی دهی

23220- Mülk sahibisin sen, duyguya öyle bir ihsanda bulunursun, öyle bir şey verirsin ki, o duygu, öbür duygulara padişahlık eder.

"SULTAN MAHMUT'UN, BİR GECE HIRSIZLARIN ARASINA DÜŞMESİ; ONLARIN HÂLLERİNİ ANLAMAK İÇİN, BEN DE SİZDEN BİRİYİM, DEMESİ"

حکایت شب دزدان که سلطان محمود شب در میان ایشان افتاد که من یکی‌ام از شما و بر احوال ایشان مطلع شدن الی آخره

با گروهی قوم دزدان باز خورد - شب چو شه محمود بر می‌گشت فرد

23221- Sultan Mahmut, bir gece yalnız başına gezerken bir sürü hırsıza rastladı.

گفت شه من هم یکی‌ام از شما - پس بگفتندش کیی ای بو الوفا

23222- Hırsızlar, ona "Sen kimsin?" diye sordular. Sultan Mahmut, "Ben de sizlerden biriyim" diye cevap verdi.

تا بگوید هر یکی فرهنگ خویش - آن یکی گفت ای گروه مکر کیش

23223- İçlerinden biri, "Ey her zaman onu bunu aldatan, hileye başvuran dostlar! Haydi herkes, hünerini, marifetini söylesin" dedi.

کاو چه دارد در جبلت از هنر - تا بگوید با حریفان در سمر

23224- Herkes, tabiatında, yaratılışında ne hüner varsa, şu gece vakti söylesin bakalım.

هست خاصیت مرا اندر دو گوش - آن یکی گفت ای گروه فن فروش

23225- Biri, "Ey marifetli kişiler!" dedi, "Benim hünerim iki kulağımdadır."

قوم گفتندش ز دیناری دو دانگ - که بدانم سگ چه می‌گوید به بانگ

23226- "Köpek havladığı zaman, onun ne dediğini anlarım" dedi. Öbürleri, "Bu hüner beş para etmez" dediler.

جمله خاصیت مرا چشم اندر است - آن دگر گفت ای گروه زر پرست

23227- Başka biri, "Ey altın peşinde koşanlar! Ey altına tapanlar!" dedi, "Benim bütün marifetim gözlerimdedir."

روز بشناسم من او را بی‌گمان - هر که را شب بینم اندر قیروان

23228- Gece karanlığında kimi görürsem, hiç şüphe etmeden onu gündüz tanırım.

که زنم من نقبها با زور دست - گفت یك خاصیتم در بازو است

23229- Başka biri de, "Benim marifetim burnumdadır" dedi, "İşim gücüm toprakları koklamaktır."

کار من در خاکها بو بینی است - گفت یك خاصیتم در بینی است

23230- Bir başkası, "Benim hünerim kolumdadır" dedi. "Elimin zoru ile delik delerim."

که رسول آن را پی چه گفته است - سر الناس معادن داد دست

23231- "İnsanlar madenlere benzerler" hadisinin sırrına erdim. Peygamber neden buyurmuş?

Burada, ***"İnsanlar, altın ve gümüş gibi madenlere benzerler"*** hadisi, insanların çeşitli kabiliyette, çeşitli vasıflarda yaratıldığını göstermektedir.

چند نقد است و چه دارد او ز کان - من ز خاك تن بدانم کاندر آن

23232- Ben, ten toprağını koklayınca, onun içinde ne kadar para var, ne madeni var bilirim, anlarım.

و آن دگر دخلش بود کمتر ز خرج - در یکی کان زر بی‌اندازه درج

23233- Herkes bilir ki, bazı madende ölçüsüz altın vardır. Öbüründe geliri masrafından çok azdır.

خاك ليلى را بيابم بى‌خطا - همچو مجنون بو كنم من خاك را

23234- Ben, Mecnun gibi toprağı koklayınca, Leyla'nın toprağını hata etmeden bulurum.

گر بود يوسف و گر آهرمنى - بو كنم دانم ز هر پيراهنى

23235- Her gömleği koklarım. O gömlek, Yusuf'un gömleği midir? Yoksa bir sapığın, bir şeytanın gömleği midir? Anlarım.

Derler ki, Leyla ölünce Mecnun onun nereye gömüldüğünü öğrenmek istemiş, mezarını göstermemişler. Mecnun, mezarlığa gidip yeni kabirlerin topraklarını koklayarak Leyla'nın mezarını bulmuş ve "Leyla'nın kabrini, onu sevenden gizlediler ama kabrin toprağındaki güzel koku, kabri bildirdi" mealindeki beyti okumuş.

ز آن نصيبى يافت اين بينى من - همچو احمد كه برد بوى از يمن

23236- Cenab-ı Peygamber de, Yemen tarafından gelen kokuyu almış, benim şu burnum da o nasibi bulmuştur. O lütfa nail olmuştur.

Bu beyitte, Veysel Karani Hazretleri'ne ait olan bir hadiseye işaret var. Rivayete göre Veysel Karani, ümmetin güneşi, dinin meşalesi, tasavvuf ehlinin en büyüklerindendi. Peygamber Efendimizin zaman-ı saadetlerinde yaşadığı hâlde, dostun hâlinin galabesi, anne hakkı gibi iki sebep yüzünden Peygamber Efendimizi görememişti. Peygamber Efendimizin vefatından sonra, beraberlerinde Hazreti Ali olduğu hâlde Mekke'ye gelen Hazreti Ömer, burada okuduğu bir hutbede şöyle demişti: "Ey Necdiler! Ayağa kalkınız." Bu söz üzerine Necidliler ayağa kalkmışlar. Bunun üzerine Hazreti Ömer, "İçinizde Karen'den kimse var mı?" diye sordu. "Evet, var" dediler ve ona Karenli birkaç kişi gönderdiler. Hazreti Ömer, onlara Veysel Karani Hazretleri'ni sordu. Şöyle cevap verdiler: "Veysel Karani diye bir deli divane vardır. Yolda bulduğu paçavraları topluyor. Onları temizliyor, birbirlerine yama yaparak üzerindeki hırkayı meydana getiriyor. Veysel, mamur yerlerde hiç bulunmaz. Halk arasına karışmaz. Halkın yediğinden yemez. Neşe ve gam nedir bilmez. Halk gülünce o ağlar, Halk ağlarsa o güler." Bunun üzerine Hazreti Ömer, "Veysel Karanî'yi görmek istiyorum" dedi. "O, çölde develerimize bakar" dediler. Hazreti Ömer ve Hazreti Ali kalktılar. Onu görmeye gittiler. Veysel Karani'yi namazda buldular. Namazını bitirinceye kadar oturup beklediler. Karanî, namazını bitirince onlara selam verdi. Onlar da, Peygamberimizin selamını haber verdiler, duasını istediler.

Daha sonra Veysel Karani Hazretleri Hazreti Ali'ye gelmiş, Sıffın muharebesinde Hazreti Ali'nin yanında şehit olmuştu.

Şarih Ankaravi, Hazreti Peygamber Efendimizin şu hadisini zikretmektedir: ***"Yemen tarafından rahmanın nefesini duyuyorum."*** Bu talihli kişi, işte yukarıda kısaca bahsedilern Veysel Karani Hazretleri'dir.

يا كدامين خاك صفر و ابتر است - كه كدامين خاك همسايه‌ى زر است

23237- Hangi toprakta altın bulunmaktadır? Hangi toprak değersiz, hayrı yok? Koklayarak bunları anlarım.

كه كمندى افكنم طول علم - گفت يك نك خاصيت در پنجه‌ام

23238- Hırsızlardan bir başkası da, "Benim hünerim pençemdedir" dedi, "Dağ tepesine kadar kement atabilirim."

تا كمندش برد سوى آسمانش - همچو احمد كه كمند انداخت جانش

23239- Peygamber Efendimiz gibi… Onun mübarek ruhu da bir kementti, göklerin en yüksek yerine ulaştı.

آن ز من دان ما رَمَيْتَ إِذْ رميت - گفت حقش ای کمند انداز بیت

23240- Cenab-ı Hakk, onun hakkında buyurdu ki: "Ey göklerin en yüksek arşına kement atan habibim! O atışı benden bil. Attığın vakit sen atmadın, ben attım."

Bir evvelki beyitte, "Kement, göklerin en yüksek yerine ulaştı" derken, burada Miraç'a işaret var.

Ondan sonraki beyitte ***"Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı"*** yüksek mealini ihtiva eden Enfal Suresi'nin 17.ayetinden lafzi iktibas var.

مر ترا خاصیت اندر چه بود - پس بپرسیدند ز آن شه کای سند

23241- Bundan sonra hırsızlar, sultan Mahmut'a "Ey güvenilir kişi! Senin marifetin, hünerin nedir?" diye sordular.

که رهانم مجرمان را از نقم - گفت در ریشم بود خاصیتم

23242- Sultan, "Benim hünerim, sakalımdadır" dedi, "Onunla suçluları cezadan kurtarırım."

چون بجنبد ریش من ایشان رهند - مجرمان را چون به جلادان دهند

23243- Suçluları cellatlara verdikleri zaman, sakalımı oynatınca suçlular kurtulur.

طی کنند آن قتل و آن تشویش را - چون بجنبانم به رحمت ریش را

23244- Sakalımı oynatınca, onları öldürmezler, o düşünceden de vazgeçerler.

که خلاص روز محنتمان شوی - قوم گفتندش که قطب ما توی

23245- Hırsızlar, sultana dediler ki: "Bizim reisimiz, kutbumuzsun sensin. Çünkü mihnet gününde, felaket zamanında, senin yüzünden kurtulacağız."

سوی قصر آن شه میمون شدند - بعد از آن جمله بهم بیرون شدند

23246- Ondan sonra, hep beraber yola düştüler. O kutlu sultanın sarayına doğru yürüdüler.

گفت می‌گوید که سلطان با شماست - چون سگی بانگی بزد از سوی راست

23247- Derken, sağ taraftan bir köpek havladı. Köpeğin dilinden anlayan kişi, "Köpek diyor ki" dedi, "Sultan, sizinle beraber bulunuyor."

گفت این هست از وثاق بیوه‌ای - خاك بو کرد آن دگر از ریوه‌ای

23248- Öbürü, toprağı kokladı. "Burası, dul bir kadının evinin toprağı" dedi.

تا شدند آن سوی دیوار بلند - پس کمند انداخت استاد کمند

23249- Kement atmasını bilen de, kement attı; hepsi o yüksek duvara çıktılar.

گفت خاك مخزن شاهی است فرد - جای دیگر خاك را چون بوی کرد

23250- Toprak kokusundan anlayan, bir başka yerin toprağını kokladı. "Burası" dedi, "O eşi bulunmayan padişahın hazinesinin toprağı."

هر یکی از مخزن اسبابی کشید - نقب زن زد نقب و در مخزن رسید

23251- Delik delmesini beceren, duvara bir yumruk attı. Duvar delindi. Her bir mahzenden işine yarar bir şey aşırdı.

قوم بردند و نهان کردند تفت - بس زر و زربفت و گوهرهای زفت

23252- Birçok altın, altın sırmalı kuşak, değerli mücevher alıp gizlediler.

حلیه و نام و پناه و راهشان - شه معین دید منزلگاهشان

23253- Padişah, onların evlerini gördü, belledi. Her birinin şekli, adı sığındıkları yer, gittikleri yol, hepsi aklında kaldı.

روز در دیوان بگفت آن سر گذشت - خویش را دزدید از ایشان باز گشت

23254- Padişah, onlardan kendini gizledi. Geri döndü. Başından geçenleri sabah olunca divanda anlattı.

تا که دزدان را گرفتند و ببست - پس روان گشتند سرهنگان مست

23255- Hemen açıkgöz, becerikli çavuşlar yolladılar; hırsızların hepsini yakalayıp bağladılar.

وز نهیب جان خود لرزان شدند - دست بسته سوی دیوان آمدند

23256- Onları, elleri bağlı olarak divana getirdiler. Hepsi de, can korkusundan tir tir titriyordu.

یار شبشان بود آن شاه چو ماه - چون که استادند پیش تخت شاه

23257- Tahtın önünde durunca, geceki dostlarının ay yüzlü padişah olduğunu gördüler.

روز دیدی بی‌شکش بشناختی - آن که چشمش شب به هرك انداختی

23258- Gece karanlığında kimi görürse, gündüz hiç şüphe etmeden onu tanıyan hırsız…

بود با ما دوش شب گرد و قرین - شاه را بر تخت دید و گفت این

23259- Padişahı tatta oturuyor görünce, "Bu" dedi, "Geceleyin bizimle arkadaşlık eden adamdır."

این گرفت ما هم از تفتیش اوست - آن که چندین خاصیت در ریش اوست

23260- Bunun sakalında o kadar hüner, o kadar marifet vardı. Bu tutulmamız da, yine onun marifeti, onun hüneri…

بر گشاد از معرفت لب با حشم - عارف شه بود چشمش لاجرم

23261- Padişahı tanıdığından kuvvet alarak, ağzını açtı, yumdu gözünü; tesirli bir tarzda söze başladı.

فعل ما می‌دید و سرمان می‌شنود - گفت وَ هُوَ مَعَکُمْ این شاه بود

23262- Dedi ki: "Nerde olursanız olun, o sizinle beraberdir, dedikleri padişah işte budur. Yaptığımız işleri görüyor, sırlarımızı, marifetlerimizi biliyor."

Burada, Hadid Suresi'nin şu mealdeki 4. ayetinden lafzi iktibas var: ***"Nerde olursanız, o sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı görmektedir."***

جمله شب با روی ماهش عشق باخت - چشم من ره برد شب شه را شناخت

23263- Gözüm gece vakti yola düştü, yol aldı. Padişahı gördü, tanıdı. Bütün gece, onun ay gibi parlak, güzel yüzü ile aşk oyunu oynadı.

Bu beyit, büyük Peygamber Efendimizin miracına işaret etmektedir.

کاو نگرداند ز عارف هیچ رو - امت خود را بخواهم من از او

23264- Ben, o padişahtan ümmetimi dileyeceğim, şefaatini isteyeceğim; o, kendisini tanıyandan yüzünü hiç çevirmez.

که بدو یابید هر بهرام عون - چشم عارف دان امان هر دو کون

23265- Bil ki, arifin gözü, iki âlemde de insana eman verir. Herkes, en güçlü padişahlar bile, onun yardımına muhtaçtır, ondan yardım görürler.

که ز جز حق چشم او ما زاغ بود - ز آن محمد شافع هر داغ بود

23266- Gözü padişahtan hiç ayrılmayan, başka şeye bakmayan, yanılmayan Hz. Muhammed, bu yüzden, her yüreği yanana, her dertliye şefaatçi oldu.

Bu beyitte, Necm Suresi'nin 17. ayetine işaret vardır: *"(Hazreti Muhammed'in)* ***gözü ne kaydı, ne yanıldı."***

ناظر حق بود و زو بودش امید - در شب دنیا که محجوب است شید

23267- Dünya gecesinde, güneş perde arkasına gizlenmişken, Hz. Muhammed'in mübarek gözü Hakk'ı görüyordu. Ümidi ondaydı.

دید آن چه جبرئیل آن بر نتافت - از أَ لَمْ نَشْرَحْ دو چشمش سرمه یافت

23268- İki gözü de, "Biz senin göğsünü açmadık mı, ferahlatmadık mı seni?" sürmesiyle sürmelenmişti. Cebrail'in bile görmeye dayanamadığını, o gördü.

Burada, İhşirah Suresi'nin ilk ayetinden lafzi iktibas vardır.

گردد او در یتیم با رشد - مر یتیمی را که سرمه‌ی حق کشد

23269- Hakk bir yetime sürme çekti mi, onu, doğru yola girmiş, eşsiz, nadir bir inci hâline getirir.

آن چنان مطلوب را طالب شود - نور او بر درها غالب شود

23270- Onun nuru, bütün incilerin, cevherlerin saçtığı ışıkları gölgede bırakır, onlardan üstün olur. Öyle istenen kişiye, Hakk isteyici kesilir.

لاجرم نامش خدا شاهد نهاد - در نظر بودش مقامات العباد

23271- Kulların hâlleri, ulaşacakları makamları, dereceleri, hepsi onun gözü önündeydi. Bu sebeple Cenab-ı Hakk, o mübareğe "Gören şahit" adını verdi.

Burada, Ahzap Suresi'nin şu 45. ayetine işaret vardır: ***"Ey peygamber! Seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı olarak gönderdik."***

Keza, Fetih Suresi'nin 8.ayetinde de aynı işaret vardır.

که ز شب خیزش ندارد سر گریز - آلت شاهد زبان و چشم تیز

23272- Şahidin atı, keskin gözü ve dilidir. Onun keskin gözü, geceleyin bile görür, ondan sırlar gizlenemez.

Bu beyitte, şu mealde olan bir hadise işaret vardır: ***"Gözlerim uyur, fakat gönlüm uyumaz."***

گوش قاضی جانب شاهد کند - گر هزاران مدعی سر بر زند

23273- Binlerce davacı davaya kalkışsa, yargıcın kulağı şahittedir.

شاهد ایشان را دو چشم روشن است - قاضیان را در حکومت این فن است

23274- Hakimin hüküm vermedeki hüneri budur. Şahit, hakimlerin iki parlak gözüdür.

کاو به دیده‌ی بی‌غرض سر دیده است - گفت شاهد ز آن به جای دیده است

23275- Şahidin sözü, gözü yerine geçer. Çünkü o, gözü ile garazsız olarak gizli şeyi görmüştür.

پرده باشد دیده‌ی دل را غرض - مدعی دیده‌ست اما با غرض

23276- Davacı da görmüştür, fakat o, arza kapılarak görmüştür. Hâlbuki arz, gönül gözüne perdedir.

تا غرض بگذاری و شاهد شوی - حق همی‌خواهد که تو زاهد شوی

23277- Hakk, senin zahit olmanı ister. Böylece de, garazı bırakıp geçmeni, şahit olmanı arzu eder.

بر نظر چون پرده پیچیده بود - کاین غرضها پرده‌ی دیده بود

23278- Çünkü bu garazlar, göze birer perdedir. Göze perde gerilince…

حبك الاشیاء یعمی و یصم - پس نبیند جمله را با طم و رم

23279- İnsan, şunu bunu, her şeyi görmez olur. Sevdiğin şeyler, seni kör ve sağır eder.

Bu beyitte, ***"Sevdiğin şeyler, seni kör ve sağır eder"*** hadisi aynen geçmektedir.

پیشش اختر را مقادیری نماند - در دلش خورشید چون نوری نشاند

23280- Bir kimsenin gönlüne güneşin nuru düşünce, onun için artık yıldızın bir değeri kalmaz.

سیر روح مومن و کفار را - پس بدید او بی‌حجاب اسرار را

23281- Sırları perdesiz olarak görür, müminlerle kâfirlerin ruhlarının ne makamlarda bulunduğunu seyreder.

نیست پنهان‌تر ز روح آدمی - در زمین حق را و در چرخ سمی

23282- Cenab-ı Hakk'ın yarattıklarından, yeryüzünde de, yüce göklerde de, insan ruhundan daha gizli bir şey yoktur.

روح را مِنْ أَمْرِ رَبِّي مهر کرد - باز کرد از رطب و یابس حق نورد

23283- Cenab-ı Hakk, yaş-kuru her şeyi açıkladı da, ruhu "O benim emrimdedir" mührü ile mühürledi.

İsra Suresi'nin 85. ayetinde, Peygamber Efendimize, ruhtan sorulduğu zaman, ***"Ruh, Rabbimin emrindedir"*** diye cevap vermeleri buyrulmakta ve dolayısıyla ruha ait pek az bilgi verildiği bildirilmektedir. Ayet, aynen şöyledir: *"(Ey Resulüm!)* ***Bir de sana ruhtan (ruhun hakikatinden) soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimizin emrindedir, onun bildiği bir şeydir ve size o ilimden ancak az bir şey verilmiştir."*** Beyitte, bu ayetten iktibas vardır.

پس بر او پنهان نماند هیچ چیز - پس چو دید آن روح را چشم عزیز

23284- Şimdi o azizin, o yüce kişinin gözü ruhu görünce, artık ona hiçbir şey

gizli kalmaz.

Beyitte geçen "O azizin, o yüce kişinin gözü" ile, Peygamber Efendimiz kastedilmektedir.

بشکند گفتش خمار هر صداع - شاهد مطلق بود در هر نزاع

23285- O ten, her kavgada şahitliği mutlaktır. O, kayda bağlı değildir. Sözü, her çeşit baş ağrısını giderir.

شاهد عدل است زین رو چشم دوست - نام حق عدل است و شاهد آن اوست

23286- Hakk'ın adı "Adl"dır. Şahit de onundur. Bu yüzdendir ki, dostun gözü, adalet sahibi şahittir.

El-Adl, "Çok adaletli, mutlak adalet sahibi" manasına gelir ve Cenab-ı Hakk'ın güzel adlarından biridir.

که نظر در شاهد آید شاه را - منظر حق دل بود در دو سرا

23287- Hakk'ın iki dünyada da baktığı yer, gönüldür. Padişahın nazarı güzeldedir, güzel bakar.

Burada, şu hadise işaret var: ***"Gerçekten de Allah güzelliği sever."*** (Feyz-ül Kadir, cilt 2/224)

Şu hadisi şerifte de aynı mana bulunmaktadır: ***"Muhakkak ki Allah, suretlerinize, mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar."*** (Feyz-ül Kadir, cilt 2/277)

بود مایه‌ی جمله پرده سازی‌اش - عشق حق و سر شاهد بازی‌اش

23288- Hakk'ın aşkı, onun güzel sevmesi, bütün bu perdeleri kurmasına sebep oldu.

Bütün güzelleri ve güzellikleri yaratması, Hakk Teala Hazretleri'nin güzelliğini izhara sebep oldu. Bu beyitte de, yukarıda arz edilen hadise işaret var: ***"Allah güzeldir, güzelliği sever."***

در شب معراج شاهدباز ما - پس از آن لولاك گفت اندر لقا

23289- Bizim güzel sevmemiz, Miraç gecesi peygamberle buluşunca, bu sebeple "Sen olmasaydın sevgilim, bu kâinatı yaratmazdım" diye buyurması ile gerçekleşti.

بر قضا شاهد نه حاکم می‌شود - این قضا بر نیك و بد حاکم بود

23290- Bu kaza, iyi kişiye de hükmeder, kötü kişiye de. Fakat şahit, hakime bile hükmetmiyor mu?

شاد باش ای چشم تیز مرتضی - شد اسیر آن قضا میر قضا

23291- Hüküm verecek kişi de, şahit de, esir oldu. Ey Hakk'ın rızasını kazanan kişinin keskin gözü! Neşelen.

کای رقیب ما تو اندر گرم و سرد - عارف از معروف بس درخواست کرد

23292- Bilen, anlayan, bilinen Allah'tan pek ziyade niyazda bulundu; Ey bizi sıcakta da, soğukta da gözeten, koruyan yaratanımız!" diye yalvardı.

از اشارتهات دل‌مان بی‌خبر - ای مشیر ما تو اندر خیر و شر

23293- Hayırda da, şerde de, danıştığımız, başvurduğumuz sensin. Fakat gönlümüz, senin buyruklarından, işaretlerinden habersizdir.

چشم بند ما شده دید سبب - ای یرانا لا نراه روز و شب

23294- Ey bizi gündüz ve gece gören! Biz seni göremiyoruz. Sebebi görmemiz, göz bağı olmuştur bize.

تا که در شب آفتابم دیده شد - چشم من از چشمها بگزیده شد

23295- Güneş gibi parlak ve güzel olan padişahı geceleyin gördüğü için, benim gözüm, gözler arasından seçildi. Onu tanımak lütfuna nail oldu.

پس کمال البر فی اتمامه - لطف معروف تو بود آن ای بهی

23296- Ey güzeller güzeli, yüceler yücesi! Ey iyiliğin ta kendisi! Bu senin umulan, bilinen lütfundu. Çünkü insanın kemali, tamamlanmasındandır.

و انجنا من مفضحات قاهره - یا رب اتمم نورنا فی الساهرة

23297- Ey Rabbim! Kıyamette de gözümüzün nurunu arttır. Bizi kahredici kötülüklerden kurtar.

جان قربت دیده را دوری مده - یار شب را روز مهجوری مده

23298- Gece dostuna gündüzün ayrılık verme, yakınlığı görmüş, tatmış canı, uzaklık ateşine yakma.

Hazreti Mevlâna'nın "Gece dostuna, gündüzün ayrılık verme" diye niyazda bulunması, bendenize İbni Fariz Hazretleri'nin şu rubaisini hatırlattı:

"Ey gece beni ziyarete gelen sevgili! Canım sana feda olsun. Ey gecenin insanı ürküten, korkutan vaktinde beni rahata kavuşturan, bana ünsiyet veren sevgilim! Eğer bizim ayrılığımız sabahın kelimesiyle başlayacaksa, o sabah, ebedî olarak ağarmasın, gelmesin."

Bu rubaiyi Yıldızeli müftüsü merhum pederim Muhammed Tevfik Efendi, şu şekilde nazmen tercüme etmişti; bir hatıra-i rahmet olarak aldığım için muhterem okuyucularımdan af dilerim:

Ey gece teşrif edip bu âşığı dilşad eden,
Munis-i canımsın, olsun sana bu ruhum feda.
Çünkü bu vuslat zamanı sabah ile bulur zeva,l
Öyle bir subhu bize göstermesin henkez Hüda.

خاصه بعدی که بود بعد الوصال - بعد تو مرگ است با درد و نکال

23299- Senden uzak düşmek ölümdür. Hem de, dertli ve azaplı bir ölüm. Hele kavuştuktan, buluştuktan sonra gelen ayrılık, büsbütün ölümdür.

آب زن بر سبزه‌ی بالیده‌اش - آن که دیده‌ستت مکن نادیده‌اش

23300- Seni göreni, görmemezlik azabına düşürme, ondan gizlenme. Bitmiş, serpilmiş, boy atmış yeşilliğe su serp.

تو مکن هم لاابالی در خلش - من نکردم لاابالی در روش

23301- Ben, davranışlarımla sana küstahlık etmedim. Sen de beni, pek o kadar incitme, üzme.

آن که او یك بار آن روی تو دید - هین مران از روی خود او را بعید

23302- Yüzünü görmeye alışmış olanı, birden bire, büsbütün uzaklaştırma, acı ona.

کل شیء ما سوی اللّٰه باطل - دید روی جز تو شد غل گلو

23303- Senden başka senin yüzünü görmek, boğaza takılan bir zincirdir. Allah'tan başka hiçbir şeyin aslı yoktur.

ز انکه باطل باطلان را می‌کشد - باطلند و می‌نمایندم رشد

23304- Allah'tan başka hiçbir şeyin aslı yoktur ama bunlar bana var gibi görünüyorlar. Çünkü aslı olmayan, aslı olmayanı kendine çeker.

Bu beyit, var gibi görünen ve aslında bir hayalden ibaret olan şu dünya hayatının bir ifadesidir. Bir arif, şöyle söylüyor: "Dünya var gibi görünen bir yokluk; Allah, yok gibi görünen gerçek bir varlık." Aslında Cenab-ı Hakk, her zerre ile kendi varlığını bize haber veriyor. Fakat bizde idrak ve izan kıtlığı olunca, bu zavallı baş gözü ile onu görmeye çalışıyoruz. Bizim kendimiz, maddi varlığımız, asli olmayan hayallerden ibaret olduğumuz için, aslı olmayan şeylere kapılıyoruz, onları kendimize çekiyoruz. Aslında hiçbir şey Hakk'tan hâli değildir; hiçbir şey de batıl değildir. Görünüşe aldananlar, varlıkları Hakk'tan hâli sandılar da, her ne şey ki Hakk'tan hâli oldu. "Onu batıl saymak gerekir" düşüncesine kapıldılar. Hakikat ehli, hiçbir şeyi Hakk'tan hâli ve gayri görmez. Şu hâlde "Hiçbir şey batıl değildir" derler. Batıl suretinde ise de, batıl değildir. Şeyhlerden biri, "Batılı görünüş ile batıl sayma, onun hakikatini görmeye çalış" demektedir. Hazreti Mevlâna da, bir beyitlerinde "Küfür bile, Hakk'a nispetle aynı hikmettir. Fakat bize nispet edilirse, afet olur" diye buyurmaktadır.

Hakk'ın yarattığı her şeyde bir hikmet vardır. Hiçbir şey, boş yere yaratılmamıştır. Âlem, zıtlar âlemidir. Güzel vardır, çirkin vardır, tatlı vardır, acı vardır. Küfür vardır, iman vardır. Hazreti Sadi de, "Ben, onun yarattığı her şeye âşığım; çünkü her şey, onun eseridir, her şeyin yaratılmasında bir hikmet vardır. Hiçbir şey, boş yere yaratılmamıştır" demektedir.

جنس خود را هر یکی چون کهرباست - ذره ذره کاندر این ارض و سماست

23305- Şu yeryüzünde, şu gökyüzünde ne varsa, zerre zerre her şeyi, kehribar gibi kendi cinsini kendine çekmektedir.

می‌کشد مر آب را تف جگر - معده نان را می‌کشد تا مستقر

23306- Mide, ekmeği çeker, alır, eritir. Çekirdeği hararette suyu çeker, sömürür.

مغز جویان از گلستان بویها - چشم جذاب بتان زین کویها

23307- Güzellerin gönülleri büyüleyen gözleri de, gül bahçesindeki güllerin hoş kokularını aramaktadır.

مغز و بینی می‌کشد بوهای خوش - ز انکه حس چشم آمد رنگ کش

23308- Çünkü gözün duygusu, renkten hoşlanır, renge takılır kalır. Burun ve beyin ise, güzel kokuları duyar.

تو به جذب لطف خودمان ده امان - زین کششها ای خدای راز دان

23309- Ey sırları bilen Allah'ım! Bu varlıkların birbirlerini çekmelerinde, cezedenlerinden lütfun ile bize iman var, bizi bunların cazibesine kapılmaktan kurtar da, kendine doğru çek.

شاید ار درماندگان را واخری - غالبی بر جاذبان ای مشتری

23310- Ey bizim müşterimiz olan Allah! Sen, birbirlerini cezbeden, çekip duran varlıklardan, her şeyden çok üstünsün. Bu âciz ve günahkâr kullarını, çek al, bu sana yaraşır; onları, bu dünya mallarının cazibesinden halas et.

Burada, Tevbe Suresi'nin 11. ayetine işaret edilmektedir: ***"Allah, müminlerin mallarını ve canlarını, cennet kendilerinin olmak üzere satın almıştır."***

آن که بود اندر شب قدر آن بدر - رو به شه آورد چون تشنه به ابر

23311- Kader gecesinde, bedir hâlindeki aya kavuşan bu âciz kul, buluta susamış susuz gibi, yüzünü padişaha doğru çevirdi.

آن او با او بود گستاخ گو - چون لسان و جان او بود آن او

23312- Zaten bu kulun dili de, canı da, o padişahındı. Her şey onun olunca, köle, efendisiyle rahatça konuşur. Sözleri ona hoş gelir.

آفتاب جان تویی در یوم دین - گفت ما گشتیم چون جان بند طین

23313- Ona dedi ki: "Ruhumuz beden balçığında bağlanıp kaldığı gibi, bir de isteklerimizin zincirine vurulduk. Kıyamet gününde, bizim canımızın güneşi sensin."

کز کرم ریشی بجنبانی به خیر - وقت آن شد ای شه مکتوم سیر

23314- Ey gizlice yürüyüp giden padişah! Vakti geldi, kerem et. Hayırlısı ile sakalını oynat da, bizi kurtar.

آن هنرها جمله بد بختی فزود - هر یکی خاصیت خود را نمود

23315- Her birimiz, hünerlerimizi, marifetlerimizi gösterdik. Bütün bu hünerler, ancak bahtsızlığımızı artırdı.

ز آن مناصب سر نگون‌ساریم و پست - آن هنرها گردن ما را ببست

23316- O hünerler, bizim boyunlarımızı bağladı. O hünerler yüzünden çok şeyler elde ettik, sonra hepsini kaybettik. Âdeta ulaştığımız zaman, yüksek mevkilerden baş aşağı düştük, alçaldık.

روز مردن نیست ز آن فن‌ها مدد - آن هنر فی جیدنا حبل مسد

23317- O hünerler, boynumuza bağlanmış bir hurmalık oldu. Ölüm gününde, o hünerlerden, o marifetlerden bize bir fayda yok.

Bu beyitte, Tebbet Suresi'nin 5. ayetinden iktibas var: ***"Boynunda hurma lifinden örülmüş bir ip bulunacaktır."***

که به شب بد چشم او سلطان شناس - جز همان خاصیت آن خوش حواس

23318- Ancak geceleyin gözü padişahı tanıyan, duyguları güzel olan kişinin hüneri işe yarar.

غیر چشمی کو ز شه آگاه بود - آن هنرها جمله غول راه بود

23319- Padişahı görüp tanıyan kişinin gözündeki hünerden başka, o hünerlerin hepsi, yol şaşırtan hünerlerdi.

Bu dünya gecesinde, ruhunun gözü padişahı görüp tanıyan basiret sahibinin marifeti, hüneri işe yarar. Diğerlerinin hünerleri, yol şaşırtıcı ve yol vurucu olur.

که به شب بر روی شه بودش نظار - شاه را شرم از وی آمد روز بار

23320- Padişah, hüküm günü, geceleyin yüzünü gören, onu tanıyan kişiden utanır.

خود سگ کهفش لقب باید نهاد - و آن سگ آگاه از شاه وداد

23321- O eşsiz, o sevgili padişahı bilen, tanıyan köpeğe "Ashab-ı Kehf'in köpeği" adını takmalıdır.

Bu beyitte, Kur'an-ı Kerim'in Kehf Suresi'nin 9-27. ayetlerinde anlatılan, imansızların zulmünden kaçıp bir mağaraya sığınan yedi kişiye ve onların yanındaki Kıtmir adındaki köpeğe işaret edilmektedir. Mağara erlerinin uykuları, tam 309 sene sürmüştü. Sadık köpeklerinin de, onların yanı başında ön ayaklarını yere döşeyip uyuduğu, onlardan ayrılmadığı anlatılır.

Burada, "Mağara erlerinin köpeği", Hakk yolunda giden kişilere kendini adayan, onlara hizmet etmekten zevk alan, vefalı, üstün karakterli kâmil bir varlığın sembolüdür. O, hakikat mağarasına sığınanların vefakâr, sadık dostudur.

کاو به بانگ سگ ز شیر آگه شود - خاصیت در گوش هم نیکو بود

23322- Köpeğin sesini duyup arslanı anlayan, ayırdeden kulağın hüneri de iyi bir hünerdir.

بی‌خبر نبود ز شب خیز شهان - سگ چو بیدار است شب چون پاسبان

23323- Köpek, bekçi gibi geceleri uyanık olduğundan, Allah'ın geceleri uyumayan kullarından habersiz olamaz.

Bu beyitlerin yardımı ile, insanların üç çeşit hünere sahip olduklarını anlayacağız: En yüksek hünerli kişi o dur ki, didinip durmakta olduğumuz şu hayat, bu dünya gecesinde olmadan evvel ölür de, hakiki padişahın, Hakk'ın varlığını hisseder, onu gönlünde bulur. Orta derecedeki hünerli kişi, henüz nefsini kötülüklerden tamamıyla kurtaramamış olmakla beraber, gönül erlerine, velilere hizmetten zevk alır. En düşük hüner ise, gönül erlerine hizmet eden kişilerin sözlerine kulak veren, onlardan bir şeyler öğrenmeye çalışanlarda bulunan hünerdir. Umulur ki bunlar da, bir gün bu sözlerden zevk ala ala, nihayet bir gün gerçek padişahın kendileriyle beraber olduğunu anlama zevkine varır.

هوش بر اسرارشان باید گماشت - هین ز بد نامان نباید ننگ داشت

23324- Adı kötüye çıkanlardan utanmaya lüzum yok; onların sırlarını araştırmak, bilip öğrenmek gerek.

خود نباید نام جست و خام شد - هر که او یك بار خود بد نام شد

23325- Adı büsbütün kötüye çıkanınsa, artık onun aptallık ve hamlık edip de, kendine iyi bir ad aramasına lüzum yoktur.

تا شود ایمن ز تاراج و گزند - ای بسا زر که سیه تابش کنند

23326- Ne kadar halis altın vardır ki, talan ettirmemek, sahiplerini zarara sokmamak için onları karartırlar.

"SU SIĞIRI, DENİZİN DİBİNDEN ŞEBÇERAĞI TAŞINI ÇIKARIP DENİZ KIYISINA KOR, ONUN IŞIĞIYLA OTLAR; BİR TACİR, PUSUDAN ÇIKAR; SIĞIR TAŞTAN ÇOK UZAKLAŞMIŞ BULUNDUĞUNDAN, O TAŞI BALÇIKLA ÖRTER, KENDİSİ DE AĞAÇLIĞA GİZLENİR"

قصه آن که گاو بحری گوهر کاویان از قعر دریا بر آورد شب بر ساحل دریا نهد در درخش و تاب آن می‌چرد، بازرگان از کمین برون آید چون گاو از گوهر دورتر رفته باشد بازرگان به لجم و گل تیره گوهر را بپوشاند و بر درخت گریزد الی آخر القصه و التقریب

Yukarıda geçen "Bakar-ül Ma", yani su sığırı hakkında, Hayvanların Hayatı adlı meşhur eserin sahibi Damiri, şunları yazmaktadır. Kazrevini'ye göre, su sığırı, denizlerin derinliklerinden sahile çıkar, otlarmış. Güzel kokular saçan amber, onun pisliğinden hasıl

olurmuş.

Darab ile kızının Büyük İskenderle yaptıkları savaşı hikâye eden ve Hicretin 6. asrında meydana getirilen Darabname adlı kitabında da, su sığırının ağzında ışıklar saçan bir cevherle, gece yarısı denizin derinliklerinden sahile çıktığını, ağzındaki cevheri yere koyup onun ışığında otladığı hikâye edilmektedir.

Yine bu başlıkta geçen "Kavhan cevheri"ni, bendeniz "Işıklar saçan bir cevher" diye tercüme ettim. Çünkü metinde "Gevher-i Kavhan" diye geçen tabir, zalim hükümdar Dahak'e isyan eden Demirci Kave'nin zaferden sonra elmaslarla, incilerle, paha biçilmez sancak hâline getirilen Kave'nin deriden mamul önlüğüne bu ad verilmiştir. Bu yüzden, çok ışık saçan cevherlere, elmaslara âlem olmuştur.

بنهد اندر مرج و گردش می‌چرد - گاو آبی گوهر از بحر آورد

23327- Su sığırı, denizden bir mücevher çıkarır, çayırlığa kor, onun etrafında otlar, karnını doyururdu.

می‌چرد از سنبل و سوسن شتاب - در شعاع نور گوهر گاو آب

23328- Geceleyin o mücevherin ışığında acele acele sümbülleri, süsenleri otlardı, yerdi.

که غذایش نرگس و نیلوفر است - ز آن فگنده‌ی گاو آبی عنبر است

23329- Su sığırının gıdası, en güzel kokulu çiçekler, nergisler, nilüferler olduğundan, onun pisliği amber olurdu.

چون نزاید از لبش سحر حلال - هر که باشد قوت او نور جلال

23330- İlahî nurla gıdalanan bir kimsenin, nasıl olur da dudaklarından insanı şaşırtan, büyüleyici sözler çıkmaz?

چون نباشد خانه‌ی او پر عسل - هر که چون زنبور وحی استش تغل

23331- Bal arısı gibi ilahî ilhamla beslenen bir kişinin evi, nasıl olur da balla dolmaz?

Bu beyitte, Nahl Suresi'nin şu mealdeki 68. ayetine işaret edilmektedir: ***"Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: Dağlardan, ağaçlardan ve kurdukları çardaklardan evler yapın."***

ناگهان گردد ز گوهر دورتر - می‌چرد در نور گوهر آن بقر

23332- O su sığırı, getirdiği mücevherlerin nurlandırdığı yerde otlarken, daldı da mücevherden iyice uzağa düştü.

تا شود تاریك مرج و سبزه گاه - تاجری بر در نهد لجم سیاه

23333- Tacirin biri, su sığırının otladığı yerin, o çayırlığın karanlığında kalması için, mücevheri balçıkla sıvadı.

گاو جویان مرد را با شاخ سخت - پس گریزد مرد تاجر بر درخت

23334- Kendisi kaçtı, bir ağaca çıktı. Su sığırı, güçlü boynuzları ile onu öldürmek için aradı durdu.

تا کند آن خصم را در شاخ درج - بیست بار آن گاو تازد گرد مرج

23335- Düşmanını boynuzlamak için, o çayırlığın etrafını belki yirmi kere döndü, dolaştı.

آید آن جا که نهاده بد گهر - چون از او نومید گردد گاو نر

23336- Düşmanını bulmaktan ümidini kesince, o erkek su sığırı, mücevheri koyduğu yere geldi.

پس ز طین بگریزد او ابلیس‌وار - لجم بیند فوق در شاهوار

23337- Fakat o iri, şahane mücevherin, balçıkla sıvandığını görünce, İblis gibi o da balçıktan korktu, kaçtı.

گاو کی داند که در گل گوهر است - کآن بلیس از متن طین کور و کر است

23338- İblis bile balçığa karşı kör-sağır olursa, su sığırı, balçığın içinde çok kıymetli bir mücevherin olduğunu nereden bilecek, nereden anlayacaktı?

از نمازش کرد محروم این محیض - اهْبِطُوا افکند جان را در حضیض

23339- "İnin" ilahî emri, canı bu aşağı ve fena yeryüzüne indirdi, düşürdü. Bu düşüş, kadınların aybaşlarında kirlendikleri gibi onu kirletti de, bu yüzden namazdan, Hakk'a ulaşmaktan alıkoydu.

Burada, Bakara Suresi'nin 36. ayetine işaret vardır.

اتقوا ان الهوی حیض الرجال - ای رفیقان زین مقیل و ز آن مقال

23340- Ey dostlar! Bu dertten kendinizi kurtarın; bu kirlilikten, bu dedikodulardan çekinin; heva ve hevesinize, nefsani arzunuza uymaktan kaçının; çünkü nefsin isteklerine uymak, erkeğin hayız görmesidir.

Beyitteki "Mekil" kelimesi, öğle vakti uyunan uykudur. Bu, insan için bir çeşit derttir. Şarih Ankaravi, mekili gaflet uykusu olarak manalandırmaktadır.

تا به گل پنهان بود در عدن - اهْبِطُوا افکند جان را در بدن

23341- "İnin" emri, canı, şu fani bedene düşürdü. Bu sebeple, o paha biçilmez kıymetli inci toprakta gizlendi, kaldı.

اهل دل دانند و هر گل کاو نی - تاجرش داند و لیکن گاو نی

23342- Bu hakikati tacir bilir, bu sığırı bilmez. Gönül ehli bilir, her toprak kazan bilmez.

Burada geçen "Toprak kazan"dan maksat, madde âleminden bahsedenler, bedene ait işlerle uğraşanlar, daha doğrusu, suret ehli olanlardır.

گوهرش غماز طین دیگری است - هر گلی کاندر دل او گوهری است

23343- Toprak bedeninin gönlünde bir mücevheri taşıyanın mücevheri ise, başka bir toprak bedeninin sırrını söylemektedir.

Şu maddi varlığımız, bedenimiz, su ve balçıktan yaratılmıştır. İşte bu toprak bedenin gönlünde ilahî bir emanet, ruhani bir mücevher bulunmaktadır. Bir mümin, ibadetle, salih amellerle, iyi ahlakla, bedene ait sufli arzuları yener. Maddi isteklerinden, dünya sevgisinden kurtulursa, o mümine âdeta nurani bir cisim, ruhani bir beden verilir de, o, daha halk arasında yaşarken başka bir hâl alır. Temiz yaşayışla, iyi hâlleri ile, güzel ahlakı ile kendini belli eder. Kendini ne kadar gizlese, ne kadar mahfiyet sahibi olsa, anlayan onu anlar. Onun hâli, nurlu yüzü, içindeki cevheri haber verir.

Böyle olan bir kişi, kendini kötü huylardan temizlenmiş, Hakk'ın inayeti ile kendi gerçek varlığını elde etmiştir. Sanki kaybettiği cenneti bulmuş gibidir. Bu varlığa, kazanılmış varlık, kendini bulmuş varlık da derler. Bu hâle gelen mutlu kişiler, birbirlerinin cevherlerini tanırlar. Başka bir toprak bedende gizlenen mücevheri sezerler. Ondan koku alırlar.

Bu beyt-i şerifi, Ankaravi Hazretleri, şu şekilde açıklamaktadır: Beyitte geçen

“Başka bir toprak bedenin sırrı” sözün, onun topraktan yaratılan bedeninin ötesinde beliren, kazanılmış manevi cisminin sırlarıdır. Müminin içinde gizlenen manevi varlığın belirtileridir.

Ankaravi Hazretleri, “Başka bir toprak bedeninin sırlarını” başka bir mutlu kişinin bedeninin toprağında değil, bizzat kendi toprağında aramaktadır. Böylece, nurani bir cisim, ruhani bir beden olan insan-ı kâmilin manevi, nurani hâlini, toprak bedeninin içinde, gönlünde gizlenip kalmış olan cevheri haber vermektedir. O, âdeta “Ey gafiller! Benim bu toprak bedenimin içinde gizli bir mücevher vardır” diye söylenmektedir.

صحبت گلهای پر در بر نتافت - و آن گلی کز رش حق نوری نیافت

23344- Fakat Cenab-ı Hakk’ın sevdiği kullarına lütfettiği bu bağıştan, bu sezişten bir nur elde edemeyen, böyle bir nurla parlamayan toprak beden, nursuz göz, içinde inciler bulunan toprak bedenlerin sohbetini anlamaz, onların sırlarını sezemez, nurlarını göremez.

Bu beytin 1. mısrasında, İbni Ömer Radiyallahu Teala Hazretleri’nden rivayet olunan şu hadis-i şerife işaret vardır: ***“Cenab-ı Hakk, halkı karanlıklarda yarattıktan sonra onlara nurunu yaydı, dağıttı. Bu nur kime isabet ettiyse, kime düştüyse, bugün o kul hidayete kavuştu. Kime isabet etmediyse, yolunu şaşırdı, sapıklığa düştü.”*** (Feyz-ül Kadir, 2/22)

هست بر لبهای جو بر گوش ما - این سخن پایان ندارد موش ما

23345- Bu bahsin, bu sözün sonu yoktur. Faremiz de, ırmak kıyısında bizi bekliyor, kulağı bizde.

“FARENİN, IRMAK KIYISINDA KURBAĞAYI GÖRMEK İSTEYİNCE İPİ ÇEKMESİ”

رجوع کردن به قصه‌ی طلب کردن آن موش آن چغز را در لب جو و کشیدن سر رشته تا چغز را در آب خبر شود از طلب او

بر امید وصل چغز با رشد - آن سرشته‌ی عشق رشته می‌کشد

23346- Fare, doğru yolu bulmuş kurbağa ile buluşmak için, o aşk ipinin ucunu çekti.

که سر رشته به دست آورده‌ام - می‌تند بر رشته‌ی دل دم به دم

23347- “İpin ucunu elime geçirmiş bulunuyorum” diye devamlı olarak düşünür, bu düşünce ile gönlünü oyalardı.

تا سر رشته به من رویی نمود - همچو تاری شد دل و جان در شهود

23348- “Fırsat el verdi, ipin ucu nasıl olsa elimde” diye, gönlü, canı dostu görmek arzusuyla yanıyordu. Kendisini bu düşünceye o kadar çok kaptırıyordu ki, âdeta elindeki ipe dönmüştü.

در شکار موش و بردش ز آن مکان - خود غراب البین آمد ناگهان

23349- Derken, birden bire bir alaca karga süzülüp indi. Fareyi yakaladı ve havalandı.

منسحب شد چغز نیز از قعر آب - چون بر آمد بر هوا موش از غراب

23350- Karga havalanınca, suyun derinliklerinde bulunan kurbağa da, fareye bağlı olduğundan sudan çıktı.

در هوا آویخته پا در رتم - موش در منقار زاغ و چغز هم

23351- Fare, artık karganın gagasındaydı. Kurbağa da, ayağından fareye bağlı olduğundan, havada sallanıp duruyordu.

چغز آبی را چگونه کرد صید - خلق می‌گفتند زاغ از مکر و کید

23352- Bu hâli görenler, "Karga nasıl bir hileye başvurdu, nasıl kurnazlık etti de, suda yaşayan kurbağayı avladı?" diyorlardı.

چغز آبی کی شکار زاغ بود - چون شد اندر آب و چونش در ربود

23353- Karga, suyun derinliklerinde bulunan kurbağayı nasıl oldu da kaptı? Su kurbağası, nasıl olur da kargaya av olur?

کاو چو بی‌آبان شود جفت خسی - چغز گفتا این سزای آن کسی

23354- Havada asılı kalan kurbağa da, diyordu ki: "Suda yaşamayan kirli hayvanlarla dost olanın hâli budur, böyle olur."

Hazreti Mevlâna'nın ele aldığı hikâyelerde, masallarda derin manalar gizlidir. Bu hikâyede geçen alaca karga, ölümün sembolüdür. Ruh, kendisinin muhteşem bir sarayı olan bedenden ayrı düşmek istemez. Bu yüzden ölümden korkar. Yaşamayı, hem de uzun yaşamayı ister. Ölüm hastalıklarla bedenimize saldırınca, tenimizi hırpalayınca, ruh, tene bağlı olduğu için, ölümün geldiğini hissedince, su kurbağası gibi titremeye başlar. Sembolik olduğunu evvelce arzetmiştim. Su kurbağası, temiz bir varlıktır. Fare ise, hoşa gitmeyen, kirli bir hayvandır. Temiz bir varlığın kirli bir varlıkla dost olması, onu felakete, ölüme sürükler. Bu sebeple, ruhumuza aşina olmayan kişilerle dostluktan kaçınmamız gerekir.

همنشین نیك جویید ای مهان - ای فغان از یار ناجنس ای فغان

23355- Ah tabiatı bize uymayan dostun verdiği ızdıraplardan, ah onların kalbimizde açtığı derin yaralardan! Ulu kişiler, ey büyük insanlar! Akıllarınızı başınıza alın da, kendinize iyi dostlar, uygun arkadaşlar arayın.

Bu beyitte, şu hadise işaret edilmektedir: ***"Yalnızlık, fena arkadaştan, kötü dosttan hayırlıdır. İyi dost ise, yalnızlıktan hayırlıdır."*** (Feyz-ül Kadir, 6/372)

همچو بینی بدی بر روی خوب - عقل را افغان ز نفس پر عیوب

23356- Akıl da, güzel bir yüzdeki çirkin bir burna benzeyen, ayıplarla dolu nefisten feryat etmektedir.

از ره معنی است نی از آب و طین - عقل می‌گفتش که جنسیت یقین

23357- Akıl ona derler ki: "İyi bil ki, aynı cinsten oluş meselesi, su ve balçıktan yaratılmış ten yönünden değil, mana ve ruh bakımındandır."

سر جنسیت به صورت در مجو - هین مشو صورت پرست و این مگو

23358- Kendine gel de, görünüşe kapılma, güzel surete tapma. Öyle bir söz de söyleme; aynı cinsten oluşu, görünüşte ve surette arama.

Ne yazık ki ruhun güzelliği, bedenin güzelliği kadar kolaylıkla görülmemektedir. Allah, cümlemize surete takılan göz değil, kolaylıkla görelim ve sevelim. Çünkü güzellik, çoğu zaman kusurları gizleyen bir örtü olmaktadır.

نیست جامد را ز جنسیت خبر - صورت آمد چون جماد و چون حجر

23359- Suret, görünüş, insanın dış yüzü, cansız şeylere, taşa ve toprağa benzer. Cansız şeyin, aynı cinsten oluştan haberi bile yoktur.

می‌کشاند سو به سویش هر دمی - جان چو مور و تن چو دانه‌ی گندمی

23360- Can, karıncaya benzer. Ten ise, bir buğday tanesi gibidir. Can, onu her an bir taraftan bir tarafa çeker durur.

مستحیل و جنس من خواهد شدن - مور داند کآن حبوب مرتهن

23361- Karınca bilir ki, o kendi cinsinden olmayan buğday tanesi yenecek, onun bedenine karışacak, onun cinsinden olacak.

مور دیگر گندمی بگرفت و دو - آن یکی موری گرفت از راه جو

23362- Karıncanın biri, yolda bir arpa tanesine rastladı. Ona yapıştı. Başka bir karınca da, bir buğday tanesi buldu. Hızla onu sürüklemeye başladı.

مور سوی مور می‌آید بلی - جو سوی گندم نمی‌تازد ولی

23363- Arpa, kendi kendine buğday tanesinin yanına yuvarlanmaz ama karınca, karıncanın yanına gelir.

مور را بین که به جنسش راجع است - رفتن جو سوی گندم تابع است

23364- Arpanın gidişi kendi kendinedir; o, bu gıdaya tabiidir. Karıncaya bak da gör, nasıl dönüp kendi cinsinden olan karıncaya gelir.

چشم را بر خصم نه نی بر گرو - تو مگو گندم چرا شد سوی جو

23365- Sen, "Bu gıda neden arpa tarafına doğru gidiyor?" deme. Gözünü aç da, onu zorla götüreni gör. Giden, götürülen şeye bakma.

مور پنهان دانه پیدا پیش راه - مور اسود بر سر لبد سیاه

23366- Siyah bir karınca, siyah bir keçenin üstünde bir taneyi sürüklemektedir; karınca, gizli, görünmüyor ama götürülen tane meydanda.

دانه هرگز کی رود بی‌دانه بر - عقل گوید چشم را نیکو نگر

23367- Akıl, der ki: "Gözünü iyi aç da bak. Tane, bir götüren olmadıkça, hiç kendi kendine gider mi?"

هست صورتها حبوب و مور قلب - زین سبب آمد سوی اصحاب کلب

23368- Bu yüzdendir ki, köpek, Ashabı Kehf'in yanına geldi, onlarla beraber mağarada uyudu kaldı. Suretler, şekiller, birer tane gibidir. Kalp, ruh ise karıncadır.

بد قفسها مختلف یك جنس فرخ - ز آن شود عیسی سوی پاکان چرخ

23369- Yine bu yüzdendir ki, Hazreti İsa da, gökte tertemiz meleklere karıştı. Kafesler ayrıydı, fakat içindeki kuş yavruları aynı cinstendi.

بی‌قفس کش کی قفس باشد روان - این قفس پیدا و آن فرخش نهان

23370- Bu kafes de meydanda, görünüyor. Fakat içindeki kuş yavrusu gizli. Bir götüren olmadıkça, kafes nasıl kendi kendine gider?

Hazreti İsa, bedeni ile göğe yükseldi. Ruhuyla, Ruhullah olduğu için, gökyüzünün ervah-ı latife olan tertemiz meleklerine karıştı. Hz. İsa'nın ten kafesi meydandaydı. Fakat içindeki kuş yavrusu, ilahî ruh görünmüyordu. Kafesi bir götüren olmasaydı, kafes nasıl olur da kendi kendine göklere yükselebilirdi? Onun beden kafesini de, ruh-u mübareki çekip yukarlara götürmüştü. Bu beden kafesleri kırılıp içindeki Mecusi ruhlar kurtulunca, muhtelif kafeslerde yaşayan, fakat aynı cinsten olan kuşlar gibi, birbirleriyle buluşacaklar, beraber uçacaklardır. Şairin dediği gibi:

"Orada, her cins kendi cinsi ile uçacaktır. Güvercin güvercinle, doğan kuşu doğan

kuşuyla beraber kanat çırpacaktır.”

عاقبت بین باشد و حبر و قریر - ای خنك چشمی که عقل استش امیر

23371-Kendisine aklı emir olan, bey olan göz, ne mutlu gözdür! O, her şeyin sonunu görür, her şeyi bilir. O, ilahî nurla aydınlanmıştır.

نی ز چشمی کز سیه گفت و سپید - فرق زشت و نغز از عقل آورید

23372- Çirkini, güzeli siz akılla ayırt edin. “Bu karadır, bu aktır” diyen göze güvenmeyin.

عقل گوید بر محك ماش زن - چشم غره شد به خضرای دمن

23373- Göz, pislikte biten, idrar birikintisinde yetişen yeşillikte de aldanır. Fakat akıl, ona der ki: “O yeşilliği kendi gözünle değil de, bir de benim gözümle gör.”

مخلص مرغ است عقل دام بین - آفت مرغ است چشم کام بین

23374- Yalnız isteği gören göz, kuşa bir afettir, felakettir. Hâlbuki tuzağı gören akıl, kuşu kurtarır.

وحی غایب بین بدین سو ز آن شتافت - دام دیگر بد که عقلش درنیافت

23375-Bir tuzak daha vardır ki, onu akıl da anlayamaz, göremez. İşte gizli şeyleri gören vahiy, ilahî seziş, bu yüzden bu tarafa koşup geldi.

İnsan, her ne kadar akl-ı meaş ile bu tabiat âleminde, suretler ve şekiller dünyasında iyiyi kötüden, hayrı şerden, zararı ziyandan ayırdedebilirse de, din yolunda, mana âleminde karşımıza çıkan tuzağı görmekten âcizdir. İşte gayb âleminde gizli şeyleri gören vahiy, ilahî seziş olarak ihsan edildi. Bu yüzdendir ki, peygamberler, gayb âleminin tuzağını gördüler. Hayrını, şerrini bilip bizi haberdar ettiler.

سوی صورتها نشاید زود تاخت - جنس و ناجنس از خرد دانی شناخت

23376- Aynı cinsten olanı, aynı cinsten olmayanı akılla tanımak, bilmek gerek. Hemen düşünmeden, suretle ve şekille koşmak doğru değildir.

عیسی آمد در بشر جنس ملك - نیست جنسیت به صورت لی و لك

23377- Aynı cinsten oluş, ne benim için suretledir, ne de senin için. Hazreti İsa, insan şeklindeydi ama melek cinsindendi.

مرغ گردونی چو چغزش زاغوار - بر کشیدش فوق این نیلی حصار

23378- Yukarıdaki hikâyede geçen karganın kurbağayı havalandırması gibi, gökyüzü kuşu, ilahi kuş olan Cebrail de, Hazreti İsa’yı aldı, gök kubbesinin üstüne çıkardı.

“ABDÜLGAVS’İ PERİLERİN KAPIP GÖTÜRMELERİ; YILLARCA PERİLERİN ARASINDA KALMASI; YILLARDAN SONRA, ŞEHRİNE, ÇOCUKLARININ YANINA GELMESİ; FAKAT PERİLERDEN OLDUĞU VE MANA BAKIMINDAN GÖNLÜNÜ ONLARDA BULUNDUĞU İÇİN, DOYAMAYIP CİNSİYET YÜZÜNDEN YİNE PERİLERİN YANINA GİTMESİ”

قصه‌ی عبد الغوث و ربودن پریان او را و سالها میان پریان ساکن شدن او و بعد از سالها آمدن او به شهر و فرزندان خویش و باز ناشکیفتن او از آن پریان به حکم جنسیت معنی و هم دلی او با ایشان

Bu bölümde, Hz. Mevlâna, Abdulgavs adındaki bir kişiyi perilerin kaçırıp

götürmelerinden bahsetmektedir. Peri, cin taifesinin kadınlarına verilen addır. Peri kelimesi, edebiyatta fevkalade güzel kızlara, kadınlara sembol olmuştur. Peri kızları, ya kırlardaki çeşmelerin başında yahut da viranelerde, harabelerde, yıkık yerlerde yaşarlarmış. Fuzuli merhum, bir müstezadında şöyle demektedir:

Sen tek perinin menzili virane gerektir, ya çeşmeler üstü
Gönlüm gibi virane, gözüm gibi bulanma, gel ey peri peyker.

"Senin gibi bir perinin yeri, ya viranedir yahut çeşmelerinin başı. Ey peri yüzlü güzel! Uzağa gitme, bana gel; çünkü benim gönlüm bir harabedir, gözüm de bir çeşme."

Cinlerin mevcudiyetine inanmak zorundayız. Çünkü Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayette ve Buhari gibi sahih hadis kitaplarında cinlerin varlığından bahsedilmektedir. Malum olduğu üzere, Kur'an-ı Kerim'de bir de Cin Suresi vardır. Gözümüz görmüyor. Hakk nelere kadir değildir ki, ne varlıklar yaratmıştır. Şimdilik, mikropları gördüğümüz gibi cinleri görecek aletlerimiz yok diye, onların varlıklarını inkâr edecek olursak imanımız sarsılır. O zaman, Kur'an'a da muhalefet etmiş oluruz.

Dünya üzerinde yaşayan sayısız hayvanlardan birçoğu insanlardan evvel yaratıldığı gibi, cinler de, şu ayette haber verildiği gibi, bizden evvel yaratılmıştır: ***"Cine gelince, onu da, insandan daha önce vücudun müsamatına nüfuz eden çok sıcak ateşten yarattık."***

Başka bir ayet-i kerimede de, ***"Ben, cinleri ve insanları sadece kulluk etmeleri için yarattım"*** (Zariyat Suresi, ayet 56) buyrulmaktadır. Cinler, ayette haber verildiği gibi ateşten yaratılmışlardır. Latif varlıklardır; onlar da, insanlar gibi ilahî emirlerden, nehiylerden sorumludurlar. Onların da Müslüman ve Hıristiyan olanı, dindarı, dinsizi, iyisi, kötüsü vardır. Cinlerin imansızları, şeytanlardır. Cinlerden bir grup gelip Peygamber Efendimizden Kur'an dinlemişler, Müslüman olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'deki Cin Suresi, bu hadiseyi anlatmaktadır.

Cinlerin insanlarla münasebette bulunanları olmuştur. Yaratılışları icabı onlar, çeşitli şekillerde insanlarla bağlantı kurmuşlar ve bu bağlantı sonunda, onların bazılarını kendilerine tabi bir hâle getirmişlerdir. Bir fıkıh âlimi olan Muhammed bin Yahya Hazretleri, çok meşhur bir kişiydi. İnsanlardan, cinlerden talebeleri vardı. Bir talebesi anlatır: "Bir gün Muhammed Bin Yahya Hazretleri'nin ziyaretine gidiyordum. Mescitte olduğunu söylediler. Mescidin kapısına vardığım zaman, içerde bazı kimselerin sual sorduklarını duydum. Hazret de onların suallerine cevaplar veriyordu. Ben de kapıyı çaldım. İçeri girmeme müsaade ettiler. İçeri girdiğimde, yanında kimse yoktu ve yalnız oturuyordu. Az önce, mescide girmeden, içeride bazı konuşmalar olduğunu, şimdi ise kimsenin bulunmadığını sorarak bunun hikmetini öğrenmek istedim. Muhammed Bin Yahya Hazretleri, şöyle buyurdu: Seslerini duyduğun kişiler, sizin cin kardeşlerinizdi. Sizin gibi onların da sormak istedikleri bazı meseleler vardı. Sual sordular. Ben de cevaplarını verdim, işleri bitince gittiler."

Bu hadise, cinlerin insanlarla olan ilişkilerinin tipik bir örneğidir. Cinlerin insanları sevip kaçırdıkları da görülmüştür. Cinler arasına karışan insanlar olduğu gibi, insanlar arasına karışan cinler de vardır.

İşte Mesnevî'nin bu hikâyesinde, Abdülgavs'in başından böyle bir hadise geçmiştir. Cinlerin insanlarla uğraşmaları, onları tesirleri altına almaları, onları anormal bir hâle sokmaları, hasta etmeleri çok görülmüştür. Şu ayet-i kerimede bu hususa işaret vardır: ***"Hepsi bir araya toplandığı gün,*** *(Cenab-ı Hakk, şöyle hitap eder):* ***Ey cin topluluğu! Siz, insanlarla çok uğraştınız."*** (6/128)

Bu hususta, Damiri Hazretleri'nin Hayat-ül Hayvan isimli eserinde (cilt 1, sahife 265) ve Şeyh Şibli'nin Cinlerin Esrarı adlı kitabında hayli bilgi vardır. Bu kısa bilgi ile yetinmeyenler, arz ettiğim kitaplara bakabilir.

چون پری نه سال در پنهان پری - بود عبد الغوث هم جنس پری

23379- Abdülgavs, peri cinsindendi. Peri gibi, dokuz sene gizlice kanat çırptı, uçtu.

و آن یتیمانش ز مرگش در سمر - شد زنش را نسل از شوی دگر

23380- Kendi çocuklarıysa, babalarını ölmüş biliyorlar, geceleri onun ölümünden bahsediyorlardı.

یا فتاد اندر چهی یا مکمنی - که مر او را گرگ زد یا ره زنی

23381- "Acaba babamızı bir kurt mu kaptı, paraladı? Yoksa eşkıya mı yolunu kesti, onu öldürdü yahut bir kuyuya mı düştü? Yahut bir pusuya mı düşürüldü?" derlerdi.

خود نگفتندی که بابایی بدهست - جمله فرزندانش در اشغال مست

23382- Çocuklarının hepsi de, kendilerini bu düşüncelere kaptırmış, babalarından ümidi kesmişlerdi. "Babamız sağdır" demezlerdi.

گشت پیدا باز شد متواریه - بعد نه سال آمد او هم عاریه

23383- Dokuz sene sonra, Abdülgavs ortaya çıktı, göründü. Fakat bu görünüşü muvakkat bir vakit sürdü. Tekrar kayıplara karıştı, gözlerden gizlendi.

بود و ز آن پس کس ندیدش رنگ بیش - یك مهی مهمان فرزندان خویش

23384- Dokuz sene sonra meydana çıkınca, geldi, çocuklarına bir ay misafir oldu. Ondan sonra kimse onun izini bulamadı, nereye gittiğini bilemedi.

که رباید روح را زخم سنان - برد هم جنسی پریانش چنان

23385- Kılıç yarası, ruhu bedenden nasıl alır götürürse, perilerle aynı cinsten oluş da, onu insanlar arasından aldı, götürdü.

هم ز جنسیت شود یزدان پرست - چون بهشتی جنس جنت آمدهست

23386- Cennette bulunan bahtlı kişiler, temizdirler, lekesizdirler, cennete layıktırlar, cennet cinsindendirler. Bu yüzden onlar, Allah'ı severler, Allah'a ibadet ederler. Çünkü Allah da latifdir.

شاخ جنت دان به دنیا آمده - نه نبی فرمود جود و محمده

23387- Hz. Peygamber, "Allah'a hamd etmeyi ve cömertliği, dünyaya uzatılmış cennet dallarından bil" buyurmadı mı?

Bu beyitte, Hz. Mevlâna, şu hadise işaret etmektedir: ***"Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Dalları dünyaya ekilmiştir. Onun bir dalını tutanı, bu dal cennete götürür. Hasislik de, cehennem ağaçlarından bir ağaçtır. Onun dalları da dünyaya ekilmiştir. Onun bir dalını tutanı, o dal ateşe götürür."*** (Feyz-ül Kadir, 4/137)

قهرها را جمله جنس قهر دان - مهرها را جمله جنس مهر خوان

23388- Bütün sevgileri, lütufları, sevgi ve lütuf cinsinden bil. Başa gelen bütün kötülükleri, kahırları da, kahır cinsinden say.

Yani bütün sevgiler, bize yapılan bütün lütuflar, aslında Hakk'ın bize olan sevgisinin, lütfunun izidir. Biri bize bir lütufta mı bulundu, o lütuf Hakk'ın lütfudur. Biri bizim canımızı mı sıktı, gönlümüzü mü kırdı, o gelen de Hakk'tandır. Bizim yaptığımızın karşılığıdır. Gülün güzel rengi, hoş kokusu, onun ihsanı, onun lütfu; parmağımızı yaralayan diken de, onun kahrıdır. Her şey onundur, her şey ondandır. Ne ekersek, onu biçmekle meşgulüz. Bu sebepledir ki, şairin biri sevgilisine şöyle demektedir:

"Rabbin bana bir nimeti varsa, o da sensin."

Niyazi-i Mısri Hazretleri de, şöyle diyor:

"Kahır ve şey-i vahit bilmeyen çekti azap"

Gerçekten Hakk'ın lütfu da, kahrı da aynı şeydir, aynı yerden gelmektedir. Bunu bilmeyen azap çekmektedir. Ondan gelen lütuf, lütuf cinsinden; kahır da, kahır cinsindendir. Fakat her şey, ondan geldiği için hoştur.

Aziz Mahmut Hüdayi Hazretleri de, her biri kendi cinsinden olan lütufları ve kahırları, ondan geldiği için hoş görmüş ve şöyle niyazda bulunmuştur:

Hoştur bana senden gelen,
Yağınca ve yahut diken,
Lütfun da hoş, kahrın da hoş.

ز انکه جنس هم بوند اندر خرد - لاابالی لاابالی آورد

23389- Saygısızlığı, saygısız kişi yapar. Saygısız, saygısızla arkadaş olur. Çünkü akıl ve düşünce bakımından ikisi de bir cinstendir.

هشت سال او با زحل بد در قدوم - بود جنسیت در ادریس از نجوم

23390- İdris, yıldızların cinsindendi. Bu sebeple sekiz yıl Zuhal yıldızında kaldı.

Rivayete göre, yıldızlar ilmiyle uğraşan ilk insan İdris Aleyhisselamdır. Hakkında, tefsirlerde hayli rivayet vardır. Onun ebedî hayata erdiğini, ölmeden evvel cennete girdiğini ve adının "Henuh" olduğunu yazanlar vardır. İlk defa kalemi kullanan, ilk defa elbiseler diken ve giyen odur.

Ondan evvel insanlar, hayvan derisi giymekle yetiniyorlardı. Derler ki, İdris Aleyhisselam, kendi maddi cisminden kurtulup göklere yükselince, yıldızlarla aşinalık peyda etti. Böylece, yıldızlar ilminin ilk bilgini oldu. Bu hâlden tekrar beşeriyet hâlinde dönünce, yani ruhu tekrar bedene geri gelince, insanlara yıldızlara dair bilgiler öğretti. Derler ki, yıldızlar, saf olur onu beklerlerdi. O ders verirken, sayısız yıldız onun dersinde bulunur, etrafa saflar hâlinde toplanırlardı. Ondan yıldızlar hakkında ders alan kişiler, yıldızların seslerini duyarlardı. Daha doğrusu, onun dersinde avamdan ya da havastan kim bulunursa bulunsun, yıldızların İdris Peygamber'e söylediği sözleri duyarlardı. İdris ile yıldızlar arasındaki cinsiyet cezbi, yıldızları göklerden yeryüzüne doğru çeker, indirirdi. Cebrail Aleyhisselam da, ilk vahyi Hazreti İdris'e getirmişti. Ona otuz suhuf nazil olmuştu. İdris a.s. çok dindar bir peygamberdi. Kendisini o kadar fazla ibadete verirdi ki, melekler bile ona hayran olurlardı. Bir gün Azrail a.s. onu ziyaret etmek için Cenab-ı Hakk'tan izin istemişti. Müsaade alınca, insan şekline girip gelmiş, İdris Peygamber'i yemeğe davet etmişti. İdris, bu daveti reddetmiş; bunun üzerine Azrail a.s. davetini iki gece üst üstte tekrarlamış ve üçüncü gece İdris, ona kim olduğunu sormuş, kendisini yemeğe davet edenin Azrail olduğunu öğrenince, ondan canını almasını, şu dünyanın kederler dolu hayatından kendisini kurtarmasını rica etmişti. Azrail de, onun isteğini yerine getirerek canını aldı. Canı bedeninden kurtulunca, göklere yükseldi. Yıldızlarla dost oldu. Fakat Cenab-ı Hakk'ın emriyle, İdris'in ruhu bir müddet göklerde dolaştıktan sonra, geldi tekrar bedenine girdi. Göklerde dolaşmanın, yıldızlarla beraber bulunmanın zevkini tadan İdris Peygamber, ruhu bedenine girdikten sonra da göklerde dolaşmak ve cenneti görmek istedi. Cenab-ı Hakk'ı çok seven, çok ibadet eden, çok salih bir kişi olan İdris Aleyhisselamın bu niyazı da kabul edildi.

Meryem Suresi'nin 56-57. ayetleri, bu hadiseyi haber vermektedir: ***"Kitapta İdris'i de an. Çünkü o, çok doğru bir peygamberdi. Biz, onu çok yüksek, çok yüce bir yere yükseltmiştik."***

Hazreti İdris, göklerin en yüce yerine yükselip daha ölmeden cennete girince, bir daha oradan çıkmak istemedi. Cennette bir ağaca sımsıkı sarıldı da, **"... hangi ayetse, eksik"** ayetini tekrar ederek, bu ayeti bir hüccet olarak gösterip cennette kalmak istedi. Çünkü daha yeryüzündeyken, yukarıda arz edildiği gibi, ölümü tatmıştı. Cenab-ı Hakk da, bu sevdiği sadık kulunun arzusunu kabul etti. Bir müddet için orada kalmasına müsaade etti. Onun tekrar yeryüzüne dönmesini takdir buyurdu. O da, zamanı gelince Hz. İsa gibi yeryüzüne geri dönecektir. Böylece, Hazreti İdris ve Hazreti İsa'nın semada yaşamakta

oldukları beyan buyrulmuş oldu.

Bir rivayete göre de İdris Aleyhisselam, yeryüzünde yaşarken, bir yolculuk esnasında güneşin kızgın hararetinden rahatsız oldu. Allah'tan bu sıcağı hafifletmesini niyaz etti. Her gün bu sıcakta beş yüz senelik yol yürüyen güneş mülkü İdris'in bu isteğini yerine getirince, hayat hoşuna gitmiş gibi, bu defa da güneş meleğinden ölümün tehir edilmesini rica etti. Melek, onu güneşin doğduğu yere kadar götürdü. Güneş meleği, İdris Aleyhisselamın isteğini Azrail'e söyledi. Azrail, onun bu ricasını yerine getirmedi. Ölüm meleği, ölümü tadanların adlarının yazılı olduğu defterleri açtı, baktı. İdris'in ölüm tarihini bulamadı. İdris, ilk defa ne zaman ölmüştü, bilemedi. Bundan, Azrail, güneş doğarken İdris'in ölmesi gerektiğini anladı. Güneş meleği, hakikaten onu tam o zaman ölü olarak buldu. Aslında İdris Aleyhisselam da, Hazreti İsa gibi ölümsüzdür. Güneş de, bulunduğu yerde her gün ölür, ertesi gün tekrar dirilir, hayata kavuşur. Böylece güneş, ölümsüz olduğunu belirtmek ister. Bu hâl, İdris Aleyhisselamın ölümsüzlüğünü sembolize etmektedir.

هم حدیث و محرم آثار او - در مشارق در مغارب یار او

23391- Zuhal yıdızı, doğularda da, batılarda da onun dostu olmuştur. İdrisle konuşur, görüşürdü; onun sırlarına mahremdi.

در زمین می‌گفت او درس نجوم - بعد غیبت چون که آورد او قدوم

23392- Gayb âleminden tekrar dünyaya dönünce, yeryüzünde yıldızlar bilgisi dersi verirdi.

اختران در درس او حاضر شده - پیش او استارگان خوش صف زده

23393- Yıdızlar, İdris Aleyhisselamın önünde saf saf otururlar, onun dersinde bulunurlardı.

می‌شنیدند از خصوص و از عموم - آن چنان که خلق آواز نجوم

23394- Onun ders okutuşu öyle bir hâl alırdı ki, onun dersinde bulunan herkes, bilgini de, cahili de, yıldızların seslerin duyarlardı.

اختران را پیش او کرده مبین - جذب جنسیت کشیده تا زمین

23395- Aynı cinsten oluş, gökyüzünde bulunan yıldızları yeryüzüne çekmişti de, yıldızların her biri, kendi hâlini, göklerde nasıl dolaşıp durduğunu İdris Aleyhisselama anlatırdı.

باز گفته پیش او شرح رصد - هر یکی نام خود و احوال خود

23396- Her yıdız, adını, gökteki durmunu, yerini ona açar, nasıl görülebileceğini, nasıl rasat edileceğini ona anlatır, haber verirdi.

که بدان یابند ره در همدگر - چیست جنسیت یکی نوع نظر

23397- Aynı cinsten oluş nedir? Bir çeşit bakış, görüş, birbirini tanıyış… İki kişi, aynı cinsten oluşla birbirine yol bulur, birbirine kavuşur.

چون نهد در تو تو گردی جنس آن - آن نظر که کرد حق در وی نهان

23398- Cenab-ı Hakk, herhangi birinde gizlediği o bakışı, o görüşü sana da verse, sen de onun cinsinden olursun.

بی‌خبر را کی کشاند با خبر - هر طرف چه می‌کشد تن را نظر

23399- Teni, bedeni her tarafa çeken nedir? Bakışıdır, görüşüdür. Hiçbir şeyden haberi olmayan, nasıl olur da her şeyden haberi olanı çeker götürür?

او مخنث گردد و گان می‌دهد - چون که اندر مرد خوی زن نهد

23400- Allah, erkeğe kadın huyu verirse, o erkek kadınlaşır, erkeklerle düşer kalkar.

طالب زن گردد آن زن سعتری - چون نهد در زن خدا خوی نری

23401- Kadına da erkek huyunu verirse, o kadın, erkek gibi olur, kadın arar, sevicilik eder.

همچو فرخی بر هوا جویی سبیل - چون نهد در تو صفات جبرئیل

23402- Hakk, sana Cebrail'in sıfatlarını ihsan ederse, kuş yavrusu gibi havalarda kanat çırpar, yol ararsın.

از زمین بیگانه عاشق بر سما - منتظر بنهاده دیده در هوا

23403- Yeryüzünden vazgeçer de hep göklere bakarsın, gözlerini havaya açarsın. Artık yeryüzüne yabancı kesilirsin de, gökyüzüne âşık olursun.

صد پرت گر هست بر آخور پری - چون نهد در تو صفتهای خری

23404- Hakk, sana eşeklik sıfatları verirse, yüz kanadın bile olsa göklere yükselemezsin, gene gelir ahıra konarsın.

از خبیثی شد زبون موش خوار - از پی صورت نیامد موش خوار

23405- Fare, görünüşü ve şekli yüzünden, sureti bakımından değersiz olmadı; fare yiyen kediye, çaylağa av olduğu için sevilmedi, hor görüldü.

از پنیر و فستق و دوشاب مست - طعمه جوی و خائن و ظلمت پرست

23406- Fare, huyu bakımından sevilmez. O, lokma peşinde koşar, haindir; karanlıklarda peynirle, fıstıkla, pekmezle sarhoş olur.

ننگ موشان باشد و عار وحوش - باز اشهب را چو باشد خوی موش

23407- Doğan kuşlarının en makbulü olan beyaz doğanda bile fare huyu olursa, o, farelere ar olur ve başka hayvanlar bile ondan utanırlar.

چون بگشت و دادشان خوی بشر - خوی آن هاروت و ماروت ای پسر

23408- Ey oğul! Harut ile Marut adındaki meleklere Cenab-ı Hakk, insan huyu verince, onlar meleklikten çıktılar. Cins-i latifliklerini kaybettiler de, beşerî günah işlediler.

Gerek Kur'an-ı Kerim'in Bakara Suresi'nin 102. ayetinde, gerekse Mesnevî'nin bir kaç yerinde adları geçen Harut ile Marut hakkında müfsitlerin kaydettikleri hikâyeler, tamamıyla uydurmadır. Yahudi masallarıdır. Çünkü bu hususta, Resulullah Efendimizden sahih veya zayıf hiçbir hadis rivayet edilmemiştir. Çünkü melekler, cins-i latif olup günah işlemekten masum oldukları hâlde, bu hikâyelerde onlara günah atfedilmektedir. Anlatılanlara göre gökteki melekler, insanoğullarının yeryüzünde işledikleri günahları görerek onları ayıpladılar, hor gördüler. Bu görüşlerini Cenab-ı Hakk'a arzettiler. Allah-u Teala, onlara şöyle cevap verdi: "İnsanlara verdiğim nefis sizde olsaydı, siz, insanlardan daha çok günah işlerdiniz." Melekler, bu hükme itiraz ettiler ve tecrübe için yeryüzüne melek indirilmesine izin aldılar. Bunun için Harut ve Marut adındaki melekler seçildiler. Bu melekler, çok dindar, Allah'tan çok korkan seçkin meleklerdi.

Bu iki meleğe insan huyu verildi ve kendilerine putlara tapmak, zina etmek, insan öldürmek ve içki içmek gibi büyük günahlardan sakınmaları emredildi. İnsan suretine

girerek yeryüzüne inen bu çok dindar ve muttaki iki melek, Babil'de insanlara büyü yapmayı, sihri öğretiyorlardı. Günün birinde, Zühre adında çok güzel bir kadın, bu meleklere gelerek kocasından şikâyette bulunmuş, aralarını bulmalarını rica etmişti. Harut ile Marut, karı-kocayı barıştıracakları yerde kadının güzelliğine hayran kaldılar. Cenab-ı Hakk'ın emrini unuttular. Zühre'ye âşık oldular ve günah işlerken suç üstü yakalandılar. Üzerlerine gelen adamı da öldürdüler. O zaman, Cenab-ı Hakk, meleklerin nazarlarını yeryüzünde büyük günah işleyen kardeşlerinin üzerine çevirdi. "Hakikaten doğru söylemişsiniz Rabbimiz" dediler. İki suçluya da, cezalarını bu dünyada mı, yoksa öbür dünyada mı çekmek istedikleri soruldu. Birinci teklifi kabul ettikleri için Babil'de hapsedildiler ve o zamandan beri elim, ızdıraplı bir hayat yaşamaktadırlar. Bir rivayete göre de, her günün sonunda çektikleri ızdıraptan, azaptan kurtulmak için tekrar gökyüzüne uçmalarına, yükselmelerine müsaade edilmiş, fakat işledikleri büyük günahlar yüzünden kanatlarına felç geldiği için yeryüzünde kalmışlar, azaptan kurtulamamışlardır.

Diğer bir rivayete göre de, suç işlemelerine sebep olan Zühre adındaki kadın, onlara ram olmamış, günah işlemek isteyen meleklere Allah'ın emrine mügayyir hareket etmemelerini hatırlatmış ve kendisine göğe çıkıp inmek için kullandıkları sihirli kelimeyi öğretmelerini istemiş. Kadın, bu sihirli kelimeden (Bu kelime ism-i Azammış) faydalanarak göğe çıkınca, Cenab-ı Hakk, ona bu sihirli kelimeyi unutturmuş. Onu bildiğimiz Zühre yıldızına, yani Venüs yıldızına tahvil etmiş. Bu sebeple yıldız, o günahkâr kadının ismini taşımaktadır.

Günah işleyen meleklerin, Babil'de bir kuyuda baş aşağı asılı kaldıklarını yazanlar da var. Zincire vurulduklarını, ağızlarının önünde erişemeyecekleri su bulunduğunu, susuzluktan yandıkları hâlde su içmedikleri de söylenmektedir.

در چه بابل ببسته سر نگون - در فتادند از لَنَحْنُ الصافون

23409- Harut ile Marut, Hakk'ın huzurunda saf olup duran bahtlı meleklerdenken, Babil kuyusuna düştüler, baş aşağı asılıp kaldılar.

Burada Saffat Suresi'nin 165. ayetinden iktibas vardır: ***"Gerçekten de biz, Hakk'ın huzurunda saf bağlayanlarız."*** (37/165)

لوح ایشان ساحر و مسحور شد - لوح محفوظ از نظرشان دور شد

23410- Levhi mahfuz, o günahkârların nazarından uzaklaştı da, onların nazarı, büyü yapanla büyü yaptıranların üzerinde kaldı.

موسیی بر عرش و فرعونی مهان - پر همان و سر همان هیکل همان

23411- Kanatlar aynı kanat, başlar aynı baş, bedenler aynı beden. Fakat Musa, göklerde, arş üstünde; Firavun ise, hor ve hakir…

خو پذیری روغن گل را ببین - در پی خو باش و با خوش خو نشین

23412- Güzel huyu her şeyden üstün tut, güzel huylularla düşüp kalk. Gül yağına dikkat et, gülle beraber olduğu için gül gibi kokmaktadır.

Sadi Hazretleri'nin şu kıtasını hatırlamamaya imkân var mı?:

Bir gün dostlarımdan biri, bana, hamamda eskiden sabun yerine kullanılan bir kil, bir çamur parçası verdi. Kile "Misk misin yahut amber misin?" diye sordum, "Gönlümü büyüleyen kokundan âdeta sarhoş oldum."

Kil, "Ben kıymetsiz bir kil parçasıydım, fakat bir müddet gülle güzel huyu, güzel kokusu bende iz bıraktı. Yoksa ben, yine değersiz bir toprak parçasıyım" dedi.

تا نهد بر گور او دل روی و کف - خاك گور از مرد هم یابد شرف

23413-Mezarın toprağı bile, oraya defnedilen bir veli ile şereflenir de, o veliye gönül verenler, onun mezarına yüzlerini sürerler, elleriyle onu okşarlar.

چون مشرف آمد و اقبال‌ناك - خاك از همسايگى جسم پاك

23414- Toprak bile temiz bir bedenin kendisine komşu olması yüzünden şerefleniyor, kıymetleniyor, değerli bir hâl alıyor. Öpülüyor, yüz sürülüyor, okşanıyor.

گر دلى دارى برو دل دار جو - پس تو هم الجار ثم الدار گو

23415- Öyleyse sen de, "Önce komşu, sonra o gerek"de gönlün varsa yürü, git, kendine bir gönül sahibi dost, gerçek bir sevgili ara.

سرمه‌ى چشم عزيزان مى‌شود - خاك او هم سيرت جان مى‌شود

23416- Velinin toprağında bile can huyu var, can kokusu var. Bu yüzden onun kabrinin toprağı, aziz kişilerin gözlerine sürme oluyor.

به ز صد احيا به نفع و انتشار - اى بسا در گور خفته خاك‌وار

23417- Nice büyük kişiler vardır ki, kendileri toprağa düşmüş, mezarlarında uyumaktadır. Fakat faydalı olmak, feyz vermek bakımından, yüzlerce diriden daha değerlidirler.

صد هزاران زنده در سايه‌ى وى‌اند - سايه برده او و خاكش سايه‌مند

23418- Gölgesini almış gitmiş, toprak altında gizlemiş… Ama toprağı gölge salmada; yüz binlerce diri, onun mübarek gölgesine sığınmada…

Dikkat edilirse, Hazreti Mevlâna, yukarıdaki beyitlerde peygamberlerin, velilerin Allah'ın rahmetine kavuştuktan sonra da insanlara yardım ettikleri, manevi lütuflarda bulundukları, feyz verdikleri hususu üzerinde durmaktadır. Gerçekten bu mübareklerin yattıkları yerleri ziyaret, insana bir huzur vermekte, ruha bir zevk ihsan etmektedir. Her şeyde aşırılıklardan kaçınıldığı gibi, kabir ziyaretinde de buna dikkat etmek gerekir. Kabir ziyareti, mezarın ayak ucuna oturmak, onu selamlamak ve üç ihlas-bir fatiha okuyarak ruhuna hediye etmek suretiyle yapılır. Kabre bir şey bırakılmaz, kabirden bir şey alınmaz. Dualarda daima Cenab-ı Hakk murat edilir. Veli, vasıta sayılır ve her türlü edep muhafaza edilir. Kabir çiğnenmez, üzerine oturulmaz.

Peygamber Efendimiz, bir hadislerinde ***"Vefatımdan sonra kabrimi ziyaret eden, beni hayatımda ziyaret etmiş gibi olur"*** buyurarak, müminleri uyarmıştır. Hacca gidip de sevgili Peygamberin kabr-i şerifini ziyaret etmeden dönmek, büyük bir talihsizliktir.

"BİR ADAMA, TEBRİZ POLİS MÜFETTİŞİNDEN (MUHTESİP) AYLIK BAĞLANMIŞTI; ADAMCAĞIZ, O AYLIĞA GÜVENEREK BORÇLANMIŞTI; KENDİSİNE AYLIK VEREN POLİS MÜFETTİŞİNİN ÖLÜMÜNDEN HABERİ YOKTU; HÂSILI, ONUN BORCUNU HİÇ KİMSE VERMEDİ, YİNE ÖLMÜŞ POLİS MÜFETTİŞİ VERDİ; NİTEKİM ŞÖYLE DEMİŞLER: LEYSE EN MATE FESTERAHE Bİ MEYTİN, İNNEMEL MEVTÜ MEYYİTÜN'L EHYAİ; YANİ ÖLÜMDE DERAHATA KAVUŞAN ÖLMÜŞ DEĞİL, ÖLÜP GİDEN, DAHA YAŞARKEN ÖLMÜŞ KİŞİDİR"

داستان آن مرد كه وظيفه‌اى داشت از محتسب تبريز و وامها كرده بود بر اميد آن وظيفه و او را خبر نه از وفات او، حاصل از هيچ زنده‌اى وام او گزارده نشد الا از محتسب متوفى گزارده شد چنان كه گفته‌اند

انما الميت ميت الاحياء ليس من مات فاستراح بميت

Yukarıda geçen Arapça beytin Hakim Senai'ye ait olduğu söyleniyor. Beytin ifade ettiği mana, şu şekilde özetlenebilir: Bir kimse, ölmekle rahata kavuşursa, o ölmüş sayılmaz. Bu fâni dünyadan, bu kederler, acılar dünyasından kurtularak, sonsuzluk âlemine gitmiştir, huzura kavuşmuştur. Gerçek hayatı bulmuştur. O kimseye ölü dememek lazımdır. Asıl ölü o kimsedir ki, daha yaşarken manevi zevklerden, ruhani heyecanlardan mahrum

kalmıştır. Manen yaşamayan bir kimse, daha hayattayken ölmüş gibidir.

جانب تبریز آمد وامدار - آن یکی درویش ز اطراف دیار

23419- Dervişin biri, borçlanmış, civar ellerden kalkıp Tebriz'e gelmişti.

بود در تبریز بدر الدین عمر - نه هزارش وام بد از زر مگر

23420- Dervişin dokuz bin altın borcu vardı. Tebriz'de, Bedreddin Ömer adında bir de polis müfettişi vardı.

هر سر مویش یکی حاتمکده - محتسب بد او به دل بحر آمده

23421-O öyle bir müfettişti ki, sanki gönlü denizdi. Sanki onun bedeninin her kılında bir Hatem vardı.

سر نهادی خاك پای او شدی - حاتم ار بودی گدای او شدی

23422- Zenginliği, cömertliği dillere destan olan Hatem sağ olsaydı, dilenci olarak onun kapısına gelirdi. Kapısına gelirdi de, başını yerlere kor, onun ayağını bastığı yerin toprağı olurdu.

در کرم شرمنده بودی ز آن نوال - گر بدادی تشنه را بحری زلال

23423- Susuz kişiye saf su ile dolu bir deniz verseydi. Kereminden, cömertliğinin çokluğundan, verdiğini az bulurdu da, utanır, sıkılırdı.

بودی آن در همتش نالایقی - ور بکردی ذره‌ای را مشرقی

23424- Verdiği, ihsan ettiği ufacık bir zerre, lütfuna mazhar olan kişiyi yoksulluğun karanlıklarından, sıkıntılarından çıkararak, güneşin doğduğu yer gibi aydınlatsaydı, onu neşelere garketseydi, o yine, ona layık bir şey yapmadığına inanırdı. Daha doğrusu, bir zerreyi bir güneş hâline getirseydi de, yoksula ihsanda bulunsaydı, bu ihsanı bile kendine layık görmezdi.

کاو غریبان را بدی خویش و نسیب - بر امید او بیامد آن غریب

23425- O garip derviş de, bu cömert müfettişten iyilik umarak kalkmış Tebriz'e kadar gelmişti. Biliyordu ki, bu iyi kalpli kişi, fakirleri, garipleri, dost ediniyor, kendine akraba sayıyordu.

وام بی‌حد از عطایش توخته - با درش بود آن غریب آموخته

23426- O garip, onun elinin ne kadar açık olduğunu bildiği için onun kapısına varmış, onun sonsuz iyiliğine güvenerek hayli borçlara girmişti.

که به بخششهاش واثق بود مرد - هم به پشت آن کریم او وام کرد

23427- O kerem sahibine güvenerek, daha onun lütfunu görmeden, ondan hiçbir şey almadan, onun ihsanına güvenmiş, çok çok borçlara girmişti.

بر امید قلزم اکرام خو - لاابالی گشته زو و وام جو

23428- Huyu keremden, ihsandan, iyilikten ibaret olan o lütuf denizine güvenerek, o ümide kapılarak, hayli borca girmişti.

همچو گل خندان از آن روض الکرام - وام داران رو ترش او شاد کام

23429- Borçlu olanların suratları, umumiyetle asık olur; endişeli, üzüntülü görünürler. Hâlbuki dervişler, borçlu olduğu hâlde, o keremler bahçesine güveniyordu

da, yüzleri gül gibi gülüyordu.

چه غم استش از سبال بو لهب - گرم شد پشتش ز خورشید عرب

23430- Bir mümin olarak Hazreti Muhammed'in lütfuna, ihsanına güvenen bir kimse için, kendini beğenmiş mal ve mülk sahibi Ebu Leheb'in ne tesiri olur?

Ebu Leheb, malum olduğu üzere Hazreti Muhammed'in amcası olup asıl adı Abdüluzza idi. Bir gün Peygamber Efendimiz, Haşimoğullarını bir yere toplamış, onlara tek olan Allah'a iman etmeyi tavsiye ediyordu. Kendisini müşriklerin taptıkları Uzza adlı putun kulu sayarak, onun adını alan Abdüluzza, Peygamberimize kızmış, "Ellerin kurusun! Bizi buraya bunun için mi topladın?" diye inkisarda bulunmak cüretini göstermiş, sonra da belasını bulmuştu. Tebbet Suresi, en azgın İslam düşmanı olan Ebu Leheb ile karısı hakkında nazil olmuştur.

کی دریغ آید ز سقایانش آب - چون که دارد عهد و پیوند سحاب

23431- Bulutla sözleşen, ahitleşen kişinin sakaların suyuna ihtiyacı olur mu?

کی نهند این دست و پا را دست و پا - ساحران واقف از دست خدا

23432- Hakk'ın kudretini ve kuvvetini anlayan büyücüler, artık kendi hünerlerine nasıl güvenirler, ellerine ve ayaklarına nasıl el-ayak derler?

Burada, Hazreti Pir, Musa Aleyhisselama iman eden büyücülerin, artık kendi büyülerine güvenleri kalmadığına işaret etmektedir. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'in Taha Suresi'nin 56–73. ayetlerinde beyan buyrulduğu üzere, Firavun'un büyücülerinin kendi sopaları ile iplerinin Hazreti Musa'nın yılan olan asası tarafından yutulduğunu görünce, büyücüler şaşırıp kalmışlar ve Hazreti Musa'ya iman etmişler, onun dinine girmişlerdi. Firavun da, onların ellerini, ayaklarını kırdırtarak astırmıştı. Fakat onlar, yeni imanın kendilerine verdiği zevk-i manevi ile, bu işkenceye seve seve katlanmışlardı.

بشکند کله‌ی پلنگان را به مشت - روبهی که هست ز آن شیرانش پشت

23433- Arslana güvenen tilki, arslan kesilir de, bir yumrukta kaplanların kellerini kırar.

"ALLAH RAZI OLSUN, CAFER'İN TEK BAŞINA BİR KALEYİ ZAPTETMEYE GELMESİ; KALEYE SAHİP OLAN PADİŞAHIN, ONU ALT ETMEK İÇİN VEZİRLE MÜŞAVERE ETMESİ; VEZİRİN, PADİŞAHA: KALEYİ TESLİM ET, BİLGİSİZLİKLE HİDDETE KAPILMA, ÇÜNKÜ BU ADAM, ALLAH'TAN KUVVET BULMADA, ALLAH ONUN RUHUNA PEK BÜYÜK BİR ORDU İHSAN ETMİŞ, VESAİRE DEMESİ"

آمدن جعفر به گرفتن قلعه ای به تنهایی و مشورت کردن ملك آن قلعه در دفع او و گفتن آن وزیر ملك را که زنهار تسلیم کن و از جهل تهور مکن که این مرد موید است و از حق جمعیت عظیم دارد در جان خویش الی آخره

Bu başlıkta geçen Cafer-i Tayyar r.a. Hazretleri, Hazreti Ali'nin kardeşidir. Ondan on yaş büyüktü. Peygamber Efendimiz, fakirleri çok sevdiğinden ötürü Cafer-i Tayyar Hazretleri'ne "Fakirler babası" lakabını vermişti. Mute muharebesine iştirak etmiş, Haris oğlu Zeyd kumandasında savaşmıştı. Zeyd şehit olunca, Cafer Hazretleri Peygamberimizin emri üzerine kumandayı eline almış, savaşta arslanlar gibi çarpışmıştı. Savaşta önce sağ, sonra sol kolunu kaybetmiş, sonra da şehit düşmüştü. Peygamber Efendimiz, ***"Cafer'i gördüm; kesilen iki koluna karşılık Cenab-ı Hakk, ona iki kanat ihsan etti de, cennete uçarak gitti"*** buyurmuş. Bu sebeple ona "Uçan adam" manasına gelen "Tayyar" lakabı verilmişti.

Gerçekten de Cafer-i Tayyar Hazretleri'nin manevi gücü çok üstündü. Kendisi görünüşte tek kişiydi ama onun tek varlığında, beyitte de ifade edildiği gibi bir âlem

toplanmıştı.

Leyse minallahi bi müstenkerin
En yecme'a-elaleme fivahidi

قلعه پیش کام خشکش جرعه‌ای - چون که جعفر رفت سوی قلعه‌ای

23434- Cafer, bir kaleye doğru ilerliyordu. Sanki kale onun susamış diline, damağına bir yudumcuk su idi.

تا در قلعه ببستند از حذر - یك سواره تاخت تا قلعه به کر

23435- Tek bir atlı atını sürmüş, kaleye varmış dayanmıştı. Kaledekiler korkmuşlar, kapıyı kapamışlardı.

اهل کشتی را چه زهره با نهنگ - زهره نه کس را که پیش آید به جنگ

23436- Kimsenin bu kahramanın karşısına çıkıp savaşmaya kuvveti, cesareti yoktu. Bir gemide bulunanlar, korkunç bir timsahla savaşı göze alabilirler mi?

که چه چاره‌ست اندرین وقت ای مشیر - روی آورد آن ملك سوی وزیر

23437- Kalenin hükümdarı, yüzünü vezirine doğru çevirdi de, "Ey her şeyi sorup danıştığım kişi!" dedi, "Söyle, biz şimdi ne yapalım, ne çare edelim?"

پیش او آیی به شمشیر و کفن - گفت آن که ترك گویی کبر و فن

23438- Vezir, şöyle cevap verdi: "Bunun tek çaresi, kibri, gururu, harp hilesini bir tarafa bırakıp eline bir kılıç almak, omzuna da kefenini koyup onun huzuruna varmak."

گفت منگر خوار در فردی مرد - گفت آخر نه یکی مردی است فرد

23439- Padişah, "İyi ama" dedi, "Bu gelen tek bir adam değil mi?" Vezir, "Evet" dedi, "Tek bir adam. Fakat sen onu tek bir adam gibi görme, onu gözünde küçültme."

همچو سیماب است لرزان پیش او - چشم بگشا قلعه را بنگر نکو

23440- Gözlerini aç da, şu kaleye dikkatle bak! Onun karşısında korkusundan civa gibi titreyip durmada.

گوییا شرقی و غربی با وی است - شسته در زین آن چنان محکم پی است

23441- Atının eyerine öyle kendine güvenerek, öyle kuvvetli oturmuş ki, sanki bütün doğu tarafında bulunanlarla batı tarafında bulunanlar onunla berabermiş, ondan yanaymış…

خویشتن را پیش او انداختند - چند کس همچون فدایی تاختند

23442- Birkaç kişi, fedai olarak atlarını sürdüler, kendilerini onun önüne attılar.

سر نگون‌سار اندر اقدام سمند - هر یکی را او به گرزی می‌فگند

23443- Hazreti Cafer, her birini birer gürz darbesi ile yıktı. Onları baş aşağı atlarının ayaklarına atıverdi.

که همی‌زد یك تنه بر امتی - داده بودش صنع حق جمعیتی

23444- Hakk'ın kudreti ona öyle güçlü bir kalabalık, öyle kuvvetli bir topluluk

vermişti ki, tek başına bir millete, bir ümmete hücum ediyordu.

کثرت اعداد از چشمم فتاد - چشم من چون دید روی آن قباد

23445- Gözüm o mana hükümdarının, o eşsiz kahramanın yüzünü görünce, sayıların çokluğu gözümden düştü, çokluk manasını kaybetti.

Beytin aslında geçen "Kubat" kelimesi, büyük padişah, kudretli kişi, eşsiz kahraman manasına gelir. Anadoluda bir takım halk arasında "Kubat" kelimesi, hala çok büyük, kocaman manasına kullanılmaktadır.

پیش او بنیاد ایشان مندکی است - اختران بسیار و خورشید ار یکی است

23446- Yıldızlar çoktur, güneş ise birdir. Birdir ama güneşin önünde yıldızlar darmadağın olurlar, görünmezler.

گربه را نه ترس باشد نه حذر - گر هزاران موش پیش آرند سر

23447- Binlerce fare başkaldırsa, kedi ne korkar, ne de tehlike sezer.

نیست جمعیت درون جانشان - کی به پیش آیند موشان ای فلان

23448- Nasıl olur da fareler toplanıp kedinin karşısına çıkar? Onlarda öyle bir yürek, böyle bir topluluk ruhu yoktur ki.

جمع معنی خواه هین از کردگار - هست جمعیت به صورتها فشار

23449- Topluluk, cemiyet, suret bakımından olursa bir mana ifade etmez, faydasızdır. Aklını başına al da, Allah'tan mana topluluğu, ruh topluluğu iste.

جسم را بر باد قایم دان چو اسم - نیست جمعیت ز بسیاری جسم

23450- Topluluk, cemiyyet, cisimlerin, bedenlerin çokluğundan meydana gelmez. Şu cismimiz de, ismimiz gibi boş bir şeyden ibarettir.

جمع گشتی چند موش از حمیتی - در دل موش ار بدی جمعیتی

23451- Farenin gönlünde bir topluluk duygusu olsaydı, gayrete gelirdi de, bir kaç fare bir araya toplanırdı.

خویش را بر گربه‌ی بی‌مهله‌ای - بر زدندی چون فدایی حمله‌ای

23452- Fareler bir araya toplanırlardı da, birer fedai gibi göz açtırmadan kedinin üstüne atılırlardı.

و آن دگر گوشش دریدی هم بناب - آن یکی چشمش بکندی از ضراب

23453- Biri kedinin gözüne pençe atar, oyardı; öbürü dişi ile kulağını yırtardı.

از جماعت گم شدی بیرون شواش - و آن دگر سوراخ کردی پهلواش

23454- Bir başkası, onun böğrünü delerdi. Böylece, kedinin bu fare cemaatinden kurtulması mümkün olamazdı.

بجهد از جانش به بانگ گربه هوش - لیك جمعیت ندارد جان موش

23455- Fakat farenin canında cemiyet fikri, topluluk düşüncesi yoktur. Bu sebeple fare, kedinin sesini duyunca ödü kopar, canı bedeninden fırlar.

گر بود اعداد موشان صد هزار - خشك گردد موش ز آن گربه‌ی عیار

23456- İsterse farelerin sayısı yüz bin olsun… Fare, kurnaz kedinin karşısında

korkudan cansız gibi kurur kalır.

انبهی هش چه بندد خواب را - از رمه‌ی انبه چه غم قصاب را

23457- Kalabalık sürüden kasap korkar mı? Aklın çokluğu, uykuyu giderebilir mi?

شیر را تا بر گله‌ی گوران جهد - مالِكَ الْمُلْكِ است جمعیت دهد

23458- Allah, mülkün sahibidir. Hikmetinden sual olunmaz. Arslana öyle bir güç, öyle bir kuvvet verir ki, tek başına olduğu hâlde arslanlar topluluğunun kudretini kendinde hisseder de, yaban eşeği sürüsüne korkmadan saldırır.

چون عدم باشند پیش صول شیر - صد هزاران گور ده شاخ و دلیر

23459- On çatallı boynuzları olan yüz binlerce yiğit geyik, arslanın saldırışına karşı âdeta yok olur gider.

یوسفی را تا بود چون ماء مزن - مالِكَ الْمُلْكِ است بدهد ملك حسن

23460- Allah, mülk sahibidir. Dileyince, güzellik mülkünü Yusuf'a ihsan eder de, onu ak buluttan süzülen latif yağmura döndürür.

که شود شاهی غلام دختری - در رخی بنهد شعاع اختری

23461- Bir yüze bir yıldız parlaklığı ihsan eder de, bir padişah bir kıza, kul olur, köle olur.

Güzeller uğrunda nice padişahlar tahtlarını, bahtlarını, hatta başlarını feda etmişlerdir. Allah'ın bazı kullarına lütfettiği güzelliğin kuvvetine, kudretine hiç kimse karşı gelemez. O güzellik, sultan da olsa, köle de olsa, tesirini bir gönüle düşürünce, o gönlün sahibi, aklını fikrini kaybeder, deli divane olur.

که ببیند نیم شب هر نیك و بد - بنهد اندر روی دیگر نور خود

23462- Bir başka yüze de kendi nurunu verir ki, o nur, gece yarısında bile her iyiyi, her kötüyü görür, fark eder.

Ankaravi Hazretleri'ne göre, "Hakk'ın nurunu verdiği yüz"le Hazreti Mevlâna, Resulullah Efendimizi kasdetmektedir. Çünkü Resulullah Efendimizin mübarek yüzünün ve latif cemalinin nuru, gece yarısı bile parlar, eşyayı aydınlatırdı. Nasıl aydınlatmaz ki! Süleyman Çelebi Hazretleri, "Bir acep nur kim güneş pervanesi" diye buyurmuştu. Güneş, o nurun pervanesi olunca, o nur neler göstermez ki. Nitekim Hazreti Aişe validemiz, ***"Biz, Hazreti Resul-u Ekrem'in s.a.v. yüzünün nurunda, karanlık gecelerde bile ev içinde bulunan eşyayı görür, bulurduk"*** buyurmuştur. Eski şairlerimizden biri de, şöyle diyor:

Kendi hüsnün hublar şeklinde peyda eyledin
Çeşm-i aşktan dönüp sonra temaşa eyledin.

Allah'ım! Sen, kendi güzelliğini güzel çehrelere verdin. Sonra döndün, âşıkların gözlerinden kendi güzelliğini temaşa eyledin, gördün.

در رخ و رخسار و در ذات الصدور - یوسف و موسی ز حق بردند نور

23463- Hazreti Yusufla Hazreti Musa da nurlandılar. O nur, yüzlerinde, yanaklarında da göründü, gönüllerinde, göğüslerinde de parladı.

پیش رو او توبره آویخته - روی موسی بارقی انگیخته

23464- Hazreti Musa'nın yüzü öyle parlak, öyle göz kamaştırıcı bir nur saçtı ki, yüzüne bir nikap, bir örtü koymak zorunda kaldı.

Rivayete göre, Tur dağından döndüğü zaman Hazreti Musa'nın yüzü öyle nurlanmıştı

ki, öyle parlamıştı ki, onun yüzüne kimse bakamıyordu. Gözler, o nura dayanamıyordu. Bu sebeple Hazreti Musa, o sıralarda yüzünü bir örtü ile örtüyordu.

که زمرد از دو دیده‌ی مار کر - نور رویش آن چنان بردی بصر

23465- Zümrüdün saçtığı ışık, yılanın gözünü nasıl alıyorsa, Hazreti Musa'nın yüzünün nuru da, gözleri göremez hâle sokuyordu.

Damiri'nin Hayvanların Hayatı adlı kitabında, bu hususta bazı hikâyeler var. Cabir İbni Hayyan'ın yazdığına göre, bir yılan zümrüde baksa, hemen kör olur. Hâlbuki Ebu Reyhan aksini iddia etmektedir. Rivayete göre, Harzemşah'ın bir yılanı varmış. Yılanın boynuna ince bir ipliğe dirilmiş zümrüt taneleri asmışlar, onu bir sepet içinde bir sene mahpus tutmuşlar. Dışarı bırakıldığı zaman, hayvanın gözünde bir sakatlık müşahede etmişler.

Başka bir bilgin de, şunları yazıyor: Bir okun ucuna bal mumu ile bir zümrüt yapıştırdılar. Onu, yılancının büyük bir tepsi içine koyduğu yılanın gözüne doğru uzattılar. Yılan, önce tepsiden kaçmak için bir hamle yaptı. Fakat zümrüt onun gözüne iyice yaklaştırılınca, tırnak altında bir bit öldürüldüğü zaman çıkan ses gibi hafif bir ses duyuldu. Bir de ne görülsün. Yılanın iki gözü de başından dışarı fırlamış, artık o tamamıyla kör olmuş, gözsüz kalmıştı. Bu hikâyeyi anlatan zat, "Bu vakıa gözümün önünde cereyan ettiği için, Biruni'nin anlattığı hikâyedeki Harzemşah'ın yılanının boynuna asılan zümrütlerin sahte oldukları meydana çıkmıştır" diye yazmıştır.

گردد آن نور قوی را ساتره - او ز حق درخواسته تا توبره

23466- Hazreti Musa, Hakk'tan o kuvvetli, o tesirli nuru örtecek bir nikap istedi.

کآن لباس عارفی آمد امین - توبره گفت از گلیمت ساز هین

23467- Cenab-ı Hakk, "Ey Musa! Sen, o nikabı kendi kelimenden yap. Çünkü o, emin bir arifin elbisesidir" buyurdu.

Beyitte geçen "Arifin elbisesi"nden murat, Hakk'ı bilen, seven, tanıyan sufinin giydiği hırkadır. O hırkayı giyen, kötülüklerden kurtulmuş, emniyete kavuşmuştur.

نور جان در تار و پودش تافته‌ست - کآن کسا از نور صبری یافته‌ست

23468- Sufinin giydiği o elbise, o hırka, nurdan bir sabır elde etmiştir. O, can nuru ile dokunmuştur.

Bir sufinin giydiği hırka, herhangi bir kişinin giydiği elbise gibi değildir. O, gönlünde ilahî tecellilerin doğduğu bir Hakk erinin vücudunu örten bir hırkadır. Onda manevi feyiz vardır, manevi kuvvet vardır.

نور ما را بر نتابد غیر آن - جز چنین خرقه نخواهد شد صوان

23469- Böyle bir hırkadan başka bir elbise ile korunmanın imkânı yoktur. Bizim nurumuza, ondan başkası dayanamaz.

همچو کوه طور نورش بر درد - کوه قاف ار پیش آید بهر سد

23470- Engel olmak için önüne Kaf dağı gelse, bu nur, onu bile Tur dağı gibi paramparça eder, dağıtır.

یافت اندر نور بی‌چون احتمال - از کمال قدرت ابدان رجال

23471- Allah, Hakk erlerinin bedenlerine öyle bir güç, öyle bir üstün kuvvet vermiştir ki, ancak onların bedenleri bu ilahî nura dayanabilmektedir.

قدرتش جا سازد از قاروره‌ای - آن چه طورش بر نتابد ذره‌ای

23472- Tur dağı, o nurun zerresine dayanamaz, paramparça olur da, Hakk'ın kudreti, o nuru bir sırçaya kor.

که همی‌درد ز نور آن قاف و طور - گشت مشکات و زجاجی جای نور

23473- Kandil konacak yerle bir sırça kandil, Kaf dağı ile Tur dağını paramparça eden o nurun mekânı olur.

Yukarıdaki beyitlerde, Hazreti Mevlâna, Nur Suresi'nin 35. ayetine işaret etmektedir: ***"Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, içinde kandil bulunan penceresiz bir oyuğa benzer. Kandil, cam içerisindedir. Cam sanki inciden bir yıldızdır. Ne doğuya ve ne de batıya mensup olmayan mübarek bir zeytin ağacı****(nın yağı)****ndan yakılır. Öyle mübarek bir ağaç ki, nerdeyse ateş değmese de yağı ışık verir.*** *(Bu ışıkta)* ***nur üzerine nurdur. Allah, dilediği kimseyi nuruna kavuşturur. Allah, insanlara misaller, örnekler verir. Allah, her şeyi bilir."*** (24/35).

Aşağıdaki beyitlerin daha kolayca anlaşılması için, bu ayetin biraz açıklanması gerekmektedir.

Bu ayet-i kerime, temsil yolu ile Allah'ın nurunu anlatmaktadır. Müfessirlere göre nur, ziya, ışık olup eşyayı gözlerimize gösteren şeydir. Bütün varlıkları yokluktan varlık sahasına çıkaran, gözlerimize gösteren Allah'tır. Bu bakımdan o, göklerin ve yerin nurudur. Bazı tefsircilere göreyse, bu ayette, Allah'ın müminlerin kalplerine verdiği iman nuru, hidayet nuru, temsil yoluyla anlatılmaktadır.

Bütün varlıklarda Allah'ın nuru tecelli etmektedir. Gerçekten maddenin en küçük parçası olan atomun yapısı da bunu gösterir. Atom, negatif elektrik yüklü elektronlarla, pozitif elektrik yüklü protondan ve nötr durumdaki nötronlardan ibarettir. Yani madde, elektrikten meydana gelmiştir. Demek ki bütün eşya, Allah'ın nurundan varolmuştur. Ancak nur, Allah'ın bir ismi olmakla beraber, zatı, yani kendisi değildir. Yani eşya, Allah'ın nurunun bir tecellisidir, fakat hâşâ Allah'ın kendisi değildir. Bu ayetin bir temsil olduğu da unutulmamalıdır.

تافته بر عرش و افلاك این سراج - جسمشان مشکات دان دلشان زجاج

23474- Müminlerin bedenlerini kandil konan yer say, gönüllerini de, sırça kandil farzet… Bu kandilin nuru, arşı da, gökleri de aydınlatmıştır.

چون ستاره زین ضحی فانی شده - نورشان حیران این نور آمده

23475- Arşın da, göklerin de nuru bunlara hayran olup kalmışlar da, birer yıldız gibi kuşluk vaktinin güneşinde yok olup gitmişlerdir.

از ملیك لا یزال و لم یزل - زین حکایت کرد آن ختم رسل

23476- Peygamberlerin sonuncusu, zavallı olmayan padişahlar padişahından ilham alarak buyurmuştur ki…

در عقول و در نفوس با علا - که نگنجیدم در افلاك و خلا

23477- Ben, göklere, sonsuz boşluğa, üstün akıllara, zekâlara, ruhlara sığmadım da…

بی‌ز چون و بی‌چگونه بی‌ز کیف - در دل مومن بگنجیدم چو ضیف

23478- Keyfiyetsiz, mahiyeti anlaşılmaz bir şekilde, geldim ve bir misafir gibi mümin kulumun gönlüne sığındım.

Bu beyitlerde, şu kutsi hadise işaret edilmektedir: ***"Ben yerime, göğüme sığmadım da, muttaki, gerçek mümin olan kulumun gönlüne sığdım."***

Bu hadis, insanın üstün bir varlık olduğunu ve başka yaratıklarda bulunmayan kabiliyete, idrake sahip bulunduğunu ispat etmektedir. Gönül Allah evi olunca, onu incitmenin, kırmanın ne kadar büyük bir günah olduğu meydandadır. Bir şair, şöyle diyor:

Kalb-i mümin ki, arş-ı rahmandır,
Anı yıkmak ziyade tuğyandır.

Müminin gönlü, Rahman'ın arşıdır. Onu yıkmak, büyük bir hatadır, büyük bir günahtır. Bu hususu mübalağalı bir şekilde ifade etmek için, Şirazlı Hafız Hazretleri de, şöyle demektedir: "Kimsenin gönlünü incitme de, ne yaparsan yap."

Hafız, bizim şeriatımızda her şeyi mübah gören bir insan değildir. Tam bir mümindir. Kalp kırmanın büyük bir günah olduğunu belirtmek için böyle yazmıştır. Bundan başka ne istersen yap, demek istememiştir.

یابد از من پادشاهیها و بخت - تا به دلالی آن دل فوق و تحت

23479- Bu gönül vasıtasıyla, bu gönül yoluyla esfelde, yani aşağılarda bulunanlar da, e'lada, yani yücelerde olanlar da bahta kavuşsun. Lütuflarıma, ihsanlarıma nail olsunlar, manevi padişahlıklar elde etsinler.

بر نتابد نه زمین و نه زمن - بی‌چنین آیینه از خوبی من

23480- Böyle bir ayna olmaksızın, benim güzelliğimden bir güzellik ne yeryüzünde seyredilebilir, ne de zamana sığar. Başka hiçbir şeyin bu güzelliği aksettirmeye gücü yetmez.

بس عریض آیینه‌ای بر ساختم - بر دو کون اسب ترحم تاختم

23481- İnsanlara acıdığım için iki dünyada da merhamet atımı koşturdum ve böyle çok geniş bir ayna meydana getirdim.

Beyitlerde geçen ayna, kâmil insanın gönlünün sembolüdür. Oraya ilahî hakikatler, sıfatlar, güzellikler, bütün ihtişamları ile aksetmektedir. Peygamber Efendimiz, ***"Mümin, müminin aynasıdır"*** buyurdu.

بشنو آیینه ولی شرحش مپرس - هر دمی زین آینه پنجاه عرس

23482- Bu meydana getirdiğim ayna yüzünden her an elli düğün halkına ziyafet çekilir. Ayna hakkında söylenenleri dinle, fakat "Ayna nasıldır? Nedir?" diye sorma.

Ayna ile temsil edilen insan-ı kâmilin gönlü, zahirî ve bâtini birçok hakikatleri cem eylemiştir. O gönülde, her an elli düğün halkını doyuracak kadar çeşitli ruhani yemek, nurani gıda verilmektedir.

Her an, isteklilere, kabiliyetli kişilere, bu nurani ve ruhani gıdalardan sunulan bir gönüle malik olan insan-ı kâmilin, Rabbani vasıfları gösteren ilahî bir ayna olduğunu işit. Onun Rabbani sırların aynası olduğunu dinle, fakat onun şerhini, açıklamasını sorma.

Hazreti Mevlâna, Mesnevî'nin başka bir yerinde şu beyitlerle ayna üzerinde durur da, Hazreti Peygamberimizin, ***"Mümin, müminin aynasıdır"*** hadis-i şerifini bize hatırlatır.

"Acaba yüzümü nasıl görebilirim, rengim nasıl? Yüzüm ak mı, kara mı? Gündüz gibi miyim, gece gibi mi? Canımın, ruhumun ne biçimde olduğunu, ne şekilde yaratıldığını hayli zaman aradım durdum. Fakat şeklini hiç kimsede göremedim. Sonunda, ayna ne için yapılmıştır, diye düşündüm. Herkes ne biçimdedir? Nasıldır? Nedir? Kendini bilsin, görsün diye icat edilmemiş midir? Ayna dediğimiz şey, görünen yüzleri görmek için yapılmıştır. Can yüzünü gösteren ayna, bizim bildiğimiz ayna değildir. O ayna, pek pahalı, pek değerlidir. Can aynası nedir? Nasıldır? Can aynası, sevdiğimizin yüzüdür. Bu sevdiğimiz, bu sevgimiz, bu ülkeden değildir. O ülkedendir."

Gönül de ruh gibidir. Ruhu bilmeye, onun hakikati anlamaya imkânı yoktur. Çünkü Hakk Teala, ***"Sana ruhtan sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir"*** (İsra Suresi, ayet 85) buyurdu. Beytin birinci mısrasında geçen "Urs", düğün manasına geldiği gibi, gelin manasına da gelir. Kuşeyri'nin yazdığına göre, Bayezit Hazretleri, "Veliler, Allah'ın gelinleridir. Gelinleri, ancak en yakın olanlar, onunla evlenenler görebilir" buyurmuştur.

که نفوذ آن قمر را می‌شناخت - حاصل این کز لبس خویشش پرده ساخت

23483- Hasılı Hazreti Musa, kendi hırkasından bir nikap, bir perde yaptı. Çünkü o ayın ne kadar tesirli olduğunu anlamıştı.

Buradaki "Ay", Cenab-ı Hakk'ı temsil etmektedir. Hakk'ın nuru karşısında dağ dayanamadı, parçalandı. Ancak Musa'nın takva libası buna perde olabildi.

پاره گشتی گر بدی کوه دو تو - گر بدی پرده ز غیر لبس او

23484- O hırkadan başka bir nikap, bir perde yapsaydı, iki kat dağ bile olsa parçalanırdı.

Burada, Haşr Suresi'nin 21. ayet-i kerimesine işaret var: ***"Biz, Kur'an-ı Kerim'i bir dağa indirseydik, Allah'ın korkusundan onu eğilip çatlamış, paramparça olmuş görürdün."***

توبره با نور حق چه فن زدی - ز آهنین دیوارها نافذ شدی

23485- Hakk'ın nuru demir duvarlardan bile geçtikten sonra, o nura karşı nikap, perde ne işe yarar?

بود وقت شور خرقه‌ی عارفی - گشته بود آن توبره صاحب تفی

23486- O nikap, heyecanlı, ateşli bir arifin coşkunluk zamanında giydiği bir hırkaydı.

Heyecanlı, hareketli bir arifin niyaz vaktinde yanıp tutuştuğu, ihlasla Hakk'a yalvardığı ve yakın olduğu zamanlarda, beden hırkası onun heyecanına, ateşli niyazlarına ne derece tahammül ettiyse, Musa Aleyhisselamın yüzüne nikap yaptığı ariflik, sufilik hırkası da öyle olmuştu. Görülüyor ki hırka, sufinin giydiği takva hırkası, sevgi hırkası, tam Muhammedî yol hırkası sayıldığı gibi, beden hırkası, ten hırkası manasına da gelmektedir. Nitekim Mevlâna, şu beytinde bunu ifade buyurmuşlardır:

"Bu ten hırkası ile benim çok uğraşmalarım olmuştur. Birçok defalar, bu hırkayı kendi elimle yırtmışımdır."

کاوست با آتش ز پیش آموخته - ز آن شود آتش رهین سوخته

23487- Kav önce yakılır, ateşe alıştırılır, başı küllenir. Sonra yakılmak istendiği zaman çakmak çakılır, o zaman kav ateş alır.

خود صفورا هر دو دیده باد داد - و ز هوا و عشق آن نور رشاد

23488- O ilahî aşkın ateşine düştü, nuruna kapıldı da, Safura, o yüzden iki gözünü kaybetti.

Safura, Şuayb Peygamber'in kızı ve Hazreti Musa'nın karısı idi. Gözlerinin güzelliği ile meşhur olan Safura'yı alabilmek için Hazreti Musa, tam on sene Şuayb Aleyhisselama hizmetçilik etti.

Kasas Suresi'nin 7-32. ayetlerinde beyan buyrulduğu üzere, Hazreti Musa doğunca, öldürülmemesi için annesi onu bir sepete koyup Nil nehrine atmıştı. Firavun'un karısı Asiye tarafından bulunup alınmış, sarayda büyütülüp yetiştirilmişti. Hazreti Musa, güçlü kuvvetli bir delikanlı hâline gelmişti. Bir gün, İsrailoğullarından biriyle kavga eden bir Mısırlıyı bir yumrukta öldürünce Mısırdan kaçmış, Medyen'e sığınmıştı. Orada, çeşme başında su almak için sıra bekleyen iki kızın kaplarını doldurmuş; onlar da, bu iyiliği babaları Şuayb Peygamber'e haber vermişlerdi. Şuayb Peygamber de, Hz. Musa'yı çağırtmış, iyi kalpli bu delikanlıyı beğenmiş, kendisine gönüllü olarak on yıl hizmet ederse, kızlarından birini ona vereceğini söylemişti. Hz. Musa bu teklifi kabul etmiş, on yıl hizmet müddetini doldurmuş ve Safura ile evlenip kendine bir yurt bulmak için yola çıkmıştı. Bu sıralarda vahye mazhar olmuş, kendisine peygamberlik vazifesi verilmişti.

نور روی او و آن چشمش پرید - اولا بر بست یك چشم و بدید

23489- Safura, vahye mazhar olan Hazreti Musa'nın ilahî nurlar saçan yüzüne iki gözü ile birden bakmaya cesaret edemedi de, önce bir gözünü kapattı. Öteki gözü ile Musa'nın yüzündeki nura baktı. O nuru görür görmez bakan gözü kör oldu.

بر گشاد و کرد خرج آن قمر - بعد از آن صبرش نماند و آن دگر

23490- Ondan sonra sabrı tükendi, öbür gözünü açtı baktı. O gözünü de, o ilahî nur uğruna harcadı.

چون بر او زد نور طاعت جان دهد - همچنان مرد مجاهد نان دهد

23491- Hakk uğrunda nefsiyle savaşa giren mücahit, önce malından sadakada bulunur, fakirleri doyurur, onlara ekmek verir. Fakat sevgi ve ibadet nuru onun üstüne düşünce, artık o ekmek bağışlamaz, can bağışlar.

که ز دستت رفت حسرت می‌خوری - پس زنی گفتش ز چشم عبهری

23492- Kadının biri, Safura'ya "O nergis gibi gözlerin elden gitti diye üzülmüyor musun, sızlanmıyor musun?" dedi.

دیده بودی تا همی‌کردم نثار - گفت حسرت می‌خورم که صد هزار

23493- Safura, "Üzülüyorum, sızlanıyorum ama…" dedi, "Yüz bin gözüm olsaydı da, birer birer hepsini Musa'nın uğruna verseydim diye üzülüyorum, sızlanıyorum."

لیك مه چون گنج در ویران نشست - روزن چشمم ز مه ویران شده‌ست

23494- Gözümün penceresi ayın o parlak nuruna dayanamadı, yıkıldı. Fakat ay da bir define gibi geldi; viran olmuş, yıkılmış bu yeri yurt edindi.

یاد آرد از رواق و خانه‌ام - کی گذارد گنج کاین ویرانه‌ام

23495- Define, bu virane, bu yıkık yer, evin önü müydü yoksa ev miydi, hatırlamama imkân mı bırakır?

می‌فتادی در شباك هر قصور - نور روی یوسفی وقت عبور

23496- Yusuf'un yüzünün nuru, o sokaktan geçerken civarda bulunan köşklerin pencerelerinin kafeslerinden içeriye vururdu, düşerdi.

یوسف است این سو به سیران و گذر - پس بگفتندی درون خانه در

23497-Köşklerde bulunanlar, "Belli ki Yusuf gezmeye çıktı, şimdi buradan geçiyor" derlerdi.

فهم کردندی پس اصحاب بقاع - ز انکه بر دیوار دیدندی شعاع

23498- Köşede bucakta oturanlar da, duvarlarda ışıklar, parıltılar görünce, Yusuf'un oradan geçtiğini anlarlardı.

دارد از سیران آن یوسف شرف - خانه‌ای را کش دریچه‌ست آن طرف

23499- Yusuf'un geçtiği sokağa penceresi bulunan ev, onun oradan geçişinden şereflenir, nurlanırdı.

وز شکافش فرجه‌ای آغاز کن - هین دریچه سوی یوسف باز کن

23500- Aklını başına al da, evinin penceresini Yusuf'un geçtiği sokağa aç ve

pencerenin önüne otur, onu seyre dal.

کز جمال دوست سینه روشن است - عشق‌ورزی آن دریچه‌کردن است

23501- Âşık olmak demek, nur gelen tarafa pencere açmaktır. Çünkü gönül, dostun yüzü ile aydınlanır, nurlanır.

این به دست تست بشنو ای پدر - پس هماره روی معشوقه نگر

23502- Şu hâlde daima sevgilinin yüzüne bak, bu senin elindedir. Beni iyi dinle babacığım! Bu senin elindedir.

دور کن ادراك غیر اندیش را - راه کن در اندرونها خویش را

23503- Gönüllere girmek için kendine yol yap, başkalarını düşünmeyi bırak; onları kendinden uzaklaştır, içinden kov.

دشمنان را زین صناعت دوست کن - کیمیا داری دوای پوست کن

23504- Elinde hüner var, kimya var; kirli, hastalıklı derini bununla tedavi et, kötü huylarını güzelleştir. Bu sanat yüzünden düşmanları dost yap.

Kimya, altın yapma sanatıdır. Eskilerin inancına göre bakır, gümüş ve başka madenleri eritip içine "Elixir" denilen ve ne olduğu pek bilinmeyen bir madde katıldığında altın elde edilirmiş. Mutasavvıflar, bu kelimeyi başka bir manada kullanırlar. Onlara göre kimya, gönülleri mükemmel bir hâle getiren kâmil insanların himmetleri, nazarlarıdır. Eldeki bulunan kimya, ilahî aşktır. Mürşittir. Kâmil insandır.

"Düşmanları dost yap" deniliyor. Düşmanlar, nefsin kirli, fena sıfatları, kötü huylarıdır. "Nasıl kimyagerler değersiz bir maden sayılan bakırı altın hâline getiriyorsa, sen de kötü huylarını güzelleştir, nefsini ıslah et" demek isteniyor.

که رهاند روح را از بی‌کسی - چون شدی زیبا بدان زیبا رسی

23505- Güzelleşince, kötü huylardan kurtulunca, güzeller güzeline ulaşınca, gönlünde onun varlığını hissedersin de, kimsesizliğinden kurtulursun.

زنده کرده مرده‌ی غم را دمش - پرورش مر باغ جانها را نمش

23506- Onun nemi, can bahçelerini besler, geliştirir. Nefesi, gamdan ölmüş kişiyi diriltir.

صد هزاران ملك گوناگون دهد - نه همه ملك جهان دون دهد

23507- İnsana sadece şu fâni cihanın nimetlerini vermez, mülkünü bağışlamaz, daha yüzbinlerce çeşit mülk ihsan eder, sayısız lütuflarda bulunur.

ملکت تعبیر بی‌درس و سبق - بر سر ملك جمالش داد حق

23508- Cenab-ı Hakk, Hazreti Yusuf'a güzellik meleğini bağışlamış. Üstelik de ders almadan, usulünü öğrenmeden rüya tabir etme meleğini de ona ihsan etmiş.

Allah, Hazreti Yusuf'a yalnız dillere destan olan güzellik ihsan etmedi. Ona rüya tabir etme, düş yorumlama sanatını da lütfetti.

Kur'an-ı Kerim'in Yusuf Suresi'nin 6. ayetinde ***"Böylece Rabbin seni seçecek ve sana rüyada görülen olayların yorumunu öğretecek"*** buyurulmaktadır.

ملکت علمش سوی کیوان کشید - ملکت حسنش سوی زندان کشید

23509- Hazreti Yusuf'a ihsan edilen güzellik, onu zindan tarafına çekti, götürüp zindana attırdı. Hakk'ın ona lütfettiği bilgi ise, onu Zuhal yıldızına kadar yüceltti.

ملك علم از ملك حسن استوده‌تر - شه غلام او شد از علم و هنر

23510- Bilgi ve hüneri yüzünden, padişah ona kul oldu, köle oldu. Bilgi padişahlığı, güzellik padişahlığından da üstün görüldü ve takdir edildi.

"BORÇLU ADAMIN, O MUHTESİBİN YARDIMINI UMARAK TEBRİZ'E KADAR GELMESİ"

رجوع کردن به حکایت آن شخص وام کرده و آمدن او به امید عنایت آن محتسب سوی تبریز

در ره آمد سوی آن دار السلام - آن غریب ممتحن از بیم وام

23511- Hakk'ın sıkıntılara, dertlere düşürerek imtihan ettiği garip kişi, borç korkusu ile yola düştü. Darüsselama, mutluluk diyarına geldi.

Metinde geçen "Darusselam", mutluluk diyarı, esenlik evi manalarına gelir. Bu terkip, Kur'an-ı Kerim'in Enam Suresi'nin 127. ayetinden iktibas edilmiştir: ***"Rableri yanında esenlik evi onlarındır. Yaptıkları*** *(güzel)* ***işlerden dolayı, Allah onların dostudur."***

Tebriz, Şems Hazretleri'nin memleketi olduğu için Mevlâna, burada Tebriz'i "Darusselam" diye vasıflandırıyor. Tebriz'i mutluluk diyarı, esenlik evi olarak görüyor. Sevgisinden ötürü hikâyeyi bırakıyor, âdeta bir Tebriz kasidesi yazıyor. Çünkü Tebriz, onun nazarında kutsal bir şehir gibidir. Bundan sonraki beyitlerde hep Tebriz'i methetmektedir. Bu beyitlerde, Mevlâna'nın Şems'e karşı duyduğu sevginin Tebriz'i tasvir ederken belirli bir şekilde kendini gösterdiği hissedilmektedir. Elbette, sevgilinin yurdu da güzel olur, cana yakın olur, sevimli olur, sevilir. Mevlâna, bir beytinde aynen şöyle buyurur:

"Güzellere ait sırların, sözlerin, başkalarının sözleri arasında söylenmesi daha hoşa gider."

خفته اومیدش فراز گل ستان - شد سوی تبریز و کوی گلستان

23512- Tebriz'e, gül bahçeleri yurduna vardı. Ümidi, gül bahçelerinde rahatça uykuya dalmış gibidir.

بر امیدش روشنی بر روشنی - زد ز دار الملك تبریز سنی

23513- O mana sultanının yurdu eşsiz ve yüce Tebriz'den, garip yolcunun ümidine aydınlık üstüne aydınlık düşmedeydi.

از نسیم یوسف و مصر وصال - جانش خندان شد از آن روضه‌ی رجال

23514- Hakk erlerinin, velilerin oturup sohbet ettikleri bahçeleri görünce, o garip yolcunun ruhu neşelere gark oldu. Yusuf'tan esip gelen hoş, tatlı rüzgârdan kavuşma, buluşma mısrasının kokusunu alan canı gülüp duruyordu.

جاء اسعادی و طارت فاقتی - گفت یا حادی انخ لی ناقتی

23515- Garip yolcu, "Ey devemi süren" dedi, "Devemi çökert! Ben ineceğim, bana Hakk'ın ihsanı erişti. Bana yardım geldi, lütuf geldi. Yoksulluğum uçtu gitti."

ان تبریزا مناجات الصدور - ابرکی یا ناقتی طاب الامور

23516- Çök ey devem, çök. İşler yoluna girdi, güzelleşti. Gerçekten de Tebriz, gönüllerin çöktükleri, dize geldikleri bir yurttur.

ان تبریزا لنا نعم المفاض - اسرحی یا ناقتی حول الریاض

23517- Ey devem! Bahçelerin kenarlarında otla, karnını doyur. Gerçekten Tebriz, bizim için güzellikler kaynağıdır, feyiz vericidir, lütuf ve ihsan yurdudur.

شهر تبریز است و کوی گلستان - ساربانا بار بگشا ز اشتران

23518- Ey kervan başı! Develerin yüklerini çöz, onları yüklerden kurtar. Burası Tebriz şehri, burası gül bahçeleri diyarı; burası bırakılamaz, başka şehre gidilemez.

شعشعه‌ی عرشی است این تبریز را - فر فردوسی است این پالیز را

23519- Bu gül bahçelerinde cennet güzelliği, cennet parlaklığı var; bu Tebriz'de göklerin letafeti, göklerin aydınlığı var, arşın ışığı var.

از فراز عرش بر تبریزیان - هر زمانی فوح روح انگیز جان

23520- Her an göklerden, arşın yücesinden cana can katan ruhani kokular, manevi ışıklar süzülüp gelmede, Tebrizlilerin üstüne saçılmaktadır.

خلق گفتندش که بگذشت آن حبیب - چون وثاق محتسب جست آن غریب

23521- O garip yolcu, müfettişin evini aradı. Halk, "O iyi insan, o dost, bu âlemden göçtü gitti" dediler.

مرد و زن از واقعه‌ی او روی زرد - او پریر از دار دنیا نقل کرد

23522- O, evvelki gün bu fâni dünyadan sonsuzluk âlemine göç etti. Onun göçüne herkes ağladı, herkes üzüldü. Kadınların da, erkeklerin de yüzleri sarardı.

چون رسید از هاتفانش بوی عرش - رفت آن طاوس عرشی سوی عرش

23523- O arş tavusu, arş tarafına uçtu, hatiflerden arş kokusunu alınca arşa gitti.

در نوردید آفتابش زود زود - سایه‌اش گر چه پناه خلق بود

23524- Gölgesi, halkın sığındığı yerdi. Fakat güneş, o gölgeyi tezce dürüverdi.

گشته بود آن خواجه زین غم خانه سیر - راند او کشتی از این ساحل پریر

23525- Evvelki gün o sessiz gemi, bu kıyıdan kalktı. Zaten o aziz varlık, o büyük zat, bu gam yurdunu çoktan duymuştu.

گوییا او نیز در پی جان بداد - نعره‌ای زد مرد و بی‌هوش اوفتاد

23526- Garip yolcu, bu haberi duyunca bir nara attı ve kendinden geçti, yerlere serildi. Sanki öldü, sanki o da gidenin ardından can verdi, gitti.

همرهان بر حالتش گریان شدند - پس گلاب و آب بر رویش زدند

23527- Hemen yüzüne su serptiler, gül suları döktüler. Yol arkadaşları, onun hâline üzüldüler, ağladılar.

نیم مرده باز گشت از غیب جان - تا به شب بی‌خویش بود و بعد از آن

23528- Geceye kadar kendine gelemedi, geceleyin yarı ölmüş bir hâlde, canı gayb âleminden dönüp geri geldi.

"O GARİBİN, MUHTESİBİN ÖLÜMÜNÜ ÖĞRENİNCE, FÂNİ BİR MAHLUKA VE ONUN İHSANINA GÜVENDİĞİNDEN ÖTÜRÜ TÖVBE ETMESİ VE ALLAH'IN NİMETLERİNİ ANARAK, SUÇUNDAN VAZGEÇİP ALLAH'A YÜZ TUTMASI; KÂFİR OLANLAR, BU KADAR NİMETLERİ GÖRÜRLER DE, SONRA YİNE RABLERİNDEN DÖNERLER"

با خبر شدن آن غریب از وفات آن محتسب و استغفار او از اعتماد بر مخلوق و تعویل بر

عطای مخلوق و یاد نعمتهای حق کردنش و انابت بحق از جرم خود، ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُون

Bu başlıkta Enam Suresi'nin 1. ayetinden iktibas vardır: ***"Yine de inkârcılar, Rabblerine** (başkalarını) **denk tutuyorlar."***

مجرمم بودم به خلق اومیدوار - چون به هوش آمد بگفت ای کردگار

23529- Aklı başına gelince, "Allah'ım!" dedi, "Suçluyum, ümidimi halka bağladım, dileğimi halktan umdum."

هیچ آن کفو عطای تو نبود - گر چه خواجه بس سخاوت کرده بود

23530- O zengin adam çok cömertti. Fakat cömertlikte senin eşin değildi.

او قبا بخشید و تو بالا و قد - او کله بخشید و تو سر پر خرد

23531- O, külah bağışladı; sen, akılla dolu bir baş ihsan ettin. O, elbise bağışladı; sen, boy pos lütfettin.

او ستورم داد و تو عقل سوار - او زرم داد و تو دست زر شمار

23532- O, bana altın verdi; sen, altın sayan el verdin. O, bana katır verdi; sen, bana ona binecek, onu kullanacak akıl ihsan ettin.

خواجه نقلم داد و تو طعمه پذیر - خواجه شمعم داد و تو چشم قریر

23533- O zengin adam, bana mum verdi; sen, neşeli ve aydın bir göz lütfettin. O, yiyecek verdi; sen, ağız verdin, ağız tadı verdin.

وعده‌اش زر وعده‌ی تو طیبات - او وظیفه داد و تو عمر و حیات

23534- O, vazife verdi, maaş verdi; sen, ömür verdin, yaşayış verdin. O, bana altın vermeyi vaat etti; sen ise, tertemiz şeyler vaat ettin.

Beyitte geçen "Tertemiz şeyler", Bakara Suresi'nin 174. Maide Suresi'nin 5. ve Araf Suresi'nin 157. ayetlerinde ve başka ayetlerde, geçmektedir. Temiz şeylerle, erzakın cennette müminlere ihsan edileceği vaat edilmiştir.

در وثاقت او و صد چون او سمین - او وثاقم داد و تو چرخ و زمین

23535- O, ev verir; sen, gök ve yer verirsin. Senin verdiğin yerde onun gibi yüzlercesi yaşar, beslenir.

نان از آن تست نانش از تو رسید - زر از آن تست زر او نافرید

23536- O altın verse de, altının yaratıcısı değildir; ekmek verse de, o ekmek tamamen sendendir.

کز سخاوت می‌فزودی شادی‌اش - آن سخا و رحم هم تو دادی‌اش

23537- Ona cömertliği, merhameti veren de sensin. Cömertlik eder de, neşelenir; bu neşeyi, bu sevinci veren de sensin.

قبله ساز اصل را انداختم - من مر او را قبله‌ی خود ساختم

23538- Ben, onu kendime maksat kıblesi edindim de, asıl kıbleden ayrıldım.

عقل می‌کارید اندر آب و طین - ما کجا بودیم کآن دیان دین

23539- O din ve ihsan sahibi Cenab-ı Hakk, aklı suyla topraktan karılmış

balçığa karıştırırken biz neredeydik?

وین بساط خاك را می‌گسترید - چون همی‌کرد از عدم گردون پدید

23540- Gökyüzünü yokluktan var etti. Yeryüzü yaygısını yaydı, döşedi.

و ز طبایع قفل با مفتاحها - ز اختران می‌ساخت او مصباحها

23541- Gökyüzündeki yıldızları, kandiller yaptı. Tabiatları, kilitler ve anahtarlar eyledi.

Beyitte, "Tabiatlardan kilitler, anahtarlar yaymada idi" denilmektedir. Dört tabiat unsurunda bulunan vasıflarla, anahtarlar, kilitler yayılması, Hakk'ın dört unsurdan cisimler halketmesidir. Bu cisimler kilidinin anahtarları da, akıl, ilim, marifet ve hikmettir. Bu hususiyetlere malik olanlar, insanı şaşırtan şeyler meydana getirmişlerdir.

Bu hususu başka şekilde yorumlayanlar da var: Maddi varlıklar âlemiyle, manevi ve ruhani âlemin niteliklerinin çözülmeye uğraşılması, kilitlerin açılmasına çalışılması demektir.

مضمر این سقف کرد و این فراش - ای بسا بنیادها پنهان و فاش

23542- Bu gökyüzünde ve bu yeryüzünde, nice gizli-açık insanı şaşırtan güzel, esrarlı mahlukat var, yapılar var, eserler var.

Şu üzerinde yaşadığımız dünyada ve göklerde, insanı şaşırtan neler yok ki, gökyüzünde dolaşan irili ufaklı sayısız yıldızlardan başka, yeryüzünde gözümüzün gördüğü ve görmediği neler var? Bir de şu baş gözü ile göremediğimiz, ancak mana gözüyle, basiretle, kalp gözüyle erbabınca görülebilen daha neler var? Hatta onların da göremedikleri ne kadar gizli şeyler var.

وصف آدم مظهر آیات اوست - آدم اسطرلاب اوصاف علوست

23543- İnsan, yücelik ve üstünlük vasıflarının usturlabıdır. İnsanın sıfatı, Hakk'ın ayetlerine mazhar olmuştur.

Usturlap, Yunanca bir kelimedir ve güneş terazisi manasına gelmektedir. Bir dairenin dörtte biri şeklinde yapılmıştır. Onunla güneşin yüksekliği ölçülür, yıldızların bulundukları yerler gösterilirdi. Usturlabın ibre vazifesini gören ipine ankebut derlerdi. Beyitteki manası, sadece ölçüsü, miyarı manasına gelir. "İnsan, yücelik ve üstünlük vasıflarının ölçüsüdür yahut miyarıdır" demek isteniyor.

همچو عکس ماه اندر آب جوست - هر چه در وی می‌نماید عکس اوست

23544- Bir ırmağın suyunda ayın görünüşü gibi, insanda da ne görürsen onun aksidir.

بهر اوصاف ازل دارد ثبوت - بر سطرلابش نقوش عنکبوت

23545- Usturlabın da örümcek ağı gibi nakışları var. Ezel vasıfları bunlarla anlaşılır, bilinir.

Usturlap, nasıl güneşin ve yıldızların bulundukları yerleri gösterirse, ilahî aşk da, mana güneşinin, sır yıldızlarının, insanın ezeldeki vasıflarının bir ölçüsüdür, miyarıdır. Hazreti Mevlâna, bir başka yerde "Aşk, Allah'ın sırlarının usturlabıdır" buyurmuştur.

عنکبوتش درس گوید از شروح - تا ز چرخ غیب و ز خورشید روح

23546- Mana usturlabının ankebutu, gayb âleminden, gizli gökten, can güneşinden dersler verir, onların durumunu anlatır.

بی‌منجم در کف عام اوفتاد - عنکبوت و این سطرلاب رشاد

23547- Ankebutu da, doğru yol usturlabı da, halkın eline müneccimsiz

düşmüştür.

Yukarda bahsedilen usturlap aletini, ancak müneccimler, yani yıldız ilminden anlayanlar kullanabilir. Müneccim olmayanların elinde usturlap tahtası hiçbir işe yaramaz. Bunun gibi, insan ve insandaki hakikatleri kim anlayacaktır? İnsanın ne olduğunu bilmeyen, anlamayan cahil kişiler, ruh müneccimi olmayanlar, insanın mana usturlabını nasıl kullanabilirler? Müneccim, burada peygamberleri ve onların varisi olan insan-ı kâmilleri göstermektedir.

غیب را چشمی بباید غیب بین - انبیا را داد حق تنجیم این

23548- Bu çeşit yıldız bilgisini, Cenab-ı Hakk, peygamberlere ihsan etti. Gaybı görebilmek için, o âlemi görebilecek bir göz gerekir.

عکس خود را دید هر یك چه درون - در چه دنیا فتادند این قرون

23549- Yüzyıllar boyunca gelip geçenlerin hepsi, bu dünya kuyusuna düştüler. Her biri, bu kuyuda kendi aksini gördü.

Bu dünya kuyusunda, herkes yalnız kendini gördü ve kendisiyle meşgul oldu. Dünya kuyusunun ötesinde ne var? Bunu düşünemedi. Dünya kuyusunun ötesindeki zatını ve hakikatini göremedi. Burada, Hazreti Mevlâna, Mesnevî'nin 1. cildinde geçen "Tavşan ve arslan" hikâyesini hatırlatıyor.

ور نه آن شیری که در چه شد فرود - از برون دان آن چه در چاهت نمود

23550- Kuyuda sana görünen, bil ki dışarıdadır. Yoksa hikâyede geçen arslan gibi, sen de kuyuya düşersin.

در تگ چاه است آن شیر ژیان - برد خرگوشیش از ره کای فلان

23551-" O göğermiş arslan, kuyunun dibindedir" diye, tavşan arslanı kandırdı.

چون از او غالبتری سر برکنش - در رو اندر چاه کین از وی بکش

23552- "Kuyuya gir de ondan öc al, sen ondan üstünsün, onun kafasını kopar" dedi.

از خیال خویشتن پر جوش شد - آن مقلد سخره‌ی خرگوش شد

23553- O taklide uyan arslan da, böylece tavşana maskara oldu. Kendi hayalini görüp coştu, köpürdü.

این بجز تقلیب آن قلاب نیست - او نگفت این نقش داد آب نیست

23554- O, diyemediği şu görünen şekli, suyun beni bana göstermesidir; bu bir hayalden başka bir şey değildir.

ای زبون شش غلط در هر ششی - تو هم از دشمن چو کینی می‌کشی

23555- Sen de bir düşmana kin beslersen, ey altı duyguya esir olan kişi! Altı duygun da yanılır, yanlış işlere dalarsın.

Beyitte geçen altı duyguyu, altı cihet, altı yön olarak da ifade ederler. Altı duygudan beşi, malum beş duygumuzdur. Görmek, işitmek, tatmak, koklamak, dokunmak. Altıncı duygu, hiss-i müşterektir ki, bu bâtini bir duygudur, seziş duygusudur.

کز صفات قهر آن جا مشتق است - آن عداوت اندر او عکس حق است

23556- Onda görünen düşmanlık duygusu Hakk'tan aksetmektedir. O, Cenab-ı Hakk'ın kahır sıfatlarından türemiştir.

Bu beyit, üzerinde çok durulması gereken hakikatleri ifade etmektedir. Bir günlük

hayatımızda, dostlarımızdan, akrabalarımızdan yahut yabancı olan kimselerden bize gelen bazı kötülüklerin, menfaate dayanan ve dayanmayan haksız davranışların tesiri altında kalarak, bunu yapanlara gücenmekte ve kırılmaktayız. Bu işi ondan bilmekteyiz. Hâlbuki bu hakaret, bu kahır, bize amelimizin karşılığı olarak Hakk'tan gelmektedir. Bize bu işi yapan bir maşadır. Biz, maşayı tutan gizli parmakları düşünmüyor da, maşaya kızıyoruz. Asıl suçlu bizim nefsimizdir. Böyle bir hakaret karşısında tövbe edip günahımızın affedilmesi için Hakk'a sığınmamız, boş yere kimseye darılmamamız lazımdır. Çünkü Hz. Mevlâna, başka bir Mesnevî beytinde, "Senin üzerine gelen bütün kötülükler, kederler, gamlar, senin günahkârlığından, senin edepsizliğindendir" buyurmaktadır. Başka bir şair de, şöyle yazıyor:

"Düşmanın da, dostun da davranışlarını Hakk'tan bil! Çünkü düşmanın da, dostun da gönlü, onun tasarrufundadır. Ok, her ne kadar yaydan fırlar gelirse de, akıllı olan kişi o yayı görmez, o yayı çekeni, oku attıranı düşünür."

باید آن خو را ز طبع خویش شست - و آن گنه در وی ز جنس جرم تست

23557- O düşman sandığın kişinin günahı, suçu, sende bulunan günahın, suçun cinsindendir. O günahı önce kendi gönlünden söküp atman, kendi içini yıkaman, tabiatından o kötü huyları gidermen gerekir.

که ترا او صفحه‌ی آیینه بود - خلق زشتت اندر او رویت نمود

23558- Sendeki çirkin huy, sana ondan aksetti, ondan göründü. Çünkü o, âdeta sana bir ayna olmuştur.

اندر آیینه بر آیینه مزن - چون که قبح خویش دیدی ای حسن

23559- Ey güzel yüzlü kişi! Aynada kendi çirkin huyunun aksini görürsen, sakın aynaya kızma, ona vurma.

خاك تو بر عکس اختر می‌زنی - می‌زند بر آب استاره‌ی سنی

23560- Parlak bir yıldızın aksi suya düşmüş, sen de tutuyor, o yıldızın aksine toprak saçıyorsun.

تا کند او سعد ما را زیر دست - کاین ستاره‌ی نحس در آب آمده‌ست

23561- Sanıyorsun ki bu uğursuz yıldız, suya düşmüş de bizim uğurlu yıldızımızı alt edecek ve bizim bahtımızı ters çevirecek.

چون که پنداری ز شبهه اخترش - خاك استیلا بریزی بر سرش

23562- Bu sebeple, o hayali yıldız sanıp kapansın, görünmesin diye üstüne toprak atıyorsun.

تو گمان بردی که آن اختر نماند - عکس پنهان گشت و اندر غیب راند

23563- Yıldızın aksi gizlenir, gayb âlemine gider; sen, artık o yıldız kalmadı, yok oldu sanıyorsun.

هم بدان سو بایدش کردن دوا - آن ستاره‌ی نحس هست اندر سما

23564- Hâlbuki o uğursuz gökyüzündedir. Başını o tarafa kaldırman gerek. O tarafta deva araman lazımdır.

Bu beyitlerde, Hazreti Mevlâna, yıldız, su, toprak, yıldızın suya düşen aksi gibi sembollerle bazı hakikatleri ifade buyurmaktadır. Şöyle ki su, insan vücudunu göstermektedir. Suya saçılan toprak, alt etmek, istila etmek, ortadan kaldırmak, göstermemek manasını taşımaktadır. Yıldız ise, insanda bulunan kötü huyları, kahrı, kini, nefreti bildirmektedir. Mevlâna'ya göre, bir insanın huyunda görülen düşmanlık duygusu,

kin, nefret, haset, kahır ve gazap, suya akseden yıldızların hayali gibi, onun varlığının suyuna düşmüştür. O huylar, onun değildir, ona aksetmiştir.

Bu uğursuzluk yıldızları, bizim saadetimizi gizlemek için vücudumuzun derisine aksetmiştir. Sen, o uğursuzluk yıldızının üstüne toprak dökerek, onu gizlemek istiyorsun. Şüpheye kapılıyor, yanlış bir düşünceye saplanıyorsun. Bir kimsede gördüğün kötü sıfatları, onun kendisinindir sanıyorsun. Hâlbuki o akis, onun kendisinin değildir. O akis, bir ilahî kahır olarak onun vücuduna düşmüştür. Sen, o uğursuz yıldızı toprakla örtemezsin ki, o yıldız göktedir, öte taraftadır. Manevi asumandadır. Gayb göğündedir. Eğer o manevi uğursuzluğa deva arıyorsan, o tarafta deva araman lazımdır.

نحس این سو عکس نحس بی‌سو است - بلکه باید دل سوی بی‌سوی بست

23565- Hatta gönlü mekânsızlık âlemine, ruhani âleme bağlamak gerek. Burada zuhur eden uğursuzluklar, aksilikler, hep o âlemin bir aksinden ibarettir.

عکس آن داد است اندر پنج و شش - داد داد حق شناس و بخششش

23566- Bütün iyilikleri, lütufları, Hakk'ın lütfu, Hakk'ın iyiliği olarak bil. Bütün insanları, onun ihsanı olarak kabul et. Bizde bulunan bütün duyguların bize duyurdukları, hissettirdikleri, hoşluklar, güzellikler de, onun ihsanının, lütfunun birer aksidir.

Bizde bulunan bütün duygulardan maksat, görme, işitme, koklama, tatma, dokunma, gibi beş duygu ile, altıncı iç duygumuzun bize duyurdukları, hissettirdikleri her güzel şey, hoşumuza giden her şey onun güzelliğinin, onun lütfunun akisleridir. Mesela güzel bir çehrenin bize verdiği manevi hoşluk, onun manevi lütfudur. Bir musiki parçasının ruhumuzda uyandırdığı manevi zevk, onun ihsanıdır. Bir gülün rengi, kokusu, onun lütfudur. Onun ihsanıdır. Güzel bir manzara, o zamanlar, akan dereler, çiçekli yaylalar, bağlar, bahçeler, denizler içindeki rengârenk balıklar ve diğer varlıklar, uçan kuşlar, gözümüzü okşayan kelebekler, hepsi ve hepsi onun ihsanının, lütfunun akisleridir. Yediğimiz nefis meyvelerin tadını da o verir. Sıcak havalarda eserek yüzümüzü okşayan serin rüzgâr da onun lütfudur, ihsanıdır.

تو بمیری و آن بماند مرده ریگ - گر بود داد خسان افزون ز ریگ

23567- Fena insanların sana yaptıkları iyilikler, kumlardan da fena olsa, sen ölünce onlar seninle beraber ötelere gitmeyecektir. Onlar, senden sonra dünyada kalacaklardır.

اصل بینی پیشه کن ای کژ نگر - عکس آخر چند پاید در نظر

23568- Bir şeyin aksi, hayali, gözde ne kadar zaman kalabilir? Ey eğri görüşlü kişi! Bir şeyin aksini, hayalini değil, aslını görmeye çalış. Aslını görmeyi kendine hüner edin.

با عطا بخشیدشان عمر دراز - حق چو بخشش کرد بر اهل نیاز

23569- Hakk, niyaz ehline, kendine çok yalvaran kullarına birçok ihsanlarda bulundu mu, o ihsanlarla beraber, onlara bir de uzun bir ömür lütfeder.

محیی الموتاست فاجتازوا إلیه - خالدین شد نعمت و منعم علیه

23570- Onun nimeti de ebedîdir, sonsuzdur, nimet verdiği de. O, ölüleri bile diriltir; siz, onu bulmaya, ona yalvarmaya, niyazda bulunmaya çalışın.

آن چنان که آن تو باشی و تو آن - داد حق با تو در آمیزد چو جان

23571- Hakk'ın lütfu ve ihsanı sana can gibi karışır, seninle birleşir. O lütuf sana öyle karışır, öyle birleşir ki, âdeta sen o olursun, o sen olur.

Yani Cenab-ı Hakk'ın lütfu, ihsanı, senin vücuduna can gibi karışır. Seninle ünsiyet ve ülfet kılar. O derecede seninle dost olur ki, o lütuf sen olursun. Sen de, o ihsanın aynı olursun. O lütfu ve ihsanı kendi varlığında hissedersin. Sen de, muhtaç olanlara lütuflarda, ihsanlarda bulunursun.

بدهدت بی‌این دو قوت مستطاب - گر نماند اشتهای نان و آب

23572- Ekmek yemeye, su içmeye iştahın kalmasa bile, bu ikisi olmaksızın da Hakk, sana tertemiz bir rızık verir.

Bu beyitte de, ***"Salih kullarımı ben doyururum"*** mealindeki hadise işaret vardır.

فربهی پنهانت بخشد آن سری - فربهی گر رفت حق در لاغری

23573- Semizliğin gitti, zayıf kaldınsa üzülme; Hakk, sana, o zayıflıkta da ötelerden gizli bir semizlik ihsan eder, kuvvet verir.

هر ملك را قوت جان او می‌دهد - چون پری را قوت از بو می‌دهد

23574- Çünkü Cenab-ı Hakk, periyi güzel koku ile besler, kokuyu periye gıda etmiştir. Meleğe can gıdası veren de odur.

Cenab-ı Hakk, perilere güzel kokulardan gıda ve kuvvet ihsan eder. Her meleğe de can kuvvetini o verir. Bu sebepledir ki, melekler, Cenab-ı Hakk'ı tespih ederlerken manen beslenirler, gıdalanırlar, kuvvet bulurlar.

حق به عشق خویش زنده‌ت می‌کند - جان چه باشد که تو سازی زو سند

23575- Can nedir ki? Tutuyor, sen ona güveniyorsun, ona dayanıyorsun. Korkma! Allah, seni can ile değil, kendi aşkı ile diriltir, canlandırır.

تو از او آن رزق خواه و نان مخواه - زو حیات عشق خواه و جان مخواه

23576- Sen, ondan aşk iste, aşk hayatı iste; can isteme. Sen, ondan ruhani gıda iste; ekmek isteme.

Can isteme derken, hayvani ruh kastedilmektedir. Ekmek, bu cismin gıdasıdır, ruh-u hayvaninin rızkıdır. Fakat ilahî aşk, canın rızkıdır. Ten rızkını istemekten can rızkını istemek, elbette evladır.

اندر آن تابان صفات ذو الجلال - خلق را چون آب دان صاف و زلال

23577- Sen, şu halkı, dünyayı ve bütün mahlukatı, saf, duru bir su gibi bil. O temiz ve berrak suda, ululuk sahibinin, Cenab-ı Hakk'ın sıfatları parlamaktadır.

چون ستاره‌ی چرخ در آب روان - علمشان و عدلشان و لطفشان

23578- Onların bilgileri de, adaletleri de, lütufları da, gökteki yıldızlar gibi akarsuyun içine aksetmiş, orada görünmededir.

Göklerdeki yıldızlar saf suyun içinde nasıl görünürlerse, Hakk Teala Hazretleri'nin esma ve sıfatları da, bu mahlukatın vücutlarında öyle görünmüş ve tecelli kılmıştır.

فاضلان مرآت آگاهی حق - پادشاهان مظهر شاهی حق

23579- Padişahlar, Cenab-ı Hakk'ın padişahlığının maddi kudret ve kuvvetinin mazharlarıdır. Faziletli ve arif kişiler de, Hakk bilgisinin manevi gücünün aynalarıdır.

Bu beyitte, padişahlardaki, emir sahiplerindeki kudretin, Hakk'ın kudretinin birincisi olduğu, asıl kudretin Hakk'ta bulunduğu ifade buyrulmaktadır.

ماه آن ماه است آب آن آب نیست - قرنها بگذشت و این قرن نوی است

23580- Asırlar geçti; bu asır, yepyeni bir asır; ay, hep o ay. Fakat su, ayın

geceleri içine aksini düşürdüğü su değil, yani ay aynı ay, fakat su başka su.

ليك مستبدل شد آن قرن و امم - عدل آن عدل است و فضل آن فضل هم

23581- Adalet, o adalet; bilgi, o bilgi. Fakat asırlar, o asır değil; ümmetler, o ümmet değil.

Bu beyitlerde, Hazreti Mevlâna, mana âleminin, adaletin, bilginin, faziletin değişmediğini, fakat madde âleminin durmadan değiştiğini ve değişmekte olduğunu, kendine has güzel bir ifade ile açıklamaktadır. Gerçekten de, asırlar boyu hayat yürüyüp gitmekte, şimdiye kadar gelmiş bütün milletlerde, ümmetlerde fazilet, adalet, bilgi değerini muhafaza etmiş. Asırlar geçmiş, nesiller gelmiş gitmiş, yeni yeni insanlar dünya sahasında görünmüş, fakat hepsi de fazilete, adalete, bilgiye dayanmışlardır. Bu manevi değerler daima yaşamıştır ve yaşayacaktır.

وين معانى برقرار و بر دوام - قرنها بر قرنها رفت اى همام

23582- Asırlar, asırları takip etti, hepsi de geldi geçti. Bu manalarsa, bu manevi değerlerse, hep yerli yerinde hiç değişmeden oldukları gibi durmada.

Yukarıdaki beyitlerden birinde Hazreti Mevlâna, aynı hakikati çeşitli misallerle izah buyurmaktadır. Cenab-ı Hakk'ın her sıfatı ay gibidir. Dünyada görülen varlıklar, bu dünyevi görüntüler, akan sular gibidir. Göklerde bulunan ay, saf bir dereye, bir nehre aksini düşürür. Nehrin suları akar gider, onun yerine yeni başka sular gelir. Ay, o yeni gelen suyun içine düşer, aksini düşürür. Dikkat edilirse, ay aynı aydır. Fakat su, her an değişmektedir. Akıp gitmektedir. İlahî sıfatlarla dünyevi görüntüler buna kıyas edilince görülür ki, asrımızda ve her asırda görülen adalet, Hakk'ın "Adl" sıfatının tezahürüdür. Her asırda, her şeyde, her vakıada, Cenab-ı Hakk'ın adaleti tecelli etmektedir. Fakat biz, hakikati anlamamakta, başka sebepler, başka nedenler üzerinde durmaktayız; gözlerimiz şaşıdır. İnsanın vücudunun aynasında da Hakk'ın sıfatı zuhura gelmektedir. Bu asır gider, başka asır gelir. Böylece, asırlar asırları takip eder. Her asırda, her yerde, her vakıada Hakk'ın sıfatları tecelli etmektedir.

عكس ماه و عكس اختر برقرار - آب مبدل شد در اين جو چند بار

23583- Şu akıp giden ırmaktaki su kaç kere değişti. Fakat ayın, yıldızların aksi hiç değişmedi, hepsi yerli yerinde duruyor.

بلكه بر اقطار عرض آسمان - پس بنايش نيست بر آب روان

23584- Şu anlaşılıyor ki, ayın, yıldızların yapıları, akıp giden suların üstünde kurulmamış; onlar, gökyüzünün uçsuz bucaksız sahasında bulunuyorlar.

دان كه بر چرخ معانى مستوى است - اين صفتها چون نجوم معنوى است

23585- Bu vasıflar, bu sıfatlar manevi yıldızlardır. Şunu iyi bil ki, bunlar, manalar göğünde ışık saçmaktadır.

عشق ايشان عكس مطلوبى او - خوب رويان آينهى خوبى او

23586- Güzel yüzlüler, onun güzelliğinin aynasıdır. Onları sevmek, Hakk'ı istemenin, Hakk'ı aramanın aksidir, düşünülmesidir.

دايما در آب كى ماند خيال - هم به اصل خود رود اين خد و خال

23587- Zaten bu yüz, bu yanak, bu ben, kaynağına, aslına gider. Bir hayal suda daima kalabilir mi?

İbni Fariz Hazretleri, "Her güzel erkeğin ve her güzel kadının güzellikleri, Cenab-ı Hakk'ın güzelliklerinden muvakkat bir zaman için alınmıştır" diye yazmıştır.

چون بمالی چشم خود خود جمله اوست - جمله تصویرات عکس آب جوست

23588- Bütün hayaller, düşünceler, deredeki suya vurmuş akisler gibidir. Gözlerini ovuşturur dikkatle bakarsan, görürsün ki hepsi odur.

Hazreti Pir'in şu rubaisi, bu hakikati ne güzel ifade buyuruyor:

"Bağda binlerce ay yüzlü güzeller, göller, misk kokulu menekşeler var. Dereler içinde akıp giden sular var. Bütün bunların hepsi birer bahane, aslında yalnız o, yalnız o var."

خل دوشاب است و دوشاب است خل - باز عقلش گفت بگذار این حول

23589- Sonunda, o garip kişinin aklı başına geldi de, kendi kendine dedi ki: "Şu şaşılıktan vazgeç. Sirke pekmezdir, pekmez de sirkedir. Her ikisinin de aslı üzüm değil midir?"

شرم دار ای احول از شاه غیور - خواجه را چون غیر گفتی از قصور

23590- Kendi noksanın, anlayışsızlığın yüzünden, o zengin müfettişi ayrı bir varlık sanıyor, ona gönül bağlıyorsun. Bu çeşit laflar ediyorsun. Ey gerçeği göremeyen şaşı! Pek gayretli padişahtan utan.

Gayretli padişah ile, Cenab-ı Hakk kastediliyor. İnsan, aczi ve şaşılığı yüzünden Hakk'tan başkasına yüz çevirip ondan medet umarsa, kırkına varmadan gizli şirke düşmektedir. Allah cümlemizi şirke düşmekten korusun.

جنس این موشان تاریکی مگیر - خواجه را که در گذشته‌ست از اثیر

23591- Yücelikte çok yükseklerde bulunan, esir bile geçmiş olan varlığı, karanlıkta yaşayan farelerden sayma.

Esir, havadan daha latif olan ışığın geçmesini sağlayan bir vasıta. Fareler, dünya ehli, nefse esir olmuş kişiler. Halkla aşina olan, Hakk'ı bilen kişilerle, nefsine uymuş kişileri bir sayma.

مغز بین او را مبینش استخوان - خواجه را جان بین مبین جسم گران

23592- Onu can olarak gör; ona "Can efendisi" de; onu beden, cisim olarak görme. Onu öz bil, iç olarak tanı; onu etten ve kemikten ibaret sanma.

Surete tapan gafil, böyle gizli manaları nasıl kavrayabilir? Cananın gizli cemaliyle onun ne münasebeti, ne işi olabilir?

منگر و نسبت مکن او را به طین - خواجه را از چشم ابلیس لعین

23593- İnsana lanetlenmiş İblis'in gözüyle bakma. Onun aslı sadece topraktır sanma.

آن که او مسجود شد ساجد مدان - همره خورشید را شب‌پر مخوان

23594- Güneşin yol arkadaşına, "Yarasa" deme. Kendisine secde edileni, secde eden sanma.

در مثال عکس حق بنمودنی است - عکسها را ماند این و عکس نیست

23595- Bunlar, akislere benzer ama akis değildir. Bunlar, akis şeklinde Hakk'ın görünüşleridir.

Bir evvelki beyitte, Hakk'ın emri ile meleklerin secde ettikleri Hazreti Âdem'e işaret edilmektedir. Hazreti Âdem, dolayısıyla insan, üstün ve mükerrem bir varlıktır. O secde edilmeye layık olmuştur. Bu sebeple sen, onu sair insanlara kıyas edip "Bu da bizim gibi bir insandır" deme.

İkinci beyitte, daha evvelki beyitlerde geçen su ve suya düşen ay ve yıldız aksleri sembolüne tekrar dönerek, "İnsan-ı kâmilin vücudunda zuhura gelen ilahî sıfatlar, Rabbani

vasıflar, akislere benzer ama onlar akis değildir. Onlarda görülenler, ilahî tecellilerdir" buyuruyor. Bu söz bitmez. Ne söylense boş. Şu beyit, bu hakikati ifade ediyor:

"Sözlerimiz dağınıktır, tatmin edici değildir. Hâlbuki senin güzelliğin birdir. Her şey, o cemale, o güzelliğe işaret ediyor.

روغن گل روغن کنجد نماند - آفتابی دید او جامد نماند

23596- O, bir güneş görmüştür. Cansız ve donmuş bir hâlde kalmamıştır. O, gül bağı olmuştur; onun şırlağan yağı vasfı kalmamıştır.

Ankaravi Hazretleri'nin yazdığına göre, susam yağı da denilen şırlağan yağını gül mevsiminde bir şişeye korlar. İçine de bir miktar gül yaprağı atarlar. Bir müddet güneşte bırakılınca, susam yağı artık susam yağlığından çıkar, gül yağı olurmuş. Burada, kâmil insanın vücudu hakikat güneşinin tecellisini görünce, onun cansızlığı, beşeriyet hâli gidiyor, üstün bir varlık oluyor. Hakikat gülü ile karışan susam yağı gibi, hoş kokulu ve latif bir hâl alıyor.

نیستند از خلق بر گردان ورق - چون مبدل گشته‌اند ابدال حق

23597- Halk abdalı da geçici fâni varlığını değiştirince, artık halktan sayılmaz. Bu bahsi geç, üzerinde fazla durma.

Keşf-ül Mahcub sahibine göre, her devirde yaşayan üstün velilerin sayısı dört bindir. Bunlar gizlidir. Hiç kimse onları tanımaz. Bunların veli olduklarını halk da bilmez. Bir de, hâl ehli komutan veliler vardır ki, bunların sayısı da üç yüzdür. Bunlara "Ahyar", yani hayırlılar denir. Velilerin diğer kırk tanesine de, "Abdal" adı verilir.

Bu beyitte, Hazreti Mevlâna, iradesini tamamıyla Cenab-ı Hakk'ın iradesine veren, yani Hakk'ta fâni olan abdalın, geçici varlığının gerçek varlıkla değiştirildiğini ifade buyurmaktadır.

خاك مسجود ملايك چون شود - قبله‌ی وحدانیت دو چون بود

23598- Birlik kıblesi, nasıl olur da iki olur? Toprak, nasıl olur da meleklerin secde ettikleri bir şey olur?

Meleklerin Hazreti Âdem'e secde etmeleri, onun topraktan yaratılmış olan cesedine, maddi varlığına, cismaniyetine değildir. Onlar, Âdem'in vücudunda zuhura gelen Hakk'ın nuruna, onun manevi yönüne, ondaki emanete secde etmişlerdir. Bu demek değildir ki, Âdem'in vücudu başka, Hakk'ın onda bulunan emaneti, nuru başkadır. O zaman birlik kıblesi iki olurdu. Bu sebeptendir ki, Hazreti Âdem'e secde Hakk'a secde sayılmıştır. Yoksa topraktan yaratılmış bulunan Âdem Aleyhisselama melekler nasıl secde ederlerdi?

دامنش را دید آن پر سیب کرد - چون در این جو دید عکس سیب مرد

23599- Adamın biri, şu dereye elma ağacının hayalinin düştüğünü gördü. Elmaları suda müşahede etti. Bu görüşü işe yaradı, eteğini elmalarla doldurdu.

چون که شد از دیدنش پر صد جوال - آن چه در جو دید کی باشد خیال

23600- Adamın derede gördüğü elmalar, nasıl olur da hayal olur? Çünkü onun bu görüşü yüzünden, yüzlerce çuval elma ile doldu.

Bütün insanların vücudu saf bir suya benzer. Hakk'ın sıfatları, suyun içine akseden elmalar gibidir. Nebilerin, velilerin diğer insanlardan farklı oluşları şundandır. Onlar, beşeriyet hâlleri ile saf suya benzerler. Onların vücutları ırmağında, ilahî sıfatlar, Rabbani vasıflar zuhura gelmiştir. Fakat sair insanlarda, gönüllerini tamamıyla dünyaya kaptırmış kişilerde görülen ve zuhura gelen evsaf, suya düşen hayaller gibidir. Fakat o hayallerde, ilahî vasıflar yoktur. O hayallerden manevi bir zevk, ruhani bir gıda elde edemezsin. Bir dere kenarında bulunan elma ağacının suya akseden hayaletinden gerçekten elma toplanabilir mi?

كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جاءهم - تن مبين و آن مكن كآن بكم و صم

23601- Teni, bedeni görmede, o sağır ve dilsizler gibi kendilerine doğru bir şey söylenince inkâr edenlerden olma.

Bu beytin 1. mısrasında, Bakara Suresi'nin 18. ve 171. ayetlerinden; ikinci mısrasında da, Enam Suresi'nin 5. ayetinden lafzi iktibas vardır.

ديدن او ديدن خالق شدەست - ما رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ احمد بدەست

23602- Kâmil insan, "Attığın zaman sen atmadın" sırrına mazhar olmuştur. Onun görüşü, Hakk'ın, Yaratan'ın görüşüdür.

Beytin aslında "Hevace", o zattır diye geçen kelime, bazı Mesnevî nüshalarında "Ehmed bedest" diye yazılmıştır. "Hazreti Peygamber'e: Ahmet, attığın zaman sen atmadın, dendi" diye tercüme edilmiştir. Bendeniz, Tahir-ül Mevlevi merhumun şerhinde esas tuttuğu Nicholson tabına uydum.

Bu beyitte Enfal Suresi'nin 17. ayetinden lafzi iktibas vardır.

روز ديدن ديدن اين روزن است - خدمت او خدمت حق كردن است

23603- Kâmil insana hizmet, Hakk'a hizmettir. Kâmil insanı görmek, ilahî nuru görmek, ilahî nurla aydınlanmak demektir.

نى وديعەى آفتاب و فرقد است - خاصه اين روزن درخشان از خود است

23604- Hele şu pencere yok mu? O, kendiliğinden ışık saçmada, kendiliğinden parlamadadır. Onun parıltısı, güneşin yahut Firkat yıldızının iğreti ışığından değildir.

Firkat yıldızı, "Küçük ayı" denilen küme yıldızların iki parlak yıldızına Firkedan, bir tanesine Firkat adı verilir. Pencere, kâmil insanı göstermektedir.

ليك از راه و سوى معهود نى - هم از آن خورشيد زد بر روزنى

23605- Pencereye vuran ışık, yine o güneşten vurmuştur. Ama o ışık, bilinen, tanınan yoldan gelmemiştir.

هست روزنها نشد زو آگهى - در ميان شمس و اين روزن رهى

23606- Güneşle şu pencere arasında bir yol vardır ki, o yoldan pencerelerin bile haberi yoktur.

اندر اين روزن بود نورش به جوش - تا اگر ابرى بر آيد چرخ پوش

23607- Bir bulut gelse de göğü kaplasa, o güneşin nuru, bu pencereden yine parlar, yine nur saçar.

در ميان روزن و خور مألفت - غير راه اين هوا و شش جهت

23608- Bu pencere ile güneş arasında, şu havadan ve şu altı cihetten gelmeyen, başka bir yoldan gelen bir uzlaşma, bir dostluk vardır.

ميوه مىرويد ز عين اين طبق - مدحت و تسبيح او تسبيح حق

23609- Onu övmek, onu tespih etmek, Hakk'ı övmek, Hakk'ı tespih etmektir. Bu tabağın meyvesi, bu tabaktan beter yetişir.

Tabak, peygamberi yahut kâmil insanı ifade etmektedir. Kâmil insanın vücudu bir nurani tabaktır. Orada Rabbani meyveler, ruhani gıdalar biter, yetişir. Onlardaki meyveler ariyet değildir. İlahi vasıflar, Rabbani nurlar, o insan-ı kâmilin kendinden zuhur etmektedir. Başka bir yerden gelmemektedir.

عيب نبود گر نهى نامش درخت - سيب رويد زين سبد خوش لخت لخت

23610- Bu sepetten, bu tabaktan bol bol elmalar biter, yetişir; onun adına sepet yahut tabak değil de, ağaç dersen, hata etmemiş olursun.

که میان هر دو راه آمد نهان - این سبد را تو درخت سیب خوان

23611- Sen, bu sepeti elma ağacı diye bilirsin, çünkü ikisinin arasında gizli bir yol var.

زین سبد روید همان نوع از ثمر - آن چه روید از درخت بارور

23612- Meyve veren bir ağaçtan ne biterse, bu sepetten de aynı çeşit meyveler biter.

زیر سایه‌ی این سبد خوش می‌نشین - پس سبد را تو درخت بخت بین

23613- Öyleyse, sen bu sepeti bir baht ağacı olarak gör de, git bu sepetin gölgesinde rahatça otur, dinlen.

نان چرا می‌گویی‌اش محموده خوان - نان چو اطلاق آورد ای مهربان

23614- Aziz dost! Ekmek yendiği zaman insana yumuşaklık veriyorsa, ona niçin ekmek diyorsun? Ona mahmuda de.

Mahmuda, insana mülayimlik veren bir ilacın adı. Kâmil bir insandan, ilahî hassalar, ilahi kuvvet, Rabbani kudret zuhura gelince, sen artık ona insan deme. Fakat bu sözlerden, peygamberlerin yahut velilerin, hâşâ, Allah oldukları manası çıkarılmamalıdır. Anlayışları kıt olanlar, böyle bir vehme kapılarak şirke düşerler. Allah, cümlemizi bu sakat inanışlardan korusun.

خاك او را سرمه بین و سرمه دان - خاك ره چون چشم روشن کرد و جان

23615- Yolun toprağı, gözü ve canı aydınlatıyorsa, artık o toprağı sen sürme gör, sürme bil.

من چرا بالا کنم رو در عیوق - چون ز روی این زمین تابد شروق

23616- O nur, o ışık, şu yeryüzünden doğuyorsa, ben artık ne diye başımı göğe kaldırayım?

در چنین جو خشك کی ماند کلوخ - شد فنا هستش مخوان ای چشم شوخ

23617- Kâmil insanın beşeriyet hâli, ilahî nur, Rabbani tecelli ile yok olmuştur. Sen, ona "Var" deme artık. Böyle ilahî bir nehre düşen kuru kerpiçte, hiç kerpiçlik kalır mı?

با چنان رستم چه باشد زور زال - پیش این خورشید کی تابد هلال

23618- Bu güneşin karşısında, yeni ay parlar, görünür mü? Böyle bir Rüstem'e karşı, Zal'ın kuvveti ne işe yarar?

تا ز هستیها بر آرد او دمار - طالب است و غالب است آن کردگار

23619- Kendini isteyen, arayan kullarını Cenab-ı Hakk da istemekte ve aramaktadır. O, her şeye üstün gelmekte, her şeye hakim bulunmaktadır. O, insanların mecazi ve mevhum varlıklarını da tamamıyla yok edebilir.

بنده را در خواجه‌ی خود محو دان - دو مگو و دو مدان و دو مخوان

28620- Sakın iki diye iki bilme. İki çağırma, iki diye seslenme. Sen, kulu efendisinde yok olmuş bil.

فانی است و مرده و مات و دفین - خواجه هم در نور خواجه آفرین

28621- Efendi de, efendiyi yaratanın nurunda yok olmuştur, ölmüştür, gömülmüştür.

Ankaravi Hazretleri, metinde geçen "Hevace", yani efendi kelimesinden, kâinatın efendisi olan Peygamberimizin kastedildiğini yazmakta, varis-i Muhammedî olarak velilerin de akla gelebileceğini ve bilhassa Şemsi Tebrizî'nin Hakk'ın nurunda yok olduğunu kaydetmektedir.

گم کنی هم متن و هم دیباجه را - چون جدا بینی ز حق این خواجه را

23622- Sen, bu efendiyi Hakk'tan ayrı gördün mü? Vahdet inancını, birlik hakikatini göremediğini ve her şeyi kaybettiğini bil.

این یکی قبله‌ست دو قبله مبین - چشم و دل را هین گذاره کن ز طین

23623- Gözünü de, gönlünü de, şu maddi dünyadan ve balçıktan yaratılmış olan tenden, cisimden kurtar da, dışa bakma, içe bak. Bu kıble, tek bir kıbledir. İki kıble görme.

آتشی در خف فتاد و رفت خف - چون دو دیدی ماندی از هر دو طرف

23624- Bu kıbleyi, yöneleceğin yeri gördün mü? Tevhit görüşünü kaybedersen, yanar yakılırsın.

"BİRİ İKİ GÖREN, KAŞ ŞEHRİNDEKİ GARİBE BENZER, ADI ÖMERDİ; BU SEBEPLE ONU, BİR DÜKKÂNDAN ÖBÜR DÜKKÂNA GÖNDERİYORLARDI; BÜTÜN DÜKKÂNLARIN ÖMER'E EKMEK SATMAMAK BAKIMINDAN BİR OLDUĞUNU ANLAMIYORDU; BEN YALNIŞ SÖYLEDİM, ADIM ÖMER DEĞİL DİYEYİM DE, TÖVBE EDEYİM, ŞU DÜKKÂNA VARIR BÖYLE DERSEM, YALNIZ O DÜKKÂNDAN DEĞİL, BÜTÜN DÜKKÂNLARDAN EKMEK ALABİLİRİM, FAKAT BÖYLE DEMEZ DE, YİNE ADIM ÖMER KALIRSA, BU DÜKKÂNDAN BAŞKA YERE BAŞVURSAM DA FAYDASIZ, HEPSİNDEN DE MAHRUM KALIRIM, ÇÜNKÜ ŞAŞIYIM, BU DÜKKÂNLARI BİRBİRİNDEN AYRI SANDIM, DEMEDİ"

مثل دو بین همچو آن غریب شهر کاش عمر نام که از یك دکانش به سبب این به آن دکان دیگر حواله کرد، و او فهم نکرد که همه دکان یکی است در این معنی که به عمر نان نفروشند هم اینجا تدارك کنم من غلط کردم نامم عمر نیست چون بدین دکان توبه و تدارك کنم نان یابم از همه دکانهای این شهر، و اگر بی‌تدارك همچنین عمر نام باشم از این دکان در گذرم محرومم و احولم و این دکانها را از هم جدا دانسته‌ام

Yukarıda geçen Kaş, Kaşan, İsfahan ile Tahran arasındaki dağlık bir bölgede bulunan önemli bir şehrin adıdır. Bu şehirde oturanlar, çok mutaassıp Şiilermiş. Bilindiği gibi Şii, yani Şia mezhebinde olanlar, Hazreti Ali'yi, Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer ve Hazreti Osman'dan üstün görürler. "Hazreti Peygamber'den sonra, halife olmak Hazreti Ali'nin hakkıydı" diye düşünürler ve Ebubekir, Ömer, Osman adlarını asla kullanmazlar. Bu adları taşıyanları da sevmezler. Bu tip inançlardan, İslam düşmanları, Müslümanlar arasında, tefrika salanlar faydalanmakta, böylelikle Müslümanları birbirine düşürmektedirler. İran'da halk arasında anlatılan bir hikâye, Hazreti Mevlâna'nın anlattıklarını hatırlatmaktadır:

Bir Sünni, yani Şia inancında olmayan, sünnet ehlinden bir kişi, Kaşan yahut Kaş şehrine varmış, ekmek almak istemiş. Bir dükkâna gitmiş. Adamın hâlinden garip olduğunu anlayan dükkâncı, adama adını sormuş. Garip, adının Ömer olduğunu söyleyince, dükkâncı "Benim ekmeklerim bayat. Sen garipsin, on dükkân ötede daha taze ekmek var, oraya git" demiş. Adam o tarafa doğru giderken, yolladığı dükkân sahibine "Ömer geliyor, ona taze ekmek ver" diye bağırmış. Aç garip, o dükkâna varınca, dükkâncı, "Taze ekmek geldi ama bitti, kalmadı. Beş dükkân aşağıdaki bakkala taze ekmek geldi, oraya git" demiş. O da

gönderdiği dükkân sahibine “Ömer geliyor” diye seslenmiş. Adam, oradan da eli boş dönmüş. Bu şekilde, akşama kadar birçok dükkân dolaşmış. “Ömer geliyor” diye, o dükkândan bu dükkâna, bu dükkândan öbür dükkâna koşmuş. Fakat ekmek alamamış. Aç ve perişan dolaşırken, biri hâline acımış, yanına gelip “Kardeşim!” demiş, “Sen, bu şekilde ekmek bulamazsın, buralarda seni tanıdılar. Kenar bir mahalleye git de, adını soran olursa: Adım Ali, de.” Adam, oradan uzaklaşmış, kenar bir mahalleye gitmiş. İlk vardığı dükkândan ekmek istemiş. Dükkâncı, adamı garip görünce adını sormuş. Adamcağız, “Adım Ali’dir” deyince, “Adına kurban olayım! Adın Ali ama Ömer’e benziyorsun” demiş.

کس بنفروشد به صد دانگت لواش - گر عمر نامی تو اندر شهر کاش

23625- Kaş şehrinde adın Ömer ise, ne kadar para verirsen ver, kimse sana ekmek satmaz.

این عمر را نان فروشید از کرم - چون به یك دکان بگفتی عمرم

23626- Bir dükkâna gittin de, “Benim adım Ömer’dir. Kerem edin, bu Ömer’e ekmek satın” dedin mi?

ز آن یکی نان به کزین پنجاه نان - او بگوید رو بدان دیگر دکان

23627- Dükkâncı, “Öbür dükkâna git” der, “Oradan alacağın bir ekmek, bendeki ekmekten daha iyidir.”

او بگفتی نیست دکانی دگر - گر نبودی احول او اندر نظر

23628- Eğer o ekmeği almak isteyen adam şaşı olmasaydı, biri iki görmeseydi, “Başka dükkân yok” derdi.

بر دل کاشی شدی عمر علی - پس زدی اشراق آن نااحولی

23629- Gerçeği görmenin nuru parlasaydı da, Kaş’ta ekmek arayanın gönlüne vursaydı, Ömer, Ali olurdu.

این عمر را نان فروش ای نانبا - این ازینجا گوید آن خباز را

23630- Bu dükkâncı, buradan öbür ekmekçiye, “Ey ekmekçi! Şu Ömer’e ekmek sat” diye bağırır.

پس فرستادت به دکان بعید - چون شنید او هم عمر نان در کشید

23631- O dükkâncı Ömer adını duyunca, ekmekleri ortadan kaldırır, adamı da uzak, başka bir dükkâna yollar.

راز یعنی فهم کن ز آواز من - کاین عمر را نان ده ای انباز من

23632- “Arkadaş” diye bağırır, “Şu Ömer’e ekmek ver” yani “Sesimden ne demek istediğimi anla” demek ister.

هین عمر آمد که تا بر نان زند - او همت ز آن سو حواله می‌کند

23633- O da tutar, seni başka bir dükkâna yollar. Hem de, “Ekmek almak için Ömer geliyor” diye bağırır.

در همه کاشان ز نان محروم شو - چون به یك دکان عمر بودی برو

23634- Bir dükkânda adın Ömer olarak bilinince, yürü, bütün Kaşan’ı dolaş; yoksa ekmekten mahrum kalırsın.

نان از اینجا بی‌حواله و بی‌ز حیر - ور به یك دکان علی گفتی بگیر

23635- Eğer bir dükkânda, "Benim adım Ali'dir" dersen, oradan zahmetsizce, hatta parasız ekmek alabilirsin.

احول ده بینی ای مادر فروش - احول دو بین چو بی‌بر شد ز نوش

23636- Biri iki gören şaşı, ekmek bulmaktan, karnını doyurmaktan mahrum kalmaktadır. Hâlbuki zavallı sen, biri on görüyorsun. Nelerden nelerden mahrum kalıyorsun?

چون عمر می‌گرد چون نبوی علی - اندر این کاشان خاك از احولی

23637- Kaşan şehri gibi olan şu dünyada, mademki şaşılığından ötürü Ali olamadın, Ömer gibi bir şey elde edemeden dolaş dur.

گوشه گوشه نقل نو ای ثم خیر - هست احول را در این ویرانه دیر

23638- Bu yıkık manastırda, eskiden olduğu gibi şimdi de şaşı görenler, yeniden yeniye şaşıya göç edenler var. Ne yapalım? Haydi hayırlısı.

دوست پر بین عرصه‌ی هر دو سرا - ور دو چشم حق شناس آمد ترا

23639- Fakat eğer sen, Hakk'ı tanıyan iki göze sahip olabilirsen, iki dünyayı da dostla dolu görürsün.

اندر این کاشان پر خوف و رجا - وارهیدی از حواله‌ی جا به جا

23640- O zaman ümitle, korkuyla dolu olan Kaşan'da, oradan oraya gönderilmekten kurtulursun.

همچو هر جو تو خیالش ظن مبر - اندر این جو غنچه دیدی یا شجر

23641- Bu ırmağa aksetmiş güller, ağaçlar görürsün. Bunları, her ırmakta olduğu gibi hayal sanma.

Buradaki "Irmak", kâmil insanı göstermektedir. Kâmil insandaki ilahî tecellileri, başka kişilerde zuhura gelen hâllerle mukayese etme. Çünkü kâmil insanda görülen marifetler, hükümler, sıfatlar boş değildir. Onlar, ilahî tecellilerdir.

حق حقیقت گردد و میوه فروش - که ترا از عین این عکس نقوش

23642- İnsan-ı kâmilin varlığı, ırmağında gördüğün bu akisler yüzünden; Hakk seni hakikate ulaştırır da, sen de, mana meyveleri satarsın.

عکس می‌بیند سبد پر می‌شود - چشم از این آب از حول حر می‌شود

23643- Göz, bu ırmak suyunda şaşılıktan kurtulur, hür olur. Akisler görür, sepeti hakikat meyveleriyle dolar.

پس مشو عریان چو بلقیس از حباب - پس به معنی باغ باشد این نه آب

23644- Aslında gördüğün ırmak değildir, su değildir. Bağdır, bahçedir. Sen de, artık su kabarcıklarını görünce, Belkıs gibi paçalarını sıvama.

Bu beyitte, Neml Suresi'nin şu mealdeki 44. ayetine işaret vardır: ***"Belkıs'a: Saraya gir, denildi. Süleyman tarafından yaptırılan sarayın giriş yerine daha önce cam döşenmiş olup altından su akıtılmakta olduğundan, Belkıs bunu görünce derin bir su zannetti ve ıslanmasın diye elbiselerini kaldırarak bacaklarından bir kısmını açtı. Süleyman, bunun üzerine dedi ki: Ey Belkıs! Bacaklarını ört, o camdan yapılmış şeffaf bir saraydır. Belkıs, şöyle dedi: Ey Rabbim! Gerçekten ben, önceden nefsime zulmettim, şimdi Süleyman'ın beraberliğinde, âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim***

olup Müslüman oldum.” Burada Mevlâna, “Ey Hakk talibi! Kâmil insanda tecelli eden hakikatlerden ürkerek, Belkıs gibi korkma” demek istemektedir.

هین به یك چوب این خران را تو مران - بار گوناگونست بر پشت خران

23645- Eşeklerin sırtlarında çeşit çeşit yükler vardır. Aklını başına al da, bu eşekleri bir sopa ile sürme, bunları bir görme.

بر یکی خر بار سنگ و مرمر است - بر یکی خر بار لعل و گوهر است

23646- Çünkü bir eşeğin yükü laldir, gevherdir, incidir. Bir eşeğin yükü ise, taştır, mermerdir.

Her ne kadar insanların hepsi Cenab-ı Hakk’ın bir isminin ve ilahî sıfatının mahzarıdır, cümlesinin yaratıcısı da Hakk’tır; böyle olmakla beraber, bütün insanları bir görme! Bunların her birinin arasında çok farklar, çok uçurumlar vardır. Hikmetinden sual olunmaz, Yaratan böyle yaratmıştır. Hazreti Ali’nin şu sözü dikkate şayandır: “Sakın insanın iyisi ile kötüsünü bir tutma! Çünkü bu eşitlik fikri, iyileri iyilikten soğutur, kötülerin de kötülüklerini arttırır.”

اندر این جو ماه بین عکسش مخوان - بر همه جوها تو این حکمت مران

23647- Her ırmağı, her dereyi bir sanma, bir görme. Bu ırmakta ayı gör, ona “Ayın aksi” deme.

هر چه اندر وی نماید حق بود - آب خضر است این نه آب دام و دد

23648- Bu su, Hızır’ın içtiği sudur. Hayvanların, canavarların içtikleri su değil. Orada ne yüz gösterirse, Hakk’tır, gerçektir.

Hızır’ın içtiği su, karanlıklar âleminde Hızır’ın keşfettiği sihirli su. Ab-ı hayat ki, ondan içen kişi ölümsüz oluyordu. Kâmil insanın varlığı ırmağından içenler, manevi feyiz alanlar da, ab-ı hayat içmiş gibi olurlar, sermedî hayat bulurlar.

من نه عکسم هم حدیث و همرهم - زین تگ جو ماه گوید من مهم

23649- Bu suyun derinliğinden ay, “Ben ayım” diye seslenir de, “Ben, ayın aksi değilim, seninle konuşan, seninle arkadaş olan benim” der.

خواه بالا خواه در وی دار دست - اندر این جو آن چه بر بالاست هست

23650- İster bu suyun üstünde olanlara, yukarılarda bulunanlara, ister suyun içine düşen akislerine, hayallerine el at, yakala. Gönlün hangisini isterse, onu tut, bırakma.

Suyun üstünde olanlar, yukarıda bulunanlar kimlerdir? Peygamberler, veliler, kâmil insanlar… İster büyük varlıkları tut, onlara sarıl, onlardan ayrılma, onlardan feyz al; istersen onların varlık ırmaklarına akseden hayallerine el at, onları tut. İkisi de birdir. Çünkü akis, aksedenin aynı değilse de, akseden olmadıkça, o hayal, o akis olmayacağından dolayı, akis de seni aksedene ulaştırır. Bu sebeple “O aksi, aksedenden, aksini düşürenden ayrı bilme” demek istiyor.

ماه دان این پرتو مه روی را - از دگر جوها مگیر این جوی را

23651- Bu ırmağı, öbür ırmaklarla bir sayma, bir tutma. Bu ay yüzlünün ışığını, ayın kendisi bil, aksi hayal sanma.

بس گریست از درد خواجه شد کئیب - این سخن پایان ندارد آن غریب

23652- Bu sözün sonu yoktur. O garip, efendinin ölümüne çok ağladı, onun derdi ile pek dertlendi.

"TEBRİZ KETHÜDASININ (İCRA HÂKİMİ), O ADAMIN BORCUNU BÜTÜN TEBRİZLİLERE TAKSİM ETMESİ; FAKAT PEK AZ PARA TOPLANMASI; O GARİBİN, MUHTESİBİN MEZARINA GİDİP MEZAR BAŞINDA HÂLİNİ ANLATMASI VE TEVECCÜH YOLU İLE ONA AHVALİNİ BİLDİRMESİ"

توزیع کردن پای مرد در جمله‌ی شهر تبریز و جمع شدن اندك چیز و رفتن آن غریب به تربت محتسب به زیارت و این قصه را بر سر گور او گفتن به طریق توجه الی آخره

پای مرد از درد او رنجور شد - واقعه‌ی آن وام او مشهور شد

23653- O garibin borçlu olduğu duyuldu. Bu haber etrafa yayıldı. İcra hakimi, onun derdi ile dertlendi.

Beyitte ve başlıkta "Pay merd", yani yardım eden, şefaatte bulunan manasına gelen bu kelimeyi, Ankaravi Hazretleri, "Kethüda" diye tercüme etmiş. Bendeniz bu kelimeyi, şehrin borçları ile uğraşan, borçları toplayan "İcra hakimi" olarak aldım.

Şarihlerden, hikâyede geçen cömert, çok iyi kalpli muhtesibin, müfettişin, kutbu gösterdiğini; pay merd, yani icra hâkiminin de, kutuptan sonra gelen bir veliyi ifade ettiğini yazanlar var.

از طمع می‌گفت هر جا سر گذشت - از پی توزیع گرد شهر گشت

23654- Merhametli bir kişi olan icra hâkimi, garibin borcunu para toplayıp ödemek üzere, şehirde dolaşmaya, her yerde onun hâlini anlatmaya başladı.

غیر صد دینار آن کدیه پرست - هیچ نآورد از ره کدیه‌به دست

23655- Bütün gayrete rağmen, şehir halkından para dilenen adamın eline ancak yüz dinar, yüz altın geldi.

شد به گور آن کریم بس شگفت - پای مرد آمد به دو دستش گرفت

23656- İcra hakimi geldi, durumu anlattı; garip, onun iki eline yapışıp kalktı. Onun yardımıyla, o şaşılacak derecede ihsan sahibi olan müfettişin mezarına gitti.

که کند مهمانی فرخنده‌ای - گفت چون توفیق یابد بنده‌ای

23657- Dedi ki: "Bir kuluna Allah yardım eder de, kutlu bir kişiye misafir olursa…"

جاه خود ایثار جاه او کند - مال خود ایثار راه او کند

23658- Ev sahibi, onun yoluna malını mülkünü bağışlar, mevkisini bile onun mevkisine feda eder.

چون به احسان کرد توفیقش قرین - شکر او شکر خدا باشد یقین

23659- İyilik edene, ihsanda bulunana şükretmek, Allah'a şükretmektir. Çünkü aslında iyilik, ihsan, Allah'tan gelmektedir. İyilik duygusunu o kulun gönlüne koyan Allah'tır.

İyiliğini gördüğümüz herhangi bir kişiye teşekkür etmek, yalnız medenî bir vazife değil, dinî bir emirdir. Çünkü büyük Peygamberimiz, bir hadis-i şeriflerinde, ***"Kim insanlara teşekkür etmezse, şükürde bulunmazsa, Allaha da şükretmemiş olur"*** diye buyurmaktadır. Bazı kıt düşünceli insanlar, her şeye teşekkür etmeyi lüzumsuz görmekte, gurura ve benliğe kapılarak, yapılan iyilikleri teşekkürsüz bırakmaktadırlar. Bir kula teşekkür ederken, aslında Allah'a şükrediyoruz. Bunu düşünemiyoruz, dinimizin inceliklerini anlayamıyoruz.

حق او لا شك به حق ملحق بود - ترك شكرش ترك شكر حق بود

23660- İyilik edene şükretmemek, Hakk'a şükretmemektir. Şüphe yok ki onun hakkı, Hakk'a ulaşmıştır, onun hakkı olmuştur.

نیز می‌کن شکر و ذکر خواجه هم - شکر می‌کن مر خدا را در نعم

23661- Nimetlerine, ihsanlarına nail olunca, Allah'a şükret. Lütfunu gördüğün kişiye de şükret, onu da al.

خدمت او هم فریضه ست و سزاست - رحمت مادر اگر چه از خداست

23662- Her ne kadar ananın sevgisi, merhameti Allah'tan geliyorsa da, anaya hizmet etmek, hem farzdır, hem de yerinde bir hizmettir.

Peygamber Efendimiz, ***"Cennet, annelerin ayakları altındadır"*** buyurdu. Rivayete göre, Cenab-ı Hakk, Hz. Musa'ya şöyle vahyetmiştir: "Anne ve babasına itaat edip de, bana isyan edeni, iyilerden sayarım. Fakat bana itaat ettiği hâlde, anne ve babasına isyan edeni de, kötülerden sayarım."

که محمد بود محتال إلیه - زین سبب فرمود حق صلُّوا علیه

23663- İşte bu yüzdendir ki, Cenab-ı Hakk "Peygambere salavat getirin" buyurdu. Çünkü Hz. Muhammed, inananların dönüp başvurdukları büyük varlıktır.

Bu beyitte, Ahzap Suresi'nin şu 56. ayetine işaret edilmektedir: ***"Gerçekten de Allah ve melekleri, peygambere salavat getirir. Ey iman edenler! Siz de ona salavat getirin. Tam bir teslimiyetle de selam verin."*** Peygamberin üzerine salavat, Allah'tan rahmet, melaikeden istiğfar, müminlerden de duadır.

هین چه کردی آن چه من دادم ترا - در قیامت بنده را گوید خدا

23664- Kıyamet günü Cenab-ı Hakk, kula der ki: "Sana verdiklerimden bana ne getirdin? Söyle."

چون ز تو بود اصل آن روزی و نان - گوید ای رب شکر تو کردم به جان

23665- Kul, "Ey Rabbim!" der, "Sana, canla başla şükrettim. Çünkü o rızkın, o ekmeğin asıl sahibi sendin, onlar senden geliyordu."

چون نکردی شکر آن اکرام فن - گویدش حق نه نکردی شکر من

23666- Cenab-ı Hakk, kuluna şöyle hitapta bulunur: "Sen, sana iyilikte bulunana, sana ikram edene şükretmediğin, teşekkürde bulunmadığın için, bana da şükretmiş sayılmazsın."

نه ز دست او رسیدت نعمتم - بر کریمی کرده‌ای ظلم و ستم

23667- Sen, sana ikramda bulunana teşekkür etmediğin için ona zulmettin, sitemde bulundun. Benim nimetlerim, sana onun elinden erişmedi mi?

گشت گریان زار و آمد در نشید - چون به گور آن ولی نعمت رسید

23668- Garip kişi de, o velinimetinin mezarına varınca ağlayıp sızlanmaya, inleyip yanmaya koyuldu da…

مرتجی و غوث ابناء السبیل - گفت ای پشت و پناه هر نبیل

23669- Dedi ki: "Ey her yoksulun dayandığı, güvendiği büyük insan! Ey yolda kalmışların imdadına yetişen yüce kişi!"

ای چو رزق عام احسان و برت - ای غم ارزاق ما بر خاطرت

23670- Ey rızıklarımız yüzünden üzülen, gam yiyen, bizi hatırlayan! Ey iyiliği,

lütfu, ihsanı Allah'ın rızkı gibi umumi olan, herkese erişen, herkesi kucaklayan!

در خراج و خرج و در ایفاء دین - ای فقیران را عشیره و والدین

23671- Ey yoksullara, dost ve akraba olan! Geçim derdinde, harcamada, borç ödemede onlara ana baba gibi yardım eden!

داده و تحفه سوی دوران مطر - ای چو بحر از بهر نزدیکان گهر

23672- Ey deniz gibi yakınlarına inciler ihsan eden! Uzaklardakineyse iyilik yağmurları yağdıran, armağan veren!

رونق هر قصر و گنج هر خراب - پشت ما گرم از تو بود ای آفتاب

23673- Ey bizim güneşimiz! Sırtımızı sen ısıtıyordun, her köşkün parlaklığı, güzelliği senden geliyordu. Her harabenin, her yıkık yerin definesi de sendin.

ای چو میکائیل راد و رزق ده - ای در ابرویت ندیده‌کس گره

23674- Ey kimseye surat astığı, kaşlarını çattığı görülmemiş iyi insan! Ey Mikail gibi cömert olan, rızık veren kişi!

ای به قاف مکرمت عنقای غیب - ای دلت پیوسته با دریای غیب

23675- Ey gönlü daima gayb denizi ile bir olan ve Hakk'ı bulan ermiş kişi! Ey iyilik ve ihsan Kaf dağının görünmez ankası!

سقف سمت همتت هرگز نکفت - یاد نآورده که از مالم چه رفت

23676- Verirken, bağışlarda bulunurken, malımdan ne gitti diye aklına bir şeycikler gelmezdi. Himmet köşkünün tavanı asla çatlamazdı.

مر ترا چون نسل تو گشته عیال - ای من و صد همچو من در ماه و سال

23677- Ben ve benim gibi yüzlercesi, aylar, yıllar boyunca, âdeta senin soyun sopun, senin ehlin iyalin olmuştu.

نام ما و فخر ما و بخت ما - نقد ما و جنس ما و رخت ما

23678- Paramız, cinsimiz, varımız yoğumuz, adımız sanımız, övüncümüz, bahtımız, devletimiz hep sendin.

عیش ما و رزق مستوفی بمرد - تو نمردی ناز و بخت ما بمرد

23679- Sen ölmedin; bizim nazımız, bizim bahtımız, devletimiz, geçimimiz, bizim verilegelen kesilmez rızkımız öldü.

صد چو حاتم گاه ایثار نعم - واحد کالالف در رزم و کرم

23680- Sen, savaşta da, ihsan ve keremde de bir kişiydin ama bin kişiye bedeldin. Nimetler bağışlamakta, lütuflar saçmakta, âdeta yüzlerce Hatem'din.

گر دکانهای شمرده می‌دهد - حاتم ار مرده بمرده می‌دهد

23681- Hatem, cansız olan dünya malından ölü gönüllü kişilere verir, âdeta çocuklara bir kaç ceviz veriyormuş gibi onları sevindirirdi.

کز نفیسی می‌نگنجد در نفس - تو حیاتی می‌دهی در هر نفس

23682- Sense, her nefeste bir hayat veriyorsun, bir yaşayış bağışlıyorsun; öyle güzel bir hayat ki, güzelliğini anlatmaya bir ömür yetmez.

Dünyanın en cömert insanlarından sayılan Hatem Tai'nin cömertliği, irfan sahibi kişilerin nazarında gerçek cömertlik sayılmaktadır. Çünkü Hatem, cansız ve ruhsuz olan dünya malından dünyalık talebinde bulunan ruhsuz kişilere bağışlarda bulunurdu. Hâlbuki kâmil insanın hakikati arayanlara her nefeste verdiği kalbî hayat, ruhani nimet, nurani gıdanın anlatılamayacağı belirtilmektedir.

نقد زر بی‌کساد و بی‌شمار - تو حیاتی می‌دهی بس پایدار

23683- Sen, ebedî sonsuz bir hayat, terk etmez ve sayılamaz aletler bağışlarsın.

ای فلك سجده کنان کوی ترا - وارثی نابوده یك خوی ترا

23684- Senin tek bir huyun bile varisi yok. Sen öyle büyük bir insansın ki, senin bulunduğun mahalleye gökyüzü secde etmektedir.

Dikkat edilirse Hz. Mevlâna, şaşılacak derecede ihsan sahibi olan müfettişin mezarı başında, o garip kişinin ağlayıp sızlaması münasebetiyle hep kâmil insanın vasıflarını, manevi gücünü anlatıp durmaktadır. Nitekim daha evvel de arz edildiği gibi cömert ve iyi kalpli müfettiş, devrin kutbunu; icra hakimi de, kutuptan sonra gelen o devrin velisini göstermektedir.

چون کلیم اللّه شبان مهربان - خلق را از گرگ غم لطفت شبان

23685- Senin lütfun, ihsanın, gam kurduna karşı çoban gibiydi. Hem de, Allah kelimi gibi merhametli bir çoban…

پای موسی آبله شد نعل ریخت - گوسفندی از کلیم اللّه گریخت

23686- Allah keliminden bir koyun kaçtı, peşinde koşan Musa'nın tabanları kabardı.

و آن رمه غایب شده از چشم او - در پی او تا به شب در جستجو

23687- Gece bastırıncaya kadar onu araştırdı durdu. Sürü de gözünden kaybolmuştu, hiçbir şey göremiyordu.

پس کلیم الله گرد از وی فشاند - گوسفند از ماندگی شد سست و ماند

23688- Sonunda koyun yoruldu, yavaşladı. Bir yerde durdu kaldı. Hazreti Musa, onu yakaladı, tüylerindeki tozları, toprakları temizledi.

می‌نواخت از مهر همچون مادرش - کف همی‌مالید بر پشت و سرش

23689- Sırtına, başına elini sürüyor, anası gibi onu sevgi ile merhametle okşuyordu.

غیر مهر و رحم و آب چشم نی - نیم ذره طیرگی و خشم نی

23690- Çok asabi bir karakter de olan Hazreti Musa'nın, sevgiden, merhametten, gözyaşından başka, yarım zerre kadar kızgınlığı, öfkesi yoktu.

طبع تو بر خود چرا استم نمود - گفت گیرم بر منت رحمی نبود

23691- Hazreti Musa, koyuna dedi ki: "Haydi bana acımadın, beni arkandan bu kadar koşturdun, fakat ne diye kendine bu kadar zulmettin, kendini bu kadar yordun?"

Bu kısmın yukarıda geçen yedi beytinde Hazreti Mevlâna, Musa Peygamber'e ait bir vakıayı bahis konusu etmektedir. Rivayet edildiğine göre Hazreti Musa, Şuayb Aleyhisselamın kızı Safura ile evlendikten sonra, kayınpederi, ona bir asa ve kendi

koyunlarından bir sürü koyun verdi. Mısır tarafına gitmeye ve halkı dine davet etmeye memur etti. Hz. Musa, hatununu yanına alıp Mısır canibine doğru giderken, bir akşam üzeri hava fena hâlde bozdu. Yağmur yağıyor, şiddetli bir rüzgâr ortalığı alt üst ediyordu. Eymen vadisi kenarına gelmişlerdi. Gecenin karanlığının bastırdığı, şimşeklerin çaktığı, rüzgârların kudurduğu bu sırada, Hazreti Musa'nın zevcesinin doğum sancıları da başladı. Vaziyet çok buhranlı idi. Musa Peygamber, çok muzdaripti. Ne yapacağını şaşırmıştı. Safura, bir yer buldu ve orada sindi kaldı. Koyun sürüsü de darmadağın olmuştu. Hazreti Musa, zorlukla onları bir yere topladı. Ama bu koyunlardan biri, Hz. Musa'dan kaçtı. O da, onun arkasına düştü. Her ikisi de hızla koşuyorlardı. Çok koştuğu için Hazreti Musa'nın nalini ayaklarını vurdu. Tabanı şişti, kabardı. Kaçan koyun da yorgun düştü, yavaşladı. Hazreti Musa, koyunu yakaladı. Gönlü ona acıdı, başını, sırtını okşamaya başladı. Ona kızacağı yerde, "Zavallı" dedi, "Arkanda bir korku, önünde bir ümit yoktu. Ne diye koşup durdun?" Hazreti Musa'nın peygamber olması, ezelde takdir edilmişti. Bu acıma ve sevme yüzünden, bu takdir daha da kuvvetlendi.

که نبوت را همی‌زیبد فلان - با ملایك گفت یزدان آن زمان

23692- Bunun üzerine Cenab-ı Hakk, meleklere "Filan kişiye peygamberlik yakışmaz mı?" diye buyurdu.

کرد چوپانیش برنا یا صبی - مصطفی فرمود خود که هر نبی

23693- Muhammed Mustafa s.a.v. Efendimiz, "Çocukken yahut gençken, her peygamber çobanlık etmiştir" buyurdu.

Bu beyitte, şu mealde olan bir hadise işaret ediliyor: ***"Allah, hiçbir peygamber göndermedi ki, çobanlık etmesin."***

حق ندادش پیشوایی جهان - بی‌شبانی کردن و آن امتحان

23694- Çobanlık etmeden, o imtihanı geçirmeden, Cenab-ı Hakk bu dünya önderliğini kimseye vermedi.

گفت من هم بوده‌ام دهری شبان - گفت سائل هم تو نیز ای پهلوان

23695- Biri, o büyük varlığa, Peygamberimize "Sen de çobanlık ettin mi?" diye sordu. "Bir zaman, ben de çobanlık ettim" diye buyurdu.

İki beyit evvel manasını arzettiğim hadisin aslı şöyle: ***"Allah, hiçbir peygamber göndermedi ki koyunlara çobanlık etmesin."*** Peygamber'e, "Sen de çobanlık ettin mi?" diye sordular. ***"Evet… Ben de, Mekke civarında çobanlık ettim"*** diye buyurdular. Bu hadisi İmam Buhari Hazretleri, Ebu Hüreyre Radiyallahu anhten rivayet etmiştir.

کردشان پیش از نبوت حق شبان - تا شود پیدا وقار و صبرشان

23696- Peygamberlerin vakarı ve sabrı belli olsun diye, Cenab-ı Hakk, onları nebi yapmadan önce çoban yapmıştır.

آن چنان آرد که باشد موتمر - هر امیری کاو شبانی بشر

23697- Her emirin, her başta bulunan bu yükün, buyruk sahibinin de, insanlara çobanlık ederken Hakk'ın emrini gözetmesi gerekir.

Bu beyitte, şu hadise işaret edilmektedir: ***"Emir, emri altında olanların çobanıdır ve onlardan sorumludur."*** Ayrıca bir başka hadiste de, şöyle buyrulmaktadır: ***"Hepiniz çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz. İmam çobandır, emri altında bulunanlardan sorumludur. Erkek, ehlinin çobanıdır, ehline karşı sorumludur. Kadın çobandır, o da kocasının evinde sürüsünden sorumludur. Hizmetçi, hizmet ettiği evin malının çobanıdır. O maldan sorumludur. Erkek, ayrıca babasının malının da çobanıdır. O maldan sorumludur. Hasılı hepiniz de bir çeşit çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz."*** (Feyz-ül Kadir, 5/38)

او بجای آرد به تدبیر و خرد - حلم موسی‌وار اندر رعی خود

23698- Her çobanın, sürüsünü güderken Musa gibi halim olması, maiyetinde bulunanlara yumuşak davranması, akıl ve tedbirle bu işi görmesi lazımdır.

بر فراز چرخ مه روحانیی - لاجرم حقش دهد چوپانیی

23699- Böyle hareket ederse, Cenab-ı Hakk, ona göklerin üstünde, yücelikler âleminde, manevi, ruhani bir çobanlık ihsan eder.

بر کشید و داد رعی اصفیا - آن چنان که انبیا را زین رعا

23700- Nitekim peygamberleri de bu çobanlıktan aldı; onlara, temiz kulların çobanlığını verdi.

کردی آن چه کور گردد شانی‌ات - خواجه باری تو در این چوپانی‌ات

23701- Efendi! Sen, bu çobanlığında öyle hoş, öyle doğru hareket ettin ki, senin ayıbını söyleyen, sana buğzedenin gözü kör olur.

سروری جاودانه بخشدت - دانم آن جا در مکافات ایزدت

23702- Biliyorum ki, Cenab-ı Hakk, o âlemde de sana ebedî sürecek bir başkanlık bağışladı.

بر وظیفه دادن و ایفای تو - بر امید کف چون دریای تو

23703- Senin derya gibi geniş olan, lütuflarla, ihsanlarla dolu bulunan eline güvendim de…

تو کجایی تا شود این درد صاف - وام کردم نه هزار از زر گزاف

23704- Sağa sola tam dokuz bin altın borç ettim. Ey aziz varlık! Sen nerdesin ki, bu zorluklar ortadan kalksın, işler düzelsin, yoluna girsin?

گویی‌ام بستان و ده چندان ز من - تو کجایی تا که خندان چون چمن

23705- Sen neredesin ki, çayır çimen gibi kölesini de, onu da al, benden onun on mislini de al diyesin?

لطف و احسان چون خداوندان کنی - تو کجایی تا مرا خندان کنی

23706- Sen nerdesin ki, ağlayan yüzümü güldüresin; efendiler gibi lütuflarda, ihsanlarda bulunasın.

تا کنی از وام و فاقه ایمنم - تو کجایی تا بری در مخزنم

23707- Sen neredesin ki, alasın beni hazineye götüresin, beni borçtan da, yoksulluktan da kurtarasın.

گفته کاین هم گیر از بهر دلم - من همی‌گویم بس و تو مفضلم

23708- Sen verdikçe, lütfettikçe ben, "Yeter, yeter" diyeyim. Sen de, durmadan, aralık vermeden ihsanlarda bulunasın, bağışını arttırasın da, "Bunu da al! Hatırım için bunu da al" diyesin.

چون بگنجد آسمانی در زمین - چون همی‌گنجد جهانی زیر طین

23709- Senin gibi aziz bir varlık, bir cihan, nasıl olur da toprak altına sığar? Bir gökyüzü, nasıl olur da yere gömülür?

هم به وقت زندگی هم این زمان - حاش لله تو برونی زین جهان

23710- Allah'a yemin ederim ki, böyle şey olmaz. Hâşâ! Sen ölmeden evvel de bu kirli cihanın dışındaydın, şimdi de dışındasın.

سایه‌ی او بر زمین می‌گسترد - در هوای غیب مرغی می‌پرد

23711- Gayb âleminde görüneyim. Gökte bir kuş kanat çırpar, uçar. Uçar ama onun gölgesi yeryüzüne düşer.

جسم کی اندر خور پایه‌ی دل است - جسم سایه‌ی سایه‌ی سایه‌ی دل است

23712- Beden, gönlün gölgesinin gölgesinin gölgesidir. Beden, nasıl olur da gönül mertebesine ulaşır.

در فلك تابان و تن در جامه خواب - مرد خفته روح او چون آفتاب

23713- İnsan uyumaktadır. Ruhu ise, güneş gibi gökyüzünde parlamaktadır. Ten, yatakta, yorgan altındadır.

تن تقلب می‌کند زیر لحاف - جان نهان اندر خلا همچون سجاف

23714- Can, aralanmış perde gibi boşluklarda gizlenmiş. Ten ise, yorgan altında dönüp durmada.

هر مثالی که بگویم منتفی است - روح چون من امر ربی مختفی است

23715- Ruh, Rabbin emrindedir. Bu yüzden gizlidir. Bu sebepledir ki, ne kadar örnek verirsem vereyim, ne söylersem söyleyeyim, bunu anlatamam.

Bu beyitte, İsra Suresi'nin şu mealdeki 85. ayetine işaret edilmektedir: ***"Ey Resulüm! Bir de, sana ruhun hakikatinden soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir. Rabbimin bildiği bir şeydir ve size bu bilgiden, ancak az bir şey verilmiştir."***

و آن جوابات خوش و اسرار تو - ای عجب کو لعل شکر بار تو

23716- Acaba o şükürler yağdıran lal dudakların nerede? O hoş, o güzel cevapların, o sırların nerede?

آن کلید قفل مشکلهای ما - ای عجب کو آن عقیق قند خا

23717- Acaba o şükürler çiğneyen akik dudakların nerede? O bizim zor işlerimizin kilidinin anahtarı nerede?

آن که کردی عقلها را بی‌قرار - ای عجب کو آن دم چون ذو الفقار

23718- Nerede o Zülfikar gibi keskin sözler? Nerede o akılları şaşırtan, kararsız hâle getiren laflar?

Zülfikar, Peygamber Efendimizin kılıçlarından birinin adıdır. Ağzının iki çatal olduğu söylenen bu meşhur kılıcı Hazreti Muhammed s.a.v. Efendimiz, Hazreti Ali'ye hediye etmişti.

کو و کو و کو و کو و کو - چند همچون فاخته‌ی کاشانه جو

23719- Yuvasını arayan kumru gibi, ne zamana kadar "Kü, kü, kü, kü", "Nerede, nerede, nerede, nerede" deyip duracaksın?

قدرت است و نزهت است و فطنت است - کو همانجا که صفات رحمت است

23720- Nerede olacak? O, rahmet sıfatları neredeyse, orada olacak, güç kuvvet, nezahet, temizlik, anlayış, doyuş neredeyse, orada bulunacak.

دایم آن جا بد چو شیر و بیشه‌اش - کو همانجا که دل و اندیشه‌اش

23721- Nerede olacak? Arslanın daima ormanda bulunduğu gibi, o da, her zaman gönlünün, düşüncesinin bulunduğu yerde olacak.

می‌رود در وقت اندوه و حزن - کو همانجا که امید مرد و زن

23722- Nerede olacak? Erkeğin de, kadının da, dert ve mihnet zamanında ümit bağladıkları yerde olacak.

Erkek olsun, kadın olsun, herkesin kederli olduğu zaman başvurdukları kapı, Hakk'ın kapısıdır. Gönül kapısını, yalvarış ve yakarış kapısını sık sık çalsınlar diye Cenab-ı Hakk, en çok sevdiklerine dert vermekte, keder lütfetmektedir. Müminin başına gelen felaketler, acılar, Hakk'ın çok sevdiği kullarına ihsan ettiği gizli davetiyelerdir. Bu davetiyeler, her kula verilmez.

چشم پرد بر امید صحتی - کو همانجا که به وقت علتی

23723- Nerede olacak? İnsan bir hastalığa yakalanınca, gözü ümit kanatlarını açar, sağlığa, sıhhate doğru açar ya; işte orada bulunacak.

باد جویی بهر کشت و کشتیی - آن طرف که بهر دفع زشتیی

23724- Hoş olmayan bir şeyi, bir kötülüğü defetmek, bir felaketi atlatmak için başvurduğun, yalvardığın kapı da, harman savurmak, bir gemiyi götürmek için rüzgâr beklediğin yerde.

چون زبان یا هو عبارت می‌کند - آن طرف که دل اشارت می‌کند

23725- Gönlün işaret ettiği, dilin de "Ya Hu" (Ey o! Var olan gerçek varlık, yalnız odur) diye dile getirdiğinin tarafında…

کاش جولاهانه ما کو گفتمی - او مع اللّٰه است بی‌کوکو همی

23726- "Nerede, nerede?" demeden de, o Allah ile beraberdir. Ne olurdu, biz de çulhalar gibi hep "Mekik" deyip dursaydık, hep onu arasaydık.

Bu beytin birinci mısrası, Divan-ı Kebir'in, şu beytini hatıra getirmektedir:

"Dostumuzla beraber oturmuşuz, onun yanındayız. Öyle olduğu hâlde dosta 'Ey dost! Dost nerede?' diye soruyoruz. Dostun mahallesinde bulunduğumuz hâlde, aklımızı yitirdiğimiz için olacak, 'Dost nerede? dost nerede?' deyip duruyoruz."

Bu beytin ikinci mısrasında bir kelime benzerliği ile bir sanat yapılmıştır. Şöyle ki, Farsça'da "Ma" biz manasına gelir; "Kü" ise, nerede demektir. Aynı zamanda, "Ma kü" çulhalarının kullandıkları mekik anlamına gelmektedir. Böylece bir lütuf, söz sanatı yapılmıştır. Mekik, çulhanın yanındadır, fakat hep mekik arar, mekik derler.

روحها را می‌زند صد گونه برق - عقل ما کو تا ببیند غرب و شرق

23727- Nerede o aklımız ki, mana âleminin doğusunu ve batısını görsün de, ruhlara yüzlerce çeşit nurlar saçılsın.

منتهی شد جزر و باقی ماند مد - جزر و مدش بد به بحری در زبد

23728- Köpüren, coşan deniz kabardı, kıyıyı kapladı. Sonra yatağına çekildi. Onun çekilişi kaldı.

Garip, mezar başında ağladı, gözyaşı döktü. Cömert kişi, bir deniz gibi kabardı, etrafı kapladı, sonra yatağına çekildi. Köpük, insanın cisminin, teninin; deniz ise, hakikat denizinin sembolüdür.

هست صد دینار از این توزیع و بس - نه هزارم وام و من بی‌دست رس

23729- Dokuz bin altın borcum var. Elimden tutanım da yok. Bütün şehirden toplanan yardım da, ancak yüz dinardan ibaret.

می‌روم نومید ای خاك تو خوش - حق کشیدت ماندم در کش مکش

23730- Hakk, seni çekti aldı. Ruh âlemine götürdü. Ben, bu âlemde dert ve belaya düştüm, perişan bir hâlde kaldım. Ey mezarı bile hoş ve güzel olan aziz varlık! Ben, ümitsiz olarak gidiyorum.

ای همایون روی و دست و همتت - همتی می‌دار در پر حسرتت

23731- Senin hasretinle dolu olan kuluna bir himmet et. Ey yüzü de, eli de, himmeti de kutlu olan, mübarek olan büyük bir zat!

یافتم در وی به جای آب خون - آمدم بر چشمه و اصل عیون

23732- Ben, çeşme başına, kaynakların kaynağına geldim. Geldim ama orada su yerine kan buldum.

جوی آن جوی است آب آن آب نیست - چرخ آن چرخ است آن مهتاب نیست

23733- Gök, yine o gök. Fakat o gökte ay yok, ay ışığı yok. Irmak, o ırmak, fakat su, o su değil.

اختران هستند کو آن آفتاب - محسنان هستند کو آن مستطاب

23734- İyilik edenler, ihsanda bulunanlar var. Var ama o temiz, o cömert kişi, nerede? Yıldızlar var ama o güneş nerede?

پس به سوی حق روم من نیز هم - تو شدی سوی خدا ای محترم

23735- Ey muhterem kişi! Sen, Allah'a kavuştun. Bari ben de Allah'a kavuşayım.

هست حق کل لدینا محضرون - مجمع و پای علم ماوی القرون

23736- Yüzyıllar boyunca gelip gidenlerin toplandıkları yer, bayrağın dibidir. Orası, ne güzel bir topluluk yeridir. Cenab-ı Hakk, "Hepsi de huzurumuza getirilir" buyurur.

Burada, Yasin Suresi'nin 32. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Hepsi, muhakkak toplanıp huzurumuza getirileceklerdir."***

در کف نقاش باشد محتضر - نقشها گر بی‌خبر گر با خبر

23737- Nakışlar, resimler, ister haberleri olsun, ister olmasın, hepsi de onları nakşedenin, yapanın elinden çıkar.

ثبت و محوی می‌کند آن بی‌نشان - دم به دم در صفحه‌ی اندیشه‌شان

23738- Cenab-ı Hakk, an be an yarattıklarının düşünce sahifesine bir şeyler yazar ve yazdıklarından bir kısmını siler.

بخل می‌آرد سخا را می‌برد - خشم می‌آرد رضا را می‌برد

23739- Hiddeti, öfkeyi getirir, rızayı, hoşnutluğu giderir. Cimriliği yollar, cömertliği uzaklaştırır.

هیچ خالی نیست زین اثبات و محو - نیم لحظه مدرکاتم شام و غدو

23740- Aklım, fikrim, zihnim, akşam sabah bir an dahi bu yapıp silmeden hâli değil.

Kâinatı ve bütün varlıkları yaratan Halik, nakışlar gibi, resimler gibi, bütün yarattıklarının gönüllerine, düşünce sahifelerine her an bir şeyler yazar ve her an yazdıklarını siler, yok eder. Mesela öfkeyi aklımıza getirir, rızayı giderir. Cimriliği getirir, cömertliği uzaklaştırır. Böylece Cenab-ı Hakk, dilediğini mahveder, dilediğini de varlık sahasına getirir. Nitekim Rad Suresi'nin 39. ayeti, bu hakikate işaret etmektedir: ***"Allah, dilediği hükmü kaldırır ve yerinde bırakır*** *(veya değiştirir.)* ***Bütün kitapların esası, onun katındadır."***

کوزه از خود کی شود پهن و دراز - کوزهگر با کوزه باشد کارساز

23741- Testici, testi ile uğraşır. Onu yoğurur, şekil verir, yapar. Testi, yapıcısı olmadan kendiliğinden genişler, uzar mı hiç?

ور نه چون گردد بریده و موتلف - چوب در دست دروگر معتکف

23742- Tahta, dülgerin eline sığınmıştır, ona tabi olmuştur. Öyle olmasaydı, kesilir, başka tahtaya eklenir miydi?

ور نه از خود چون بدوزد یا درد - جامه اندر دست خیاطی بود

23743- Elbise bir terzinin eline geçmeden, kendiliğinden nasıl biçilir, nasıl dikilirdi?

ور نه از خود چون شود پر یا تهی - مشك با سقا بود ای منتهی

23744- Ey akıllı kişi! Su kabı sakanın elinde olmasaydı, kendiliğinden nasıl dolar, nasıl boşalırdı?

پس بدان که در کف صنع ویی - هر دمی پر می‌شوی تی می‌شوی

23745- Sen de her an, her nefeste dolmadasın, boşalmadasın. Şu hâlde iyi bil ki, o eşsiz, büyük yaratıcının sanat elindesin.

Hazreti Ali r.a. ne güzel buyurmuş:

"Bana zaman bir kötülük ederse, diğer bir zaman beni sevindirir. Bana bir güçlük, bir zorluk gelirse, arkasından bir kolaylık, bir rahatlık gelmektedir. Günlerin her biri için benim bir âdetim, bir alışkanlığım vardır. Eğer onlardan bana bir kötülük gelirse, sabrederim. Aksine, günler beni sevindirirse, beni rahatlandırırsa, Hakk'a şükrederim.

صنع از صانع چه سان شیدا شود - چشم بند از چشم روزی کی رود

23746- Bir gün olur da, gözündeki perde kalkar, sır bağı çözülürse, sanatın, sanatkârın elinde hâlden hâle girmekte olduğunu anlarsın.

منگر از چشم سفیهی بی‌خبر - چشم داری تو به چشم خود نگر

23747- Eğer gözün varsa, bir bak da gör, fakat kendi gözünle bak. Hiçbir şeyden haberi olmayan sefihin, ahmağın gözüyle bakma.

Hazreti Mevlâna, bir rubailerinde şöyle buyurur:

"Seni gönül gözü ile değil, baş gözü ile gören kimse, seni olduğun gibi göremez. Yanlış görür. Bu görüş, imansız bir kimsenin tertemiz bir mümini görmesine benzer. Sen, uyanık kişilere uykulu gözle, kapalı gözle bakma. Çünkü senin baktığın bu göz, gönül gözü değildir.

گوش گولان را چرا باشی گرو - گوش داری تو به گوش خود شنو

23748- Kulağın varsa, kendi kulağınla işit, kendi kulağınla duy. Ne diye sersemlerin, ahmakların kulaklarına kapılıyorsun. Onların kulakları ile duyuyorsun.

هم برای عقل خود اندیشه کن - بی‌ز تقلیدی نظر را پیشه کن

23749- Taklide kapılmadan bakmayı kendine huy, âdet edin. Kendi aklını koru, onu düşün.

Bu beyitlerde, Hz. Mevlâna, körü körüne taklitten kaçınmamızı, başkalarının gözü ile görmemizi, başkalarının kulağı ile duymamızı tavsiye buyurduktan sonra, taklitçi olmanın zararlarını anlatan şu aşağıdaki hikâyeyi lütfetmektedir. Allah, bize büyük velinin anlattığı hikâyelerin hakikatini anlamayı, zevkine varma idrakini nasip etsin. Amin.

"ALLAH RAHMET ETSİN, HARZEMŞAH BİR GÜN GEZERKEN, MAİYETİNDEKİ ALAYDA MİSLİ GÖRÜLMEMİŞ BİR AT GÖRDÜ; ONUN GÜZELLİĞİNE, ÇEVİKLİĞİNE GÖNLÜ AKTI; İMADÜLMÜLK, PADİŞAHI O ATTAN SOĞUTTU; PADİŞAH, ONUN SÖZÜNÜ KABUL ETTİ, KENDİ GÖRÜŞÜNÜ TERK ETTİ; NİTEKİM ALLAH RAHMET ETSİN, HAKİM DE İLÂHİNAME'DE BUYURMUŞTUR: ESİR SATAN, HASET DİLİ OLURSA, BU YUSUF'U BİR ARŞIN BEZE ALABİLİRSİN; KARDEŞLERİ, HASETLERİNDEN YUSUF'U YERDİLER; MÜŞTERİLER DE, O KADAR GÜZELLİĞİ GÖRMEDİLER; ONU ÇİRKİN BULDULAR, ÇÜNKÜ YUSUF'UN KARDEŞLERİ, ZATEN YUSUF'A RAĞBET ETMEZLERDİ Kİ"

دیدن خوارزمشاه در سیران در موکب خود اسبی بس نادر و تعلق دل شاه به حسن و چستی آن اسب و سرد کردن عماد الملك آن اسب را در دل شاه و گزیدن شاه گفت او را بر دید خویش چنان که حکیم سنایی در الهی نامه فرمود

یوسفی یابی از گزی کرباس چون زبان حسد شود نخاس

از دلالی برادران یوسف حسودانه در دل مشتریان آن چندان حسن پوشیده شد و زشت نمودن گرفت که وَ کانُوا فِیهِ مِنَ الزَّاهِدِین

Yukarıda geçen Harzemşah, Harzemşahlar Devleti'nin ilk hükümdarı olup 1097–1127 yılları arasında yaşamıştır. İmadülmülk onun yakını ve veziriydi. Farsça beyit, Hakim Senai'nin Hadikat-ül Hakika ve Şeriat-üt Tarikat adlı eserinden alınmıştır. Senai'nin bu meşhur eseri, Fahriname ve İlahiname diye de anılır. Nitekim Hz. Mevlâna da, Mesnevî'de bu kitabı daima İlahiname diye zikreder. Başlığın sonundaki ***"Kardeşlerinin Yusuf'a pek o kadar rağbetleri yoktu"*** Yusuf Suresi'nin 20. ayetinden aynen alınmıştır.

در گله‌ی سلطان نبودش یك قرین - بود امیری را یکی اسبی گزین

23750- Bir emirin pek güzel bir atı vardı. Sultanın at sürüsünde, ona benzer bir at yoktu.

ناگهان دید اسب را خوارزمشاه - او سواره گشت در موکب بگاه

23751- Emir, bir gün o ata binip sultanının alayına katıldı. Harzemşah da, o gün tesadüfen o güzel atı gördü.

تا به رجعت چشم شه با اسب بود - چشم شه را فر و رنگ او ربود

23752- Atın çalımı, güzelliği, rengi, ihtişamı, padişahı büyüledi; gezmeden dönünceye kadar, gözü hep ata takıldı kaldı.

هر یکش خوشتر نمودی ز آن دگر - بر هر آن عضوش که افکندی نظر

23753- Hangi uzvuna baksa, o uzvu padişahın gözüne öbürlerinden daha güzel, daha hoş görünüyordu.

حق بر او افکنده بد نادر صفت - غیر چستی و گشی و روحنت

23754- Çevikliğinden, güzelliğinden, cana yakınlığından gayrı, Allah ona başka atlarda pek az bulunur bir sıfat, tatlı bir görünüş, hoş bir eda vermişti.

کاین چه باشد که زند بر عقل راه - پس تجسس کرد عقل پادشاه

23755- Padişah, büyülenmiş gibiydi. "Bu nasıl bir at ki, benim kalbimi çeldi. Bu nasıl bir iş" diye şaşırdı kaldı. Düşünmeye başladı.

از دو صد خورشید دارد روشنی - چشم من پر است و سیر است و غنی

23756- Böyle atları ben çok gördüm, gözüm toktur, ganidir. Yüzlerce atın ihtişamıyla, güzelliğiyle gözlerim okşanmıştır.

نیم اسبم در رباید بی‌حقی - ای رخ شاهان بر من بی‌ذقی

23757- Şahların ruhları bence piyadeyken, nasıl oluyor da yarım bir at haksız yere aklımı çalıyor.

Bu beyitte, satranç oyunu misal olarak anılıyor. Bilindiği gibi satranç oyununda "Ruh" kale biçiminde olup şahın bulunduğu sıranın sağında ve solunda yer alan kaleler gibidir. Beydak, oyunda en değersiz sayılan taşlardan piyadeleri temsil eder. Harzemşah, "Satranç oyununda şahların en kuvvetli dayanakları olan kaleleri benim nazarımda birer piyadeyken, hükümdar olduğum hâlde yarım bir at, nasıl oldu da beni tesiri altına aldı" demek istiyor.

جذبه باشد آن نه خاصیات این - جادویی کردست جادو آفرین

23758- Acaba büyücüyü yaratan, bana bir büyü mü yaptı? Bu çekiş, onun çekişi… Bu çekiş, atın hassalarından, güzelliklerinden değil.

فاتحه‌ش در سینه می‌افزود درد - فاتحه خواند و بسی لاحول کرد

23759- Fatiha okudu, çok "La havle" çekti. Fakat okuduğu Fatiha onu rahatlatacağı yerde, gönlündeki derdi arttırıyordu.

Fatiha, açış, başlangıç manalarına gelir. Kur'an-ı Kerim'in 7 ayetten ibaret ilk suresinin adıdır. Ümm-ül Kitap (yani Kur'an'ın aslı, anası) adı ile de anılır. Bir belanın giderilmesi için Fatiha okumanın çok yararlı olduğuna dair hadis-i şerif vardır.

Bunun gibi, "Kelime-i havkale" denilen ***"Ulviyet ve azametinde eşsiz olan Allah'tan başka bir kimsede kuvvet ve kudret yoktur"*** ayetinde, başa gelen musibetleri defetmek için çokça tekrar edilmesinin faydalı olacağı haber verilmiştir.

فاتحه در جر و دفع آمد وحید - ز انکه او را فاتحه خود می‌کشید

23760- Fatiha, bir hayrı elde etmek, bir şerri defetmek için bire birdir. Fakat zaten onu çeken, onu alıp götüren de Fatiha (Hakk) idi.

ور رود غیر از نظر تنبیه اوست - گر نماید غیر هم تمویه اوست

23761- Göze bir başkasını gösterse bile, bu yine onun işidir. Gözden başkaları çıkar giderse, bu da onun bir tembihi, bir uyandırmasıdır.

Her şeyi güzelleştiren, her şeyi tertip eden, yoluna koyan Allah'tır. Mecazi görünüşlerden ve görüşlerden kurtulan bir kimse, "Ne gördümse, Allah'tan başka bir şey görmedim. Her şeyde onun kudretini, azametini, sanatını, güzelliğini gördüm" diyecektir.

کار حق هر لحظه نادر آوری است - پس یقین گشتش که جذبه ز آن سری است

23762- Harzemşah, iyiden iyiye anladı ki, bu çekiş o taraftandır. Bu çekiş,

Hakk'ın çekişidir. O, her an görülmemiş, işitilmemiş bir şey yaratmaktadır.

می‌شود مسجود از مکر خدا - اسب سنگین گاو سنگین ز ابتلا

23763- Allah'ın hikmetinden sual olunmaz, Onun takdiri ile bir bela gelir çatar, gözü bağlanır da, insan, taştan yapılmış ata ve öküze secde eder.

Yukarıdaki beytin metninde, "Allah'ın mekrinden, hilesinden" terkibi geçmektedir. Bendeniz, bu terkibi "Gözü bağlanır da" diye Türkçeleştirdim. Mekr kelimesi, Kur'an-ı Kerim'in birkaç yerinde geçer. Ezcümle, Araf Suresi'nin 99. ayetinde, Rad Suresi'nin 42. ayetinde, Neml Suresi'nin 50. ayetinde geçer. Al-i İmran Suresi'nin 54. ayetinde de: *"(Yahudiler gizli)* ***hileye saptılar. Allah, hilekârlığa, kötülüğe karşı ceza verenlerin en hayırlısıdır"*** zikredilmektedir.

Bu kelimenin zihin karıştırmaması için, sayın okuyucularıma en güvenilir tefsirlerden aldığım bir iki cümleyi arzetmek istiyorum: Mekrin lügat manası, karanlık, gizli, hissedilmeyecek hile, düzen ile başkasını zarara sokmak, aldatmaktır. "Allah, mekr edenlerin hayırlısıdır" denilince, yanlış bir fikre kapılmamalıdır. Onun mekri, hilesi, başkalarınınki gibi şer ve zararı hedef alan bir mekr değildir. Anlaşılması mümkün, önüne geçilebilir, durdurulabilir bir mekr de değildir. Akıl ermez, hatır ve hayale gelmez cihetlerden çevirir. İmandan, doğruluktan çıkanların, küfür ve mekre sapanların cezalarını, belalarını verir. Bu sebeple, Allah'ın mekrini lügatlerdeki manasıyla, şer, hile, düzen anlamında değil, ona ceza olan, kötülüğüne karşı bela olan bir mekrdir. Bu mekr, bir hile, bir düzen değil, bir hayır, bir sevaptır. Hatta ilahî mekr, mekr yapanlar için bile bir hayrı, bir iyi hareketi, uğurlu bir davranışı gösterir. Çünkü onlara, bu suretle mekrin fenalığını, cezasını anlatır da, uyanmalarına, kendilerine gelmelerine, tövbe etmelerine sebep olur.

نیست بت را فر و نه روحانیی - پیش کافر نیست بت را ثانیی

23764- Puta tapan kişi için putun bir eşi, bir ikincisi yoktur. Hâlbuki put cansızdır, gösteriştir. Tapınmaya değmez.

در جهان تابیده از دیگر جهان - چیست آن جاذب نهان اندر نهان

23765- Şu hâlde o çeken nedir? Kimdir? O çeken, gizliden bile gizli. Kimse onu bilemez. O çekme kuvveti, bu dünyaya başka bir dünyadan gelmede. O manevi ışık, bu âleme başka bir âlemden parlamada.

من نمی‌بینم تو می‌تانی ببین - عقل محجوب است و جان هم زین کمین

23766- Bu gizli sırrı, bu pusuda olanı, akıl da bilemez, göremez, can da sezemez, anlayamaz. Aklın eremediği, canın bilemediği bu gizli şeyi ben de göremiyorum. Görebilirsen, sen gör.

با خواص ملك خود هم راز گشت - چون که خوارزمشه ز سیران باز گشت

23767- Harzemşah gezintiden dönünce, kendi yakınlarına duygularını açtı.

تا بیارند اسب را ز آن خاندان - پس به سرهنگان بفرمود آن زمان

23768- Sonra, emirden o atı hemen alıp getirmeleri için çavuşlar yolladı.

همچو پشمی گشت امیر همچو کوه - همچو آتش در رسیدند آن گروه

23769- Çavuşlar, ateş gibi koşup gittiler. Dağ gibi iri yarı olan emir, pörsüdü, âdeta yüne döndü.

جز عماد الملك زنهاری ندید - جانش از درد و غبین تا لب رسید

23770- Üzüntüden, dertten canı dudağına geldi. İmadülmülk'ten başka, derdine derman olacak kimseyi bulamadı.

بهر هر مظلوم و هر مقتول غم - که عماد الملك بد پای علم

23771- İmadülmülk, herkesin derdine derman olurdu. Her zulüm görene, her gamdan ölene yardım eder, bayrağı altına alırdı.

پیش سلطان بود چون پیغمبری - محترم‌تر خود نبد زو سروری

23772- Bu yükler arasında, ondan daha muhterem kişi yoktu. Padişahın bile, bir peygamber gibi sevgisini kazanmıştı.

رایض و شب خیز و حاتم در سخا - بی‌طمع بود و اصیل و پارسا

23773- Tamah nedir bilmezdi. Asil bir kişiydi, zahitti. İbadet ehliydi. Geceleri kalkar, kulluk ederdi. Az yer, az içerdi. Hatem gibi cömertti.

آزموده رای او در هر مراد - بس همایون رای و با تدبیر و راد

23774- Görüşleri güzel ve yerindeydi. Tedbirliydi. Fikri, kararı her hususta denenmişti.

Yukarıdaki beyitler, vezir İmadülmülk'ü anlatıyor. "Bayrağı altına alırdı" diye çevirdiğimiz, sözde, bayrağın yanının emniyet, güven yeri olduğu ifade edilmektedir. Sonra "Padişahın bile, bir peygamber gibi sevgisini kazanmıştı" sözü ile, şu hadise işaret edilmektedir: ***"Kavmi arasında bulunan yaşlı kişi, ümmeti içindeki peygambere benzer."***

طالب خورشید غیب او چون هلال - هم به بذل جان سخی و هم به مال

23775- Hem can vermede cömertti, hem mal vermede. O, yeni bir ay gibi, gayb âleminin güneşini isterdi.

Gayb âleminin güneşi ile, Cenab-ı Hakk'ı kastediyor. Geceleri kalkıp ibadet ediyor, gönlünde Cenab-ı Hakk'ı bulmaya çalışıyor. Böylece bir hilal gibi ondan nur almak, onun nuru ile nurlanmak istiyordu.

در صفات فقر و خلت ملتبس - در امیری او غریب و محتبس

23776- O, emirdi ama emirliğe hiç ilgisi yoktu. Emirlik, ona zindan gibi geliyordu. Âdeta emirlikte garip kalmıştı. O, emir olduğu hâlde, fakirliğin, kimsesizlerin ve zavallıların huyları ile huylanmıştı.

پیش سلطان شافع و دفع ضرر - بوده هر محتاج را همچون پدر

23777- Ona muhtaç olan herkese baba gibiydi. Padişahın cezalandırmak istediği kişiler haklıysalar, onun hakkında şefaatte bulunur, onları kurtarır, kötülüğü giderirdi.

خلق او بر عکس خلقان و جدا - مر بدان را ستر چون حلم خدا

23778- Cenab-ı Hakk'ın kötülükleri, ayıpları setrettiği gibi, o da, kötülerin kötülüklerini örterdi. Huyu, halkın huyundan ayrıydı, bambaşkaydı.

شاه با صد لابه او را منع کرد - بارها می‌شد به سوی کوه فرد

23779- Defalarca vezirliği bırakmış, ibadet için yalnız başına dağlara çekilmişti. Padişah, yüzlerce rica ve minnetle onu geri çevirmişti.

چشم سلطان را از او شرم آمدی - هر دم از صد جرم را شافع شدی

23780- Her an yüz suçluya şefaat etse, padişah "Çok oluyor" demez, onu görünce utanır, yine suçluyu bağışlardı.

سر برهنه کرد و بر خاك اوفتاد - رفت او پیش عماد الملك راد

23781- O güzel atın sahibi emir, çaresiz kaldı da, başı açık olarak İmadülmülk'ün huzuruna koştu, yerlere kapandı.

تا بگیرد حاصلم را هر مغیر - که حرم با هر چه دارم گو بگیر

23782- Dedi ki: "Haremde neyim varsa, hepsini alsın. Yağmacılara emir versin. Neyim var, neyim yoksa yağma ettirsin."

گر برد مردم یقین ای خیر دوست - این یکی اسب است جانم رهن اوست

23783- Fakat şu at öyle bir at ki, âdeta benim canım. Ey hayırlı dost! Bu at gitti mi, ben öldüm demektir.

من یقین دانم نخواهم زیستن - گر برد این اسب را از دست من

23784- Bu at elimden çıkarsa, iyi biliyorum ki, ben artık yaşayamam.

بر سرم مال ای مسیحا زود دست - چون خدا پیوستگیی داده است

23785- Mademki Cenab-ı Hakk, sana bu yakınlığı lütfetmiş, ey İsa gibi olan zat, hemen elini başıma sür.

این تکلف نیست نی تزویری است - از زن و زر و عقارم صبر هست

23786- Kadınım, altınım, gelirim, elimden çıksa sabredebilirim de, bu atın alınışına sabredemem. Bu ne hoş bir laf, ne de hiledir.

امتحان کن امتحان گفت و قدم - اندر این گر می‌نداری باورم

23787- İçimin yanışına inanmıyorsan, sözlerim, sızlanmam doğru mu, değil mi, beni dene, imtihan et.

پیش سلطان در دوید آشفته حال - آن عماد الملك گریان چشم مال

23788- İmadülmülk, ağlaya ağlaya, gözlerini ova ova, perişan bir hâlde sultanın huzuruna koştu.

رازگویان با خدا رب العباد - لب ببست و پیش سلطان ایستاد

23789- Dudaklarını kapadı, padişahın karşısında durdu. Kulların Rabbine sırlar söylemesi gibi, sırlar söylüyordu.

و اندرون اندیشه‌اش این می‌تنید - ایستاده راز سلطان می‌شنید

23790- Ayakta duruyordu ama padişahın sırrını duyuyordu. İçinden de şu niyazda bulunuyordu.

که نشاید ساختن جز تو پناه - کای خدا گر آن جوان کژ رفت راه

23791- Ey Allah'ım! O genç, o emir, eğri bir yol tuttuysa, sen onu bağışla. Çünkü senden başkasına sığınmak doğru olmaz.

گر چه او خواهد خلاص از هر اسیر - تو از آن خود بکن از وی مگیر

23792- Sen, sana layık olanı yap, onun suçuna bakma. O, her esir olan kullardan kurtarılmasını istemekte ama asıl kurtarıcı sensin. Sen onu bağışla.

از گدایی گیر تا سلطان همه - ز انکه محتاجند این خلقان همه

23793- Çünkü bu yaratılmışların hepsi, fakir olsun, sultan olsun, hepsi de sana muhtaç.

رهنمایی جستن از شمع و ذبال - با حضور آفتاب با کمال

23794- Göz kamaştıran, ışıklar saçan güneş dururken, bir mumdan, zayıf bir mum alevinden yol göstermesini ummak…

روشنایی جستن از شمع و چراغ - با حضور آفتاب خوش مساغ

23795- Parıl parıl parlayan güneş varken, mumdan, kandilden aydınlık dilemektir.

Yukarki beyitlerde, Hz. Mevlâna, at sahibi emirin doğrudan doğruya padişaha gidip yalvaracağı yerde, vezire başvurmasını hoş görmüyor. İki evvelki beyitte geçen "Bu yaratılmışların hepsi de muhtaç" ifadesinde Kur'an-ı Kerim'in Fatır Suresi'nin 15. ayetine işaret var: ***"Ey insanlar! Siz hepiniz, Allah'a muhtaçsınız. Allah ise, her şeyden müstağnidir, her hamde layıktır."***

کفر نعمت باشد و فعل هوا - بی‌گمان ترك ادب باشد ز ما

23796- Şüphe yok ki, güneş varken mumdan aydınlık dilemek, bizim için edebi terk etmektir, nimete nankörlüktür. Heva ve hevesimize uymaktır.

همچو خفاشند ظلمت دوستدار - لیك اغلب موشها در افتکار

23797- Fakat akılların çoğu da düşünmeye dalınca, yarasa gibi karanlığı sever.

İnsanların çoğu, manevi aydınlığı bırakır, dünya sevgisini dost edinir. Hakkla dost olmayı bırakır da, halka güvenir. Yarasa gibi manevi ışığı sevmez, ondan kaçar.

کرم را خورشید جان می‌پرورد - در شب ار خفاش کرمی می‌خورد

23798- Geceleyin yarasa bir kurtcağızı kapıp yese, o kurtcağızı bile can güneşi, mana güneşi beslemiş, yetiştirmiştir.

کرم از خورشید جنبنده شده است - در شب ار خفاش از کرمی است مست

23799- Yarasa, geceleyin yakalayıp yediği kurtcağızla sarhoş olmuşsa, o kurtcağızı bile güneş canlandırmış, harekete geçirmiş, yarasanın karşısına çıkarmıştır.

دشمن خود را نواله می‌دهد - آفتابی که ضیا زو می‌زهد

23800- Işıklar saçan güneş kendinden kaçan düşmanını bile beslemekte, ona nevale hazırlamaktadır.

چشم بازش راست بین و روشنی است - لیك شهبازی که او خفاش نیست

23801- Fakat yarasa olmayan doğan kuşunun açık gözü, gerçeği, doğruyu görür. Onun gözü aydındır.

در ادب خورشید مالد گوش او - گر به شب جوید چو خفاش او نمو

23802- Fakat o, eğer gece vakti yarasa gibi harekete geçip kendisine gıda aramaya kalkışırsa, edebini takınması için güneş onun kulağını çeker.

Hakikat güneşi, mana doğanı olan gönül sahiplerini, uyanık kişileri, yarasa gibi karanlığa yönelirlerse onları tedip eder. Onları, dünya sevgisinden, heva ve hevesten uzaklaştırır.

علتی دارد ترا باری چه شد - گویدش گیرم که آن خفاش لد

23803- Ona der ki: "Durmadan karanlığa koşan o inatçı yarasanın illeti varsa, gözü ışığı göremez. Sen bir doğan kuşusun, sana ne oldu?"

تا نتابی سر دگر از آفتاب - مالشت بدهم به زجر از اکتئاب

23804- Suçundan dolayı kulağını çektim. Cezanı vereyim de, bir daha başını, yüzünü güneşten çevirmeyesin.

"YUSUF-U SIDDIK'IN (ALLAH RAHMET ETSİN) ALLAH'TAN BAŞKASINDAN YARDIM İSTEMESİ VE BENİ EFENDİNE SÖYLE, DEMESİ YÜZÜNDEN ZİNDANDA BEŞ KÜSUR YIL KALMASI VE BU SÖZÜNÜN CEZASINI ÇEKMESİ"

مواخذهی یوسف صدیق علیه السلام به حبس بضع سنین به سبب یاری خواستن از غیر حق و گفتن اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ، مع تقریره

Yukarıda, Yusuf Suresi'nin 23–42. ayetlerinde hikâye edilen hususlara işaret var. Şöyle ki: Mısır azizinin hanımı Zeliha'nın, Hazreti Yusuf'a gönül vermesi; Yusuf'u çağırıp kapıları kapatarak onunla buluşmak istemesi; Yusuf Aleyhisselamın, bu gizli isteği reddetmesi ve kaçması; kaçarken, Zeliha'nın Yusuf'un gömleğini yakalayıp yırtması; gömleğin önden değil, arka tarafından tutulup yırtılması Hazreti Yusuf'un suçsuzluğunu ispat ettiği hâlde, söylentileri yatıştırmak için Mısır azizinin Yusuf'u zindana attırması… Yusuf Aleyhisselam, zindanda iki kişinin gördüğü rüyayı tabir ettiği için, zindandan kurtulacağı ümidine kapılıp "Efendime benim suçsuz olduğumu söyle, beni hatırlat" der. Bu yüzden Hazreti Yusuf, Hakk'ın takdirine razı olmayıp hapisten çıkmayı istemesi yüzünden, senelerce, müfessirlere göre yedi sene zindanda kalmıştı.

با نیازی خاضعی سعدانیی - آن چنان که یوسف از زندانیی

23805- Hazreti Yusuf da, vaktiyle zindandaki birine yalvararak, yakararak zindandan kurtulmak istemişti.

پیش شه گردد امورت مستوی - خواست یاری گفت چون بیرون روی

23806- Ondan yardım diledi, dedi ki: "Buradan çıkınca, o padişahın sarayında işin düzelince…"

تا مرا هم واخرد زین حبس نیز - یاد من کن پیش تخت آن عزیز

23807- O azizin huzurunda beni de an, benim de şu hapisten kurtulmama yardımcı ol. Beni de hapisten çıkarsın.

مرد زندانی دیگر را خلاص - کی دهد زندانیی در اقتناص

23808- Sıkıntı içinde kıvranan bir mahpus, nasıl olur da bir başka mahpusu kurtarabilir?

انتظار مرگ دار فانیاند - اهل دنیا جملگان زندانیاند

23809- Dünyada bulunan bütün insanlar birer mahpustur, zindandadır. Hepsi de, şu fâni dünyada ölümlerini beklerler.

تن به زندان جان او کیوانیی - جز مگر نادر یکی فردانیی

23810- Pek az bulunur, tek nadir kişi öyle değil. Onun teni zindandadır ama ruhu, Zuhal yıldızında, yedi kat göğün üstündedir.

Mevlâna, burada kâmil insanı kastediyor. Kâmil insan, tenini, maddi varlığını bitirmiş, gerçek varlığını Halik'ında bulmuştur. Ruhu yükselmiş, en yüksek derecelere ulaşmış, teni dünya zindanında mahpus kalmıştır.

ماند یوسف حبس در بضع سنین - پس جزای آن که دید او را معین

23811- Yusuf, o hapisteki adamı yardımcı gördüğünden cezasını çekti. Zindanda tam yedi yıl mahpus kaldı.

و ز دلش دیو آن سخن از یاد برد - یاد یوسف دیو از عقلش سترد

23812- Şeytan, Yusuf'u hatırlamayı o adamın yâdından çıkardı. Söyleyeceği sözü de, aklından sildi süpürdü.

Burada, Yusuf Suresi'nin 42. ayetine işaret var: ***"Fakat şeytan, o adamın gönlünden Yusuf Aleyhisselamı hatırlamayı çıkardı, unutturdu da, bu yüzden Yusuf, nice yıllar zindanda kaldı."*** Yusuf Aleyhisselam, Allah'tan başkasından yardım istediği için, beş yıllık mahpusluktan sonra yedi yıl daha hapse düçar oldu.

ماند در زندان ز داور چند سال - زین گنه کآمد از آن نیکو خصال

23813- O güzel huylu böyle bir hata işledi de, adalet sahibi Allah, onu yıllarca zindanda bıraktı.

تا تو چون خفاش افتی در سواد - که چه تقصیر آمد از خورشید داد

23814- "Adalet güneşinin ne kusuru var ki?" dedi, "Sen, yarasa gibi karanlıklara düşüyorsun?"

تا تو یاری خواهی از ریگ و سراب - هین چه تقصیر آمد از بحر و سحاب

23815- Aklını başına al. Denizle bulut ne kusur işledi ki, sen kumdan, seraptan yardım istiyorsun?

Bilindiği gibi serap, yaz mevsiminin kızgın günlerinde kumluk çöllerde, bozkırlarda ufka yakın yerlerde, göl ve deniz gibi görünen, hakikatte mevcut olmayan hayallerdir. Mevlâna, Allah'tan değil de, fâni insanlardan yardım beklemeyi seraba benzetiyor. İnsanın, gerçeği bırakıp hayal peşinde koştuğunu anlatmak istiyor.

یوسفا داری تو آخر چشم باز - عام اگر خفاش طبعند و مجاز

23816- Halk, yarasa tabiatındadır. Hayal peşinde koşar. Fakat ey Yusuf, senin gözün açık, sen gerçeği görüyorsun.

باز سلطان دیده را باری چه بود - گر خفاشی رفت در کور و کبود

23817- Yarasa, yaratılışı icabı karanlığa sığınabilir. Ama padişahın doğanının gözlerine ne oldu?

که مساز از چوب پوسیده عماد - پس ادب کردش بدین جرم اوستاد

23818- Üstad-ı Ezel, Cenab-ı Hakk, bu suç yüzünden "Bir daha çürümüş sopaya dayanma" diye, ona ceza verdi, ders verdi.

تا نیاید در دلش ز آن حبس درد - لیك یوسف را به خود مشغول کرد

23819- Fakat bir tarafta Yusuf'a, hapiste kalışından ötürü gönlü muzdarip olmasın diye, kendi sevgisini verdi. Onu kendisiyle meşgul etti.

که نه زندان ماند پیشش نه غسق - آن چنانش انس و مستی داد حق

23820- Hakk, ona öyle bir sevgi, öyle bir manevi zevk, zindanla öyle bir ünsiyet verdi ki, gözünde ne zindan kaldı, ne de karanlık.

ناخوش و تاریك و پر خون و وخم - نیست زندانی وحش‌تر از رحم

23821- Zindan, dünyaya gelmeden evvel bulunduğumuz rahimden daha kötü, daha karanlık, daha pis kokulu, daha kanlı bir yer değil ya.

در رحم هر دم فزاید تنت بیش - چون گشادت حق دریچه سوی خویش

23822- Hakk, sana, rahimde kendi yönünden bir rahmet penceresi açınca, her an o daracık, karanlık yerde küçük bedenin gelişir, büyür.

خوش شکفت از غرس جسم تو حواس - اندر آن زندان ز ذوق بی‌قیاس

23823- O rahim zindanında, kıyasa sığmaz bir zevkle, yere dikilmiş bir fidana benzeyen minik bedeninden duygular belirir.

می‌گریزی از زهارش سوی پشت - ز آن رحم بیرون شدن بر تو درشت

***23824- Alıştığın o rahimden çıkmak, sana çok zor, çok fena gelir de, ananın kasığından geriye doğru kaçar dururs**un.*

ابلهی دان جستن قصر و حصون - راه لذت از درون دان نه از برون

23825- Duyduğun ruhani zevki, dıştan değil, içten bil. Köşkler, kaleler aramayı ahmaklık say.

و آن دگر در باغ ترش و بی‌مراد - آن یکی در کنج مسجد مست و شاد

23826- Görmez misin, biri, mescidin köşesine oturmuştur, yoksul olduğu hâlde hayatından memnundur, manevi bir zevk içindedir. Öbürü, bağda bahçede suratı asıktır, muradına ermemiştir.

گنج در ویرانی است ای میر من - قصر چیزی نیست ویران کن بدن

23827- Köşk bir şey değildir, bir şeye yaramaz. Ey benim efendim! Bedenini yık, harabe et; define viranede, yıkık yerde bulunur.

مست آن گه خوش شود کاو شد خراب - این نمی‌بینی که در بزم شراب

23828- Görmüyor musun, sarhoş, şarap meclisinde çok içip de yıkılınca mutlu olmaktadır.

گنج جو و ز گنج آبادان کنش - گر چه پر نقش است خانه برکنش

23829- Köşk, nakışlarla, resimlerle süslüdür, fakat ne de olsa sen onu yık, harabe et de, o harabede defineyi ara, bul. Sonra, o defineyle onu yeniden yap.

وین صور چون پرده بر گنج وصال - خانه‌ای پر نقش تصویر و خیال

23830- Nakışlarla, resimlerle, hayallerle, düşüncelerle dolu olan bu beden binası yok mu? Onda bulunan bu nakışlar, bu resimler, bu düşünceler, bu hayaller, sevgiliyi bizden gizleyen birer perdedir. Bunlar, ona kavuşma definesinin engelleridir.

که در این سینه همی‌جوشد صور - پرتو گنج است و تابشهای زر

23831- Gönlümüzde beliren suretler, coşup duran duygular, fikirler, içimizde gizli bulunan definenin mana altınlarının manevi ve ruhani parıltılarıdır.

پرده شد بر روی آب اجزای کف - هم ز لطف و عکس آب با شرف

23832- Şu şerefli, uğurlu, berrak, duru suyun üstünde hasıl olan köpükler, onun içindeki güzelliğe perde olmada, onun letafetini gözümüzden gizlemededir.

Bu beyitte su ile Cenab-ı Hakk kastedilmekte, köpükler de, dünyada gördüğümüz şeyleri, insanları ve diğer varlıkları göstermektedir.

پرده‌ای بر روی جان شد شخص تن - هم ز لطف و جوش جان با ثمن

23833- Hakk'ın emaneti olan çok kıymetli, paha biçilmez ruhumuzun güzelliğine ve manevi coşkunluğuna da, şu tenimiz perde olmada, onun güzelliğini bizden saklamadadır.

کآنچه بر ماست ای برادر هم ز ماست - پس مثل بشنو که در افواه خاست

23834- Halkın ağzında söylenip duran bir atasözü vardır ya: "Bize gelen, bizden gelir." Sanki bu, bizim için söylenmiştir.

ز آب صافی اوفتاده دور دست - زین حجاب این تشنگان کف پرست

23835- İşte bu köpüğü seven, köpüğe tapan dünya susuzları, bu yüzden gerçek, saf, temiz sudan, hakikat suyundan uzak düşmüşlerdir.

شب پرستی و خفاشی می‌کنیم - آفتابا با چو تو قبله و امام

23836- Ey hakikat güneşi! Senin gibi bir kıblemiz, bir imamımız varken, tutuyoruz da geceye tapıyoruz, yarasalık ediyoruz.

زین خفاشیشان بخر ای مستجار - سوی خود کن این خفاشان را مطار

23837- Lütfet de, bu yarasaları bulunduğun tarafa uçur. Ey yardımı dilenen Rabbim! Sen, bunları yarasalıktan kurtar.

که به من آمد ولی او را مگیر - این جوان زین جرم ضال است و مغیر

23838- Bu emir, yolunu şaşırdı; sana geleceği yerde, tuttu bana geldi. Bu suç yüzünden onu cezalandırma, bağışla.

گشته جوشان چون اسد در بیشه‌ها - در عماد الملك این اندیشه‌ها

23839- Ormanlardaki arslan gibi, İmadülmülk'ün gönlünden bu düşünceler geçiyordu.

در ریاض غیب جان طایرش - ایستاده پیش سلطان ظاهرش

23840- Zahirde, görünüşte sultanın huzurundaydı. Fakat ruhu, gayb bahçelerinde uçuyordu.

هر دمی می‌شد به شرب تازه مست - چون ملایك او به اقلیم أ لست

23841- Melekler gibi elest meclisinde, her an yeniden yeniye mana şarabı içmekte ve kendinden geçmekteydi.

در تن همچون لحد خوش عالمی - اندرون سور و برون چون پر غمی

23842- İçi neşeyle, sevinçle doluydu. Dışı gamlara, kederlere gömülmüştü. Mezara benzeyen teninde hoş bir âlem vardı.

Onun ten mezarında bir cennet âlemi vardı. Burada, ***"Kabir, cennet bahçelerinden bir bahçedir"*** hadisi hatıra gelmektedir. Salih kişilerin kabri bir cennet bahçesi olduğu gibi, ruhlarının mezarı mesabesinde olan tenleri de, manevi zevk ve heyecanla doludur.

تا چه پیدا آید از غیب و سرار - او در این حیرت بد و در انتظار

23843- Vezir, "Bakalım bu hayret âleminden, gayb âleminden, sırlar

diyarından ne belirecek?" diye bekliyordu.

پیش خوارزمشاه سرهنگان کشان - اسب را اندر کشیدند آن زمان

23844- O zaman, çavuşlar çeke çeke atı Harzemşah'ın huzuruna getirdiler.

آن چنان کره به قد و تك نبود - الحق اندر زیر این چرخ کبود

23845- Gerçekten de, hem boy pos, hem güzellik ve eda, hem de hızlı gitme bakımından böyle bir at gök kubbe altında olamazdı.

مرحب آن از برق و مه زاییده را - می‌ربودی رنگ او هر دیده را

23846- Görenin gözü onda kalıyordu. O şimşekten, aydan doğan ata selamlar, merhabalar!

گوییا صرصر علف بودش نه جو - همچو مه همچون عطارد تیز رو

23847- Ay gibi, Utarit gibi hızlı gidiyordu. Sanki onun yediği arpa değil de, kasırgaydı.

می‌برد اندر مسیر و مذهبی - ماه عرصه‌ی آسمان را در شبی

23848- Ay, bir gece içinde gökyüzü alanını aşar, bir gece içinde göğün bir yanından diğer yanına gider.

از چه منکر می‌شوی معراج را - چون به یك شب مه برید ابراج را

23849- Ay bir gecede gökteki burçları dolaştığı hâlde, sen, nasıl oluyor da Miraç'ı inkâr ediyorsun?

که به یك ایمای او شد مه دو نیم - صد چو ماه است آن عجب در یتیم

23850- O eşi bulunmaz tek inci, yüzlerce aya bedeldir. Onun bir işaretiyle ay ikiye bölündü.

Dürr-i yetim, Peygamber Efendimizi gösterir. Yetim olduğu için böyle tavsif edilmiştir. Yetim, ama tek, eşsiz, güzel bir inci.

هم به قدر ضعف حس خلق بود - آن عجب کاو در شکاف مه نمود

23851- Şaşılacak şey şu ki: Halk, onun büyüklüğünü anlayacak güçte olmadığı için, zayıf duygulu olduğu için, bu mucizeyi gösterdi ve ayı yardı.

هست از افلاك و اخترها برون - کار و بار انبیا و مرسلون

23852- Yoksa şeriat sahibi nebilerle ilahî haberleri insanlara ulaştıran resullerin, elçilerin işleri güçleri, göklerin de, yıldızların da ötesindedir.

و آن گهان نظاره کن آن کار و بار - تو برون رو هم ز افلاك و دوار

23853- Sen, şu dönüp duran göklerin, kürelerin, dünyaların ötesine var da, o gücü, o kuvveti seyret.

نشنوی تسبیح مرغان هوا - در میان بیضه‌ای چون فرخها

23854- Sen, kuş yavruları gibi yumurtanın içindesin. Gök kuşlarının tespihlerini işitemezsin.

Yumurta, bizim şu maddi bedenimizi göstermektedir. Yumurtanın içinde hapiste olan bir civciv, havada ötüp duran kuşların sesini duyamadığı gibi, cismaniyet hapsinden kurtulamayan insan da, melekut âleminin esrarlı seslerini duyamaz.

ز اسب و خوارمشاه گو و سر گذشت - معجزات اینجا نخواهد شرح گشت

23855- Mucizeleri burada anlatmayı, açıklamayı bırak ta, sen yine o güzel attan, Harzemşah'tan, o hikâyeden bahset.

از سگ و از اسب فر کهف یافت - آفتاب لطف حق بر هر چه تافت

23856- Allah'ın lütuf güneşi, güzellik güneşi ışığını nereye düşürse, orası nurlanır, güzelleşir; ister köpük olsun, ister at olsun, yücelir, değer kazanır, Ashab-ı Kehf köpeğine döner.

سنگ را و لعل را داد او نشان - تاب لطفش را تو یکسان هم مدان

23857- Hakk'ın lütuf ışığını da bir görme. O ışık, taşa da, düşer lale de düşer.

İlahî feyizden faydalanmak için, ezeldeki nasip ve istidadımıza göre ilahî tevfike mazhar oluruz. Kimimiz taş gibi o ışıkla aydınlanırız, kimimiz de istidadımız varsa taşlıktan çıkar, lal kesiliriz. Büyük bir şeyhin ifadesine göre, feyiz iki çeşittir: Biri, feyz-i akdes; öteki, feyz-i mukaddes. Feyz-i akdes, ilahî feyzin, lütfun en kuvvetli olanıdır.

سنگ را گرمی و تابانی و بس - لعل را ز آن هست گنج مقتبس

23858- Lal, istidadı icabı ondan define elde eder. Taşa gelince, o da ancak parlar, ışıldar.

آن چنان نبود کز آب و اضطراب - آن که بر دیوار افتد آفتاب

23859- Güneş duvara da vurur, fakat suya vurduğu gibi görünmez, parlamaz. Ona bir şey vurmaz ve üstünde bir şey titremez.

روی خود سوی عماد الملك کرد - چون دمی حیران شد از وی شاه فرد

23860- O büyük padişah, bir an o güzel ata hayranlıkla baktı; sonra yüzünü İmadülmül'ke çevirip de…

از بهشت است این مگر نه از زمین - کای اخی بس خوب اسبی نیست این

23861- "Ey vezirim!" dedi, "Bu at çok güzel bir at değil mi? Sanki bu at, yeryüzü atlarından değil, gökyüzünden, cennetten gelmiş bir at."

چون فرشته گردد از میل تو دیو - پس عماد الملك گفتش ای خدیو

23862- İmadülmülk, "Padişahım!" dedi, "Gönlünün meyli, şeytanı melek gibi güzel gösteriyor."

Cenab-ı Hakk'ın iki çeşit feyzi vardır. Biri feyz-i mukaddes, biri de feyz-i akdes derler. Feyz-i mukaddes, herkese bir çeşit ayan-ı sabite ve bir çeşit istidat ve kabiliyet veren feyizdir. Cenab-ı Hakk'ın kullarına verdiği bu mukaddes feyiz asla müsavi değildir. Çünkü herkes, bir çeşit kabiliyet ve istidatla yaratılmıştır. Herkesin kendine mahsus hassaları, sıfatları vardır. Bir insanın kabiliyeti, başka birinin kabiliyetine benzemediği gibi, bir şeyin hassasiyeti de, bir başka şeyin hassasiyetine benzemez. Taşın hassasının lale benzememesi gibi. Bu beytin birinci mısrasındaki, "Hakk'ın lütuf ışığını bir görme" düşüncesinin izahıdır.

Öteki feyz-i akdese gelince… Bu feyizde ayrılık, ihtilaf yoktur. Bu feyiz, bütün varlıklara müsavi olarak gelir. Bu feyzin misali, güneş nurudur. O her yere müsavi olarak düşer, dokunur. Herkes, her şey, kendi kabiliyet ve istidadına göre ondan istifade eder.

بس گش و رعناست این مرکب و لیك - در نظر آنچ آوری گردید نیك

23863- Ata dikkatle bakarsan, görürsün ki pek güzel, pek edalı, pek alımlı

ama…

چون سر گاو است گویی آن سرش - هست ناقص آن سر اندر پیکرش

23864- Başı vücuduna uymuyor. Başı kusurlu, başı at başına değil de, öküz başına benziyor.

اسب را در منظر شه خوار کرد - در دل خوارمشه این دم کار کرد

23865- Bu sözler, Harzemşah'a tesir etti; at gözünden düştü, ona çirkin göründü.

از سه گز کرباس یابی یوسفی - چون غرض دلاله گشت و واصفی

23866- Alım satımda garaz tellaklık ederse, bir Yusuf'u üç arşın beze satın alabilirsin.

دیو دلال در ایمان شود - چون که هنگام فراق جان شود

23867- Bunun gibi, canın bedenden ayrılışı sırasında, şeytan, iman incisine tellal kesilir.

اندر آن تنگی به یك ابریق آب - پس فرو شد ابله ایمان را شتاب

23868- Ahmak, o dar zamanda imanını acele bir ibrik suya satar.

Bu beyitte, Haşr Suresi'nin 16. ve 17.nci ayetlerine işaret vardır: ***"Yahudileri muharebeye teşvik eden münafıkların hâli*** *(de)* ***şeytanın hâli gibidir. Çünkü*** *(Şeytan)* ***insana*** *(Küfret!)* ***der. O da küfredince*** *(Ben hakikat senden uzağım, çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım)* ***der. Nihayet ikisinin de akibeti hakikaten ebedî ateşin içinde kalmaları olmuştur. İşte zalimlerin cezası budur."*** Şeytanın, Hakk'a inanan kişilerin imanlarını nasıl hile ile aldığını anlatan hikâyeler de var:

Anlattıklarına göre, Barsisa adında bir salih bir kimse varmış. Barsisa, keramet sahibi bir zatmış. Delileri iyi eder, hastalara şifa dağıtırmış. Bir gün bu zahit kişiye deli olmuş bir kadın getirmişler. Barsisa, bu kadını sevmiş, onunla yatıp kalkmış. Kadın gebe kalmış. Sevdiği kadının hamile olduğunu öğrenince, acımadan onu öldürmüş ve bir yere gömmüş. Barsisa'yı bu hâle düşüren şeytan, gitmiş durumu kadının kardeşlerine haber vermiş. İşi şehrin padişahı duymuş. Barsisa'yı yakalamışlar, hapsetmişler. Öldürdüğü kadının cesedi gömüldüğü yerden çıkarılmış. Cinayet anlaşılmış. Barsisa'yı çarmıha germişler. Şeytan gelmiş, Barsisa'ya "Bana secde edersen, seni ölümden kurtarırım" demiş. Asılmış olan adam, "Ellerim, ayaklarım çivili. Sana nasıl secde edebilirim?" demiş. Şeytan, "Gönlünden bana secde et, bu da kâfi" demiş. Barsisa, gönlünden şeytana secde etmeyi geçirince imanını kaybetmiş. O zaman şeytan, "Ben, Allah'tan korkarım" demiş ve ondan uzaklaşmış.

Halk, bu İsrail hikâyesini şu şekle çevirmiştir: Bir gün şeytan üzgün bir hâlde giderken, ihtiyar bir kadın, "Ne oldu sana? Neden böyle üzgün ve mahzunsun?" diye sormuş. Şeytan, "Ben" demiş, "Barsisa adındaki veliyi azdırmak için kırk seneden beri uğraşıyorum. Artık onu doğru yoldan çıkarmamdan ümidimi kestim, gidiyorum. Başarısızlığımdan ötürü mahzunum." İhtiyar kadın, yırtık pırtık ayakkabılarını gösterip "Eğer bana yeni bir ayakkabı almayı vadedersen, ben onu yoldan çıkarırım" der. Şeytan da vadeder. İhtiyar kadın, birinin süt emen çocuğunu çalar. Yanına bir şişe şarapla bir hançer alır. Barsisa'nın ibadet ettiği mabede gider ve bir tarafa gizlenir. Mabette ibadet bitince, mabedin hizmetçisi ortalığı temizler. Anahtarı Barsisa'nın yanına kor, kapıyı çeker gider.

Mabede bakan hizmetçi çıkıp gidince, kadın fırlamış, anahtarı almış. Kadın, Barsisa'ya "Ya şarap içersin yahut bu çocuğu öldürürsün, ya da benimle yatarsın. Bu üç tekliften birini yapmazsan, 'Bu adam beni buraya kapadı, ırzıma geçmek istiyor' diye bağırmaya başlarım" demiş. Barsisa, "Yapma, etme" diye yalvarsa da, kadın teklifinde ısrar eder. Barsisa, bu üç işten şarap içmeyi ehven bulur, içer, sarhoş olur. Sarhoş olunca,

kadının işveleri, cilveleri adamı azdırır. Onunla yatmayı ister. Kadın, "Çocuğu öldürmezsen, sana teslim olmam" der. Barsisa, sarhoş olduğu için ne yaptığını bilemez ve çocuğu öldürür. Kadına tasallut eder. Kadın, bütün bunlardan sonra pencereyi açar "Yetişin, beni bu adamdan kurtarın" diye feryada başlar. Duyanlar, koşup gelirler, kapıyı kırıp içeri girerler. Kanlı hançeri, kanlar içinde yerde yatan çocuğu, üstü başı perişan kadını ve şarap şişesini görürler. Barsisa'yı, suç delillerini ve kadını hakime götürürler. Hakim, Barsisa'yı ölüme mahkum eder. Barsisa asılacağı sırada, şeytan gelir "Bana imanını verirsen, seni kurtarırım" der. Barsisa, şeytanın sözlerine kanıp imanını da kaybedince, şeytan, "Ben senden uzağım, ben Allah'tan korkarım" diyerek ortadan kaybolur. İhtiyar kadına vadettiği ayakkabıyı alan şeytan, ayakkabıları uzun bir sopaya takıp ona uzatır. Kadın, "Neden, elinle vermiyorsun da, onları sopaya takarak uzatıyorsun?" diye sorunca, şeytan "Ne olur ne olmaz, bana da bir iş edersin belki diye korkuyorum" der. Kadın ayakkabılarını alınca, şeytan hemen kaçıp kaybolur.

Tahran Üniversitesi profesörlerinden Firuzanfer de, bu beyitlerin manalarına uygun olarak Şemsi Tebrizî Hazretleri'nin Makalat'ından şunları naklediyor:

Çocukluğumda, bir kitapta bir hikâye okumuştum. Şeyhin biri, ölüm döşeğinde perişan bir hâle düşmüştü. Müritleri, ona inananlar, onu sevenler, yatağının etrafında toplanmışlar, onun şahadet getirmesini niyaz ediyorlardı. Adam kendisine "Eşhedü en la ilahe illallah de" diye teklifte bulunan kişiden başını o tarafa çevirmiş, bu çağrıya iltifat etmemişti. Bu defa hastanın başını çevirdiği tarafa gidip yine şahadet getirmesini rica ettiler. Onlar yalvardıkça, ısrar ettikçe, şeyh de inat etti. Kelime-i şahadet getirmedi. Nihayet şeyh, "Boş yere uğraşmayın, şahadet getirmeyeceğim" dedi. Müritler, şaşırmışlar "Eyvahlar olsun, bu nasıl şey? Bizim hâlimiz ne olacak?" diye ağlamaya başladılar. Derken, şeyh efendi kendine geldi, "Ne oldu size?" diye sordu. Olanı biteni anlattılar. Şeyh, "Benim bundan haberim yok" dedi ve devam etti: Şeytan gelmişti. Bir bardak buzlu suyu karşımda evirip çeviriyor, bana "Susuz musun?" diyordu. Ben, "Evet" deyince, "Allah'ın ortağı, eşi var, de, suyu sana sunayım" dedi. Ben, ondan yüzümü çevirince, o öte tarafa geçiyor, aynı sözleri söylüyordu. (Bu hikâye, Firuzanfer'in Mehazler adlı kitabının 216. sahifesinde yazılı bulunmakta.)

قصد آن دلال جز تخریق نی - و آن خیالی باشد و ابریق نی

23869- Hâlbuki o görünen, su ibriği değil, bir hayaldir. Şeytanın maksadı vermek değil, kişiyi imandan etmektir.

Derler ki, can verme sırasında insanın içine bir hararet düşer, susuzluktan yanar yakılırmış. O sırada şeytan elinde su kapları ile görünür, lezzetli, soğuk şerbetler sunmak istermiş. Bütün bunlar, su kapları, kâseler, şerbetler, buzlu sular, hep hayalden ibaret olup melunun maksadı, kişiyi imanından etmekmiş.

صدق را بهر خیالی می‌دهی - این زمان که تو صحیح و فربهی

23870- Sen, şimdi sağlamken, sağlığın ve neşen yerindeyken, zayıf düşmemişken bile birçok gerçek şeyleri, hakikatleri, dini, imanı bir hayal için, şu dünya zevkleri için verip duruyorsun.

همچو طفلی می‌ستانی گردکان - می‌فروشی هر زمانی در کان

23871- Çocuk gibi her an iman madenindeki kıymetli inciyi satıyor, yerine ceviz alıyorsun.

نیست نادر گر بود اینت عمل - پس در آن رنجوری روز اجل

23872- O sıkışık zamanda, o ölüm döşeğinde, o ecel gününün hastalığında hâlin böyle olursa, bu hâl görülmüş, şaşılacak bir hâl değildir.

همچو جوزی وقت دق پوسیده‌ای - در خیالت صورتی جوشیده‌ای

23873- Hayalinde bir suret, bir şekil belirmiştir. Sen onu gerçek sanıp beğenmişsin. Hâlbuki cevize benzeyen hayalin içi boştur, çürümüştür.

لیك آخر می‌شود همچون هلال - هست از آغاز چون بدر آن خیال

23874- O hayal, başlangıçta bedir hâlindeki ay gibidir. Fakat sonunda erir, tükenir, hilale döner.

Dünya hayatı, dünya malı, insana önce parlak, güzel, kaybolmayacak gibi görünür. Fakat sonunda o zavallı, yok olmaya mahkumdur.

فارغ آیی از فریب فاترش - گر تو اول بنگری چون آخرش

23875- Bu dünya hayatının sonunu önceden görebilseydin, onun sonradan seni hırpalayacak, üzecek aldatışına kapılmazdın, ondan kurtulurdun.

امتحانش کم کن از دورش ببین - جوز پوسیده‌ست دنیا ای امین

23876- Ey hakikati arayan kişi! Dünya, içi kof, çürümüş bir ceviz gibidir. Onu pek denemeye, imtihana kalkışma. Onu uzaktan seyret.

و آن عماد الملك با چشم مال - شاه دید آن اسب را با چشم حال

23877- Padişah da, o ata hâl gözüyle baktı. O atın o andaki görünüşüne kapıldı. İmadülmülk ise, o atın sonunu, sonradan çirkinleşeceği, yaşlanacağı hâlini önceden gördü.

چشم آن پایان نگر پنجاه گز - چشم شه دو گز همی‌دید از لغز

23878- Padişahın gözü titredi de, ancak iki arşınlık yolu görebildi. O sonu gören göz ise, elli arşınlık yolu gördü.

کز پس صد پرده بیند جان رشد - آن چه سرمه‌ست آن که یزدان می‌کشد

23879- Allah'ın göze çektiği sürme ne biçim bir sürmedir ki, onun yüzünden can, yüzlerce perdenin arkasında bulunan hakikati, gerçeği görür.

پس بدان دیده جهان را جیفه گفت - چشم مهتر چون به آخر بود جفت

23880- Kâinatın en büyüğünün ve bütün mevcudatın en iyisinin gözü, dünyanın sonunu çok iyi görmüştü de, "Dünya bir leştir" diye buyurmuştu.

Burada, şu hadis-i şerife işaret edilmektedir: ***"Dünya bir leştir, ancak köpekler ona isteklidir."***

پس فسرد اندر دل شه مهر اسب - زین یکی ذمش که بشنود او و حسب

23881- Hayran olduğu atın kusurlu bulunmasını, beğenilmemesini, kınanmasını ilk defa duyduğu hâlde, padişahın gönlü ondan soğudu, at gözünden düştü.

هوش خود بگذاشت و قول او شنید - چشم خود بگذاشت و چشم او گزید

23882- Padişah, kendi gözlerini bıraktı da, vezirin gözlerini aldı. Kendi aklını dinlemedi de, onun sözünü dinledi.

از نیاز آن در دل شه سرد کرد - این بهانه بود و آن دیان فرد

23883- İmadülmülk'ün sözleri, sadece bir bahane idi. Hakikatte Cenab-ı Hakk, at sahibinin yalvarışı, yakarışı yüzünden padişahın gönlünü attan soğuttu.

آن سخن بد در میان چون بانگ در - در ببست از حسن او پیش بصر

23884- Allah, padişahın gözüne atın güzelliğini göstermemek için kapıyı kapadı. Vezirin sözleri, at ile padişah arasındaki kapanan kapının çıkardığı seslerdi.

Bir şarih, yukarıdaki beyitleri manalandırırken, padişahın, vezirinin sözlerine uymasını, atı bir defa kınaması yüzünden duygularının değişmesini, bir müridin, şeyhinin görüşünü kabul etmesi ve ona teslim olmasına benzetmektedir.

"Padişah, kendi sözlerini bıraktı da vezirin sözlerini aldı. Kendi aklını dinlemedi de, onun sözünü dinledi" beyti de, taklidi ifade etmekle beraber, "Taklit, sonunda tahkike varacaktır" demektedir.

En son beyitte geçen kapı sembolünün de, kalbi ifade ettiğini; kalbi de, Cenab-ı Hakk'ın açıp kapadığı belirtilmektedir.

که از آن پرده نماید مه سیه - پرده کرد آن نکته را بر چشم شه

23885- Cenab-ı Hakk, âdeta vezirin o sözünü, ayın siyah görünmesi için padişahın gözüne perde yaptı.

در جهان غیب از گفت و فسون - پاك بنایی که بر سازد حصون

23886- O ne tertemiz mimardır ki, gayb âleminde sözle, efsunla kaleler yapar.

تا که بانگ واشدهست این یا فراز - بانگ در دان گفت را از قصر راز

23887- Sözü, sırlar sarayının kapısının sesi bil. Bu ses, kapının açılmasından mı geliyor, kapanmasından mı? Buna dikkat et.

تبصرون این بانگ و در لا تبصرون - بانگ در محسوس و در از حس برون

23888- Kapının sesi duyulur, fakat kapı görünmez. Kapı, duygudan dışarıdadır. Bu sesten anlarsınız, haberdar olursunuz da, kapıyı göremezsiniz.

Bu beyte, El-Hakka Suresi'nin 38. ve 39. ayetlerine işaret var: ***"Neler görüyor, neler görmüyorsanız, (onların hepsine) and olsun ki."*** Müfessir Beyzavi Hazretleri'ne göre, gördükleri şeyler, cisimler, yer, gök; görmedikleri de, melekler, ruhlardır. Bunda bütün eşya dâhildir. Ankaravi Hazretleri, yukarıdaki iki beyti şerh ederken, aynen şunları yazıyor: Ekser kapılar, hem açıldığı zaman, hem de kapandığı zaman bir ses çıkarır. Bu halkın konuşmalarını da, Hakk Teala'nın sır evinin kapısının sesi bil. Ne zaman ki bir kimsenin ağzından bir ses işitirsen, dikkat et, bu ses kapının açılma sesi midir yoksa kapanma sesi mi? Eğer o konuşan kimsenin sözleri senin kalbinde bir tesir hasıl etmezse, senin kalbini örter, kapatırsa, o ses kapının kapanmasıdır. Eğer duyduğun sözler, senin kalbinin perdesini açar, içine bir hoşluk verirse, içinde güzel duygular belirirse, gönlünde bulunan mana kapısının açıldığını hissedersen, o duyduğun sözler, Allah'ın sır evinin açıldığının işaretidir. Manevi kapı, duygularımızın dışındadır. Bu beş duyumuz, onu görmeye kadir değildir. Bu sesi siz duyarsınız, fakat kapıyı göremezsiniz.

تا چه در از روض جنت باز شد - چنگ حکمت چون که خوش آواز شد

23889- Hikmet cengi hoş bir ses çıkardığı zaman, dikkat et bakalım. Cennet bahçesinin hangi kapısı açıldı?

از سقر تا خود چه در وامی شود - بانگ گفت بد چو در وا می‌شود

23890- Kötü bir ses mi geldi? Bed bir söz mü işittin? Dikkat et bakalım, cehennemin hangi kapısı açıldı?

ای خنك او را که واشد منظرش - بانگ در بشنو چو دوری از درش

23891- Mademki kapısından uzaktasın, kapının sesini dinle! Gözleri kapıyı gören kişi ne mutludur.

بر حیات و راحتی بر می‌زنی - چون تو می‌بینی که نیکی می‌کنی

23892- Görüyorsun ki, sen iyi bir insan oldukça, iyilik ettikçe, ruhani bir zevk içindesin, rahatsın, mutlu yaşamaktasın.

آن حیات و ذوق پنهان می‌شود - چون که تقصیر و فسادی می‌رود

23893- Fakat bir kusur işledin, bir kötülükte bulundun, birisine bir fenalık ettin mi, duyduğun o ruhani zevk, o rahat yaşayış, o mutluluk gizleniverir.

که به مردارت کشند این کرکسان - دید خود مگذار از دید خسان

23894- Kendi görüşünü bırakıp kötü kişilerin görüşlerine uyma. Çünkü bu akbabalar, seni leşe çeker götürürler.

هین عصایم کش که کورم ای اچی - چشم چون نرگس فرو بندی که چی

23895- Nergis gibi gözlerini kapatıyor, "Ey efendi! Şu sopamı tut, beni yola götür, ben körüm" diyorsun.

خود ببینی باشد از تو کورتر - و آن عصا کش که گزیدی در سفر

23896- Seni doğru yolda yürütmesi için seçtiğin kişiye dikkat edersen, görürsün ki o, senden daha fazla kördür.

جز بر امر و نهی یزدانی متن - دست کورانه بحبل اللّه زن

23897- Sen, kör bir insan gibi elini uzat, Allah'ın ipine yapış. Cenab-ı Hakk'ın "Yap" diye emrettiği, "Yapma" diye nehyettiği buyruklarından başka bir şeyin etrafında dolaşma.

Burada, şu ayet-i kerimeye işaret var: ***"Hepiniz toptan Allah'ın ipine sımsıkı sarılın."***

"Allah'ın ipine", Kur'an-ı Kerim'e, İslam dinine, Allah için ihlasa, Allah'ın emrine, Allah'a itaate manalarına gelmektedir. ***"Kur'an-ı Kerim, Allah'ın sağlam bir ipidir"*** hadisi, bu ayet-i kerimenin en güzel tefsiridir.

کاین هوا شد صرصری مر عاد را - چیست حبل اللّه رها کردن هوا

23898- Allah ipi nedir? Nefsin isteklerinden kurtulmak, heva ve hevesi terk etmek… Bu nefse uyuş, bu heva ve heves, Ad kavmine bir kasırga kesilmiştir.

مرغ را پرها ببسته از هواست - خلق در زندان نشسته از هواست

23899- Halk nefsine uymuş, heva ve hevese kapıldığı için zindana girmiş, oturmuştur. Kuşun kanadı, heva ve heves yüzünden bağlanmıştır.

رفته از مستوریان شرم از هواست - ماهی اندر تابه‌ی گرم از هواست

23900- Balık, heva ve heves yüzünden kızgın tavaya düşer. Namuslu insanlar da, o heva ve hevese uymuşlar, utanılacak hareketlerde bulunmuşlar, şereflerini kaybetmişlerdir.

چار میخ و هیبت دار از هواست - خشم شحنه شعله‌ی نار از هواست

23901- Polis müfettişinin hiddeti, öfkesi, heva ve heves ateşinin alevidir. Çarmıha gerilmek, darağacına çekilmek korkusu da, heva ve hevesten gelir.

Yukarıdaki beyitlerde, başa gelen musibetlerin, kötülüklerin felaketlerin kaynağının şehvet, heva ve hevese uymak olduğu izah buyrulmaktadır. Şöyle ki, zindana atılanların, hapse konulanların çoğu, nefislerine uydukları için cezalarını çekmektedirler. Bir kuş, havada uçup dururken nefsinin hevasına uyar, bir yiyecek ararken gelir tuzağa düşer,

kanatları bağlanır. Denizde yüzen balık da, yem peşinde koştuğu için oltaya düşer yahut ağa yakalanır. Namuslu kişiler, şehvetlerine uydukları için âleme rezil, rüsva olurlar. Polis müfettişlerinin hiddeti, halkın heva ve heveslerine kapıldıklarından ötürüdür. Bu dünyada, çarmıha gerilmek, dara çekilmek korkusunun da ötesinde, heva ve hevese uymak duygusu vardır.

شحنه‌ی احکام جان را هم ببین - شحنه‌ی اجسام دیدی بر زمین

23902- Yeryüzünde cisimlere, bedenlere hükmeden polis müfettişini gördün ya! Can âleminde hükmünü yürüten, emirler veren mana polisini, müfettişini de gör.

لیك تا نجهی شکنجه در خفاست - روح را در غیب خود اشکنجه‌هاست

23903- Ruha gayb âleminde işkenceler vardır. Ama sıçrayıp dünyevi isteklerden kurtulmadıkça, bunları göremezsin, bunlar gizli kalır.

Yeryüzünde cisimlere, bedenlere hükmeden dünya polisleri olduğu gibi, can âleminin de manevi polisleri vardır ki, onlara can polisi derler. Ruhun gayb âleminde çektiği azaplar, uğradığı işkenceler vardır. Arif kişiler, daha bu âlemdeyken ruhun çektiği azabı, ne biçim işkencelere maruz kaldığını bilir ve görürler. Fakat sen, dünyada arzularının, şehvetin esiri olduğun müddetçe, dünyevi isteklerden ve beden hapsinden kurtulmadıkça, ruhun uğradığı işkenceleri göremezsin.

Çünkü dünya istekleri, heva ve heves, insanı âdeta mest etmiştir. Bu yüzden insan, dünya sarhoşu olduğu için kendi ruhunun nasıl muzdarip olduğunu, ne çok acınacak bir durumda olduğunu anlayamaz.

ز انکه ضد از ضد گردد آشکار - چون رهیدی بینی اشکنجه و دمار

23904- Kurtulunca, işkenceyi de görürsün, azabı da… Çünkü zıt, zıttı ile görünür.

Bu bedenin zevki ve sefası, ruhun azap ve cefasıdır. Aksine, ruhun zevki ve sefası, bu bedenin azap ve cefasıdır. Bir kimse, bu âlemde kendi nefsinin zevklerine düşer, onunla meşgul olursa, o kimse, ruhunun ne derecede minnet ve cefada olduğunu fark edemez, duyamaz. Çünkü bu dünya, cismin makamıdır. Ahiretin zıttıdır. Cisim de, ruhun zıttıdır. Cisim kesiftir, ruh latiftir. Bu sebepledir ki, cisim kendi âleminde zevk ve sefada olduğu müddetçe, o başka bir âleme mensup olan ruhun düçar olduğu işkenceyi, cefayı ve belayı anlayamaz. Fakat bu bedenden kurtulur, dünya zevkinden sıyrılır da ruh âlemine vasıl olursa, o zaman ruhun azabını ve belasını görür. "Eşya, zıttı ile görünür, anlaşılır." Gerçekten ruhani olan zevk ve sefa, cismani olan zevk ve sefanın zıttıdır. Ruh, âlem-i ervaha ulaşınca, orada ruhani bir zevk ve nurani bir gıda bulamadığı zaman işin hakikatini anlar. Kendinin azap ve işkence içinde olduğunu idrak eder.

او چه داند لطف دشت و رنج چاه - آن که در چه زاد و در آب سیاه

23905- Kuyuda, kara suyun içinde doğan, ovanın güzelliği ile kuyunun zahmetini ne bilsin.

Bu tabiat âlemi, bir kuyu gibidir. Nefsani gıdalar da, kara sudur. Ruh âlemi, latif bir ovadır. Bu tabiat kuyusuna düşen, bu kara su ile ünsiyet kılan kişi, ruh âleminin güzelliğini ve kendi içinde bulunduğu bela ve ihaneti ne bilsin?

در رسد سغراق از تسنیم حق - چون رها کردی هوا از بیم حق

23906- Allah korkusu ile nefsani arzulardan kendini kurtarınca, Hakk tesniminden sana büyük bir kadeh sunulur.

Bu beytin birinci mısrasında, Naziat Suresi'nin 40. ve 41. ayetlerine işaret vardır: ***"Fakat kim Rabbinin makamından korktu, nefsini heva ve hevesten alıkoydu ise, işte muhakkak ki o cennet, onun varacağı yerin ta kendisidir."***

İkinci mısrada geçen "Tensim", cennette akan bir çeşmenin adıdır. Mutaffifin

Suresi'nin 27. ayetinde adı geçer. ***"O cennet ırmağının karışımı, tesnimdendir."***

Tensim, cennette yukarıdan aşağıya doğru akan, bütün cennet köşklerine uğrayan bir çeşmedir.

من جناب اللّه نحو السلسبيل - لا تطرق فى هواك سل سبيل

23907- Heva ve hevesine uyma, şehvet yoluna düşme, o yolu bırak. Hakk'ın kapısına, selsebile gel.

"Selsebil", cennette bulunan bir çeşmenin adıdır. Heva ve hevesine uymayan bahtlı kişiler, o çeşmeden içeceklerdir.

ان ظل العرش اولى من عريش - لا تكن طوع الهوى مثل الحشيش

23908- Nefsine uyup ot gibi rüzgâra tabi olma, onun esintisi ile eğilme. Arş gölgesi, gerçekten de şu fâni dünyada yapıp oturduğun kulübeden daha iyidir.

زودتر زين مظلمه بازم خريد - گفت سلطان اسب را واپس بريد

23909-Padişah, "Atı götürün, sahibine geri verin. Tez beni bu zulümden, bu günahtan kurtarın" dedi.

شير را مفريب زين راس البقر - با دل خود شه نفرمود اين قدر

23910- Padişah, vezirine "Arslanı o göz başı ile aldatma" diyecek kadar bile bir söz söylemedi.

رو ندوزد حق بر اسبى شاخ گاو - پاى گاو اندر ميان آرى ز داو

23911- "Ey İmadülmülk! Sen, beni aldatmak için ortaya bir öküz ayağı getirmedesin. Yürü git, Cenab-ı Hakk, ata öküz boynuzu vermez" diyemedi.

كى نهد بر جسم اسب او عضو گاو - بس مناسب صنعت است اين شهره زاو

23912- Bu eşsiz sanatkâr, bu şöhret sahibi mimar, sanatını uygun, güzel, kusursuz yapar. Hiç atın bedenine öküz uzvu koyar mı?

قصرهاى منتقل پرداخته - ز او ابدان را مناسب ساخته

23913- Büyük mimar, bedenlerdeki uzuvları birbirine uygun, mütenasip yaratmıştır. Köşkleri bir yerden bir yere götürülür bir tarzda kurmuştur.

از سوى اين سوى آن صهريجها - در ميان قصرها تخريجها

23914- Köşklerin arasına balkonlar yapmış, bir taraftan öbür tarafa sarnıçlar açmıştır.

در ميان خرگهى چندين فضا - و ز درونشان عالمى بىمنتها

23915- İçlerinde ise, sonsuz bir âlem vardır. Bir kara çadırın içine, bu kadar çok geniş dünyalar sığdırmıştır.

Kara çadırdan maksat, insan vücududur. Dikkat edildiyse, görülmüştür ki, bu beyitlerde Hz. Mevlâna, insan vücudunu, bedenini anlatmaktadır. Bedende bulunan bütün uzuvlar birbirine uygundur, münasiptir. Ağız, burun, göz, karın, sarnıçlara benzetilmiştir. Baş, iki kulak, iki ayak, iki el, iki kol, ceset evinden çıkarılmış köşklerdir. Bunlar, âdeta bir yerden bir yere gider gelirler. Sonra beden köşklerinin ortasında, aşağısında yürüyen köşklerdir. Yukarısında balkonlar da vardır. Bu ilahî binanın en şaşılacak tarafı da, insanın ruhani bir âleme malik olmasıdır. Bir kara çadır gibi olan şu bedenimizin içine, birçok âlemler sığdırılmıştır. Fikir âlemi, hayal âlemi, kalp âlemi, akıl ve ruh âlemi… Burada, Hz. Ali Efendimizin şu beytini hatırlamamıza imkân var mı? Biz, dünya nüfusundan fazla nüfusa

malikiz. Bizim vücudumuzda 3,5 trilyon hücre var. Daha dünya dört milyarı bulamadı.
"Sen kendini küçük bir şey zannediyorsun. Hâlbuki sende büyük bir âlem gizlidir."

گه نماید روضه قعر چاه را - گه چو کابوسی نماید ماه را

23916- O bazen ayı bir kâbus gibi gösterir. Bazen de kuyunun dibini bir bahçe gibi gösterir.

Cenab-ı Hakk, öyle bir kudret sahibidir ki, parlak ayı kara, hoşa gitmez bir hâlde gösterir. Nitekim Yusuf Aleyhisselam, ay yüzlüyken kardeşlerine çirkin göründü. Kuyunun dibini de, Hazreti Yusuf'a bahçe gibi gösterdi.

دم به دم چون می‌کند سحر حلال - قبض و بسط چشم دل از ذو الجلال

23917- Gönül gözünün, celal sahibi Hakk Teala'dan bazen kabz hâline gelip daralması, bazen bast hâline gelip ferahlaması, böylece zaman zaman hâlden hâle dönmesi, Allah'ın bize acımasından, bize helal, hoş büyü yapmasındandır.

زشت را هم زشت و حق را حق نما - زین سبب درخواست حق از مصطفی

23918- Bu sebeptendir ki, Mustafa Aleyhisselam, Cenab-ı Hakk'tan çirkini çirkin, Hakk'ı Hakk olarak göstermesini niyaz etti.

Burada, şu hadislere işaret vardır: ***"Allah'ım! Bize hakkı hakk olarak göster. Allah'ım! Batılı, bize batıl olarak göster. Allah'ım! Her şeyi, nasılsa bize öyle göster."***

از پشیمانی نیفتم در قلق - تا به آخر چون بگردانی ورق

23919- "Sonunda her şey açığa çıkınca, hakikat belirince, pişmanlık yüzünden sıkıntıya düşmeyeyim, ızdırap çekmeyeyim" dedi.

مالك الملكش بدان ارشاد کرد - مکر که کرد آن عماد الملك فرد

23920- O eşsiz İmadülmülk'ü de yaptığı o hileye sevk eden Hakk'tır. O hileyi de, ona mülk sahibi öğretmiştir.

قلب بین اصبعین کبریاست - مکر حق سرچشمه‌ی این مکرهاست

23921- Hakk'ın hilesi, bütün bu hilelerin kaynağıdır. Kalp, Zat-ı Kibriya'nın iki parmağı arasındadır.

Hakk'ın hilesi, Al-i İmran Suresi'nin şu 54. ayetine işaret var: ***"Allah, hilekârlığa karşı ceza verenlerin en hayırlısıdır."*** Beytin ikinci mısrasında ise, şu hadisten iktibas var: ***"Muhakkak ki, insanların kalpleri, Allah'ın kudret parmaklarından, iki parmağının arasındadır. Onları istediği şekilde döndürür."***

آتشی داند زدن اندر پلاس - آن که سازد در دلت مکر و قیاس

23922- Gönlüne hile ve kıyas veren Hakk, eski hırkanı da ateşe vermeyi bilir.

Cenab-ı Hakk, kalpleri hâlden hâle çevirir, görüşleri değiştirir. Kalbine hile, kıyas veren, yeni yeni fikirler halk ve icat etmeye de kadirdir. Eski hırka gibi olan hile ve kıyasını yok etmeye, onları ortadan kaldırmaya, başka bir şekle çevirmeye kadirdir. Şu şekilde dua etmek, bu görüşe uygun düşer: ***"Ey kalpleri ve görüşleri bir hâlden başka bir hâle döndüren Allah! Bizim kalplerimizi dinin üzerinde tut. Ey hâlleri bir hâlden başka bir hâle çeviren! Bizim hâlimizi, bulunduğumuz hâlden daha iyi bir hâle çevir."*** Dikkat edilirse, Peygamberimizin bu duasında hâlden şikâyet yoktur. Hâlimiz iyidir de, daha iyi hâle niyaz etmek vardır.

"KETHÜDA (İCRA HAKİMİ) İLE BORÇLU GARİBİN HİKÂYESİ; ONLARIN, MUHTESİBİN MEZARINDAN DÖNMELERİ VE KETHÜDANIN O ZATI RÜYASINDA GÖRMESİ"

رجوع کردن به قصه‌ی آن پای مرد و آن غریب وام دار و باز گشتن ایشان از سر گور

خواجه و خواب دیدن پای مرد خواجه را الی آخره

چون غریب از گور خواجه باز گشت - بی‌نهایت آمد این خوش سر گذشت

23923- Bu güzel hikâyenin de bir türlü sonu gelmiyor. Garip kişi, müfettişin mezarından dönünüce…

مهر صد دینار را با او سپرد - پای مردش سوی خانه‌ی خویش برد

23924- İcra hakimi, onu kendi evine götürdü. Toplanan yüz dinarı, ondan mühürlü bir kâğıt alarak kendisine teslim etti.

کز امید اندر دلش صد گل شکفت - لوتش آورد و حکایتهاش گفت

23925- Yemek çıkardı, hikâyeler söyledi. Garibin gönlünde, yüzlerce ümit gülü açıldı.

با غریب از قصه‌ی آن لب گشود - آن چه بعد العسر یسر او دیده بود

23926- İcra hakimi, kolaylığın güçlükten sonra geldiğini görmüştü. Garibe, buna ait hikâyeler anlattı.

Burada, İnşirah Suresi'nin 5. ve 6. ayetlerinden lafzi iktibas vardır: ***"Demek hakikaten güçlükle beraber bir kolaylık var."***

Müfessirler, güçlüğü, gönül darlığı, sırttaki yük, geçim darlığı ile; kolaylığı da, iç rahatlığı, yükünü almak, rahata kavuşturmak ile izah ediyorlar. Cenab-ı Hakk, bir güçlüğe mukabil bir kolaylık ihsan etmiştir. Şu mealdeki hadis ile de, bu hâle işaret buyruluyor: ***"Bir güçlük, iki kolaylığa asla galebe edemez."***

خوابشان انداخت تا مرعای جان - نیم شب بگذشت و افسانه کنان

23927- Vakit, gece yarısını geçti. Hikâye söylerlerken, konuşup dururlarken, uyku onları aldı, ta can yaylasına kadar götürdü.

اندر آن شب خواب بر صدر سرا - دید پا مرد آن همایون خواجه را

23928- İcra hakimi, rüyasında o iyi kalpli müfettişi, o kutlu insanı gördü. Odanın baş köşesine geçmiş, oturuyordu.

آن چه گفتی من شنیدم یك به یك - خواجه گفت ای پای مرد با نمك

23929- İcra hakimine, "Ey iyi insan!" dedi, "Söylediklerini bir bir duydum, işittim."

بی‌اشارت لب نیارستم گشود - لیك پاسخ دادنم فرمان نبود

23930- Ancak cevap vermeme izin yoktur. İzinsiz konuşamam, dudağımı açamam.

مهر بر لبهای ما بنهاده‌اند - ما چو واقف گشته‌ایم از چون و چند

23931- Biz, işlerin nice olduğunu, nereye vardığını anladık da, o yüzden dudaklarımıza mühür vurdular.

تا نگردد منهدم عیش و معاش - تا نگردد رازهای غیب فاش

23932- Gizli şeylerin ortaya çıkmamasını, yaşayışın, geçimin yıkılmamasını da böylece sağladılar.

تا نماند دیگ محنت نیم خام - تا ندرد پرده‌ی غفلت تمام

23933- "Gaflet perdesi tamamıyla yırtılmasın, mihnet tenceresi iyice kaynasın, pişsin" dediler.

Ahirete intikal etmiş bulunan iyi kalpli müfettiş, icra hakiminin rüyasına giriyor da, ona o âlemden hitap ediyor. "Konuşamama izin yok" diyor ama yine ona bazı hakikatlerden de haber veriyor. Diyor ki: Biz, işlerin nice olduğunu, öldükten sonra başımıza neler geleceğini gördük. Fakat gizli şeylerin ortaya çıkmaması için dudaklarımızı mühürlediler. Bu sebeple, dünyada bulunan sizlere, bizim bulunduğumuz bu ahiret âleminde olup bitenlerden haber vermek, emir gereği mümkün değildir. Ancak şu kadar söyleyebilirim ki, bu gayb âleminin sırları bu dünya ehline açıklanırsa, bu dünya hayatı alt üst olur. Yaşayış, geçim yıkılır, giderdi. Mihnet tenceresi tam kaynasın, insanlar kederlerle, ızdıraplarla imtihan olsunlar, tam yetişsinler. Cenab-ı Hakk, bu gaflet perdesinin altında herkesin istidadına, kabiliyetine göre bir iş tutmasını ve başarmasını takdir etmiştir. Bu iş, ister ahirete ait ilahî bir iş olsun, ister dünyaya ait şeytani bir iş olsun. Halk bu şekilde uğraşıp duracaktır. Eğer insanlar, öldükten sonra başlarına neler geleceğini bilselerdi, dünya hayatı dururdu. Herkes şaşırır kalırdı. Herkes işini bırakır, kimse çalışmazdı. Bu bakımdan gaflet, yani hakikati görmemek, Hakk'ın gizli sırlarını sezmemek ve insanların kendi korku ve ümitleri ile meşgul olmak, yani gaflette bulunmak, bir bakımdan Cenab-ı Hakk'ın lütf-u ihsanıdır.

Ama bu gaflet perdesini kısmen yırtanlar da vardır. Onlar, dünya hayatının bozuk yönlerini, çirkin taraflarını görerek, manevi hayata ulaşmak için bir gayret sarfederler. Allah'ın inayeti ile gaflet perdesini tamamıyla yırtan mutlu kişiler de, manevi yükselişe ulaşırlar. İlahî sevgi ve iştiyakın vecdi içinde tamamıyla yok olarak, maddi isteklerinden kurtulma saadetine ererler.

ما همه نطقیم لیکن لب خموش - ما همه گوشیم کر شد نقش گوش

23934- Kulağımız kalmadı ama biz, baştan ayağa kulak olduk. Her ne kadar dudağımızı kapamışız, susuyoruz ama baştan başa söz kesildik.

Yunus Emre'nin "Ne söylerler, ne bir haber verirler" diye tavsif ettiği ölülerin, aslında ağızlarına toprak dolmuş, dillerini böcekler yemiştir. Ama onlar, hâl dilleriyle çok şeyler söylemektedir.

Peygamber Efendimiz, bir hadis-i şeriflerinde ***"Öldükten sonra başımıza neler geleceğini bilselerdi, ebediyen kimse yemek yemez, ebediyen kimse bir şey içmezdi."*** buyurmuştur. Mezarda bulunanlar, lisan-ı hâl ile çok şeyler söylemektedirler. Onların ağızsız, sessiz sözlerini dinleyebilseydik, yukarıdaki hadiste işaret buyrulduğu gibi, ebediyen yemeği, içmeyi canımız istemezdi. İştihamız kalmazdı.

این جهان پردەست و عین است آن جهان - هر چه ما دادیم دیدیم این زمان

23935- Dünyadayken ne verdiysen, şimdi onları burada bulduk. Bu cihan bir perdedir. Asıl gerçek dünya, hakiki âlem, o cihandır.

تخم در خاکی پریشان کردن است - روز کشتن روز پنهان کردن است

23936- Ekim günü, ektiğini gizleme günüdür. Tohumu toprağa saçma günüdür.

روز پاداش آمد و پیدا شدن - وقت بدرودن گه منجل زدن

23937- Hasat zamanıysa, tohumun kemale geldiği, bitip olgunlaştığı günden insanın ektiğini biçtiği, yaptığının karşılığını bulduğu gündür.

"MUHTESİBİN, KETHÜDAYA, RÜYADA ADAMIN BORÇLARINI ÖDEME YOLUNU GÖSTERMESİ; DEFİNESİNİN YERİNİ BİLDİRİP MİRASÇILARINA DA, ŞÖYLE BİR ADAM GELECEK, NE ALIRSA ÇOĞUMSAMAYIN, GERİ ALMAYIN, HATTA KABUL ETMEZ YAHUT BİR KISMINI ALMAK İSTEMEZSE BİLE, SİZ O DEFİNEDEN BİR ŞEY ALMAYIN, DİLEDİĞİNİ DİLEDİĞİ KADAR ALSIN, ÇÜNKÜ BEN O DEFİNEDEN BENİM VE AKRABAMIN BİR HABBE DAHİ ALMAYACAĞIMA DAİR TANRI'YA NEZİRLERDE BULUNDUM, DEDİĞİNİ HABER VERMESİ"

گفتن خواجه در خواب به آن پای مرد وجوه وام آن دوست را که آمده بود و نشان دادن جای دفن آن سیم و پیغام کردن به وارثان که البته آن را بسیار نبینند و هیچ باز نگیرد و اگر چه او هیچ از آن قبول نکند یا بعضی را قبول نکند هم آن جا بگذارند تا هر انکه خواهد بر گیرد که من با خدا نذرها کردم که از آن سیم به من و متعلقان من حبه ای باز نگردد الی آخره

من همی‌دیدم که او خواهد رسید - بشنو اکنون داد مهمان جدید

23938- Şimdi benden, o yeni konuğa edeceğim iyilikleri duy. Ben, onun geleceğini biliyordum, duyuyordum.

بسته بهر او دو سه پاره گهر - من شنوده بودم از وامش خبر

23939- Borçlu olduğunu da duymuştum. Onun için birkaç mücevher hazırlamıştım.

تا که ضیفم را نگردد سینه ریش - که وفای وام او هستند و بیش

23940- O mücevherler, onun borcuna yeter de artar bile. Aziz konuğum kederlenmesin, kalbi yaralı kalmasın diye bunları düşünmüştüm.

وام را از بعض این گو برگزار - وام دارد از ذهب او نه هزار

23941- Onun dokuz bin altın borcu var. Borcunu, bunların bir kısmı ile ödemesini söyle.

در دعایی گو مرا هم درج کن - فضله ماند زین بسی گو خرج کن

23942- Bu paranın birçoğu da artar. Söyle, onları da harcasın, beni de duadan unutmasın.

در فلان دفتر نبشته است این قسم - خواستم تا آن به دست خود دهم

23943- Bu parayı, ona kendi elimle vermek isterim. Bunu filan deftere de yazmıştım.

خفیه بسپارم بدو در عدن - خود اجل مهلت ندادم تا که من

23944- Ama Aden incilerini ona gizlice vermeme, ecel mühlet vermedi.

Umumiyetle eski devirlerde, Aden körfezinden çıkarıldığı için, inci, çok defa Aden ismi ile beraber söylenir.

در خنوری و نبشته نام او - لعل و یاقوت است بهر وام او

23945- Onun borcuna ve verilmek üzere lal ve yakutu bir şeye sardım, üstüne de onun adını yazdım.

من غم آن یار پیشین خورده‌ام - در فلان طاقیش مدفون کرده‌ام

23946- Onları filan kemerin altına gömdüm. Benim o dosta karşı duyduğum sevgi çok eskidir.

فاجتهد بالبیع ان لا یخدعوك - قیمت آن را نداند جز ملوك

23947- Onların değerini, padişahlardan başkaları bilemez. O garip kişiye de ki: "Satarken dikkat et, seni aldatmasınlar."

که رسول آموخت سه روز اختیار - در بیوع آن کن تو از خوف غرار

23948- Satarken aldanmaktan korkuyorsan, Peygamber'in öğrettiği gibi, "Geriye almada üç gün muhayyer olarak onları sat" de.

Mesnevî'nin 3. cildinde de, aynı mealde bir beyit vardır. Peygamberimiz, buyurdu ki: ***"Aldanmaktan korkuyorsan, alacağın şeyi üç gün muhayyer olarak al."***

که رواج آن نخواهد هیچ خفت - از کساد آن مترس و در میفت

23949- Onların değerinin düşeceğinden korkmasın. Çünkü onların değeri hiç düşmez.

وین وصیت را بگو هم مو به مو - وارثانم را سلام من بگو

23950- Mirasçılarıma da selamımı söyle. Bu vasiyetimi de, kilden kile onlara anlat.

بی‌گرانی پیش آن مهمان نهند - تا ز بسیاری آن زر نشکهند

23951- Altınların çokluğundan ötürü hırsları artmasın. Hepsini o fakir misafirin önüne koysunlar.

گو بگیر و هر که را خواهی بده - ور بگوید او نخواهم این فره

23952- O, "Ben bu kadarını istemem" derse, "Al da, istediğin kişiye ver" desinler.

سوی پستان باز ناید هیچ شیر - ز آن چه دادم باز ستانم نفیر

23953- Ben, verdiğimin zerresini bile geri almam. Memeden akan süt, bir daha memeye dönmez.

مسترد نحله بر قول رسول - گشته باشد همچو سگ قی را اکول

23954- Peygamber'in buyurduğuna göre, verdiğini geri alan kişi, köpek gibi kusmuğunu yemiş olur.

Burada, şu hadis-i şerife işaret var: ***"Verdiği, hediye ettiği şeyi geri alan, kusan, sonra da kusmuğunu yiyen köpeğe benzer."***

تا بریزند آن عطا را بر درش - ور ببندد در نباید آن زرش

23955- Eğer kapısını kapatır da, "Bu altınları ben almam, bana lazım değil" derse, o altınları götürsünler, onun kapısına döksünler.

نیست هدیه‌ی مخلصان را مسترد - هر که آن جا بگذرد زر می‌برد

23956- Kim oradan geçerse, o altınları o alsın. Özü doğru ihlas sahibi kişiler, hediye ettikleri şeyi geri almazlar.

کرده‌ام من نذرها با ذو الجلال - بهر او بنهاده‌ام آن از دو سال

23957- Ben, o altınları, o mücevherleri, iki yıl önce onun için gömdüm. Zülcelâl'e onları adadım, ahdettim, nezirde bulundum.

بیست چندان خود زیانشان اوفتد - ور روا دارند چیزی ز آن ستد

23958- Bu gömdüklerimden bir şey alan, yirmi kat fazlasıyla ziyan eder.

صد در محنت بر ایشان بر گشود - گر روانم را پژولانند زود

23959- Gönlümü incitmekten çekinmezlerse, onlara yüzlerce mihnet kapısı

açılır.

که رساند حق را در مستحق - از خدا اومید دارم من لبق

23960- Cenab-ı Hakk'tan candan, hoşlukla dilerim ki, hakkı müstahak olana, layık olana ulaştırır.

لب به ذکر آن نخواهم بر گشاد - دو قضیه‌ی دیگر او را شرح داد

23961- Bu sözlerden sonra, icra hakimine iki şey daha söyledi. Ama bunları söylemek için ağzımı açmayacağım.

Hz. Mevlâna'nın söylenmesini istemediği iki şey neydi? Şarihler, belki de Mesnevî'nin uzamaması için ağzını açmadığını yazıyorlar. Belki de diyorlar, bu sözlerin açığa vurulmasının halk tarafından yanlış anlaşılmasından korkulduğu için engellendiğini, söylenmediğini ifade ediyorlar. Nitekim kendileri de, aynı görüşü ifade buyurmaktadır.

هم نگردد مثنوی چندین دراز - تا بماند دو قضیه سر و راز

23962- Bu iki şey de sır olarak kalsın, söylenmesin de, Mesnevî, pek o kadar uzamasın.

گه غزل گویان و گه نوحه کنان - بر جهید از خواب انگشتك زنان

23963- İcra hakimi, sıçrayıp yerinden kalktı. Parmaklarını şıkırdatıyor, manevi zevk içinde bazen gazel söylüyor, bazen ağlayıp bağırıyordu.

پای مردا مست و خوش بر خاستی - گفت مهمان در چه سوداهاستی

23964- O garip misafir, icra hakimine "Ey aziz dost!" dedi, "Ne hâldesin, ne sevdadasın? Âdeta kendinden geçmiş, hoş bir hâlde kalktın."

که نمی‌گنجی تو در شهر و فلا - تا چه دیدی خواب دوش ای بو العلا

23965- Ey büyük hakim! Gece ne rüya gördün ki, heyecanından ne şehre sığıyorsun, ne de ovaya?

که رمیده‌ستی ز حلقه‌ی دوستان - خواب دیده پیل تو هندوستان

23966- Senin filin rüyasında Hindistan'ı mı gördü ki, dostların halkasından böyle ürktü, kaçtı?

Hindistan, ekseriya fillerin bulunduğu yer olduğu için, filin içinde bir Hindistan sevdası vardır. Hindistan'dan uzak düşen fil, Hindistan hayali ile yaşar. Hindistan'a karşı içinde büyük bir hasret vardır. Bizim geldiğimiz yer, rüya âlemi, ruhların Hindistanıdır. Bizim de içimizde, geldiğimiz yere karşı bir özlem vardır.

در دل خود آفتابی دیده‌ام - گفت سوداناك خوابی دیده‌ام

23967- İcra hakimi, "Pek güzel, beni âdeta büyüleyen bir rüya gördüm. Sanki gönlümde güneşi seyrettim."

آن سپرده جان پی دیدار را - خواب دیدم خواجه‌ی بیدار را

23968- O iyi insanı, o uyanık müfettişi gördüm. O sevgiliye ulaşmak için can veren kişiyi gördüm.

واحد کالالف ان امر عنی - خواب دیدم خواجه‌ی معطی المنی

23969- İstekleri veren efendiyi, bir iş için çağırılınca, bir kişi gibi gelip yetişen o büyük insanı gördüm.

تا که مستی عقل و هوشش را ببرد - مست و بی‌خود این چنین بر می‌شمرد

23970- Mest ve kendinden geçmiş bir hâlde böylece sayıp döküyordu. Derken, mest oluşu onun aklını da aldı, fikrini de.

خلق انبه گرد او آمد فراز - در میان خانه افتاد او دراز

23971- Evin ortasına düştü, upuzun uzandı. Halk da etrafına toplandı.

ای نهاده هوشها در بی‌هشی - با خود آمد گفت ای بحر خوشی

23972- Kendine gelince, dedi ki: "Ey iyilik, güzellik denizi! Ey akılları kendinden geçiren aziz varlık!"

بسته‌ای در بی‌دلی دل داریی - خواب در بنهاده ای بیداریی

23973- Uyanıklığı uykuda gizledin, gönülsüzlükte gönül alıcılığı sakladın.

Bu beyitlerde, Cenab-ı Mevlâna, istiğrak, kendinden geçiş hâlini anlatmaktadır. Şöyle ki, icra hâkimi, mahv âleminden, kendinden geçiş âleminden sahv âlemine, kendine geliş âlemine dönünce "Ey hoşluk deryası! Ey akılları akılsızlıkta bulunduran Allah'ım! Sen, kendinden geçiş âleminde, mahv âleminde yok olmakta, nice akılları ve nice bilgileri gizlemişiz. Uykunun içine uyanıklık, gönülsüzlüğün içine gönül alıcılık koymuşsun" demektedir. Burada akılsızlık ile, rüya âlemi kastedilmektedir.

طوق دولت بسته اندر غل فقر - توانگری پنهان کنی در ذل فقر

23974- Hor ve hakir görülen yoksulluk içinde, gönül zenginliği gizlersin. Dost boyunduruğunu da, yoksulluk zinciri gibi gösterirsin.

Fuzuli merhum, bir şiirinde;

Hakir bakma bana, kimseden sanma kemem
Fakir padişah âsa, geda-yı muhteşemem.

"Bana hor bakma, beni aşağı görme, ben kimseden aşağı değilim. Ben padişah gibi görünen bir fakirim, ben muhteşem bir dilenciyim" demektedir.

آتش اندر آب سوزان مندرج - ضد اندر ضد پنهان مندرج

23975- Zıttı, zıttın içinde gizlersin. Yakıcı suya da, ateş hararetini verirsin.

دخلها رویان شده از بذل و خرج - روضه اندر آتش نمرود درج

23976- Nemrut'un ateşinin içine hoş bir bahçe gizlemişsin. Harcamakla, yoksullara ihsanda bulunmakla bereket artar, gelir çoğalır.

Hazreti İbrahim, kavminin taptığı putları kırdığı için, Nemrut tarafından ateşe atılmıştı. Fakat Allah'ın emri ile ateş, hoş bir gül bahçesi oldu. Enbiya Suresi'nin 69. ayetine işaret vardır.

السماح یا اولی النعمی رباح - تا بگفته مصطفی شاه نجاح

23977- Bu sebepledir ki, kurtuluş ve saadet sultanı Mustafa s.a.v. "Ey zenginler, ey nimet sahibi olanlar! Biliniz ki, cömertlik kazançtır, kârdır" buyurmuştur.

Burada, ***"Cömertlik kazançtır"*** hadisinden iktibas vardır.

انما الخیرات نعم المرتبط - ما نقص مال من الصدقات قط

23978- Mal, sadaka vermekle hiç eksilmez. Hayırlarda bulunmak, malı kaybolmaktan, zayi olmaktan korur.

عصمت از فحشا و منکر در صلات - جوشش و افزونی زر در زکات

23979- Altın, zekât vermekle fazlalaşır, artar. Namaz da, insanı kötülükten, fenalıktan, çirkin hareketlerden korur, kurtarır.

"Mallarınızı zekât vererek koruyun" hadisine işaret var. İkinci mısrada ise, Ankebut Suresi'nin 45. ayetinden iktibas var: ***"Şüphe yok ki namaz, insanı çirkin ve kötü şeylerden alıkor."***

و آن صلاتت هم ز گرگانت شبان - آن زکاتت کیسه‌ات را پاسبان

23980- Verdiğin zekât, kesene bekçilik yapar, onu korur. Kıldığın namaz da, sana çobanlık eder, seni kurtlardan kurtarır.

زندگی جاودان در زیر مرگ - میوه‌ی شیرین نهان در شاخ و برگ

23981- Tatlı meyve, dalda, yaprakta gizlidir. Ebedî hayat, ölümsüzlük, ölümün içindedir.

ز آن غذا زاده زمین را میوه‌ای - زبل گشته قوت خاك از شیوه‌ای

23982- Gübre, toprağa karışarak meyveye gıda olmuş; toprak da, o gıda ile beslenmiş, meyveyi doğurmuştur.

در سرشت ساجدی مسجودیی - در عدم پنهان شده موجودیی

23983- Var oluş, yoklukta gizlenmiştir. Secde ediş hamurunda da, secde ediliş yoğrulmuştur.

Cenab-ı Hakk, yoklukta gizlenmiştir. Büyük bir veli, "Allah, yok gibi görünen bir varlık; dünya, var gibi görünen bir yokluktur" demekle bu hakikati ifade buyurmuştur. Meleklerin, Cenab-ı Hakk'ın emrine uyarak Âdem'e secde etmelerindeki hikmet nedir? Ancak bu hakikati anlayabilmek için, insanın kendini bilmesi şarttır. Ebubekir Verrak Tirmizî Hazretleri'nin buyurdukları gibi, "Şeriat ilmini, kulluğun ne demek olduğunu ve kulluğun vasıflarını bilmeyen kimse, Hakk Teala'nın vasıflarını bilmek hususunda daha bilgisiz kalır. Nefsini bilmeyen bir mahluk, nasıl olur da Halik'a doğru yol alabilir? Beşeriyetin sıfatlarını bilmeyen kimse, rububiyyetin latif sıfatlarını nasıl anlayabilir." (Keşf-ül Mahcub, sahife 178)

اندرون نوری و شمع عالمی - آهن و سنگ از برونش مظلمی

23984- Demirle taşın dışı karanlıktır. İçlerinde ise, nur var, ışık var, bir kıvılcım âlemi var.

در سواد چشم چندان روشنی - درج در خوفی هزاران ایمنی

23985- Her korkuda binlerce eminlik mevcut, göz siyahında ne kadar çok aydınlık var.

گنج در ویرانه‌ای بنهاده‌ای - اندرون گاو تن شه زاده‌ای

23986- Ten öküzünün içinde bir şehzade bulunuyor. Defineyi bir viraneye, bir yıkık yere koymuşsun.

Fahreddin Razi Hazretleri'nin şu mısrasında aynı hakikatin ifadesi var:

"Ten âleminde görülmemiş bir can âlemi var."

Tokadizade Şekip Bey merhum da, yukarıdaki Mesnevî beytinin ikinci mısrasını şu kıtasında ifadeye çalışmıştır:

Hakk'ı görmek için gitmeyin Tur'a,
Mahremiz Enel Hakk diyen Mansur'a,
Kalbimiz yakındır, bakmayız dûra,
Kenzi mahfi bulduk viranemizde.

گاو بیند شاه نی یعنی بلیس - تا خری پیری گریزد ز آن نفیس

23987- "Bu suretle de, kart bir eşek, o eşsiz defineden kaçsın. Yani İblis, öküzü görsün de, padişahı görmesin" diyorsun.

İblis, sade şekle kapılmış, Hazreti Âdem'in dış yüzünü görmüş, içindeki ilahî emaneti, ilahî nuru, onda saklı bulunan gizli hazineyi görememiştir.

"BİR PADİŞAH, ÜÇ OĞLUNA, ÜLKEMİN FİLAN YERİNİ ŞU TARZDA DÜŞÜP KOŞUN, FİLÂN YERE ŞU ÇEŞİT HAKİMLER TAYİN EDİN, YALNIZ AMAN ALLAH HAKKI İÇİN FİLAN KALEYE GİTMEYİN, ONUN ETRAFINDA DOLAŞMAYIN, DİYE VASİYETTE BULUNDU"

حکایت آن پادشاه و وصیت کردن او سه پسر خویش را که در این سفر در ممالك من فلان جا چنین ترتیب نهید و فلان جا چنین نواب نصب کنید اما اللّه اللّه به فلان قلعه مروید و گرد آن مگردید

Çok uzun sürecek, hatta bu cildin sonuna kadar, devam edecek ve bir türlü bitip tükenmeyecek olan bu hikâyede çok sırlar, çok hakikatler vardır. İnsan ruhunun, ruh âleminden bu dünyaya inişi ve başından hayli maceralar geçişi temsilî mahiyette ifade edilmektedir. Hakikati arayan salik, dünya üzerinde dolaşan bir yolcudur. Padişah, akl-ı külli, dolayısıyla Hakk'ı göstermektedir. Üç şehzade, insanda bulunan en önemli üç melekeyi, nefsi, aklı ve ruhu temsil etmektedir.

هر سه صاحب فطنت و صاحب نظر - بود شاهی شاه را بد سه پسر

23988- Bir padişahın üç oğlu vardı. Üçü de anlayışlı, duygulu, iyiyi kötüden ayırt edecek bir görüşe sahiptiler.

در سخا و در وغا و کر و فر - هر یکی از دیگری استوده‌تر

23989- Her biri cömertlikte, savaşta, şanda ve şerefte öbüründen üstündü.

قرة العینان شه همچون سه شمع - پیش شه شه زادگان استاده جمع

23990- Bir gün şehzadeler, babalarının huzurunda toplanmıştı. Sanki onlar, üç mum gibi padişahın gözünün ışığı, gözünün nuruydular.

می‌کشید آبی نخیل آن پدر - از ره پنهان ز عینین پسر

23991- Babanın bir ağaca benzeyen bedeni, oğlunun iki gözünden geçen gizli bir yoldan su alır, gıdalanır.

می‌رود سوی ریاض مام و باب - تا ز فرزند آب این چشمه شتاب

23992- Oğlun gözlerinden kaynağını alan bu su, hızla ananın ve babanın gönül bahçelerine doğru akar gider."

گشته جاری عینشان زین هر دو عین - تازه می‌باشد ریاض والدین

23993- Göz çeşmelerinden, durmadan akıp gelen bu suyla, ana-babanın gönül bahçeleri yeşerir, tazeleşir.

خشك گردد برگ و شاخ آن نخیل - چون شود چشمه ز بیماری علیل

23994- Göz çeşmeleri kaynağı hastalanıp kötüleşirse, babanın beden ağacının dalları kurur, yaprakları dökülür.

که ز فرزند آن شجر نم می‌کشید - خشکی نخلش همی‌گوید پدید

23995- Yaprakları dökülen, kuruyan ağaç, oğullarından su alamadığını ve bu

sebeple bu hâle düştüğünü sızlanarak söylenir durur.

متصل با جانتان یا غافلین - ای بسا کاریز پنهان همچنین

23996- Ey gaflete dalan! Sizin ruhunuzla bitişik olan, nice böyle gizli yollar vardır.

مایه‌ها تا گشته جسم تو سمین - ای کشیده ز اسمان و از زمین

23997- Gökten, yerden nice sular çektin, nice gıdalar aldın da, bedenin semirdi, gelişti.

(Farsçası yok)

23998- Ey gafil! Sen bedenini, tenini cihanın cüzlerinden çalmışsın, parça parça şundan bundan bir şeyler elde etmişsin.

(Farsçası yok)

23999- Bedenine, canına, yeryüzünden ve gökyüzünden güneşten parçalar dikmişsin.

(Farsçası yok)

24000- Zannediyor musun ki, bütün bunları karşılıksız, bedava elde ettin? Şu, bu verdiklerini senden bir daha geri almayacaklar mı sanıyorsun?

(Farsçası yok)

24001- Çalınan malı, insanda bırakmazlar. Hırsızı, darağacının dibine kadar takip ederler.

Buradaki darağacı, mezarı ifade etmektedir. İnsan mezara girince, teninde bulunan çalıntı maddeler yağma edilir. Kurtlar, etine saldırırlar. Cesedinin gübrelediği topraktan biten otları hayvanlar yer. Maddi varlığında bulunan bütün maddeler, yerlerini bulur. Onun tenini meydana getiren hava, su, toprak, hararet gibi dört unsur, verdiklerini ondan geri alır.

کانچه بگرفتی همی باید گزارد - عاریه‌ست این کم همی باید فشارد

24002- Sana verilenler iğretidir. Geri alınacak ki, onların üstüne titremek, onları denk yapmak, sıkıştırmak doğru değildir. Onları, nasıl olsa senden alacaklardır.

روح را باش آن دگرها بی‌هده‌ست - جز نفخت کان ز وهاب آمده‌ست

24003- İhsanı bol, lütfu çok olan Allah'ın "Âdem'e ruhumdan üfürdüm" dediği ilahî emanetten başka hepsi boştur. Bu sebeple, ey gafil, sen yalnız o ruhu gözet, o ruha bak, başkaları beyhudedir, faydasızdır.

نی به نسبت با صنیع محکمش - بی‌هده نسبت به جان می‌گویمش

24004- Ama bu beyhude, faydasız sözünü cana nispetle söylüyorum. Yoksa her şeyi yerinde, güzel ve mükemmel yaratan eşsiz yaratıcıya nispetle söylemiyorum.

Yukarıdaki beyitlerde, Hz. Mevlâna, bedenin bitkilerle, yerden çıkan bitkileri yiyen hayvanların etleriyle, güneşin ışığıyla, hararetiyle, suyla, havayla iğreti olarak bulunduğu ve öldükten sonra her şeyin aslına döneceği ifade buyrulmaktadır. Maddi varlığımız geldiği yere dönünce, bizde bulunan emanet-i ilahiye ruh da, mana âlemine dönecektir. Bu sebeple, ey gafil, sen, sende bulunan ruha önem ver. Öteki her şeyin iğretidir. Üzerine pek düşmeye gelmez, denilmektedir. Nitekim, şu mealde bir hadis-i şerif vardır: ***"İğreti olarak alınan şeyin geri verilmesi lazımdır."*** Bu bölümün en son beytinde ise, Sad Suresi'nin 27. ayetine işaret edilmektedir: ***"Biz, o gök ile yeri ve aralarındakileri beyhude***

yaratmadık."

"ARİF, EBEDÎ HAYAT KAYNAĞINDAN YARDIM DİLER, VEFASIZ SULARIN ÇEŞMELERİNDEN BİR ŞEY DİLEMEZ, ONLARA YÜZ TUTMAZ VE ALDIRIŞ BİLE ETMEZ; BUNUN NİŞANESİ DE, ŞU GURUR, ŞU ALDANMA YURDU OLAN DÜNYADAN ÇEKİNMEKTİR; KİM BU FÂNİ KAYNAKLARA DAYANIR, GÜVENİRSE, EBEDÎ KAYNAĞI ADAMAKILLI ARAYAMAZ; CANINDA BİR İŞ GEREK, YOKSA BU İĞRETİ ŞEYLERDEN BİR KAPI AÇILMAZ; EVİN İÇİNDEKİ BİR TEK ÇEŞME, DIŞARDAN GELEN IRMAKTAN YEĞDİR"

بیان استمداد عارف از سرچشمه‌ی حیات ابدی و مستغنی شدن او از استمداد و اجتذاب از چشمه‌های آبهای بی‌وفا که علامه ذلك التجافی عن دار الغرور که آدمی چون بر مددهای آن چشمه‌ها اعتماد کند در طلب چشمه‌ی باقی دایم سست شود

کز عاریه‌ها ترا دری نگشاید کاری ز درون جان تو می‌باید

به ز آن جویی که آن ز بیرون آید یك چشمه‌ی آب از درون خانه

Ebedî yaşayış kaynağından yardım istemekse, ancak "Şu gurur, şu aldanma yurdu olan dünyadan çekinmektir" kuralı ile gerçekleşir. Şu hikâye, bu düşünceyi ne güzel örnekler. ***"Gönüle nur girse, gönül genişler, açılır"*** buyrulmaktadır. "Bunun alameti, belirtisi nedir ey Resulullah?" diye sorduklarında, ***"Aldatış yurdundan, gurur yurdundan çekinmek, ebedilik yurduna yönelmek, ölüm gelip çatmadan hatırlamaktır."***

فارغت آرد از این کاریزها - حبذا کاریز اصل چیزها

24005- Her şeyin aslı olan ruhani kaynak coşar da, seni şu su yollarına muhtaç etmezse, ne mutlu.

هر چه ز آن صد کم شود کاهد خوشی - تو ز صد ینبوع شربت می‌کشی

24006- Sen, yüzlerce kaynaktan su içmedesin, çeşitli nimetlerden faydalanmadasın. Yiyip içtiğin bu maddi rızıklar azalınca, senin neşen de azalır. Üzülür durursun.

ز استراق چشمه‌ها گردی غنی - چون بجوشد از درون چشمه‌ی سنی

24007- Allah'ın lafzı ile içten bir mana çeşmesi coşup akmaya başlayınca, sen artık başka çeşmeleri, başka kaynakları aramaz olursun.

راتبه‌ی این قره درد دل بود - قرة العینت چو ز آب و گل بود

24008- Gözünün nuru Hakk'ın nuru olmaz da, gözün balçıkta olursa, onun sana vereceği şey gönül derdinden ibarettir.

در زمان امن باشد بر فزون - قلعه را چون آب آید از برون

24009- Kaleye dışarıdan su gelirse, emniyet ve barış zamanında iyidir, güven arttıkça artar ama…

تا که اندر خونشان غرقه کند - چون که دشمن گرد آن حلقه کند

24010- Düşman kaleyi sarıp kaledekileri kana boğarsa…

تا نباشد قلعه را ز آنها پناه - آب بیرون را ببرند آن سپاه

24011- Kaleyi saran düşman askeri, kaledekilerin suya güvenleri kalmasın diye, dışardan akıp gelen suyu da keser.

به ز صد جیحون شیرین از برون - آن زمان یك چاه شوری از درون

24012- İşte o zaman, içerideki bir acı su kuyusu, dışarıda akan yüzlerce tatlı su ırmağından daha iyidir.

همچو دی آید به قطع شاخ و برگ - قاطع الاسباب و لشکرهای مرگ

24013- Sebepleri kesen ecel ile ölüm ordusu gelir çatar. ömür bahçesinin kış mevsiminde, dalları keser, yaprakları döker.

Bilindiği gibi ecel gelip çatınca, hiçbir doktor, hiçbir ilaç işe yaramaz. Ölümü önleyen bütün tedbirler, bütün sebepler ortadan kalkar. Ölüm ordusu, öldürücü, korkunç hastalıkları temsil etmektedir.

جز مگر در جان بهار روی یار - در جهان نبود مددشان از بهار

24014- O zaman kesilen dallara, dökülen yapraklara, bahar da yardım edemez. Ancak gönüldeki sevgilinin bahara benzeyen yüzü yardım eder.

کاو کشد پا را سپس یوم العبور - ز آن لقب شد خاك را دار الغرور

24015- Can verme gününde, vefasız dünya insandan ayağını çekiverir. Bu sebeptendir ki, toprağa "Aldanma yurdu" adı verilmiştir.

که بچینم درد تو چیزی نچید - پیش از آن بر راست و بر چپ می‌دوید

24016- Elinde olan maddi imkânlar seni hayata bağlardı da, "Senin yerine ben dertlenirim" derler, sağa sola koşarlardı. Şimdi sen can vermek üzereyken, onlar nereye gitti? Onlar seninle dertlendi mi? Ne gezer?

دور از تو رنج و ده که در میان - او بگفتی مر ترا وقت غمان

24017- Dertlere düştüğün, gamlandığın zamanlarda, "Gam, zahmet, senden uzak olsun, gamla aranda on dağ bulunsun" derdi.

خود نمی‌گوید ترا من دیده‌ام - چون سپاه رنج آمد بست دم

24018- Zahmet ordusu, gam, elem akisleri gelip çatınca, vefasız dostun ağzını kapattı. Nefes bile almıyor, seni tanımazlıktan geliyor, sana "Seni bir yerde görmüştüm" bile demiyor.

که ترا در رزم آرد با حیل - حق پی شیطان بدین سان زد مثل

24019- Cenab-ı Hakk, şeytan hakkında şöyle bir misal verir: "Şeytan, seni hile ile savaşa sokar."

در خطرها پیش تو من می‌دوم - که ترا یاری دهم من با توام

24020- Ben, seninle beraber, sana yardım ederim; tehlikeli vakitlerde, senin önünde ben koşar, senin uğrunda ölümü göze alırım.

مخلص تو باشم اندر وقت تنگ - اسپرت باشم گه تیر خدنگ

24021- Sana ok attıkları zaman, ben siper olurum. Dar vakitte sıkıntıya düştüğün zamanlarda, seni darlıktan ben kurtarırım.

رستمی شیری هلا مردانه باش - جان فدای تو کنم در انتعاش

24022- "Düşüp de kalkmak istediğin zamanlarda, sana yardım için canımı feda ederim. Sen bir Rüstem'sin, bir arslansın. Haydi, yiğitçe savaş" der.

آن جوال خدعه و مکر و دها - سوی کفرش آورد زین عشوه‌ها

24023- Bu sözleri söyleyerek, o hile, desise ve yalan çuvalı, insanı kendine çeker, imansızlığa götürür.

او بقاها قاه خنده لب گشاد - چون قدم بنهاد در خندق فتاد

24024- İnsan, şaşırarak ayağını atıp da, imansızlık hendeğine düşünce, ağzını açar, kahkahalarla gülmeye başlar.

گویدش رو رو که بیزارم ز تو - هی بیا من طمعها دارم ز تو

24025- İnsan, "Hey! Gel, ben sana güveniyorum, ümidim sensin" deyince, o "Git, git… Ben senden bizar kalmışım, bıkmışım" der.

من همی‌ترسم دو دست از من بدار - تو نترسیدی ز عدل کردگار

24026- Sen, Cenab-ı Hakk'ın adaletinden korkmadın ama ben korkarım, iki elinle bana sarılma, benden ellerini çek.

تو بدین تزویرها هم کی رهی - گفت حق خود او جدا شد از بهی

24027- Cenab-ı Hakk da, şeytana der ki: "İnsan, senin hilelerinle doğruluktan, iyilikten ayrılmıştır. Fakat sen bu kötülüklerle, bu düzenlerle nasıl kurtulacaksın?"

رو سیاهند و حریف سنگسار - فاعل و مفعول در روز شمار

24028- Kıyamet gününde azdıranın da yüzü karadır, azanın da. Azdıran da taşlanır, azan da.

در چه بعدند و در بئس المهاد - ره زده و ره زن یقین در حکم وداد

24029- Yolu kesilmiş kişi de, yol kesen de, hüküm ve adalet bakımından Hakk'tan uzak düşmüşler, çok kötü bir azap yurduna, çok kötü bir yayılacak yer olan uzaklık kuyusuna atılmışlardır.

از خلاص و فوز می‌باید شکیفت - گول را و غول را کاو را فریفت

24030- Yolunu azıtan aptal da, kurtuluştan ve murada erişten ümidini kes-medi, aldatan ve yolu azdıran da.

غافلند اینجا و آن جا آفلند - هم خر و خر گیر اینجا در گلند

24031- Burada, eşek de balçığa saplanmıştır, eşekçi de. Bu dünyada da onlar gaflettedirler, öteki dünyada da kederlere batmışlardır; manevi karanlıklar içinde hayıflanır dururlar.

در بهار فضل آیند از خزان - جز کسانی را که وا گردند از ان

24032- Ancak tövbe edenler, kötülükten vazgeçenler kurtulurlar. Onlar, güz mevsiminden çıkar; Hakk'ın lütuf ve ihsan baharına gelirler.

امر او گیرند و او نعم الامیر - توبه آرند و خدا توبه پذیر

24033- Tövbe ederler, Cenab-ı Hakk da tövbeleri kabul eder. Hakk'ın emrine uyarlar, buyruğunu tutarlar. Allah, ne de güzel emir sahibidir.

عرش لرزد از انین المذنبین - چون بر آرند از پشیمانی حنین

24034- İşledikleri günahlardan pişman olup da, inlemeye, sızlanmaya başlayınca, suçluların iniltisinden arş titrer.

دستشان گیرد به بالا می‌کشد - آن چنان لرزد که مادر بر ولد

24035- Hem de, annenin çocuğunun üstüne titremesi gibi titrer, onları ellerinden tutar, yukarılara doğru, göklere doğru çeker.

نك رياض فضل و نك رب غفور - كاى خداتان واخريده از غرور

24036- Çeker de, onlara der ki: "Allah, sizi aldanmaktan korudu. İşte lütuf ve ihsan bahçeleri şurada! İşte gafur ve rahim olan, bütün günahları örten Rabbinizin huzuru burada!"

از هواى حق بود نه از ناودان - بعد ازينتان برگ و رزق جاودان

24037- Bundan böyle, size ebedî ve bitmez tükenmez rızıkla azık, Allah havasından gelir. Damdan, oluktan değil.

تشنه چون ماهى بترك مشك كرد - چون كه دريا بر وسايط رشك كرد

24038- Çünkü deniz gayrete geldi de, bütün vasıtaları kaldırdı attı. Susuz da, balık gibi eldeki su kabını terk etti.

Deniz, varlıklar denizi, Hakk'ın lütuf ve ihsanı, coştu da sebepleri ve vasıtaları kaldırdı attı. Kendisi lütfa, ihsana başladı. Balık, ruhu temsil etmektedir. Metinde geçen meşk, su tulumu, su kabı, maddi bedenimizin sembolüdür. Bu benzetişlerin sonunda, şöyle bir anlayışa varılır: Hakk'ın lütfu ve ihsanı bir deniz gibi coşup sebepleri, vasıtaları kaldırıp atınca, ruh da, maddi varlığından, beden hapishanesinden kurtuldu. Hakk'ın lütuflarına kavuştu. Böylece mana denizine susuz olan ruh, kendini maddeden sıyırdı, aslına döndü.

Hz. Mevlâna, bir beyitlerinde şöyle buyurmuştur:

"Bırak denizden ayrılmış, kurak yere düşmüş bir balığın kulağına dalga sesleri gelirse, balık nasıl olur da hemen sıçrayıp asıl yurdu olan denize atılmaz."

"ŞEHZADELERİN BABALARI İLE VEDALAŞTIKTAN SONRA, BABALARININ İDARESİ ALTINDA OLAN YURTLARINI DOLAŞMAYA ÇIKMALARI; PADİŞAHIN, ONLARA AYRILIRKEN YİNE AYNI VASİYETTE BULUNMASI"

روان شدن شه زادگان در ممالك پدر بعد از وداع كردن ايشان شاه را و اعادت كردن شاه وقت وداع وصيت را

سوى املاك پدر رسم سفر - عزم ره كردند آن هر سه پسر

24039- Her üç çocuk da, babalarının idaresi altındaki yurtlarını görmek, şehirlerini gezmek için yolculuğa hazırlandılar.

از پى تدبير ديوان و معاش - در طواف شهرها و قلعه‌هاش

24040- İyi idare edilip edilmediğini görmek, geçim işlerini, ekonomik durumu düzene koymak için, memleketin şehirlerini, kalelerini gezeceklerdi.

پس بديشان گفت آن شاه مطاع - دستبوس شاه كردند و وداع

24041- Padişahın elini öptüler, "Allah'a ısmarladık" dediler. Emrine uyulur, itaat edilir kıymetli bir hükümdar olan babaları, onlara dedi ki…"

فى امان اللّه دست افشان رويد - هر كجاتان دل كشد عازم شويد

24042- Gönlünüz nereyi görmek isterse, oraya gidin. Allah'ın emanında olarak, ona güvenerek, korkmadan, neşe ile ellerinizi kollarınızı sallaya sallaya dolaşın.

تنگ آرد بر كله داران قبا - غير آن يك قلعه نامش هش ربا

24043- Yalnız Huşrüba, "Akılkapan" adlı kaleye girmeyin. Çünkü o kale, keder kalesidir, bela kalesidir. O kale, tehlikelerle doludur.

دور باشید و بترسید از خطر - اللّه اللّه ز آن دژ ذات الصور

24044- Allah hakkı için, Allah hakkı için, o Zatüssuvar kalesinden uzak durun, tehlikeden korkun.

جمله تمثال و نگار و صورت است - رو و پشت برجهاش و سقف و پست

24045- O kalenin yüzü, arkası, burçları, tavanı, döşemesi hep güzel resimlerle süslenmiştir.

تا کند یوسف به ناکامش نظر - همچو آن حجره‌ی زلیخا پر صور

24046- Zeliha'nın odası da resimlerle doluydu. Yusuf'un seyretmesi için, odasını resimlerle süslemişti.

خانه را پر نقش خود کرد از مکید - چون که یوسف سوی او می‌ننگرید

24047- Çünkü Yusuf onun bulunduğu yere bakmadığından, Zeliha da hileye başvurmuş, odayı kendi resimleriyle doldurmuştu.

روی او را بیند او بی‌اختیار - تا به هر سو که نگرد آن خوش عذار

24048- Böylece de, o güzel yüzlünün, nereye bakarsa elinde olmadan kendini görmesini sağlamıştı.

شش جهت را مظهر آیات کرد - بهر دیده روشنان یزدان فرد

24049- Cenab-ı Hakk da, gözleri marifet nuru ile aydın olanlara, bu dünya evinin altı yönünü kendi ayetlerinin mazharı kıldı da, onlar, nereye bakarlarsa Hakk'ı görürler.

از ریاض حسن ربانی چرند - تا به هر حیوان و نامی که نگرند

24050- Gözleri aydın olanların, hangi hayvana, hangi bitkiye bakarlarsa baksınlar, Rabbin güzelliğinin bahçelerinden manevi gıdalar almalarını diledi.

حیث ولیتم فثم وجهه - بهر این فرمود با آن اسپه او

24051- Bundan dolayı da, Hakk âşıklarına "Nereye dönerseniz dönün, orada onun yüzü, onun sıfatı vardır" dedi.

Bu beyitte, Bakara Suresi'nin 115. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Doğu ve batı, her yer Cenab-ı Hakk'ındır. Hangi tarafa dönerseniz dönün, Allah'a dönmüş olursunuz. Şüphesiz ki, Allah'ın mağfireti geniştir; o, her şeyi bilicidir."***

"Cihan, bizim gerçek sevgilimizin güzelliğinin aynasıdır. Her zerre, onun güzelliğine şehadet etmektedir."

در درون آب حق را ناظرید - از قدح گر در عطش آبی خورید

24052- Susar da, bir bardaktan su içerseniz, suyun içinde de Hakk'ı görürsünüz.

صورت خود بیند ای صاحب بصر - آنکه عاشق نیست او در آب در

24053- Fakat Hakk âşığı olmayan kişi, suyun içinde kendisini, kendi suretini görür.

پس در آب اکنون که را بنید بگو - صورت عاشق چو فانی شد در او

24054- Aşkın varlığı Hakk'ta fâni olursa, acaba âşık, suda kimi görür?

همچو مه در آب از صنع غیور - حسن حق بیند اندر روی حور

24055- Ay, nasıl suya akseder, suda görünürse, âşıklar da, güzellerin yüzlerinde Hakk'ın güzelliğini görürler.

غیرتش بر دیو و بر استور نیست - غیرتش بر عاشقی و صادقی است

24056- Hakk'ın kendi güzelliğini kıskanması, kendisinden başkasını göstermemesi, âşıklara, kendini candan seven sadıklara karşıdır. Yoksa onun kıskançlığı, insan şeklindeki şeytanlara, hayvanlara karşı değildir.

Bir Hakk âşığı, bu dünyada gördüğü huri gibi güzellerin yüzünde güzeller güzeli Allah'ın güzelliğinden başka bir şey göremez. Eğer aksini görürse, yani Hakk'ın güzelliğini görmez de, nefsani duygulara kapılır da, güzelleri başka bir gözle seyrederse, o âşık, Hakk'ın gözünden düşer. Çünkü Hakk, âşığının kendi güzelliğinden başka maddi bir güzellik görmesine tahammül edemez. Fakat insan şeklindeki şeytanların ve hayvan tabiatında olanların, şehvet gözü ile bakıp maddi ve cismani güzelliği seyredip de Hakk'ın güzelliğini görmemelerine ehemmiyet vermez. Çünkü Hakk'ın kıskançlığı, bu aşağı duygulu varlıklara karşı değildir. Hakk âşıklarına karşıdır.

Hz. Mevlâna'nın şu rubaisi, izahata çalıştığımız duygulara tercüman olmaktadır:

"Sevgili ile bir gül bahçesinden geçiyordum. Dalgınlıkla gözüm bir güle ilişti. Sevgili bana dedi ki: Yazıklar olsun sana! Benim yanağımı bırakıyor da, sen güle bakıyorsun."

جبرئیلی گشت و آن دیوی بمرد - دیو اگر عاشق شود هم گوی برد

24057- Eğer şeytan da Hakk âşığı olursa, zafere kavuşur, şeytanlığı ölür, Cebrail kesilir.

که یزیدی شد ز فضلش بایزید - اسلم الشیطان آن جا شد پدید

24058- Burada şeytan Müslüman oldu, sırrı ortaya çıktı. Bir Yezit, onun ihsanıyla Bayezit oldu.

Burada, ***"Her insanın bir şeytanı vardır. Allah, bana yardım etti de, benim şeytanım Müslüman oldu"*** hadisine lafzen iktibas vardır.

هین نگه دارید ز آن قلعه وجوه - این سخن پایان ندارد این گروه

24059- Ey dostlar! Bu sözün sonu yoktur. Aklınızı başınıza alın da, o kaleye yanaşmayın, o kaledeki resimlere bakmayın.

که فتید اندر شقاوت تا ابد - هین مبادا که هوستان ره زند

24060- Kendinize gelin de, isteklerinizi, heveslerinizi yolunuzu kesmesin. Sonra kötülüğe düşer, ebedî olarak kurtulamazsınız.

بشنوید از من حدیث بی‌غرض - از خطر پرهیز آمد مفترض

24061- Tehlikeden sakınmak farzdır. Benim bu garazsız sözümü dinleyin.

از کمین‌گاه بلا پرهیز به - در فرج جویی خرد سر تیز به

24062- Kurtuluş yolunu aramada, zekâ işe yarar. Bela tuzağından uzak durmak, sakınmak gerekir.

ور نمی‌فرمود ز آن قلعه حذر - گر نمی‌گفت این سخن را آن پدر

24063- Babaları, onlara bu sözleri söylemeseydi, o kaleden sakınmalarını

emretmeseydi…

خود نمی‌افتاد آن سو میلشان - خود بدان قلعه نمی‌شد خیلشان

24064- O kale, hayallerine bile gelmeyecekti. Gönülleri o tarafa meyletmeyecekti.

از قلاع و از مناهج دور بود - کان نبد معروف بس مهجور بود

24065- Çünkü o kale, tanınmış bir kale değildi, ücra bir yerdeydi. Kalelerden de, yollardan da uzaktaydı.

در هوس افتاد و در کوی خیال - چون بکرد آن منع دلشان ز آن مقال

24066- Babalarının "Sakın o kaleye gitmeyin!" sözleri, onları gitmek ve görmek hevesine düşürdü, o hayale sürükledi.

که بباید سر آن را باز جست - رغبتی زین منع در دلشان برست

24067- Bu menediliş, onlarda kaleyi görme hevesini arttırdı. "Oranın sırrını aramak, bilmek gerek" diye düşündüler.

چون که الانسان حریص ما منع - کیست کز ممنوع گردد ممتنع

24068- Menedilen şeyi yapmayan kimdir? Çünkü insan, menedildiği şeye haristir, onun üstüne düşer.

نهی بر اهل هوا تحریض شد - نهی بر اهل تقی تبغیض شد

24069- Bir şeyi yapma emri, Allah'tan korkanları, çekinenleri o şeyin üstüne düşürmez. Ancak kendi heva ve hevesine uyanları, zevklerine düşkün olanları düşürür.

هم از این یهدی به قلبا خبیر - پس از این یغوی به قوما کثیر

24070- İşte bu yapma emrinden birçok kişi azmada, yollarını şaşırmada. Birçok kalbi uyanık kişi de, doğru yolu bulmada, hidayete ermededir.

بل رمد ز آن نی حمامات هوا - کی رمد از نی حمام آشنا

24071- Alışkan güvercin, kuş avcılarının kuşları ürkütmek için çaldıkları kamış düdükten hiç kaçar mı, hiç ürker havalanır mı? O kamış düdükten, ancak yabancı güvercinler ürker, kaçar.

Hakk'ı seven kişi, onun nehyettiği emirden, yapma dediği şeyden ürkmez. Çünkü o, zaten sevdiği Allah'ının emrine uymaktadır. Fakat heva ve hevesine uyan kişi, o emirden ürker, kaçar, havalanır. Sonunda, nefsinin arzularının avı olur.

بر سمعنا و اطعناها تنیم - پس بگفتندش که خدمتها کنیم

24072- Şehzadeler de "Hizmetlerde bulunuruz, emrettiğin gibi hareket ederiz, baş üstüne…"

کفر باشد غفلت از احسان تو - رو نگردانیم از فرمان تو

24073- "Buyruğundan dışarı çıkmayız. Senin lütuf ve ihsanından gaflet etmek, küfürdür" dediler.

ز اعتماد خود بد از ایشان جدا - لیك استثنا و تسبیح خدا

24074- Fakat, kendilerine çok güvendikleri için, "İnşallah" demeyi unuttular. Cenab-ı Hakk'ı tespih etmediler.

گفته شد در ابتدای مثنوی - ذکر استثنا و حزم ملتوی

24075- İnşallah demek, bu sözde gizli olan ihtiyata, tedbire sarılmak demektir. Mesnevî'nin başlangıcında söylenmişti.

İnşallah, yani "Allah izin verirse" demek, her Müslüman için bir emir olarak şu mealdeki ayetle bildirilmiştir: ***"Ve hiçbir şey hakkında, bunu mutlaka yarın yapacağım, deme. Ancak, Allah dilerse yaparım, de."*** (Kehf Suresi, ayet 23) Bu husus, Mesnevî'nin 1. cildinin 48. beytinde de geçmişti.

صد جهت را قصد جز محراب نیست - صد کتاب ار هست جز یك باب نیست

24076- Bu zaten kitap olsa, hepsi de bir babtan, bir konudan başka bir şey değil. Yüz tarafta da, bir tek mihraba dönülür.

Yüzlerce dini kitap yazılsa, bunların hepsi bir yere toplansa, bütün bu kitapların ihtiva ettiği hususlar bir konuda toplanır. O da, Allah'a itaat etmek, her şeyi ondan bilmektir.

این هزاران سنبل از یك دانه است - این طرق را مخلصش یك خانه است

24077- Bu yolların hepsi bir eve çıkar, bir gayeye varır. Bu binlerce başak, bir tek tohumdan meydana gelmiştir.

جمله یك چیز است اندر اعتبار - گونه گونه خوردنیها صد هزار

24078- Yüz binlerce, çeşit çeşit yiyecek şeyin hepsinin de doyurma bakımından işi birdir.

سرد شد اندر دلت پنجه طعام - از یکی چون سیر گشتی تو تمام

24079- Bu çeşit çeşit yiyecekten herhangi birisini yedin, iyice doydun mu, sanki elli yemekten yemiş gibi olursun. Elli yemekten de gönlün soğur, iştihan kalmaz.

که یکی را صد هزاران دیده‌ای - در مجاعت پس تو احول دیده‌ای

24080- Sen açken şaşıydın, gözün de açtı. Yüz binlerce yemekle doyacağını sanıyordun. Âdeta bir yemeği, yüz binlerce yemek olarak görmüştün.

و ز طبیبان و قصور فهم نیز - گفته بودیم از سقام آن کنیز

24081- Mesnevî'nin 1. cildinde hikâyesi geçen cariyenin hastalığını, hekimlerin anlayışta ve teşhiste hataya düştüklerini söylemiştik.

غافل و بی‌بهره بودند از سوار - کان طبیبان همچو اسب بی‌عذار

24082- O hekimler, yularsız atlara benziyorlardı. Üstündeki biniciden haberleri bile yoktu.

سمشان مروح از تحویل گام - کامشان پر زخم از قرع لگام

24083- Ağızları, gemden yara bere içindeydi. Tırnakları, yol yürümekten çatlamış, kırılmış, yaralanmıştı.

رایض چستی است استادی نما - ناشده واقف که نك بر پشت ما

24084- Haberleri olmadığı için "Üstümüzde ustalıklar, hünerler gösteren çevik bir binici var" demiyorlardı.

جز ز تصریف سوار دوست کام - نیست سر گردانی ما زین لگام

24085- Perişanlığımız, ağzımızın ve damağımızın yara olması şu gemden değil, ancak gemi tutan, kısan, bizi sürüp götüren sevgili binicidendir.

گل نموده آن و آن خاری بده - ما پی گل سوی بستانها شده

24086- Gül devşirmek için bahçelere gittik ama bize gül görünen, meğer dikenmiş.

بر گلوی ما که می‌کوبد لگد - هیچشان این نی که گویند از خرد

24087- Onların hiçbiri, akıl edip de "Boynumuzu kim tekmeliyor?" demedi.

گشته‌اند از مکر یزدان محتجب - آن طبیبان آن چنان بنده‌ی سبب

24088- Gerçeği göremeyen hekimler, sebebe o kadar kul olmuşlar, Cenab-ı Hakk'ın düzenini, tertibini anlayamamışlar, perde ardında kalmışlardır ki…

باز یابی در مقام گاو خر - گر ببندی در صطبلی گاو نر

24089- Bir ahıra öküz bağlasan, öküzün yerinde de eşeği bağlı bulsan…

که نجویی تا کی است آن خفیه کار - از خری باشد تغافل خفته‌وار

24090- Uykuya dalmış gibi bilmezlikten gelmek, eşekliktir. Çünkü "Bu işi gizlice kim yaptı?" diye hiç aramıyorsun, düşünmüyorsun bile.

نیست پیدا او مگر افلاکی است - خود نگفته کاین مبدل تا کی است

24091- "Öküzün yerine eşeği bağlayan kim? Bu işi yapan ortada yok, meydanda değil. Yoksa gökten biri mi indi de yaptı?" demiyorsun.

سوی چپ رفته است تیرت دیده‌ای - تیر سوی راست پرانیده‌ای

24092- Sen, oku dosdoğru sağ tarafa attın, fakat okunun sağa değil, sola doğru gittiğini gördün.

خویش را تو صید خوکی ساختی - سوی آهویی به صیدی تاختی

24093- Bir ceylanı avlamak için atını koşturdun, fakat sen, bir domuza av oldun. Doğru yolda, Hakk yolunda yürümek isterken, nefse esir oldun.

نارسیده سود افتاده به حبس - در پی سودی دویده بهر کبس

24094- Bir kâr elde etmek için alışverişe atıldın, kazanç peşinde koştun. Kâr etmek şöyle dursun, sen hürriyetini de kaybettin, hapse düştün.

خویش را دیده فتاده اندر آن - چاهها کنده برای دیگران

24095- Başkalarına kuyu kazdın, kazdığın kuyuya sen kendin düştün.

Burada, şu hadise işaret vardır: ***"Bir kimse, kardeşi için kuyu kazarsa, oraya kendisi düşer."***

پس چرا بد ظن نگردی در سبب - در سبب چون بی‌مرادت کرد رب

24096- Sebepler peşinde koştun ama Allah, seni muradına erdirmedi. Şu hâlde, neden sebepler hakkında kötü bir zanna kapılmadın?

دیگری ز آن مسکبه عریان شده - بس کسی از مکسبی خاقان شده

24097- Demek ki biri, bir kazanç yüzünden hakan olmuş, her türlü maddi imkânlara kavuşmuş. Diğeri, aynı kazanç peşinde koşarken her şeyi kaybetmiş,

çırılçıplak kalmış.

بس کس از عقد زنان مدیون شده - بس کس از عقد زنان قارون شده

24098- Biri bir kadınla evlenmiş, Karun gibi zengin olmuş. Biri de, kadın alma yüzünden borçlara girmiş.

تکیه بر وی کم کنی بهتر بود - پس سبب گردان چو دم خر بود

24099- Demek ki sebep, eşeğin kuyruğu gibi oynar, döner durur. Sebebe pek dayanmasan daha iyi edersin.

که بس آفتهاست پنهانش به زیر - ور سبب گیری نگیری هم دلیر

24100- Bir sebebe el atsan bile, ona pek güvenmemelisin. Çünkü altında nice afetler gizlidir.

Bu afetlerin en büyüğü, şüphesiz ki, sebepleri yaratandan gafil olmak ve sebebi fail-i muhtar sanmak, Müessir-i Hakiki'yi düşünmemektir. Hazreti Pir, bir şiirinde:

"Sebepleri yaratanı, sebeplerin müsebbibini bulurum ümidiyle, sebepler kervanının yolunu kestim."

ز انکه خر را بز نماید این قدر - سر استثناست این حزم و حذر

24101- İşte bu tedbir, bu ihtiyat, bu çekinme, "Allah izin verirse" demenin sırrıdır. Çünkü bu kaza ve kader, insana eşeği keçi gösterir.

Kehf Suresi'nin 23. ve 24. ayetlerinde, "Allah izin verirse" denmesi emredilmektedir: ***"Hiçbir şey için 'Bunu yarın yapacağım' deme. Ancak, 'Allah dilerse yapacağım' de.***

El-Hikem-ül Ataiyye sahibi İbni Ataullah Hazretleri, gafil ile akilin arasındaki görüş farklarını şöyle ifade buyurmaktadır: Gafil bir kimse, sabahlayınca "Bugün ne yapacağım?" diye düşünür. Akıllı bir zat ise, "Allah Teala bana ne yapacaktır?" diye düşünür.

ز احولی اندر دو چشمش خر بز است - آن که چشمش بست گر چه گر بز است

24102- İnsan, maddeten güçlü kuvvetli de olsa, kaza ve kader onun gözünü bağlayınca şaşı olur da, eşek, gözüne keçi görünür.

که بگرداند دل و افکار را - چون مقلب حق بود ابصار را

24103- Bir şeyi insana olduğundan başka gösteren Hakk olunca, gönülleri ve düşünceleri değiştiren kimdir?

دام را تو دانه‌ای بینی ظریف - چاه را تو خانه‌ای بینی لطیف

24104- Gaflete düşer de, kapıyı latif bir ev gibi görürsün. Tuzağı da, güzel bir yem sanırsın.

می‌نماید که حقیقتها کجاست - این تسفسط نیست تقلیب خداست

24105- Bu şüphecilik değildir, bu Hakk'ın değiştirmesidir. Böylece Cenab-ı Hakk, hakikatlerin nerede olduğunu gösterir.

جملگی او بر خیالی می‌تند - آن که انکار حقایق می‌کند

24106- Hakikatleri inkâr eden kişi, tamamıyla bir hayale kapılmıştır, hayal peşinde koşmaktadır.

هم خیالی باشدت چشمی بمال - او نمی‌گوید که حسبان خیال

24107- Fakat o, demez ki "Her şeyi hayal sanan da bir hayal olabilir mi?"

Gözünü ovuştur da öyle bak.

İnadiye ve Hisbaniye diye de adlandırılan şüphecilere göre: Dünyada gördüğümüz şeyler, aslında mevcut değildir. Bize bir hayal olarak görünmektedir. Hakikatte bütün varlıklar, çöllerde su gibi görünen seraba benzemektedir. Her şey, sadece bir hayalden ibarettir.

"ŞEHZADELERİN, İNSAN NEDEN MENEDİLİRSE, ONA HARİSTİR, HÜKMÜNE UYUP -BİZ KENDİ KULLUĞUMUZU GÖSTERDİK AMA SENİN KÖTÜ HUYUN KUL ALMAYI BİLMİYOR Kİ- O GİTMEYİN DENİLEN KALEYE GİTMELERİ; BABALARININ BÜTÜN VASİYETLERİNİ, BÜTÜN ÖĞÜTLERİNİ AYAKLARININ ALTINA ALMALARI; NİHAYET BELA KUYUSUNA DÜŞMELERİ; NEFS-İ LEVVAMENİN, ONLARA, SİZE BİR KORKUTUCU GELMEDİ Mİ, SÖZÜNE KARŞILIK, AĞLAYA AĞLAYA VE PİŞMANLIKLA, GELDİ, DUYSAYDIK, DİNLESEYDİK YAHUT AKLIMIZ OLSAYDI CEHENNEMLİKLER ARASINA GİRMEZDİK, DİYE CEVAP VERMELERİ"

،رفتن پسران سلطان به حکم آن که الانسان حریص علی ما منع
خوب بد تو بنده ندانست خریدن ما بندگی خویش نمودیم و لیکن
به سوی آن قلعه‌ی ممنوع عنه، آن همه وصیتها و اندرزهای پدر را زیر پا نهادند تا در
چاه بلا افتاند و می‌گفتند ایشان را نفوس لوامه أَ لَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌایشان می‌گفتند گریان و
پشیمان لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ ما كُنَّا فِي أَصْحابِ السَّعِيرِ

Yukarıda geçen ***"İnsan, menedildiği şeyin üstüne düşer"*** cümlesinin bir hadis-i şerif olduğu, yukarıda numaralı beytin izahında geçmişti. Yine konuyla ilgili "Biz, kendi kulluğumuzu gösterdik ama senin kötü huyun, kul satın almasını bilmiyor" beyti, Hakim Senai'nin, "Sevgili! Şimdilik dudaklarında kul satın almayı öğren. Daha evvel saçlarınla perde yırtmayı düşünmüştür" beyti ile başlayan bir gazelinden alınmıştır. Yine konuyla alakalı şu güzel beyti almadan geçemedim:

"Sevgilim! Senin aşkının gamı bir dağdır. Benim zavallı tenim ise, bir kıl gibidir. Bir kılın bir dağ çekip götürdüğü, ona tahammül ettiği nerede görülmüştür?"

Hz. Mevlâna'nın sevdiği bu güzel şiirden bir iki beyit daha almadan geçemedim:

"Senin aşkının tuzağına düşmüş zavallının feryadına yetiş. Acaba sen, senden yardım isteyenlerin feryadına koşmak inancından mahrum musun?"

"Şuh ve güzel gözlerinize kaçamak olarak, kimseye sezdirmeden bakabilmek için köyünüze kadar gelişimizi hatırlıyor musun sevgilim?"

"Sevgilim! Senin yanından esip gelen, bize senden haberler, kokular getiren rüzgâr, ne tatlı, ne hoş bir rüzgârdır."

Yukarıdaki başlıkta, nefs-i levvame tabiri de geçmektedir. Mesnevî'nin çeşitli yerlerinde geçtiği için, burada kısaca şunu arzetmek isterim ki, Kur'an-ı Kerim'de nefs, kişi, zat, öz, can manalarına da gelmektedir. Tabir-terim olarak nefs, insanı günaha, kötülüğe çekip götüren bir duygudur. Bazen nefs sözü ile şeytan da kastedilir. Bazıları, nefsi şeytan saymışlardır. Çünkü Peygamber Efendimizin bir hadislerinde, ***"Şeytan damarlarınızda dolaşmakta, sizi kötülüğe sevketmektedir"*** buyurduğuna göre, şeytan da, nefis de, bir gaye için, yani insanı kötülüğe sevketmek için uğraşıp durmaktadır. Bilindiği gibi nefs, emare, levvame, mülheme, mutmaine, radiye, merziyye, zekiyye diye ayrı ayrı mütalaa edilmektedir. Zekiyyeye safiyye diyenler de vardır.

Nefsi levvame, levmeden, kınayan, insanı ayıplayan nefistir. Nefs-i levvame, nefs-i emmareye nazaran pişmanlık duygusunu uyandırdığı, bizi ayıpladığı, dolayısıyla hatalardan kurtulmamızı istediği için makbul bir duygudur. Nefs-i emmare bizi bütün gücü ile günahlara doğru iterken, nefs-i levvame imdadımıza yetişmekte, bizi uyarmakta, bizi kötü yollardan alıkoymaya çalışmaktadır. Esasen yukarıda adlarını arzettiğim nefsler, birer kabiliyet basamaklarıdır. Nefs-i emmareden nefs-i levvameye, nefs-i levvameden nefs-i mülhemeye, nefs-i mülhemeden nefs-i mutmainneye, nefs-i mutmainneden nefs-i radiyyeye, nefs-i radiyyeden nefs-i merziyyeye, nefs-i merziyyeden nefs-i zekiyyeye geçilerek, insan nefsinin kötülüklerinden kurtulur. Fecr Suresi'nin 27–30. ayetlerinde, bu

son merhaleye, kurtuluşa işaret edilmektedir: ***"Yaptığın işlerle Hakk'ı memnun etmiş ve aldığın nimetlerle Hakk tarafından memnun edilmiş olarak Rabbine dön. İyi kulların arasına gir, cennetime dâhil ol."***

Başlıkta geçen, "Size bir korkutan gelmedi mi?" sözünde, Mülk Suresi'nin 8. ayetinden iktibas vardır: ***"Size bir korkutan gelmedi mi?"***

Yine bu surenin 10. ayetinden iktibas var: ***"Eğer biz, korkutanların sözlerini dinleseydik yahut*** *(aklımız olsaydı da)* ***düşünüp anlasaydık, cehennemlikler arasına girmezdik."***

بر گرفتند از پی آن دژ طریق - این سخن پایان ندارد آن فریق

24108- Bu sözün sonu yoktur… Şehzadeler, kaleye gitmek için yola düştüler.

از طویله‌ی مخلصان بیرون شدند - بر درخت گندم منهی زدند

24109- Hazreti Âdemle Havva validemiz gibi "Meyvesini yemeyin" denen ağaca doğru yürüdüler. İhlas sahibi kişilerin bulunduğu yerden çıktılar, uzaklaştılar da, söz dinlemeyen, nasihat kabul etmeyenler arasına katıldılar.

سوی آن قلعه بر آوردند سر - چون شدند از منع و نهیش گرمتر

24110- Babalarının "Gitmeyin" demesinden, görmek istekleri büsbütün arttı. Oraya doğru yüz tuttular, yöneldiler.

تا به قلعه‌ی صبر سوز هش ربا - بر ستیز قول شاه مجتبی

24111- O kıymetli padişahın sözünün aksine, sabırlarını yakıp yandıran Hüşrüba kalesine yürüdüler.

در شب تاریك بر گشته ز روز - آمدند از رغم عقل پند توز

24112- Onlara öğüt veren, içten sessizce nasihatlerde bulunan akıllarının inadına, aydınlığı, gün ışığını bıraktılar da, hislerinin karanlık gecesine daldılar.

پنج در در بحر و پنجی سوی بر - اندر آن قلعه‌ی خوش ذات الصور

24113- Resimlerle süslü olan o hoş Zatüssuver kalesinin, karaya ve denize açılan beşer kapısı vardı.

پنج از آن چون حس باطن راز جو - پنج از آن چون حس به سوی رنگ و بو

24114- Kalenin beş kapısı, duygularımız gibi dış âleme, maddi âleme, renk ve koku âlemine açılmıştı. Beş kapısı da, iç duygularımız gibi mana âlemine açılmış, gizli şeyleri, ilahî sırları arıyordu.

Kale, insan vücudunun sembolüdür. Beş duygu, beş kapı olarak ifade buyrulmuştur. Dış âleme, maddi âleme açılan beş kapı ile, görme, işitme, koku alma, tat alma, dokunma duyguları hatırlatılmaktadır. Vücudumuzun olduğu gibi, ruhumuzun da müfekkire, muhayyile, gibi duyguları var. Aslında bütün duygular, ister vücudumuza ait, ister ruhumuzun duygularına ait olsun, hepsi Hakk'ın inayeti ve ihsanıdır. Hepsi de ondan gelmektedir.

می‌شدند از سو به سو خوش بی‌قرار - ز آن هزاران صورت و نقش و نگار

24115- Şehzadeler, kaleye girince, orada bulunan binlerce resmi, binlerce süsü, binlerce sureti seyre daldılar. Yer yer dolaştılar, kararsız bir hâle geldiler.

تا نگردی بت تراش و بت پرست - زین قدحهای صور کم باش مست

24116- Duvarlarda gördükleri güzel suretlerin onlara verdiği manevi sarhoşluk,

âdeta onları put yontar ve puta tapar bir hâle sokmuştu.

باده در جام است لیك از جام نیست - از قدحهای صور بگذر مه ایست

24117- Suret kadehlerinden geç, onlara kapılma. Şarap kadehtedir ama kendisi kadeh değildir, kadehten meydana gelmemiştir.

Bu beyitte, Hz. Mevlâna, sureti, güzelliği kadehe benzetmiştir.

İnsan, nasıl bir kadehten şarap içer, sarhoş olursa, güzel bir çehreden de, manevi bir sarhoşluk içine düşer, ifade edilemez bir hoşluk duyar. Bu manevi zevk, kemal sahibi insanlara mahsustur. Kemal sahibi olmayan, maddi güzelliğin dışında ten güzelliğine kalır, hayvani duyguları uyanır. Muvakkat nefsani bir zevkin esiri olur. Ötelere geçemez, ötelerden gelen güzelliği sezemez. Şeyh Sadi Hazretleri, "Şarabın sarhoşluğu, gece yansına kadar sürer. Fakat güzel bir çehrenin verdiği sarhoşluk, kıyamete kadar devam eder" demiştir.

Hz. Mevlâna, bu beyitlerde "Güzel suretlerin verdiği sarhoşluğa kapılma. Şarap kadehtedir ama kendisi kadeh değildir" diyerek, çok ince ve zarif bir duyguyu ifade buyurmaktadır.

Şöyle ki, bizi sarhoş eden kadeh değildir, kadehin içindeki şaraptır. Bir güzel yüzlünün verdiği sarhoşluk da kendisinden, kendi maddi güzelliğinden değildir. Ona o güzelliği veren, güzeller güzelindendir. Bu sebepledir ki, suret güzelliğine kapılıp kalmak, yaratıcıyı unutmak büyük suçtur. Büyük bir günahtır. Aslında fâni olan, geçici olan güzelliğe kapılmak, akıl kârı değildir. Bizi büyüleyen bir güzellik karşısında ***"Şekil verenlerin, suret yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı, dikkatle bak ki ne yücedir"*** (Müminun Suresi, ayet 14) demekten başka çaremiz yoktur.

Dikkat edersen, sezersin ki, bütün güzellikler onundur. Ona racidir. Güzel çehreler de, güzeller güzeli Halik'ı, onun harika sanatını bulmak, ona hayran olmak, Hakk'ın gerçek müminlere bir lütfudur, bir ihsanıdır. Hz. Mevlâna, yine bir Mesnevî beytinde şöyle buyurur:

"Aklın da, fikrin de, ilahî mestliğin de temeli benim. O şekillerde, hayallerde gördüğümüz güzellik, meğer bizim güzelliğimizin aksiymiş"

چون رسد باده نیاید جام کم - سوی باده بخش بگشا پهن فم

24118- Ağzını sana mana şarabını verene aç. Şarap geldikçe, kadeh eksik olmaz. Güzellere karşı duyulan hayranlık, müminlere Hakk'ın bir ihsanı olduğuna göre, arif, o güzellik şarabını, o ruhani şarabı lütfedene yönelir. Her şeyi ondan bekler. Ruh şarabını, can şarabını sunacak canlı kadehleri Hakk yaratıp durmaktadır.

ترك قشر و صورت گندم بگوی - آدما معنی دل بندم بجوی

24119- Ey Âdem! Gönül bağışlayan mana benim. Beni ara, beni bul. Buğdayın kabuğuna, şekline, cinsine bakma, bırak onları.

دان که معزول است گندم ای نبیل - چون که رنگی آرد شد بهر خلیل

24120- Ey akıllı kişi! Kum, Halil'e un olduktan sonra, bil ki buğdayın hiç bir değeri yoktur.

Burada, Hazreti İbrahim'in bir mucizesine işaret edilmektedir. Şöyle ki: Hazreti İbrahim'in ailesini ve yakınlarını beslemek için una ihtiyacı vardı. Fakat bulamıyordu. Hizmetçisi bir torbaya kum doldurdu. Cenab-ı Hakk, o kumu una çevirdi.

همچنانك از آتشی زادهست دود - صورت از بی‌صورت آید در وجود

24121- Duman nasıl ateşten doğmuşsa, suret de, sureti olmayandan varlık sahasına çıkar.

چون پیاپی بینی‌اش آید ملال - کمترین عیب مصور در خصال

24122- Bu suret âleminin en az aybı şudur: Devamlı olarak onu görürsen, sana melal gelir, ondan usanırsın, bıkarsın.

زاده صد گون آلت از بی‌آلتی - حیرت محض آردت بی‌صورتی

24123- Suretsizlik de, sana sadece bir hayranlık verir. Yüzlerce çeşit alet, aletsizlikten doğmuştur.

Suret âlemini devamlı müşahede insana melal verirken, suretsizlik âlemi, hayranlık doğurur. Melal gider, insan manevi bir zevk içine girer.

جان جان سازد مصور آدمی - بی‌ز دستی دستها بافد همی

24124- Cenab-ı Hakk, elsiz olarak nice hünerli eller dokur ve şaşırtıcı eserler meydana getirir. O canların canı, insan suretini yaratır durur.

می‌شود بافیده گوناگون خیال - آن چنانك اندر دل از هجر و وصال

24125- Nitekim vuslattan da, hicrandan da, gönülde çeşit çeşit hayaller dokunur.

هیچ ماند بانگ و نوحه با ضرر - هیچ ماند این موثر با اثر

24126- Fakat bu eseri meydana getiren hiç esere benzer mi? Bağırma da, feryat etme de hiç zarara benzer mi?

دست خایند از ضرر که نیست دست - نوحه را صورت ضرر بی‌صورت است

24127- Ağlayışın, feryat edişin bir sebebi, bir sureti vardır. Zararın ise sureti yoktur. Zarar ederse, insan elini ısırır, hâlbuki zararın eli yoktur.

حیله‌ی تفهیم را جهد المقل - این مثل نالایق است ای مستدل

24128- Ey delil isteyen kişi! Bu misal, uygun bir misal değil. Ama anlayışı kıt olana, ancak bunu bulabildim.

تن بروید با حواس و آلتی - صنع بی‌صورت بکارد صورتی

24129- Suretten münezzeh olan Hakk'ın sanatı, bir suret eker; ten, o suretten duygularla, meleklerle biter belirir.

اندر آرد جسم را در نیك و بد - تا چه صورت باشد آن بر وفق خود

24130- Kendi isteğine, takdirine göre nasıl ektiyse, bedende iyi kötü o biter.

صورت مهلت بود صابر شود - صورت نعمت بود شاکر شود

24131- Hakk'ın ektiği nimet suretiyse, insan şükredici olur. Mühlet suretiyse, sabredici olur.

صورت زخمی بود نالان شود - صورت رحمی بود بالان شود

24132- Merhamet, sureti ektiyse, insan büyür, yükselir. Yaralama suretiyse, ağlar, inler.

صورت تیری بود گیرد سپر - صورت شهری بود گیرد سفر

24133- Şehir suretiyse, köyünde duramaz, yolculuğa çıkar. Ok suretiyse, ona kalkan tutar.

صورت غیبی بود خلوت کند - صورت خوبان بود عشرت کند

24134- Hakk'ın ektiği güzeller suretinden görünürse, zevk eder, neşelenir. Gayb suretinden görünürse, halveti sever, ibadete düşer.

صورت باز و ورى آرد به غصب - صورت محتاجى آرد سوى كسب

24135- İhtiyacı sureti, insanı çalışıp çabalamaya kazanmaya zorlar. Güçlü, kuvvetli oluşu, kişiyi onun bunun malını gasp etmeye, çalıp çırpmaya atar.

داعى فعل از خيال گونه گون - اين ز حد و اندازه‌ها باشد برون

24136- İnsanı uğraşmaya, didinmeye sevk eden, çeşit çeşit, renk renk hayaller hadsiz hesapsızdır.

جمله ظل صورت انديشه‌ها - بى‌نهايت كيشها و پيشه‌ها

24137- Sonsuz gidişler, sonsuz hüner ve sanatlar, hep düşünceler suretinin gölgesidir.

هر يكى را بر زمين بين سايه‌اش - بر لب بام ايستاده قوم خوش

24138- Mutlu insanlar, damın kenarına oturmuşlar, her biri, yere düşen gölgesini seyrediyor.

و آن عمل چون سايه بر اركان پديد - صورت فكر است بر بام مشيد

24139- Sağlam damın üstünde oturanlar, düşüncelerimizin şekilleri, suretleridir. Onların yaptıkları işler de, hareketler de, gölgeler gibi aşağıda görünür.

ليك در تاثير و وصلت دو بهم - فعل بر اركان و فكرت مكتتم

24140- Yapılan işler, hareketler, gölgeler hâlinde yerde görünür. Düşünceyse gizlidir. Ama tesir ve vuslat bakımından aralarında fark yoktur, ikisi de birdir.

Fikirlerin sureti, dam üstünde oturan insanlara benzetilmiş. Yapılan işler de, hareketler de, yere düşen gölgeler gibi mütalaa edilmiştir. Dam üstünde oturan kişi ne yaparsa, aşağıda gölge hâlinde o görünür. Yapılan hareketler, gölgeler hâlinde yere düşüyor, görünüyor. Düşünceler, fikirler, içimizde gizlendikleri için görünmüyor. Fakat aslında fikirlerin suretleri ile hareketlerimiz arasında tesir ve vuslat bakımından fark yoktur. Maddi uzuvlarımızın meydana getirdiği hareketler, fikirlerin suretlerinin gölgeleri olduğundan, gölgelerden fikirlerimizin ne olduğu anlaşılabilir. İşler, hareketler, gölgeler hâlinde yere düşmüş görünüyor. Hâlbuki düşünceler, kafamızda gizlendikleri için görünmüyorlar. Fakat aslında, ikisi de birdir. Çünkü fikirlerimiz müessirdir, tesir edicidir. Yaptığımız hareketler de, o fikirlerin eseridir. Eser, müesserden ayrı değildir, belki manada ikisi de birdir.

فايده‌ى او بى‌خودى و بى‌هشى است - آن صور در بزم كز جام خوشى است

24141- Bir ziyafette bir kadehten içilen içkinin suretlerinin neticesi, insanın kendinden geçmesi, aklının başından gitmesidir.

فايده‌ش بى‌هوشى وقت وقاع - صورت مرد و زن و لعب و جماع

24142- Erkek ile kadının sevişmeleri ve birleşmeleri suretinin kaidesi, birleşme vaktinde duyulan zevk ve kendinden geçiştir.

فايده‌ش آن قوت بى‌صورت است - صورت نان و نمك كان نعمت است

24143- Hakk'ın nimeti olan ekmekle tuzun suretinin faidesi, sureti olmayan, insanda görünmeyen bedenî güç ve kuvvettir.

فایده‌ش بی‌صورتی یعنی ظفر - در مصاف آن صورت تیغ و سپر

24144- Savaşta kılıç ile kalkanın sureti de, suretsiz bir fayda meydana getirir ki, o da zaferdir.

چون به دانش متصل شد گشت طی - مدرسه و تعلیق و صورتهای وی

24145- Ders okunan yer ve orada öğrenilen çeşitli dersler ve öğrenmek için kullanılan çeşitli vasıtaların suretleri, bilgide birleşir. Böylece öğrenmek için kullanılan çeşitli usuller, vasıtalar ortadan kalkar.

پس چرا در نفی صاحب نعمتند - این صور چون بنده‌ی بی‌صورتند

24146- Bütün bu görünen suretler, bütün bu varlıklar, suretsiz olan ve kendini gizleyen üstün bir varlığın kuluyken, neden nimet sahibini inkâr ediyorsun?

چیست پس بر موجد خویشش جحود - این صور دارد ز بی‌صورت وجود

24147- Bütün bu varlıklar, bütün bu suretler, suretsiz olan bir yaratıcı tarafından yaratılırlarken, neden kendilerini yaratana karşı nankörlük ediyorlar, onu inkâra kalkıyorlar?

نیست غیر عکس خود این کار او - خود از او یابد ظهور انکار او

24148- İşin şaşılacak tarafı şu ki, onu inkâr eden de, yine ondan meydana geliyor; bu iş de, onun aksinden başka bir şey değil.

سایه‌ی اندیشه‌ی معمار دان - صورت دیوار و سقف هر مکان

24149- Bir yapının duvarlarını, tavanlarının suretlerini ve her yanını, onu yapan mimarın düşüncesinin gölgesi olarak bil.

نیست سنگ و چوب و خشتی آشکار - گر چه خود اندر محل افتکار

24150- Mimar, binayı yapmayı tasarladığı zaman, taş, tahta, kerpiç, meydanda yoktu. Ama bu hep böyledir.

صورت اندر دست او چون آلت است - فاعل مطلق یقین بی‌صورت است

24151- Fail-i Mutlak olan, dilediği gibi eser yaratan Hakk, suretsizdir. Suret, onun kudretli elindeki bir alete benzer.

مر صور را رو نماید از کرم - گه گه آن بی‌صورت از کتم عدم

24152- Zaman zaman o suretten münezzeh olan yüce varlık, yokluk gizliliğinden kerem eder de, suretlere yüz gösterir.

از کمال و از جمال و قدرتی - تا مدد گیرد از او هر صورتی

24153- Böylece de o, her suretin kemal, güzellik, kudret, kuvvet bakımından ondan yardım elde etmesini sağlar.

"Cenab-ı Hakk'ın kerem edip de yokluk gizliliğinden suretlere yüz göstermesi" demek, ilahî sıfatların meclisidir. Nitekim ondan sonraki beyitte bu husus açıklanıyor, şöyle ki: Şekil ve suretten münezzeh ve mukaddes olan gerçek yaratıcı, yokluğun gizliliğinden kendi sıfatlarını, güzelliklerini, kudret ve kuvvetini görmeye kabiliyetli olan sevgili kullarına, ariflere, kemal-i kereminden yüz gösterir, onlara tecelli eder, görünür. Böylece herkes istidadı miktarca, onun lütfuna, ihsanına nail olur.

آمدند از بهر کد در رنگ و بو - باز بی‌صورت چو پنهان کرد رو

24154- Derken, o suretten münezzeh olan varlık yüzünü gizleyince, görünmez olunca, onu görmeye gayret sarf edenler, suretler, dilenmek için yine renk, koku âlemine, yine sebepler âlemine başvururlar.

گر بجوید باشد آن عین ضلال - صورتی از صورتی دیگر کمال

24155- Bir suret başka bir suretten kemal dilerse, yücelik dilerse, bu yol şaşırmanın, sapıklığın ta kendisidir.

Cenab-ı Hakk'ı bırakıp fâni bir varlığa bağlanan, kendisi gibi âciz bir suretten kemal isteyen, yolunu sapıtmıştır. Hakikatte her şey, Hakk'ın yed-i kudretindedir. Ondan başkasına yönelen sapıktır, zavallıdır. Burada, gerçek bir mürşidi, kâmil insanı bulamayan kişi bahis konusudur.

احتیاج خود به محتاجی دگر - پس چه عرضه می‌کنی ای بی‌گهر

24156- Şu hâlde, ey değersiz kişi, neden ihtiyacını senin gibi olan bir ihtiyaç sahibine arzedersin? Hakk'ı bırakır da, kuldan yardım istersin?

ظن مبر صورت به تشبیهش مجو - چون صور بنده‌ست بر یزدان مگو

24157- Mademki suretler kuldur. Artık Cenab-ı Hakk'a suret deme, onu suret sanma, bir şeye benzetmeye de kalkışma.

کز تفکر جز صورت ناید به پیش - در تضرع جوی و در افنای خویش

24158- Yalvar yakar kendini yok etmeye çalış, çünkü düşünceden, suretlerden başka bir şey meydana gelmez.

صورتی کان بی‌تو زاید در تو به - ور غیر صورتت نبود فره

24159- Suretten başka bir şey seni geliştirmiyorsa, seni memnun etmiyorsa, sen de benliğinden kurtularak, sensiz olarak bir suret bul. Bu ruhani suret, elbette senin için daha iyidir, daha hayırlıdır.

Yukarıdaki bir beyitte, "Cenab-ı Hakk'a suret deme! Onu suret sanma, bir şeye benzetmeye kalkışma!" denmektedir. Bu ve bundan sonra gelen iki beyit üzerinde biraz durmamız, düşünmemiz gerekmektedir. Bilindiği gibi bir hadis-i şerifte ***"Muhakkak ki Allah, Âdem'i kendi suretinden yarattı"*** diye buyrulmuştur. Bu benzetilişin, maddi yönden bir benzetilişle ilgisi yoktur. İnsanlarda Hakk'ın sıfatlarından bazı kırıntılar vardır: İdrak etme, düşünme, görme, işitme gibi, tamamıyla ruhani ve manevi olan bu sıfatlar akla gelmelidir. Maddi olarak Hakk'ın zatını tasavvur etmek, zaten yasaklanmıştır.

"Allah'ın zatı hakkında düşünmeyiniz. Fikir yürütmeyiniz" diye buyrulmuştur.

Arifler, yukarıda arzedilen hadisi "Muhakkak ki Allah, Âdem'i kendi sıfatları ile halketti" diye manalandırmışlardır. Bu sebepledir ki, mümin, Hakk Teala Hazretleri'ni suretten tenzih ederek, onu şekilsiz ve suretsiz olarak gönlünde bulur, yarattığı eserlere bakarak ona hayran olur. Katiyen onun hakkında şekil ve suret düşünmez, düşünemez.

Yukarıdaki beyitlerde deniyor ki: Eğer Cenab-ı Hakk'ı istiyorsan, şekiller ve suretler üzerinde durma. Benzetmeden kaçın. Onu, ancak gönlünde şekilsiz ve suretsiz ara. Onun varlığını manen hissederek, ona yalvar yakar. Aklına gelen havatırı, hayalleri kafandan at. Halvete çekil. Bir vehimden ibaret olan mecazi varlığını yokmuş gibi farz et, kendini yok bil. Varlığı, "Ben, seninle agâhım; var olan sensin ancak Allah'ım" diyerek, onun varlığını gönlünde hisset. Çünkü Cenab-ı Hakk, göklere, yerlere sığmadı da, mümin kulunun kalbine sığdı. Bu sebeple, onu sağda solda arama, kendi gönlünde ara. Seher vakti kalk, abdest al. Bir iki rekât namaz kıl. Sonra "Allah, Allah" diye gönlünün kapısını çalmaya başla. İçeriden ses gelmese de, yine çal, bıkmadan, usanmadan, her seher vakti kalk, tekrar tekrar çal. Umulur ki bir gün, "Ne istiyorsun kulum?" sesini gönlünün derinliklerinden duyar, bu hâlin zevkine varırsın.

Hz. Mevlâna, Mesnevî'nin başka bir yerindeki şu beyitler, bu konuyu açıklamaktadır:

“Ben, padişahın cinsinden değilim, hâşâ! Bunu iddia etmiyorum, ancak onun tecellisi ile onun nuruna sahibim.”

“Cinsimiz, padişahın cinsinden olmadığı için, varlığımız, onun varlığına büründü, yok oldu.”

Şu aşağıdaki iki beyit de, halvete çekilip Hakk’ı zikretmenin zevkini ifade buyurmaktadır:

“Kulun ‘Ey Rabbim!’ demesine karşılık, Hakk’tan ‘Lebbeyk’ cevabı gelirse, kul nasıl olur da zikirde kusur eder. Fakat Hakk’ın bu Lebbeyki öyle bir Lebbeyktir ki, onu işitemezsin, duyamazsın ama baştan aşağı bütün vücudunla tadarsın, hissedersin, bunun mana zevkine varırsın.”

ذوق بی‌صورت کشیدت ای روی - صورت شهری که آن جا می‌روی

24160- Bir şehre gidersen, gittiğin, gördüğün o şehir, şehrin suretidir, dış yüzüdür. Ey yolcu! Seni o şehre çekip götüren, sureti olmayan görme zevkidir, yeni bir şehri tanıma merakıdır.

که خوشی غیر مکان است و زمان - پس به معنی می‌روی تا لامکان

24161- O gittiğin şehirden duyduğun gezme zevkiyle, mana bakımından hoş bir âleme, mekânsızlık âlemine gidersin. Çünkü zevk, hoşluk, mekândan ve zamandan ayrıdır.

از برای مونسی‌اش می‌روی - صورت یاری که سوی او شوی

24162- Bir dostu görmeye gidersen, bu gidişin onun suretini, dış yüzünü görmek için değildir. Onun görünüşünün sevgi ve şefkatle sana yakınlık göstermesindendir.

گر چه ز ان مقصود غافل آمدی - پس به معنی سوی بی‌صورت شدی

24163- Aslında sen, dostunu görmeye gitmedin, mana bakımından yine suretsizlik âlemine, sonsuzluk âlemine gittin. Fakat senin bu gayeden, bu maksattan haberin bile olmadı. Çünkü sen gaflettesin.

کز پی ذوق است سیران سبل - پس حقیقت حق بود معبود کل

24164- Şu hâlde, hakikatte herkesin aradığı, yöneldiği, sevdiği Hakk’tır. Fakat yollar çeşit çeşit, herkesin zevkine göre ayrı.

Bizim bütün inançlarımızın, isteklerimizin, hareketlerimizin gerçek gayesi Hakk’tır. Hangi dinde, hangi mezhepte olursa olsun, bütün insanlar, bilerek ya da bilmeyerek Hakk’ı aramaktadırlar. Herkes, Cenab-ı Hakk’ın lütfettiği istidadı gereğince bir yola düşmüş, onu bulmaya çalışmaktadır.

Hazreti Mevlâna, bu hakikati bir başka Mesnevî beytinde şöyle ifade buyurmaktadır:

“Muhtelif ve müteaddit yollar, herkesin istidadına göre kolay görünmüş. Herkes bir dini seçmiştir. O din, o kişiye can kesilmiştir.”

گر چه سر اصل است سر گم کرده‌اند - لیك بعضی رو سوی دم کرده‌اند

24165- Fakat insanlardan bazıları, yüzlerini kuyruğa çevirmiştir. Her ne kadar baş asıl ise de, onlar başı kaybetmişlerdir.

Burada baştan murat, hakiki mabut ve âlem-i manadır. Kuyruk ise, dünya zevki ve süfli âlemdir.

می‌دهد داد سری از راه دم - لیك آن سر پیش این ضالان گم

24166- Baş, bu sapıklar tarafından kaybedilmiştir. Bu sebeple kuyruk, onlara başlık etmekte, emirler vermektedir.

Hakk’ı bulamayan, Hakk’ı kaybeden sapık kişiyi süfli dünya idare etmektedir.

Hâlbuki hakimiyet Allah'ındır.

قوم دیگر پا و سر کردند گم - آن ز سر می‌یابد آن داد این ز دم

24167- Böylece, biri bu yardımı, bu gücü baştan elde eder. Öteki de kuyruktan. Bir başkalarıysa, başı da kaybetmişlerdir, kuyruğu da.

از کم آمد سوی کل بشتافتند - چون که گم شد جمله جمله یافتند

24168- Her şey kaybedilince, her şey bulunur. Her şeyi kaybetme yoluna düşülürse, külle doğru gidilir, ulaşılır.

Her şeyi kaybedenlerle, tevhit ehli kastedilmektedir. Tevhit ehlinin gözünde masiva, her şey kayboldu. Başkalık, ikilik kalktı. Küll mertebesine doğru süratle yürüdüler, ulaştılar. Uluhiyet mertebesini, küll mertebesi olarak da adlandıranlar var.

"ŞEHZADELERİN, ZATÜSSUVAR KALESİNDEKİ KÖŞKTE, ÇİN PADİŞAHININ KIZININ RESMİNİ GÖRMELERİ; ÜÇÜNÜN DE KENDİNDEN GEÇMESİ, ONA ÂŞIK OLMASI; BU KİMİN RESMİ, DİYE ARAYIP SORMALARI"

دیدن ایشان در قصر این قلعه‌ی ذات الصور نقش روی دختر شاه چین را و بی‌هوش شدن هر سه و در فتنه افتادن و تفحص کردن که این صورت کیست

صورتی دیدند با حسن و شکوه - این سخن پایان ندارد آن گروه

24169- Bu sözün sonu yoktur. Şehzadeler, orada pek güzel, pek alımlı bir resim gördüler.

لیك زین رفتند در بحر عمیق - خوب تر ز آن دیده بودند آن فریق

24170- Onlar, elbette resimde gördüklerinden daha güzel kızlar görmüşlerdi. Fakat bu resim, onları aşk deryasının derinliklerine daldırdı.

کاسه‌ها محسوس و افیون ناپدید - ز انکه افیونشان در این کاسه رسید

24171- Sanki onlara, Çin padişahının kızının resmi kâsesinden afyon sunuldu. Kâseler görünür de, afyon görünmez.

هر سه را انداخت در چاه بلا - کرد فعل خویش قلعه‌ی هش ربا

24172- Huşrüba kalesi, yapacağını yaptı. Her üçünü de, bela kapısına attı.

الامان و الامان ای بی‌امان - تیر غمزه دوخت دل را بی‌کمان

24173- Bakış oku, yaysız olarak uçtu geldi, gönüle saplandı. Ey aman bilmez! Aman, el-aman.

آتشی در دین و دلشان بر فروخت - قرنها را صورت سنگین بسوخت

24174- Taştan yontulmuş heykel, yüzyılları yaktı, yandırdı. Dinlerine de ateş saldı, gönüllerine de.

فتنه‌اش هر لحظه دیگرگون بود - چون که او جانی بود خود چون بود

24175- Yüzyılları yakan, dinlere, gönüllere ateş salan canlı olsaydı neler yapmazdı? Onun fitnesi, her an bir başka çeşittir.

چون خلش می‌کرد مانند سنان - عشق صورت در دل شه زادگان

24176- Güzel kızın resminin sevdası, şehzadelerin gönüllerine birer mızrak gibi saplandı.

دست می‌خایید و می‌گفت ای دریغ - اشك می‌بارید هر یك همچو میغ

24177- Her biri bulut gibi gözyaşı döküyordu. Ellerini ısırıyorlar, "Yazıklar olsun" diyorlardı.

چندمان سوگند داد آن بی‌ندید - ما کنون دیدیم شه ز آغاز دید

24178- Biz şimdi gördük, anladık; padişah ise, önceden gördü, o eşsiz insan, bize tehlikeyi haber verdi, yeminler etti.

که خبر کردند از پایانمان - انبیا را حق بسیار است از آن

24179- Bize işin sonunu önceden haber verdikleri için, peygamberlerin üstümüzde çok haklari vardı.

وین طرف پری نیابی زو مطار - کانچه می‌کاری نروید جز که خار

24180- Ektiğin tohumdan, dikenden başka bir şey çıkmaz. Yalnız dünya için çalışır, dünya için yaşarsan, ötelere yol bulamazsın.

با پر من پر که تیر آن سو جهد - تخم از من بر که تا ریعی دهد

24181- Tohumu benden al ki, mahsul versin. Benim kanadımla uç ki, ötelere yol bulasın.

Her nebi, kendi ümmetine; her veli de, kendi müridine böyle söyler.

هم تو گویی آخر آن واجب بده‌ست - تو ندانی واجبی آن و هست

24182- Sen, onun olmamasına imkân bulunmadığını, onun mutlaka var olduğunu bilmezsin ama sonunda, "Gerçekten de varmış" dersin.

که در آخر واقف بیرون شو است - او تو است اما نه این تو آن تو است

24183- O sensin ama şu senin malın olan sen değil. Çünkü bu senlik, sonunda senden ayrılacak, çıkıp gidecektir.

آمده‌ست از بهر تنبیه و صلت - توی آخر سوی توی اولت

24184- Sonraki senliğin, seni uyandırıp seni geldiğin yere kavuşturmak, gerçek varlığa ulaştırmak için sana gelmiştir.

من غلام مرد خود بینی چنین - توی تو در دیگری آمد دفین

24185- Sende, senden başka bir sen gizli. Ne olduğunu anlayan, gerçek varlığını görebilen kişiye kul olayım.

پیر اندر خشت بیند پیش از آن - آن چه در آیینه می‌بیند جوان

24186- Gencin aynada gördüğünü, ihtiyar, ondan önce kerpiçte görür.

Buradaki genç, irfanda noksanı olan, hakikati göremeyen kişidir. Pir ise, arif olan kimseyi göstermektedir.

با عنایات پدر یاغی شدیم - ز امر شاه خویش بیرون آمدیم

24187- Padişahın buyruğundan dışarı çıktık, babamızın lütuflarına, inayetlerine karşılık nankörlük ettik.

و آن عنایتهای بی‌اشباه را - سهل دانستیم قول شاه را

24188- Onun sözünü hafife aldık. O değerli nasihatlere, o paha biçilmez

lütuflara, inayetlere önem vermedik.

کشته و خسته‌ی بلا بی‌ملحمه - نك در افتادیم در خندق همه

24189- İşte buracıkta, hepimiz de bir çıkmaza girdik, bir belaya düştük, savaşa girmediğimiz hâlde yaralandık, öldük.

بودمان تا این بلا آمد به پیش - تکیه بر عقل خود و فرهنگ خویش

24190- Verem hastalığına tutulmuş kişi gibi, biz de, kendimizi sağlam sandık, hür zannettik.

آن چنان که خویش را بیمار دق - بی‌مرض دیدیم خویش و بی‌ز رق

24191- Kendi aklımıza, hünerimize güvendik de, bu bela bize gelip çattı.

بعد از آن که بند گشتیم و شکار - علت پنهان کنون شد آشکار

24192- Fakat gizli illet, şimdi meydana çıktı, bağlandık ve belaya av olduktan sonra hastalık kendini gösterdi.

یك قناعت به که صد لوت و طبق - سایه‌ی رهبر به است از ذکر حق

24193- Rehberin gölgesi, Hakk'ı zikretmekten iyidir. Bir kanaat, yüzlerce tabak yemekten hayırlıdır.

Burada rehber, mürşidin sembolüdür. İnsan, mürşidinin tavsiyesi dışında Hakk'ı zikretmekten fayda elde edemez. Aslında Hakk'ı zikretmek en güzel bir şeydir. Kur'an-ı Kerim'de de birçok ayette, ***"Allah'ı sık sık ve çok zikrediniz"*** ibaresi bulunmaktadır. İnsan, mürşidi de olmasa, elbette Hakk'ı zikredebilir. En büyük mürşit, Peygamberimizdir. Burada, sadece mürşidin önemini belirtmek için böyle söylenmiştir. Yanlış anlaşılmaması için bunları arzettik. Tekrar ediyorum ki, her ne hâlde olursa olsun, Allah'ı zikretmek en büyük bir fazilettir.

چشم بشناسد گهر را از حصا - چشم بینا بهتر از سیصد عصا

24194- Gören göz, üç yüz asadan daha iyidir. Çünkü taşla cevheri göz ayırt eder.

صورت که بود عجب این در جهان - در تفحص آمدند از اندهان

24195- Üzüntüler, dertler içinde çırpınarak, "Acaba dünyada bu resim kimin resmi? diye araştırmaya giriştiler.

کشف کرد آن راز را شیخی بصیر - بعد بسیاری تفحص در مسیر

24196- Birçok araştırmadan sonra, nihayet bir gün gönül gözü açık bir şeyh, yolda o sırrı açıkladı.

رازها بد پیش او بی‌روی پوش - نه از طریق گوش بل از وحی هوش

24197- O, bu sırrı söyleme yolu ile, işitme yolu ile değil, aklına gelen ilham yolu ile buldu. Sırlar, o şeyhin gözünün önünde apaçıktı.

صورت شه زاده‌ی چین است این - گفت نقش رشك پروین است این

24198- Şeyh, dedi ki: "Bu, Ülker yıldızının bile kıskandığı, haset ettiği bir kızın, Çin padişahının kızının resmidir."

در مکتم پرده و ایوانست او - همچو جان و چون جنین پنهانست او

24199- O, can gibi, ana rahmindeki çocuk gibi gizlidir. O, babasının sarayında perdeler ardındadır.

شاه پنهان کرد او را از فتن - سوی او نه مرد ره دارد نه زن

24200- Onun yanına ne erkek çıkabilir, ne de kadın. Padişah, onu fitnelerden saklamıştır.

که نپرد مرغ هم بر بام او - غیرتی دارد ملك بر نام او

24201- Padişah, onu o kadar kıskanır ki, onun adını bile andırmaz. Damının üstünde kuş bile uçurmaz.

هیچ کس را این چنین سودا مباد - وای آن دل کش چنین سودا فتاد

24202- Yazıklar olsun böyle bir sevdaya düşen gönüle! Hiç kimsenin başına böyle bir sevda gelmesin.

و آن نصیحت را کساد و سهل داشت - این سزای آن که تخم جهل کاشت

24203- Bilgisizlik tohumunu eken, o nasihatleri ehemmiyetsiz ve lüzumsuz gören kişiye bu layıktır.

که برم من کار خود با عقل پیش - اعتمادی کرد بر تدبیر خویش

24204- O, kendi tedbirine güvendi de, "Ben, işimi kendi aklımla başarırım" diye düşündü.

که ز تدبیر خرد سیصد رصد - نیم ذره ز آن عنایت به بود

24205- Hâlbuki o inayetin, o yardımın bir zerresi bile, aklın tedbiriyle elde edilecek üç yüz ihtiyatla hareketten, sakınmadan daha iyidir.

پا بکش پیش عنایت خوش بمیر - ترك مکر خویشتن گیر ای امیر

24206- Mirim, efendim! Kendi hileni bırak, Hakk'ın inayetine doğru yürü; oraya var, orada öl.

زین حیل تا تو نمیری سود نیست - این بقدر حیله‌ی معدود نیست

24207- Hakk'ın lütfuna, inayetine sayılı hilelerle ulaşılmaz. Sen ölmedikçe, bu hilelerden sana fayda yoktur.

"BUHARA'DA BİR SADR-I CİHAN VARDI; HANGİ DİLENCİ AĞIZ AÇIP BİR ŞEY İSTESE, ONUN UMUMİ İHSANINDAN HİÇBİR ŞEY ELDE EDEMEZDİ; BİR YOKSUL ÂLİM, BUNU UNUTTU; HIRSININ ÇOKLUĞUNDAN VE ACELESİNDEN ALAY GEÇERKEN BİR ŞEY İSTEDİ; SADR-I CİHAN YÜZÜNÜ ÇEVİRDİ; YOKSUL, HER GÜN YENİ BİR HİLEYE BAŞ VURUR, KENDİNİ BAZEN KADIN ŞEKLİNE SOKAR, ÇARŞAF GİYER, BAZEN KÖR GÖSTERİR, YÜZÜNÜ, GÖZÜNÜ BAĞLARDI; FAKAT PADİŞAH, ANLAYIŞIYLA ONU DERHAL TANIRDI"

حکایت صدر جهان بخارا که هر سائلی که به زبان بخواستی از صدقه‌ی عام بی‌دریغ او محروم شدی و آن دانشمند درویش به فراموشی و فرس حرص و تعجیل به زبان بخواست در موکب، صدر جهان از وی رو بگردانید و او هر روز حیله‌ی نو ساختی و خود را گاه زن کردی زیر چادر و گاه نابینا کردی و چشم و روی خود بسته به فراستش بشناختی الی آخره

بود با خواهندگان حسن عمل - در بخارا خوی آن خواجه‌ی اجل

24208- Buhara'da o ulu zatın huyu, isteyenlere karşı iyi muamele etmekti.

تا به شب بودی ز جودش زر نثار - داد بسیار و عطای بی‌شمار

24209- Akşam oluncaya kadar sayısız ihsanlarda bulunur, cömertliğinden altınlar saçardı.

تا وجودش بود می‌افشاند جود - زر به کاغذ پاره‌ای پیچیده بود

24210- Altınları kâğıtlara sarar da, öyle verirdi. O sağ oldukça, hep böyle ihsanlarda bulunurdu.

آن چه گیرند از ضیا بدهند باز - همچو خورشید و چو ماه پاك باز

24211- O, Cenab-ı Hakk'ın lütfettiği ışığı insanlara dağıtan güneş gibiydi; yaprak, tertemiz aya benzerdi.

زر از او در کان و گنج اندر خراب - خاك را زر بخش کی بود آفتاب

24212- Toprağa altın bağışlayan kimdir? Güneş, altın, onun yüzünden meydandadır. Define de harabededir.

تا نماند امتی زو خایبه - هر صباحی یك گره را راتبه

24213- Hiçbir yoksul ümitsizliğe düşmesin diye, her sabah bir grup insana ihsanlarda bulunurdu.

روز دیگر بیوگان را آن سخا - مبتلایان را بدی روزی عطا

24214- Bir gün dertlilere, muzdariplere verirdi. Öbür gün, dul kadınlara lütuflarda bulunurdu.

با فقیهان فقیر مشتغل - روز دیگر بر علویان مقل

24215- Başka bir gün, yoksulluğa düşmüş alevilere, bilgi ile uğraşan yoksul fakihlere ihsan ederdi.

روز دیگر بر گرفتاران وام - روز دیگر بر تهی دستان عام

24216- Bir başka gün, halkın iş bulamayanlarına, boşta gezenlerine, bir başka gün de, borca girenlere lütuflarda bulunurdu.

زر نخواهد هیچ نگشاید لبان - شرط او آن بود که کس با زبان

24217- Yalnız onun bir şartı vardı: Kimse ağzını açıp diliyle ondan bir şey istemeyecekti.

ایستاده مفلسان دیواروش - لیك خامش بر حوالی رهش

24218- Geçeceği yol boyunca, yoksul düşmüş kişiler duvar gibi dizilir, sessizce beklerlerdi.

زو نبردی زین گنه یك حبه مال - هر که کردی ناگهان با لب سؤال

24219- Kim ağız açar da bir şey isterse, ondan bir habbe bile alamazdı.

خامشان را بود کیسه و کاسه‌اش - من صمت منکم نجا بد یاسه‌اش

24220- Yasası, "Sizden kim susarsa, kurtuldu" sözüydü. Onun kesesi de, sofrası da, susanların, ondan ağızla bir şey istemeyenlerindi.

Burada, şu hadis-i şerif aynen alınmıştır: ***"Sizden kim susarsa, kurtuldu."***

ده زکاتم که منم با جوع جفت - نادرا روزی یکی پیری بگفت

24221- Nasıl oldusa, bir gün ihtiyarın biri "Açlıktan kurtulamıyorum, bana zekât ver" dedi.

مانده خلق از جد پیر اندر شگفت - منع کرد از پیر و پیرش جد گرفت

24222- İhtiyarı dilenmekten menettiler ama susturamadılar. O durmadan söylüyor, isteklerini tekrar ediyordu. Halk da, ihtiyardaki bu dilenme inadına şaştı kaldı.

پیر گفت از من تویی بی‌شرم‌تر - گفت بس بی‌شرم پیری ای پدر

24223- Sadr-ı cihan, dayanamadı, "Baba" dedi, "Sen utanmaz, hayâsız bir ihtiyarsın." İhtiyar, "Sen benden daha da utanmazsın" diye cevap verdi.

کان جهان با این جهان گیری به جمع - کاین جهان خوردی و خواهی تو ز طمع

24224- Bu dünyayı yedin yuttun, doymadın. Aç gözlülüğünden öteki dünyayı da elde etmeye uğraşıyorsun.

پیر تنها برد آن توفیر را - خنده‌ش آمد مال داد آن پیر را

24225- Sadr-ı cihan, bu sözü duyunca güldü. Ona çok şeyler verdi. İhtiyar da, bağışlanan o pek çok malı yalnız başına aldı götürdü.

نیم حبه زر ندید و نه تسو - غیر آن پیر ایچ خواهنده از او

24226- Bu ihtiyardan başka ağızla hiçbir isteyen çıkmadı ki, ondan para alsın, bağış elde etsin.

یك فقیه از حرص آمد در فغان - نوبت روز فقیهان ناگهان

24227- Sıra fakihlere, din âlimlerine gelince, bir fakih, ansızın hırsından feryat etti.

گفت هر نوعی نبودش هیچ سود - کرد زاریها بسی چاره نبود

24228- Ağladı, sızladı, yalvardı, yakardı. Fakat çaresi olmadı. Her ne çeşit söz söylediyse, dil döktüyse fayda etmedi.

ناکس اندر صف قوم مبتلا - روز دیگر با رگو پیچید پا

24229- Ertesi gün, sakatmış gibi ayağını bağladı. Sakatlar arasına karıştı.

تا گمان آید که او اشکسته پاست - تخته‌ها بر ساق بست از چپ و راست

24230- Bacağına sağından, solundan tahta parçaları bağladı. Ayağının kırık, yürüyemez bir hâlde olduğunu sansınlar istedi.

روز دیگر رو بپوشید از لباد - دیدش و بشناختش چیزی نداد

24231- Sadr-ı cihan, onu gördü, tanıdı. Hiçbir şey vermedi. Daha ertesi gün, yüzünü bir kilim parçası ile örttü.

از گناه و جرم گفتن هیچ چیز - هم بدانستش ندادش آن عزیز

24232- O zengin adam, onu yine tanıdı. Söz söyleme suçu yüzünden ona acımadı, ona yine hiç bir şey vermedi.

چون زنان او چادری بر سر کشید - چون که عاجز شد ز صد گونه مکید

24233- Yüz çeşit hileye başvurdu. Fakat fayda olmadı. Ne yapacağını şaşırdı, âciz kaldı. Bu defa da kadınlar gibi çarşafa büründü.

سر فرو افکند و پنهان کرد دست - در میان بیوگان رفت و نشست

24234- Gitti, yoksul dul kadınların arasına girdi, oturdu. Başını önüne eğdi, tanınmasın diye ellerini gizledi.

در دلش آمد ز حرمان حرقه‌ای - هم شناسیدش ندادش صدقه‌ای

24235- Sadr-ı cihan, yine onu tanıdı, hiçbir sadaka vermedi. Adamın bu çaresizliğinden, bu mahrumiyetinden yüreği yandı.

که بپیچم در نمد نه پیش راه - رفت او پیش کفن خواهی پگاه

24236- Bir kefen satıcıya gitti. Ona dedi ki: "Sabahın erken saatinde beni bir kilime sar, yol üstüne bırak."

تا کند صدر جهان اینجا گذر - هیچ مگشا لب نشین و می‌نگر

24237- Hiç ağzını açma, kimseye bir şey söyleme; otur, sadr-ı cihanın oradan geçmesini bekle.

زر در اندازد پی وجه کفن - بو که بیند مرده پندارد به ظن

24238- Belki görür de, beni ölü sanır, kefen parası diye altın atar.

همچنان کرد آن فقیر صله جو - هر چه بدهد نیم آن بدهم به تو

24239- "Ne verirse, yarısını sana veririm" dedi. Kefenci de para bekleyen bir fakirdi, dediği gibi yaptı.

معبر صدر جهان آن جا فتاد - در نمد پیچید و بر راهش نهاد

24240- Adamı bir kilime sardı, yolun üstüne bıraktı. Düşündüğü gibi oldu. Sadr-ı cihanın yolu oraya düştü.

دست بیرون کرد از تعجیل خود - زر در اندازید بر روی نمد

24241- Sadr-ı cihan, kilimin üstüne bir miktar altın attı. Hoca, para hırsıyla alelacele kilimden elini çıkardı.

تا نهان نکند از او آن ده دله - تا نگیرد آن کفن خواه آن صله

24242- O aceleci adam, kefencinin o paraları almasına, verilen altınları gizlemesine meydan bırakmadı.

سر برون آمد پی دستش ز پست - مرده از زیر نمد بر کرد دست

24243- Ölü, kilimin altından elini çıkarıp paraları aldıktan sonra, başını çıkardı.

ای ببسته بر من ابواب کرم - گفت با صدر جهان چون بستدم

24244- Sadr-ı cihana dedi ki: "Ey bana kerem kapılarını kapayan! Gördün ya, senin vermediklerini nasıl aldım.

ای جناب من نبردی هیچ جود - گفت لیکن تا نمردی ای عنود

24245- Sadr-ı cihan, "Ey inatçı kişi!" dedi, "Aldın, aldın ama ölmedikçe benim kapımdan hiçbir şey elde edemedin."

کز پس مردن غنیمتها رسد - سر موتوا قبل موت این بود

24246- İşte, "Ölmeden önce ölün" sırrı budur. Çünkü ancak ölümden sonra ganimetler elde edilir.

در نگیرد با خدای ای حیله گر - غیر مردن هیچ فرهنگی دگر

24247- Ey hileci kişi! Allah'a karşı ölümden başka bir şey işe yaramaz.

جهد را خوف است از صد گون فساد - یك عنایت به ز صد گون اجتهاد

24248- Bir lütuf görmek, bir inayete mazhar olmak, yüzlerce çeşit çalışıp çabalamadan iyidir. Çünkü çalışıp çabalamanın yüz çeşit fesada uğramasından korkulur.

تجربه کردند این ره را ثقات - و آن عنایت هست موقوف ممات

24249- O lütuf, o inayet, ölüme bağlıdır. Bu yolu ermiş kişiler denemişlerdir.

بی‌عنایت هان و هان جایی مه‌ایست - بلکه مرگش بی‌عنایت نیز نیست

24250- Hakk'ın inayeti olmadan, ölüm bile gelemez. Sen sen ol da, inayete sığınmadan hiçbir yerde durma.

بی‌زمرد کی شود افعی ضریر - آن زمرد باشد این افعی پیر

24251- İnayet, bu kocamış yılana karşı zümrüttür. Yılan, zümrüdü görmedikçe kör olur mu hiç?

"İKİ KARDEŞ VARDI; BİRİ KÖSEYDİ, DİĞERİ TÜYLERİ HENÜZ YENİ TERLEMEYE BAŞLAMIŞ BİR GENÇ; BİR BEKÂR ODASINDA KALDIKLARINDA, GENÇ ÇOCUĞUN MAKADI ALTINA KERPİÇLERDEN BİR YIĞIN YAPMASI; FAKAT BEKÂRLARDAN BİRİNİN ONA DOĞRU KÖTÜLÜK KASTIYLA YAVAŞÇA YÜRÜYEREK, KERPİÇLERİ HİLEYLE KALDIRMAYA BAŞLAMASI; ÇOCUĞUN UYANARAK, BU KERPİÇLERİ NEREYE GÖTÜRÜYORSUN VE NİÇİN KALDIRIYORSUN, DEMESİ; BEKÂRIN DA, SEN BU KERPİÇLERİ NİÇİN KOYDUN, DİYE SORMASI; BİÇARE ÇOCUĞUN, DÜŞMAN HİLESİNDEN EMİN OLMAK İÇİN KOYDUM, DEMESİ"

حکایت آن دو برادر یکی کوسه و یك امرد، در عزب خانه‌ای خفتند، شبی اتفاقا امرد خشتها بر پشت خود انبار کرد، عاقبت دباب دب آورد و آن خشتها را به حیله و نرمی از پس او بر داشت، کودك بیدار شد به جنگ که این خشتها کو کجا بردی و چرا بردی، او گفت تو این خشتها را چرا نهادی الی آخره

آمدند و مجمعی بد در وطن - امردی و کوسه‌ای در انجمن

24252- Bıyığı, sakalı çıkmamış bir delikanlıyla bir kösenin yolu bir toplantıya uğradı. Bu toplantı, kendi şehirlerindeydi.

روز رفت و شد زمانه ثلث شب - مشتغل ماندند قوم محتجب

24253- Söze sohbete daldılar. O seçilmiş kişilerin yanında gündüz geçti gitti. Akşam oldu. Hatta gecenin de üçte biri geçti.

هم بخفتند آن سو از بیم عسس - ز آن عزب‌خانه نرفتند آن دو کس

24254- Bulundukları yer, bekârların odasıydı. O iki kişi, gecenin hayli ilerlemiş vaktinde evlerine gitmediler. Bekçinin korkusundan orada kaldılar.

Beyitte "Asas" diye geçen gece bekçileri, eski devirlerde gecenin ilerlemiş saatlerinde dolaşanları tutar, sorguya çeker, şüphelendiklerini karakola götürürlerdi.

لیك همچون ماه بدرش بود رو - کوسه را بد بر زنخدان چار مو

24255- Kösenin çenesinde dört tek sakal vardı, fakat yüzü, ayın on dördü gibi parlak ve güzeldi.

هم نهاد اندر پس کون بیست خشت - کودك امرد به صورت بود زشت

24256- Bıyığı, sakalı terlememiş genç çirkindi. Yatarken, arka tarafına yirmi tane kerpiç yığdı.

خشتها را نقل کرد آن مشتهی - لوطیی دب برد شب در انبهی

24257- Orada kalanların arasında bir ahlaksız vardı. O kötü niyetli adam, herkesin uyuduğu bir zamanda kalktı, gencin arka tarafına yığdığı kerpiçleri başka tarafa taşıdı.

گفت هی تو کیستی ای سگ پرست - دست چون بر وی زد او از جا بجست

24258- Elini delikanlıya sürünce, delikanlı uyanıp sıçradı: "Hey! Kimsin sen ey köpeğe tapan!"

گفت تو سی خشت چون بر داشتی - گفت این سی خشت چون انباشتی

24259- "O kerpiçleri neden benim arkamdan alıyorsun?" Adam, "Peki" dedi, "Sen neden o kerpiçleri oraya yığdın?"

کردم اینجا احتیاط و مرتقد - کودك بیمارم و از ضعف خود

24260- Delikanlı, "Ben hasta, zayıf bir çocuk gibiyim" dedi, "Burada yatarken ihtiyatla hareket ettim."

چون نرفتی جانب دار الشفا - گفت اگر داری ز رنجوری تفی

24261- Adam, "Hastaysan, eğer hararetin varsa neden hastaneye gitmedin?" dedi.

که گشادی از سقامت مغلقی - یا به خانهی یك طبیبی مشفقی

24262- Neden şefkatli, merhametli bir hekime başvurmadın? Gitseydin, hastalıktan kurtulurdun.

که به هر جا میروم من ممتحن - گفت آخر من کجا دانم شدن

24263- Delikanlı, dedi ki: "Nereye gideceğimi bilemiyorum. Nereye gitsem orada imtihan ediliyorum ki, başıma bir dert, bir bela çıkıyor."

میبرآرد سر به پیشم چون ددی - چون تو زندیقی پلیدی ملحدی

24264- Senin gibi bir zındık, bir pis, bir dinsiz, canavar gibi önüme dikiliyor.

من ندیدم یك دمی در وی امان - خانقاهی که بود بهتر مکان

24265- En iyi, en güvenilir bir yer olan tekkede bile bir an olsun eman bulamadım.

چشمها پر نطفه کف خایه فشار - رو به من آرند مشتی حمزه خوار

24266- Bir avuç bulgur çorbası ile karınlarını doyuran dervişler, gözlerinden erlik suyu akarak, elleri ile önlerini sıkarak bana yüz tutarlar.

غمزه دزدد می‌دهد مالش به کیر - و آن که ناموسی است خود از زیر زیر

24267- Namuslu oldun mu, gizli gizli göz ucu ile süzerler, elleri ile önlerini okşarlar.

چون بود خر گله و دیوان خام - خانقه چون این بود بازار عام

24268- Tekke böyle olunca, halkın pazarı nasıl olur? Eşek sürüsü ham kişilerin divanı nicedir?

خر چه داند خشیت و خوف و رجا - خر کجا ناموس و تقوی از کجا

24269- Eşek nerede, namus, takva nerede? Eşek, Hakk'tan korkmayı, çekinmeyi, iyilik dilemeyi ne bilir?

بر زن و بر مرد اما عقل کو - عقل باشد ایمنی و عدل جو

24270- Akıl, kadının da emniyette olmasını, adaletle muamelesini ister, erkeğin de. Fakat akıl nerede?

همچو یوسف افتم اندر افتتان - ور گریزم من روم سوی زنان

24271- Erkeklerden kaçar, kadınların yanlarına gidersem, bu defa da, Yusuf gibi fitnelere düşer, iftiralara uğrarım.

من شوم توزیع بر پنجاه دار - یوسف از زن یافت زندان و فشار

24272- Yusuf, kadın yüzünden zindana düştü, sıkıntılar çekti. O bile böyle olunca, ben, elli kere darağacına çekilirim. Çünkü bende Yusuf'un iffet ve nezaheti yoktur.

اولیاشان قصد جان من کنند - آن زنان از جاهلی بر من تنند

24273- Kadınlar, bilgisizliklerinden bana saldırırlar. Onların erkekleri, canıma kastederler.

چون کنم که نی از اینم نه از آن - نه ز مردان چاره دارم نه از زنان

24274- Ne kadınlardan kurtulabilirim, ne erkeklerden… Ne yapayım, ne edeyim ki, ben ne bunlardanım, ne de onlardan.

گفت او با آن دو مو از غم بری است - بعد از آن کودك به کوسه بنگریست

24275- Bu sözleri söyledikten sonra, rahat uyuyan köseye baktı da, "O" dedi, "O iki kıl yüzünden gamdan kurtulmuş."

و ز چو تو مادر فروش کنگ زشت - فارغ است از خشیت و از پیکار خشت

24276- O, kerpiçten de kurtulmuş, kerpiç kavgasından da. Hatta senin gibi anasını satan çirkin bir adam azmanının saldırışından da.

بهتر از سی خشت گرداگرد کون - بر زنخ سه چار مو بهر نمون

24277- Gösteriş için çenedeki üç dört kıl, arda yığılan otuz kerpiçten daha iyidir.

از هزاران کوشش طاعت پرست - ذره‌ای سایه‌ی عنایت بهتر است

24278- Hakk'ın bir zerrecik inayeti, lütfu, ihsanı, kıldıkları namazlarla yaptıkları ibadetlere güvenen kişilerin binlerce çalışmalarından, gayretlerinden daha makbuldür.

گرد و صد خشت است خود را ره کند - ز انکه شیطان خشت طاعت بر کند

24279- Çünkü şeytan, ibadet kerpicini yerinden alır götürür. İki yüz kerpiç olsa, yine kendine yol açar.

آن دو سه مو از عطای آن سو است - خشت اگر پر است بنهادهی تو است

24280- Dört tarafın da kerpiçle dolu olsa, onları sen koyduğun için değeri yoktur. Fakat çenede bulunan o iki üç kıl, Hakk'ın bir lütfudur, ihsanıdır.

کان امان نامهی صلهی شاهنشهی است - در حقیقت هر یکی مو ز آن کهی است

24281- Hakikatte o kılların her biri, bir dağdır. Onlar, âdeta padişahlar padişahının iman fermanıdır.

بر کند آن جمله را خیره سری - تو اگر صد قفل بنهی بر دری

24282- Sen bir kapıya yüz kilit vursan, bir sersem gelir, hepsini söker atar.

پهلوانان را از آن دل بشکهد - شحنهای از موم اگر مهری نهد

24283- Ama şahne bir kapıyı kapatıp mumla mühürlese, pehlivanların bile o mühürden yürekleri oynar, ona yaklaşamazlar.

Şahne, önceki ciltlerde de geçmişti. Eski devirlerin zabıta memuru, polisi, jandarması manasına gelmektedir.

سد شده چون فر سیما در وجوه - آن دو سه تار عنایت همچو کوه

24284- O iki üç kıl, Hakk'ın inayet kılıdır. Dağa benzer. Yüzlerdeki nur gibi, kötülük yapmana, günah işlemene engel olur.

Muntazaman ibadetlerini yapan, kullukta bulunan, kimseye kötülük etmeyen, kendinde bulunanla barış hâlinde olan müminlerin yüzlerindeki nura işaret edilmektedir. Mümin, ilahî bir armağan olan o nurun kaybolmasından korkar, günahtan kaçınır. Fetih Suresi'nin 29. ayetinde de, bu nura işaret vardır: ***"Yüzlerinde secdelerin izlerinden belirtiler vardır."***

لیك هم ایمن مخسب از دیو زشت - خشت را مگذار ای نیکو سرشت

24285- Ey yaratılışı güzel kişi! Etrafına kerpiç koymaktan vazgeç. Fakat çirkin ve iğrenç şeytandan da emir alarak yatma, uyuma…

و آن گهان ایمن بخسب و غم مدار - رو دو تا مو ز آن کرم با دست آر

24286- Yürü! Hakk'ın kereminden, lütfundan iki tane kıl elde et de, ondan sonra gam yeme, rahat uyu.

آن چنان علمی که مستنبه بود - نوم عالم از عبادت به بود

24287- Âlimin uykusu, ibadetten iyidir. Bu âlim insan, bilgisi ile uyandıran, insana Hakk'ı sevdiren âlim olmalı.

Burada, şu hadis-i şerife işaret var: ***"Bilgi sahibi olarak uyumak, bilgisiz olarak namaz kılmaktan hayırlıdır."*** (Feyz-ül Kadir, 2/291)

Bayezit Bestami Hazretleri, bir gece giderken bir mescidin kapısına uğradı. Melun şeytanı, o mescidin kapısında oturur gördü. Ona dedi ki: "Ey habis, ey çirkin varlık! Senin burada ne işin var." Şeytan, şöyle cevap verdi: "Bu mescidin içinde geceyi ihya eden, ibadet eden zahidi yoldan çıkarmak, günah tarafına çekip götürmek istiyorum. Fakat içeri girmeye korkuyorum." Bayezit Hazretleri, "Kimden korkuyorsun?" diye sorunca, şeytan şu karşılığı verdi: "O ibadet eden, namaz kılan kişinin yanında uyuyan biri var. Ben ondan

korkuyorum." Bayezit Hazretleri, şaşırdı "O uyanık olup ibadetle geceyi ihya eden zahitten korkmuyor da, uykuya dalmış kişiden neden korkuyorsun?" diye sordu. Şeytan, dedi ki: "Benim korktuğum kişi uyuyor ama onun gönlü uyanıktır. Ben, onun bilgisinin nurundan çok çekinirim. Bu uyanık abit, namaz kılıyor, ibadet ediyor ama kalbi gafil, kendisi cahildir. Bu sebepledir ki, bin tane böyle abidi azdırmak benim için çok kolaydır."

Şu hadis-i şerif de, bu hadiseyi ifade buyurmaktadır: ***"Gerçek bir âlim, şeytan için bin abitten daha şiddetlidir, daha kuvvetlidir"*** Hadisini yanlış yorumlamamak gerekir. Peygamber Efendimiz s.a.v. gerçek âlimin kıymetini belirtmek için böyle buyurmuştur. Yoksa ibadet, elbette hayırlıdır. Nitekim sabah ezanında da, "Namaz uykudan hayırlıdır" diye müminler camiye çağrılmaktadır.

به ز جهد اعجمی با دست و پا - آن سکون سابح اندر آشنا

24288- Yüzme bilen bir kişinin kıpırdamadan duruşu, yüzme bilmeyen bir aceminin elle, ayakla çabalamasından iyidir.

می‌رود سباح ساکن چون عمد - اعجمی زد دست و پا و غرق شد

24289- Acemi, elini ayağını oynatır durur, fakat boğulur gider. Yüzmesini bilen kişiyse, direk gibi hiç oynamadan yüzer durur.

طالب علم است غواص بحار - علم دریایی است بی‌حد و کنار

24290- İlim, hududu, kıyısı olmayan bir denizdir. İlim arayansa, denize dalan bir dalgıçtır.

Urfalı Nabi merhum da, şöyle demiştir:

İlim bir lücce-i bi-sahildir
Onda âlim geçinen cahildir.

"İlim, kıyısı olmayan bir denizdir. Bu sebeple kendisini âlim sanan cahildir."

او نگردد سیر خود از جستجو - گر هزاران سال باشد عمر او

24291- İlim denizine dalan dalgıcın binlerce yıl ömrü olsa, yine de araştırmaya doymaz, onu sona erdiremez.

اینکه منهومان هما لا یشبعان - کان رسول حق بگفت اندر بیان

24292- Hakk'ın elçisi, hadisinde buyurmuştur ki: "İşte şu iki haris ki, bunlar hiç doymazlar…"

"HZ. MUHAMMED MUSTAFA S.A.V. İKİ HARİS VARDIR Kİ, HİÇ DOYMAZ, BİRİ DÜNYAYI DİLEYEN, ÖBÜRÜ BİLGİ İSTEĞİNDE BULUNAN, DEDİ; BU BİLGİ, DÜNYA BİLGİSİNDEN BAŞKA OLMALI Kİ, HADİSTE TEKRARLAMA OLMASIN; ÇÜNKÜ DÜNYA BİLGİSİ DE DÜNYADIR; EĞER BURADAKİ BİLGİ DÜNYA BİLGİSİ OLURSA, HADİSTE BİRİ DÜNYAYI DİLEYEN, ÖBÜRÜ DÜNYA İSTEĞİNDE BULUNAN DİYE TEKRAR OLUR, AYIRMA OLMAZDI"

در تفسیر این خبر که مصطفی صلوات اللّه علیه فرمود منهومان لا یشبعان طالب الدنیا و طالب العلم که این علم غیر علم دنیا باید تا دو قسم باشد اما علم دنیا هم دنیا باشد الی آخره و اگر همچنین شود که طالب الدنیا و طالب الدنیا تکرار بود نه تقسیم، مع تقریره

طالب العلم و تدبیراتها - طالب الدنیا و توفیراتها

24293- "Dünyayı, dünyanın süslerini, gösterişlerini dileyenle bilgi elde etmek isteyen" dendi.

غیر دنیا باشد این علم ای پدر - پس در این قسمت چو بگماری نظر

24294- Babacığım! Bu ayırmaya dikkat edilirse, buradaki bilginin dünya bilgisinden başka bir bilgi olduğu anlaşılır.

کت کند ز ینجا و باشد رهبرت - غیر دنیا پس چه باشد آخرت

24295- Dünyadan başkası ne olabilir? Ahiret olur. Ahiret, bilgide seni buracıktan ayırır, sana rehber olur, yol gösterir.

Bu başlıktan evvelki bölümde, Hz. Mevlâna, eski devirlerdeki tekkelerde olup biten kötülükleri, hiç çekinmeden gözlerimizin önüne serdi. Mesnevî'nin birkaç yerinde, ibret almak, kötülüklerden korunmak için, burada olduğu gibi açık saçık konuları yazmaktan çekinmeyen Mevlâna'nın tek gayesi, insanların iyiye, doğruya, fazilete doğru yönelmelerini sağlamaktır. Hz. Mevlâna'nın kendisi bir tekke kurmamıştır. Fakat o devirdeki tekkelerde olup bitenleri bilmektedir. Kadınsız bir hayatın doğurduğu bu gayr-i tabii temayülün yalnız İslam memleketlerine ait olmadığını, bu kötülüklerin eski Yunan medeniyetinin bir eseri olduğunu da hatırlamalıyız. Mevlâna, devrini çok iyi bilen, gören büyük bir mütefekkirdir. Ne kadar çirkin, ne kadar iğrenç olursa olsun, hakikati olduğu gibi açıklamaktan çekinmez. İbret dersi vermek için her konuyu ele alır. Mehmet Akif merhum da, devrinin kötülüklerini çekinmeden yazarken Hz. Mevlâna'nın görüşlerine tercüman oldu da, şunları dedi:

Budur cihanda benim en beğendiğim meslek,
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek.

Fakat Hz. Mevlâna, Muhammedî yolda kâmil bir veli olduğu için, onun sözü latiftir, hoştur, güzeldir. O açık saçık hikâyelerinin arasına ne ilahî düşünceler, ne ledünni hakikatler yerleştirir. Evvelce de arz etmiştim, bu hikâyelerin ötesinde hakikat, iman, ilahî aşk, ilm-i ledün güneş gibi parlamaktadır. Bu sebepledir ki, oğlu Sultan Velet Hazretleri, babasının şiirlerinden bahsederken şöyle demiştir:

Tanrıdan rahmettir, onun sözleri,
Körler okursa açıla gözleri.

Biz de, eşsiz Mevlâna'nın, bu büyük velinin Mesnevî beyitlerini okurken şekle takılıp kalmadan manaya inmeyi başarırsak, kalbimizin mana gözü açılır ve körlükten kurtuluruz, hakikati görür, yanlış ve nefsani görüşlere kapılmayız.

"O ÜÇ ŞEHZADENİN, O VAKIAYI DÜŞÜNMELERİ VE BİR KARARA VARMAYA ÇALIŞMALARI"

بحث کردن آن سه شه زاده در تدبیر آن واقعه

هر سه را یك رنج و یك درد و حزن - رو به هم کردند هر سه مفتتن

24296- Meftun ve dertli üç şehzade, baş başa verdiler. Her üçünün de zahmeti birdi, ızdırabı birdi, derdi birdi.

هر سه از یك رنج و یك علت سقیم - هر سه در یك فکر و یك سودا ندیم

24297- Her üçünün de düşüncesi birdi, sevdası birdi, her üçü de, bir sıkıntıdan, bir illetten hastaydı.

در سخن هم هر سه را حجت یکی - در خموشی هر سه را خطرت یکی

24298- Sessizlik içinde her üçü de aynı tehlikeye düşmüştü. Konuşurken de, her üçü aynı delile dayanmadaydı.

بر سر خوان مصیبت خون فشان - یك زمانی اشك ریزان جملهشان

24299- Bir zaman hepsi de gözyaşı döktüler. Musibet sofrasının başında kan ağladılar.

بر زده با سوز چون مجمر نفس - يك زمان از آتش دل هر سه كس

24300- Bir zaman her üçü de, gönül ateşiyle yandılar, buhurdan gibi sıcak sıcak nefesler verdiler.

"BÜYÜK KARDEŞİN AHVALİ"

مقالت برادر بزرگين

ما نه نر بوديم اندر نصح غير - آن بزرگين گفت اى اخوان خير

24301- Onların en büyüğü, "Ey hayırlı kardeşler!" dedi, "Biz şehzadeydik. Biz, başkalarına erkekçe nasihat vermez miydik?"

از بلا و فقر و خوف و زلزله - از حشم هر كه به ما كردى گله

24302- Adamlarımızdan biri, beladan, yoksulluktan, korkudan, zelzeleden şikayet edince…

صبر كن كالصبر مفتاح الفرج - ما همىگفتيم كم نال از حرج

24303- "Başına gelen sıkıntıdan şikayet etme, az ağla, sabret! Çünkü sabır, varlığın, sıkıntının anahtarıdır" derdik.

اى عجب منسوخ شد قانون چه شد - اين كليد صبر را اكنون چه شد

24304- Bu sabır kilidi ne oldu? Abaca sabır ortadan kalktı mı? O kanun bozuldu mu?

اندر آتش همچو زر خنديد خوش - ما نمىگفتيم اندر كش مكش

24305- En buhranlı zamanlarda, karışıklıklarda, savaşlarda bile, ateş içindeki altın gibi gülmek gerek demez miydik?

Bu beyitlerde, başa gelen sıkıntılardan, belalardan yılmamak, sabretmek gerektiği beyan buyuruluyor. ***"Sabır, sevinç anahtarıdır"*** hadisinden aynen iktibas vardır.

گفته ما كه هين مگردانيد رنگ - مر سپه را وقت تنگاتنگ جنگ

24306- Biz, savaşın kızıştığı, meydanın daraldığı zamanlarda, askerlere "Renginiz atmasın" derdik.

جمله سرهاى بريده زير پا - آن زمان كه بود اسبان را وطا

24307- Atların insan kellelerinden başka basacak yer bulamadıkları zamanlarda…

كه به پيش آييد قاهر چون سنان - ما سپاه خويش را هىهىكنان

24308- Askerlerimizi hayhaylarla cesaretlendirir, onlara "Kahredici mızrak gibi düşmana saldırın" derdik.

ز انكه صبر آمد چراغ و نور صدر - جمله عالم را نشان داده به صبر

24309- Bütün âleme "Sabredin" derdik, çünkü sabır, gönlün ışığıdır, nurudur.

چون زنان زشت در چادر شديم - نوبت ما شد چه خيرهسر شديم

24310- Şimdi savaşmak sırası bize geldi. Ne diye başımız dönüyor? Ne diye sersemleşiyoruz? Ne diye çirkin kadınlar gibi çarşafa bürünüyoruz?

گرم كن خود را و از خود دار شرم - اى دلى كه جمله را كردى تو گرم

24311- Ey gönül! Evvelce herkesi savaşa teşvik eder, onlara cesaret verirdin. Şimdi de kendine cesaret ver ve kendinden utan.

نوبت تو گشت از چه تن زدی - ای زبان که جمله را ناصح بدی

24312- Ey dil! Herkese nasihat verirdin. Şimdi sıra sana geldi. Neden sustun?

دور تست این دم چه شد هیهای تو - ای خرد کو پند شکر خای تو

24313- Ey akıl! Nerede senin tatlı öğüdün? Şimdi sıra senin. O hayhuyun ne oldu?

نوبت تو شد بجنبان ریش را - ای ز دلها برده صد تشویش را

24314- Ey gönülden yüzlerce karışıklığı, üzüntüleri gideren! Şimdi senin nöbetin. Kuvvetini, kudretini göster, sakalını oynat.

پیش از این بر ریش خود خندیده‌ای - از غری ریش ار کنون دزدیده‌ای

24315- Korkaklık eder de, şimdi sakalını oynatmazsan, bundan önce de, sakalına gülmüşsün demektir.

Sakal oynatmak, konuşmak, cesaret verici sözler söylemektir. Ey başkalarını savaşa teşvik eden, cesaret veren kişi! Sen kendi söylediğini yapamazsan, başkasına "Muharebeye gir" deyip de, kendin geri kalırsan, sözünün eri sayılmaz, korkak bir mahluk olarak görünür, sakalına gülmüş, yani kendi kendinle alay etmiş olursun.

در غم خود چون زنانی وای وای - وقت پند دیگرانی های های

24316- Başkalarına öğüt verme vaktinde, "Hay hay" dersin. Kendin gama düşünce, kadınlar gibi "Vay" demeye başlarsın.

درد مهمان تو آمد تن زدی - چون به درد دیگران درمان بدی

24317- Sen, vaktiyle başkalarının derdine derman olurdun. Sana şimdi misafir olarak geldi, neden susuyorsun?

بانگ بر زن چه گرفت آواز تو - بانگ بر لشکر زدن بد ساز تو

24318- Senin bütün işin gücün askere bağırıp çağırmak, onları savaşa teşvik etmekti. Sesin neden kısıldı? Şimdi de bağırsana!

ز آن نسیج خود بغلتاقی بپوش - آن چه پنجه سال بافیدی به هوش

24319- Elli yıldır dokuduğun kumaştan, şimdi kendine bir elbise yap da giy.

Elli seneden beri aklınla elde ettiğin bilgiden kendin için bir eser ortaya koy. Korkaklıktan kendini kurtar. Çünkü insan, ortaya koyduğu ilimle, marifetle evvela kendi nefsine faydalı olacak, ondan sonra da başkalarına. Dertlilere koşacak, onlara derman olacak.

دست بیرون آر و گوش خود بکش - از نوایت گوش یاران بود خوش

24320- Senin sesinden dostların kulakları hoşlanırlardı. Şimdi elini çıkar da, kendi kulağını çek, sesini kendi kulağına duyur.

پا و دست و ریش و سبلت گم مکن - سر بدی پیوسته خود را دم مکن

24321- Sen daima baştın, baş tacıydın, emir sahibiydin. Aşağıya düşme, kendini kuyruk yapma. Gücünü, kuvvetini, itibarını kaybetme.

خویش را در طبع آر و در نشاط - بازی آن تست بر روی بساط

24322- Şu yeryüzünde iş yapmak sırası sana geldi. Kendine çekidüzen ver. Başkalarının düştüğü hataya düşme, hoş bir hâle gel, neşelen.

"BİR PADİŞAHIN BİR ÂLİMİ ZORLA MECLİSE GETİRTİP OTURTMASI; SAKİNİN, ÂLİME ŞARAP VERMESİ VE KADEHİ SUNMASI; ÂLİMİN, YÜZ ÇEVİRİP KIZMASI; PADİŞAHIN SAKİYE, HAYDİ BUNU HOŞ BİR HÂLE GETİR, DEMESİ; BUNUN ÜZERİNE SAKİNİN, ÂLİMİN BAŞINA BİRKAÇ KERE VURUP ŞARAP İÇİRTMESİ"

ذکر آن پادشاه که ان دانشمند را به اکراه در مجلس آورد و بنشاند و ساقی شراب بر دانشمند عرضه کرد ساغر پیش او داشت رو بگردانید و ترشی و تندی آغاز کرد، شاه ساقی را گفت که هین در طبعش آر، ساقی چندی بر سرش کوفت و شرابش در خورد داد الی آخره

Bu bölümde, ilahî lütfun, inayetin, insanı kemale erdirmek, kurtuluşa, salaha götürdüğü ve onu bunun için birçok bela ve musibetlere düçar ettiği gösterilmektedir. Ruhani salaha ve mağfirete kavuşmak için, padişah da, âlim de çok eziyet çekeceklerdir. Çok sıkıntılara katlanacaklardır.

می‌گذشت آن یك فقیهی بر درش - پادشاهی مست اندر بزم خوش

24323- Bir padişah, hoş bir içki meclisi kurmuş, orada içip sarhoş olmuştu. O sırada, kapının önünden bir din adamı (Fakih) geçiyordu.

وز شراب لعل در خوردش دهید - کرد اشارت کش درین مجلس کشید

24324- Sarhoş padişah, "Şu adamı meclise getirin. O lal renkli şaraptan ona içirin" diye emir verdi.

شست در مجلس ترش چون زهر مار - پس کشیدندش به شه بی‌اختیار

24325- Onu zorla meclise getirdiler. Hoca, yılan zehri gibi asık bir suratla, somurtup o içki meclisine oturdu.

از شه و ساقی بگردانید چشم - عرضه کردش می‌نپذرفت او به خشم

24326- Hocaya şarap sundular, içmedi. Öfkeyle, yüzünü padişahtan da, sakiden de çevirdi.

خوشتر آید از شرابم زهر ناب - که به عمر خود نخورده‌ستم شراب

24327- "Ben, ömrümde ağzıma şarap koymadım. Bana en kuvvetli zehir, şaraptan daha hoş gelir" dedi.

تا من از خویش و شما زین وا رهید - هین به جای می به من زهری دهید

24328- Aklınızı başınıza alın da, bana şarap yerine zehir verin. Ben kendimden kurtulayım, siz de bu işten kurtulun.

گشته در مجلس گران چون مرگ و درد - می نخورده عربده آغاز کرد

24329- Şarap içmeden gürültüye başladı. Meclis neşesini kaybetti. Oraya, dert ve ölüm havası gibi ağır bir hava çöktü.

در جهان بنشسته با اصحاب دل - همچو اهل نفس و اهل آب و گل

24330- Nefsine düşkün kişiler, şu alçak dünya ehli olanlar, cihanda gönül ehli ile beraber oturdukları zaman bu hâle gelirler.

از می احرار جز در یشربون - حق ندارد خاصگان را در کمون

24331- Cenab-ı Hakk, yalnız kendi has kullarına, dünya kayıtlarından kurtulmuş hür erlerin içtikleri gizli âlemin şarabını sunar.

Burada, İnsan Suresi'nin 5. ayetine işaret var: ***"İyiler de, karışımı kâfur olan bir kadehten içerler."*** Cenab-ı Hakk, dünya kayıtlarından kurtulmuş, nefsani arzulardan sıyrılmış hür erleri için bu şarabı cennette sunacağını müjdeliyorsa da, daha bu dünyada iken de o cennet şarabının, o nurlu badenin kadehini kâmil insanlara gönül ağızlarından, can dudaklarından sunmakta ve onları ölmeden evvel, daha bu dünyadayken vücut levsinden, beşerî ızdıraplardan kurtarmaktadır.

حس نمی‌یابد از آن غیر کلام - عرضه می‌دارند بر محجوب جام

24332- Gizli âlemin şarabını içenler de, perdenin ötesinde kalanlara o şarabın kadehini sunarlar. O şarap öyle bir şaraptır ki, duygu, o şarabın sözünü duyar ama kendisini göremez.

که نمی‌بیند به دیده دادشان - رو همی‌گرداند از ارشادشان

24333- Gözleri ile onların lütuflarını, ihsanlarını görmezler. Onların kendilerini irşat ettiklerini anlamazlar, onları dinlemezler ve onlardan yüz çevirirler.

سر نصح اندر درونشان در شدی - گر ز گوشش تا به حلقش ره بدی

24334- Halkın kulaklarından boğazlarına bir gizli mana yolu olsaydı, nasihatin sırrı içlerine girer, gönüllerine yerleşirdi.

که افکند در نار سوزان جز قشور - چون همه نار است جانش نیست نور

24335- Böyle bir insanın canı, baştan başa ateştir, nur değildir. Yakıp yandıran ateşe de, ancak kabuklar düşer.

کی شود از قشر معده گرم و زفت - مغز بیرون ماند و قشر گفت رفت

24336- İç, kabuktan çıktı. Söz, kabuğu geçti gitti. Mide hiç kabuktan kızışır, gelişir mi?

Hakk'a karşı mahcup olanların, perde arkasında kalanların canları baştan başa ateştir. İblis gibi ateştir. Onda bilgi nuru, irfan yoktur. Ateşe, ancak kabuklar düşer. İşte böylece içi olmayan, safi kabuk kalanlar ateşe atılır, yanarlar. Dil ehlinin sözünün özü dışarıda kaldı. Sözün kabuğu olan ses ve harf, onun kulağından girdi. Kabuk mideyi doldurdu, fakat manasız olduğu için iş görmedi. Eğer sözün özü, ruhu, kulağından yol bulsaydı da gönüle yerleşebilirdi. Hâlbuki manevi midesine kabuk değil, mana, öz yol bulsaydı, mide kızıştı kabuk mesabesinde olan kötü huylarını, cismaniyetini daha bu dünyada iken yakar, kendini özleştirirdi. Cehennemde yanacak kabuk bırakmazdı. Kendisini öteki âlemde cehennem ehli olmaktan halas ederdi. Böylece daha dünyadayken, o cismaniyeti yok olurdu da, öz kalırdı.

نار را با هیچ مغزی کار نیست - نار دوزخ جز که قشر افشار نیست

24337- Cehennem ateşi, yalnız kabuğu yakar, ateşin içle hiçbir işi yoktur.

بهر پختن دان نه بهر سوختن - ور بود بر مغز ناری شعله زن

24338- Eğer ateş içi kavurursa, bu içi yakmak için değil, onu pişirmek, kemale erdirmek içindir. Bunu böyle bil.

مستمر دان در گذشته و نامده - تا که باشد حق حکیم این قاعده

24339- Hakk, hüküm ve hikmet sahibi olduğu için, bu kaideyi geçmiş zamanlarda da böyle yürütmüş, gelecekte de böyle yürütecek. Onun hikmetinden sual olunmaz.

مغز را پس چون بسوزد دور از او - مغز نغز و قشرها مغفور از او

24340- Tatlı iç de, kabuklar da, onun tarafından affa ve mağfirete mazhar olurken, o, nasıl olur da içi yakar? Bu ondan uzaktır.

Bu beyitlerdeki kabuklar, günahları, suçları; iç ise, aşkı, imanı, ihlası göstermektedir. Aslında cehennem, müminin, ateşini söndürmesinden korkar da, ona "Ey mümin! Çabuk geç, ateşimi söndüreceksin" der. Bir bakımdan da cehennem, mümine bir tasfiye yurdudur. Onu günahlarından temizler.

اشتها آید شراب احمرش - از عنایت گر بکوبد بر سرش

24341- Lütfundan, inayetinden ötürü onun başına vursa da, bu vuruşu, onun cennet şarabına iştihasını arttırmak içindir.

چون فقیه از شرب و بزم این شهان - ور نکوبد ماند او بسته دهان

24342- Fakat onun başına vurmazsa, o hoca gibi ağzını kapatır, suratını asar, oturur. Şaraptan da olur, padişahların meclisinden de.

چه خموشی ده به طبعش آر هی - گفت شه با ساقی‌اش ای نیك پی

24343- Padişah, sakiye "Ey insanları iyi yola götüren kutlu rehber! Ne diye sessizce duruyorsun? Haydi şu suratı asık hocayı neşelendir" dedi.

هر که را خواهد به فن از سر برد - هست پنهان حاکمی بر هر خرد

24344- Her akılda, gizli bir hükmeden vardır. Kimi dilerse, onu hile ile baştan çıkarır.

چون اسیران بسته در زنجیر او - آفتاب مشرق و تنویر او

24345- Güneş de, o güneşin âlemi nurlandırması da, esirler gibi onun hükmündedir. Onun zincirine vurulmuştur.

چون بخواند در دماغش نیم فن - چرخ را چرخ اندر آرد در زمن

24346- Beynine yarım bir efsun okuyunca, gökyüzünü bile zamanda çarka sokar, onu döndürür durur.

مهره زو دارد وی است استاد نرد - عقل کاو عقل دگر را سخره کرد

24347- Aklı tesiri altına alan başka bir akıl vardır. Bu akıl, ondan zafer elde eder. Her şeyi çeviren, idare eden, her şeyin hakimi odur.

در کشید از بیم سیلی آن زحیر - چند سیلی بر سرش زد گفت گیر

24348- Saki, hocanın başına birkaç sille vurdu ve "Al" diye kadehi ona uzattı. Zavallı, sille korkusundan kadehi aldı, içti.

در ندیمی و مضاحك رفت و لاغ - مست گشت و شاد و خندان شد چو باغ

24349- Hoca sarhoş oldu. Bağ ve bahçe gibi açıldı saçıldı. Nedimliğe, güldürücü fıkralar anlatmaya, alay etmeye başladı.

Nedim, sohbet arkadaşı demektir. Padişahların meclisinde bulunan, nükteli sözlerle onları oyalayan kişilere denir. Nedimler, padişahların yahut vezirlerin en üzüntülü, en öfkeli zamanlarında bile onları güldürüp eğlendirirlerdi. Nedimler, hazır cevap, zeki,

yerinde ve güzel konuşan kişilerdi.

سوی مبرز رفت تا میزك كند - شیر گیر و خوش شد انگشتك بزد

24350- Arslanı bile tutacak bir hâle geldi. Neşesinden parmaklarını şıkırdatmaya başladı. Sonra kalktı, su dökmek için ayakyoluna gitti.

سخت زیبا و ز قرناقان شاه - یك كنیزك بود در مبرز چو ماه

24351- Ayakyolunda ay gibi bir halayık vardı. Padişahın cariyelerinden olan bu kız pek güzeldi.

عقل رفت و تن ستم پرداز ماند - چون بدید او را دهانش باز ماند

24352- Sarhoş hoca, kızı görünce ağzı açık kaldı, aklı büsbütün başından gitti, ona saldırdı.

بر كنیزك در زمان در زد دو دست - عمرها بوده عزب مشتاق و مست

24353- Ömrü bekâr olarak geçmişti. Kadınlara karşı özlem duyuyordu. Aynı zamanda sarhoştu. İki eliyle kızı yakaladı, ona sarıldı.

بر نیامد با وی و سودی نداشت - بس طپید آن دختر و نعره فراشت

24354- Kız çırpındı, bağırdı, çağırdı. Fakat faydası olmadı.

چون خمیر آمد به دست نانبا - زن به دست مرد در وقت لقا

24355- Buluşma vaktinde, kadın, erkeğin elinde ekmekçinin elindeki hamura döner.

زو بر آرد چاق چاقی زیر مشت - بسرشد گاهیش نرم و گه درشت

24356- Bazen yumuşak yumuşak, bazen de sert sert yoğurur. Yoğurdukça, elinin altındaki hamurdan "Çak çak" diye sesler çıkarır.

در همش آرد گهی یك لختهای - گاه پهنش واكشد بر تختهای

24357- Bazen kadını geniş leğene, tahta üstüne yayar, bazen onu derler toplar, bir yumak hâline getirir.

از تنور و آتشش سازد محك - گاه در وی ریزد اب و گه نمك

24358- Bazen ona su serper, bazen tuz eker. Bazen de onu tandıra yapıştırır, ateşle onu dener, mihenge vurur.

اندر این لعبند مغلوب و غلوب - این چنین پیچند مطلوب و طلوب

24359- İstenenle isteyen, bu çeşit bükülüp dürülür. İşte üst gelenle alt olan, böyle bir oyuna girişirler.

هر عشیق و عاشقی را این فن است - این لعب تنها نه شو را با زن است

24360- Bu oyun, yalnız koca ile karısı arasında olmaz. Her sevilenle sevenin bu hüneri vardır.

پیچشی چون ویس و رامین مفترض - از قدیم و حادث و عین و عرض

24361- Evveli olmayan ile sonradan meydana gelenin, cevherle arazın arasında, Veys ile Ramin'in arasında olduğu gibi bir sarılış, bir bağra basış vardır. Bu, mukadder bir hâldir.

Beytin aslında geçen "Ayn", cevher, bizzat kaim olan, rahmani nefs, kendi nefsiyle kaim olan, asıl, maye-i asliye manalarına gelmektedir. Hz. Mevlâna, bir başka Mesnevî beytinde, "İnsanlıktan bir cevherin var mı? Yoksa eşek misin? Bu araz, yani yaptığın işleri ve hareketleri, öldüğün vakit Hakk'ın huzuruna nasıl götüreceksin?" demektedir.

Cevher ve arazı kullanmıştır. Araz, bir cisimde muvakkaten bulunan şeydir. Gülün rengi, kokusu gibi… Cevher ise, arazın bulunduğu cisimdir. Renk ve kokuya nispetle, gül cevherdir.

Araz, bizzat kail olmaz. Onun devamı için bir mevki lazımdır. Veys ile Ramin, Leyla ile Mecnun gibi birbirlerini çok seven âşıkla maşukun hikâyesidir. Veys, maşukun, Ramin de âşığın adıdır. Bu beyitte, Hz. Mevlâna, evveli olmayan cevherle arazın arasında, Veys ile Ramin arasındaki sevgi gibi bir sevginin bulunduğuna işaret buyurmaktadır. Bu beytin anlaşılması için şu beyit üzerinde düşünmek gerekir:

Kendi hüsnün hublar şeklinde peyda eyledin
Çeşm-i aşktan dönüp sonra temaşa eyledin.

Koku ve renk gülü seviyor. Veys ve Ramin gibi birbirine sarılmış sevişmekteler. Yine Hz. Mevlâna, "Âlemde bulunan her şey, bütün cüzler birbirlerine âşıktırlar" demektedir. Uranyumun cevheri (atomu) öyle sevişmekte ki, bunları ayırdığın zaman insanı şaşırtan bir kuvvetle atomun zerreleri birleşmek, birbirlerine sarılmak istiyor. İşte uranyumun atomunun içindeki gizli kuvvet, insanların felaketine sebep olacak bir güce malik.

پیچش هر یك ز فرهنگی دگر - لیك لعب هر یکی رنگی دگر

24362- Ancak her perinin oyunu bir başka renktedir. Her birinin sarılışında, başka bir hüner vardır.

که مکن ای شوی زن را بد گسیل - شوی و زن را گفته شد بهر مثیل

24363- Burada koca ile karısı bir misal olarak alındı. "Ey koca! Karına kötü muamele etme, onu hoş tut" demek istendi.

خوش امانت داد اندر دست تو - آن شب گردك نه ینگا دست او

24364- Gerdek gecesi, yenge, onun elini hoş bir emanet olarak senin eline vermedi mi?

از بد و نیکی خدا با تو کند - کانچه با او تو کنی ای معتمد

24365- Ey itimat edilir kişi! Şunu iyi bil ki, kötü-iyi sen ona ne yaparsan, Allah da sana onu yapar.

نه عفیفی ماندش و نه زاهدی - حاصل اینجا این فقیه از بی‌خودی

24366- Hasılı, o hoca da orada kendinden geçti, ne iffeti kaldı, ne zahitliği.

آتش او اندر آن پنبه فتاد - آن فقیه افتاد بر آن حور زاد

24367- O huriden doğmuş kızın üstüne atıldı; onun ateşi, pamuğa düştü.

چون دو مرغ سر بریده می‌طپید - جان به جان پیوست و قالبها چخید

24368- Can cana kavuştu, bedenler eğilip bükülmeye, başı kesilmiş iki kuş gibi çırpınmaya başladı.

چه حیا چه دین چه بیم و خوف جان - چه سقایه چه ملك چه ارسلان

24369- Hocanın hatırında ne şarap meclisi, ne padişah, ne arslan, ne utanma duygusu, ne din, ne can korkusu kaldı.

نه حسن پیداست اینجا نه حسین - چشمشان افتاده اندر عین و غین

24370- İkisinin de gözleri, hiçbir şey görmez oldu. Burada, insanın gözüne ne Hasan görünür, ne Hüseyin.

انتظار شاه هم از حد گذشت - شد دراز و کو طریق باز گشت

24371- Hocanın geriye dönmesi hayli gecikti. Padişahın bekleyişi de haddi aştı.

دید آن جا زلزله القارعه - شاه آمد تا ببیند واقعه

24372- Vakayı görmek için, padişah kalktı geldi. Oradaki kıyamet zelzelesini, oradaki çırpınmaları gördü.

سوی مجلس جام را بربود تفت - آن فقیه از بیم بر جست و برفت

24373- Hoca, korkusundan sıçradı. Koşup meclise geldi. Ateş gibi şarap kadehini aldı.

تشنه‌ی خون دو جفت بد فعال - شه چو دوزخ پر شرار و پر نکال

24374- Padişah da pek öfkelenmişti. Cehennem gibi kıvılcımlar saçıyordu. Bu kötü işleri işleyen hocanın da kanına susamıştı, kızın da.

تلخ و خونی گشته همچون جام زهر - چون فقیهش دید رخ پر خشم و قهر

24375- Hoca, padişahın yüzünü öfkeli, kahırla dolu, acı, kanlı bir hâlde, zehir kadehine dönmüş görünce…

چه نشستی خیره ده در طبعش آر - بانگ زد بر ساقی‌اش کای گرم‌دار

24376- Sakiye, "Şaşkın şaşkın ne oturuyorsun?" diye bağırdı, "Çabuk şarap sun da, padişahı neşelendir."

آمدم با طبع آن دختر ترا - خنده آمد شاه را گفت ای کیا

24377- Bu sözü padişah duyunca, gülmeye başladı. "Efendi" dedi, "Ben kendime geldim, neşelendim. O kız senin olsun."

ز آن خورم که یار را جودم بداد - پادشاهم کار من عدل است و داد

24378- Ben padişahım, benim işim gücüm adalettir, iyiliktir. Benim cömertliğim sevgiliye ne verirse, ben de ondan yerim, başka şey yemem.

کی دهم در خورد یار و خویش و توش - آن چه آن را من ننوشم همچو نوش

24379- Benim hoşlanmadığım, tatlı içmediğim şeyi, nasıl olur da sevgilime sunar, içiririm?

می‌خورم بر خوان خاص خویشتن - ز آن خورانم من غلامان را که من

24380- Kölelerime de, ben kendi hususi soframda yediğim şeyleri yediririm.

که خورم من خود ز پخته یا ز خام - ز آن خورانم بندگان را از طعام

24381- Pişmiş, çiğ, ben ne yersem, kölelerime de onu veririm, onu yediririm.

ز آن بپوشانم حشم را نه پلاس - من چو پوشم از خز و اطلس لباس

24382- Ben kürk mü giyerim, atlas elbise mi giyerim, kölelerime de onu giydiririm. Onlara kaba, köhne elbiseler giydirmem.

ألبسوهم گفت مما تلبسون - شرم دارم از نبی ذو فنون

24383- Hünerler sahibi olan, kemaliyle en üstün derecelere ulaşan peygamberden utanırım. Çünkü o, "Ne giyiyorsanız, kölelerinize de onu giydirin" buyurdu.

اطعموا الاذناب مما تاكلون - مصطفى كرد اين وصيت با بنون

24384- Mustafa s.a.v. evladına, ümmetine bir vasiyette bulundu. "Elinizin altında bulunanlara, kendi yediğiniz şeyleri yedirin" buyurdu.

Bu beyitte, şu hadis-i şeriflerden lafzi iktibas vardır: ***"Kölelerinizi size tavsiye ederim. Onları, kendi yediğiniz yemeklerle doyurun. Giydiğiniz elbiselerden onlara giydirin. Onlar, arzu etmediğiniz bir suçu işlerler de, onları affetmek istemezseniz, ey Allah'ın kulları, onları satın, fakat onlara azap etmeyin."*** (Feyz-ül Kadir, 1/477)

On beş asır önce irat edilen bu mübarek hadisler üzerinde biraz düşünürsek, İslam'ın büyüklüğü, insan haklarına verdiği önem, gerçek demokrasi anlayışı, vicdanı ve izanı olan herkesi büyüleyecektir. Bugün en medeni, en ileri olan bazı memleketlerde, sırf renkleri yüzünden zavallı zencilere yapılan muamele kalpleri sızlatmaktadır. Şunu arz etmek isterim ki, kölelik çok eski devirlerden beri insanlığın yüz karası olarak sürüp gelmiştir. İslam'ın zuhuru sırasında, bütün dünyada olduğu gibi Arabistan'da da kölelik mevcuttu. Çünkü kölelik, insanla beraber başlamıştır. Kendi rahatını sağlamak, kendi zevkini temin için başkalarının, daha doğrusu zayıfların bedenî kuvvetlerinden istifade etmek, köleliğin esasıdır. Köleliğin, biri ağır hizmetlerde, diğeri ev işlerinde kullanılmak suretiyle iki çeşidi vardı.

İbranilerin bir millet olarak meydana çıktıkları günden itibaren, aralarında bu iki çeşit kölelik vardı. Bir suç yüzünden yahut borcunu veremediği için esir olan Beni İsrail'in durumu. Ecnebi köleler, ister harp ile Beni İsrail'in hakimiyeti altına geçmiş bulunan kavimlere mensup, ister yapılan baskınlarla ele geçen esirlerden yahut para ile hayvan gibi satın alman kişilerden olsun, her türlü hak ve menfaatlerden mahrumdular. Bu esir kadın ve erkeklerin nasipleri, felaket ve ızdırap idi.

Ev işlerinde kullanılan köleler, her türlü nefret ve hakaretle karşılaşırlar, insafsız efendilerinin elinde daima tazyik ve azap içinde yaşarlardı.

Avrupalıların, medeniyetlerine hayran kaldıkları ve kendilerine örnek aldıkları eski Yunan'da da kölelerin durumu böyleydi. Yunanlar, bir Anadolu şehri olan Troya'yı zaptettikleri zaman, önce bütün şehir halkını, kadın, erkek, çoluk çocuk, genç, ihtiyar, hepsini şehrin dışına çıkarmışlar, evleri yağma etmişler, götürebilecekleri eşyaları almışlar, sonra şehri yakmışlardır. Kendi şehirlerinin, öz yurtlarının gözleri önünde yakıldığını gören şehir halkını da esir olarak almışlar, Yunanistan'a götürmüşler, onların ihtiyarlarını işe yaramayacağı için öldürmüşler, kadınları ve erkekleri aralarında paylaşmışlar, kuvvetli olanlarını tarlalarda, ağır işlerde, kadınları, kızları ev işlerinde köle olarak kullanmışlardır. Yunanlar, ele geçirdikleri her şehir için aynı usulü takip ederlerdi. Eflatun gibi, Aristo gibi büyük filozofları ile övünen Yunanların hiçbir mütefekkiri, esirlerin acıklı hâline üzülmemiş, bunlara insani muamele yapılmasını tavsiye etmemiştir. Hatta Aristo gibi büyük bir filozof, "İnsanlar içinde doğuştan köle olanlar vardır. Kemikleri iri,_bünyeleri sağlam harp esirleri, hür insanlara hizmet etmek için yaratılmışlardır" diyerek, köleliği gayet tabii karşılamıştır.

Romalılarda da durum aynıydı. Çok ihtiyarlamış, çalışma gücünü kaybetmiş köleleri, Tiber nehrindeki bir adaya götürür bırakırlar, onları, açlıktan ölüme terk ederlerdi.

Gerek Yunanistan'da, gerekse Roma'da ve onların idaresi altında bulunan şehirlerde yapılmış büyük tapınaklar, dev sütunlu binalar, yollar, kemerler, hepsi kölelerin eseridir. Mısır'daki 144 metre yüksekliğindeki ehramlar-piramitler de, kırbaç altında çalıştırılan sayısız kölenin eseridir.

İslamiyet, zuhuru sırasında mevcut olan köleliği kaldırmadı, fakat onları insan yerine koydu. Onları azat etmeyi, hürriyete kavuşturmayı en büyük sevap saydı.

Yukarıdaki hadislerde görüldüğü gibi, ***"Onlara kendi yediklerinizden yedirin, kendi giydiklerinizden giydirin"*** diye emir verildi. Peygamber Efendimiz, Hayber savaşında esir edilen iki Yahudi kadını, Yahudi ölülerinin bulunduğu yerden geçirerek

ordugâha getiren ve kadınların ölüleri görerek ağlamalarına sebep olan Bilal-i Habeşî Hazretleri'ni "Senin gönlünde hiç acıma duygusu kalmadı mı?" diye azarlamıştı.

İngiltere'de kölelik 1838'de, Fransa'da 1849'da, Amerika'da 1865'de kaldırıldı. Bugün de bazı memleketlerde, şu veya bu şekilde, kölelik isim değiştirerek devam etmektedir.

در صبوری چست و راغب کرده‌ای - دیگران را بس به طبع آورده‌ای

24385- Başkalarını neşelendiren, sabretmekle onları güçlendiren, onları sabretmeye teşvik eden…

Eski şairlerimizden birinin şu beyti ne güzel:

Çalış gamginleri şad etmeye, şad olmak istersen
Sevindir kalb-i nası, gamdan azat olmak istersen.

پیشوا کن عقل دور اندیش را - هم به طبع آور به مردی خویش را

24386- Başkalarını neşelendirdiğin gibi, şimdi de erkekliğini, cesaretini hisset, kendini neşelendir. Sabretmeyi düşünen aklını kendine önce yay, kılavuz edin.

جان به اوج عرش و کرسی بر شود - چون قلاووزی صبرت پر شود

24387- Sabır kılavuzu sana kanat olursa, canın, arş ve kürsinin de üstüne çıkar, yücelir.

Arş, göğün en yüksek yeridir. Tasavvufi olarak arşı manalandırırsak, bütün yaratıkları içine alan, nurani, ulvi, en büyük varlık. İnsan-ı kâmilin kalbi de arşa benzetilir. Cenab-ı Hakk'ın azamet ve kudretinin tecellisi olarak da düşünülür.

Kürsiye gelince… Mana itibarıyla, üstüne oturulan şeydir. Bakara Suresi'nin 255. ayetinde, ***"Kürsisi, gökleri de kaplayıp kucaklamıştır, yeryüzünü de. Göğü ve yeri korumak ona ağır gelmez. Odur, çok yüce ve ulu"*** diye tavsif edilmektedir.

بر کشانیدش به بالای طباق - مصطفی بین که چو صبرش شد براق

24388- Mustafa'ya bak! Sabır ona Burak oldu da, onu göklerin en yücesine çıkardı.

Burak, Peygamberimizin Miraç'ta bindiği bir hayvanın adı.

"ŞEHZADELERİN, BU BAHİSTEN, BU MACERADAN SONRA SEVGİLERİNE VE MAKSATLARINA MÜMKÜN OLDUĞU KADAR YAKLAŞMAK İÇİN ÇİN İLİNE GİTMELERİ; BULUŞMA YOLU KAPALI OLSA BİLE, MÜMKÜN OLDUĞU KADAR MAKSADA YAKLAŞMAK İYİ BİR ŞEYDİR"

روان گشتن شاه زادگان بعد از تمام بحث و ماجرا به جانب ولایت چین سوی معشوق و مقصود تا به قدر امکان به مقصود نزدیکتر باشند، اگر چه راه وصل مسدود است به قدر امکان نزدیکتر شدن محمود است الی آخره

هر چه بود ای یار من آن لحظه بود - این بگفتند و روان گشتند زود

24389- Bu konuşmadan sonra hemen yola düştüler. işte dostum, ne olduysa, o zaman oldu.

بعد از آن سوی بلاد چین شدند - صبر بگزیدند و صدیقین شدند

24390- Kendilerine rehber olarak sabrı seçtiler. Sevgilerine candan bağlı, doğru özlü olarak, Çin şehirlerinin yolunu tuttular.

راه معشوق نهان برداشتند - والدین و ملك را بگذاشتند

24391- Analarını, babalarını, yurtlarını bıraktılar. Gizli sevgilinin yoluna yöneldiler.

عشقشان بی‌پا و سر کرد و فقیر - همچو ابراهیم ادهم از سریر

24392- İbrahim Ethem gibi, aşk onları tahtlarından, taçlarından uzaklaştırdı. Elsiz, ayaksız yoksul bir hâle düştüler.

İbrahim Ethem Hazretleri bir hükümdardı. Bir gece yatağında yatarken, tavanın üstünde ayak sesleri duydu. "Kim var orada?" diye bağırdı. Biri, "Devemi kaybettim de, onu bu tavanda arıyorum" diye cevap verdi. Hükümdar, "Aptal! Tavanda deve aranır mı?" dedi. Tavandan şu ses geldi: "Cahil adam! Taht üstünde oturarak, tüy döşeklerde yatarak Allah aranır mı?" Bu ses, İbrahim Ethem Hazretleri'nin tacını, tahtını terk ettirdi. Kaba elbiseler giyerek çöllere düştü, derviş oldu.

خویش را افکند اندر آتشی - یا چو ابراهیم مرسل سر خوشی

24393- Yahut İbrahim Peygamber gibi Hakk sevgisi yüzünden kendilerini ateşe attılar.

پیش عشق و خنجرش حلقی کشید - یا چو اسماعیل صبار مجید

24394- Yahut da çok sabırlı yüce İsmail gibi aşkın önüne yattılar, hançerine boyun verdiler.

Bilindiği gibi İbrahim Peygamber, gördüğü bir rüya üzerine oğlu İsmail'i Allah'a kurban etmek istemiş, fakat Allah katından gönderilen bir koç, İsmail yerine kurban edilmişti. Bununla birlikte Hz. İbrahim Hakk'a karşı duyduğu aşk ve ihlas yüzünden Hakk'ın rızasını kazanmıştır.

"İMRÜL KAYS ARAP PADİŞAHIYDI; PEK GÜZELDİ, ÂDETA ZAMANININ YUSUF'UYDU; ARAP KADINLARI, ZELİHA GİBİ ONUN İÇİN ÖLÜRLERDİ; BU ZAT ŞAİRDİ DE; DUR, SEVGİLİYİ VE KONAĞINI ANARAK AĞLAYALIM MISRASIYLA BAŞLAYAN KASİDE ONUNDUR; BÜTÜN KADINLAR ONA CANDAN ÂŞIK OLDUKLARINDAN, ACABA BU ŞİİRİ KİMİN İÇİN VE NEDEN YAZDI, DEDİLER; O, BİLDİ Kİ, BUNLARIN HEPSİ DE SURET GÜZELLERİDİR, ÂDETA TAŞ TAHTALARA YAPILMIŞ RESİMLERDİR; NİHAYET BU İMRÜL KAYS'DA BİR HÂL MEYDANA GELDİ; GECE YARISI ÜLKESİNDEN VE OĞLUNDAN KAÇTI, BİR HIRKAYA BÜRÜNÜP GİZLENDİ; ORADAN BAŞKA BİR ÜLKEYE GÖÇTÜ; ÜLKEDEN MÜHEZZEH OLANI ARAMAYA KOYULDU; TANRI, DİLEDİĞİNE RAHMETİNİ VERİR, BU SURETLE ONU HAS KULLARI ARASINA ALIR"

حکایت امرؤ القیس که پادشاه عرب بود و به صورت عظیم بجمال بود، یوسف وقت خود بود و زنان عرب چون زلیخا مرده‌ی او و او شاعر طبع، قفا نبك من ذکری حبیب و منزل، چون همه زنان او را به جان می‌جستند ای عجب غزل او و ناله‌ی او بهر چه بود، مگر دانست که اینها همه تمثال صورتی‌اند که بر تختهای خاك نقش کرده‌اند، عاقبت این امرؤ القیس را حالی پیدا شد که نیم شب از ملك و فرزند گریخت و خود را در دلقی پنهان کرد و از آن اقلیم به اقلیم دیگر رفت در طلب آن کس که از اقلیم منزه است، یَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ یَشاءُ، الی آخره

Başlıkta ve bu bölümde adı geçen İmrül Kays, İslam'dan önceki devrin, yani Cahiliye devrinin en büyük şairlerindendir. Rivayete göre İmrül Kays, Bizans imparatorunun kızına âşık olmuş; bunu duyan imparator, ona zehirli bir gömlek hediye etmiş; bu gömleği giyen şairin vücudunda yaralar, bereler peyda olmuş, derisi soyulmuş ve bu yüzden ona Zülkuruh denmiştir. Bu lakabın manası, yaralı, çıbanlı adam demektir. İmrül Kays, Ankara'da ölmüş, Ankara kalesinin yanında gömülmüştür. Bizans imparatoru, onun bir heykelini yaptırıp kızına diktirmiştir. Tarihi Edebiyyat-ı Arabiyye muharriri Muhammed Fehmi Efendi'nin yazdığına göre bu heykel, Abbasi halifelerinden Memun zamanına kadar İmrül Kays'ın mezarının üstündeydi. Hatta halife Memun Anadolu'ya geldiği zaman heykeli bizzat

görmüştür.

Hazreti Mevlâna'nın başlığa koyduğu mısra, onun Muallaka'sının şu iki beytinden alınmıştır:

"Dur da, sevgilim Unize'yi ve onun saktilliva bulunan evinin yâdı ile beraber ağlaşalım."

هم کشیدش عشق از خطه‌ی عرب - امرؤ القیس از ممالك خشك لب

24395- Aşk, İmrül Kays'ı, dudakları kupkuru olarak Arap memleketlerinden çekti aldı.

با ملك گفتند شاهی از ملوك - تا بیامد خشت می‌زد در تبوك

24396- Tebük'e kadar geldi. Arada amele oldu, kerpiç dökmeye koyuldu. Oranın padişahına dediler ki: "Arap padişahlarından biri olan…"

در شکار عشق خشتی می‌زند - امرؤ القیس آمده‌ست اینجا به کد

24397- İmrül Kays, buraya dilenmeye geldi. O, aşka av oldu. Çaresiz kaldı, kerpiç döküyor, amelelik ediyordu.

گفت او را ای ملیك خوب رو - آن ملك بر خاست شب شد پیش او

24398- Tebük padişahı, geceleyin kalktı, onun yanına geldi. "Ey güzel yüzlü padişah!" dedi.

مر ترا رام از بلاد و از جمال - یوسف وقتی دو ملکت شد کمال

24399- Sen, vaktin Yusuf'usun, iki ülkeye de hakimsin. Hem şehirler sana ram olmuş, buyruğunun altına girmiş, hem de güzellik.

و آن زنان ملك مه بی‌میغ تو - گشته مردان بندگان از تیغ تو

24400- Erkekler, kılıcının yüzünden sana kul olmuşlar, köle olmuşlar. Kadınlar da, kusursuz güzelliğinin, bulutsuz ay gibi parlayan nurlu yüzünün cariyeleri kesilmişler.

جان ما از وصل تو صد جان شود - پیش ما باشی تو بخت ما بود

24401- Sen, bizim yanımızda kalırsan, bu bizim bahtımızdan, talihimizin yüzümüze gülmesindendir. Canımız, senin gibi bir güzelle, senin gibi bir kahramanla görüşünce, yüzlerce can kesilir. Sen, canımıza canlar katarsın.

ای به همت ملکها متروك تو - هم من و هم ملك من مملوك تو

24402- Ben de, benim ülkem de, sana kul olduk, köle olduk. Ey aşk yüzünden yurdunu, padişahlığını terk eden büyük varlık!

ناگهان وا کرد از سر روی پوش - فلسفه گفتش بسی و او خموش

24403- Tebük padişahı, böylece, ona candan, manalı, güzel sözler söyledi. Amele padişah hep susuyordu. Derken, birdenbire dilinin bağını çözdü, sakladığı sırrın örtüsünü açtı.

همچو خود در حال سر گردانش کرد - تا چه گفتش او به گوش از عشق و درد

24404- Padişahın kulağına aşkla, dertle ne söylediyse söyledi de, onun başını da, derhal kendi başı gibi döndürdü.

او هم از تخت و کمر بیزار شد - دست او بگرفت و با او یار شد

24405- Tebük padişahı, İmrül Kays'ın eline yapıştı, ona dost oldu. O da, tahtından, tacından soğudu, vazgeçti.

عشق یك كرت نكردەست این گنه - تا بلاد دور رفتند این دو شه

24406- Bu iki padişah da, çok uzak şehirlere gittiler. Zaten aşk, böyle suçları bir kere işlememiştir ki.

او به هر كشتی بود من الاخیر - بر بزرگان شهد و بر طفلانست شیر

24407- Aşk, büyüklere baldır, küçüklere süt. O her geminin son yüküdür, son ağırlığıdır.

Beyitte geçen büyüklerden maksat, kemale ermiş kişilerdir. Aşk onlara baldır. Yani zevktir, neşedir. Yaşayışın lezzetidir, tadıdır. Küçüklere, yani henüz olgunluğa ermeyenlere, tarikat babında henüz küçük olanlara, sütten kesilmemiş bulunanlara da süttür. Çocuk nasıl sütle gelişir, beslenir. Olgunluk çağına gelmeyen talip de, Hakk âşığı da aşkla beslenir, gelişir.

Aşk, gemiye konan son ağırlıktır. Son ağırlıktan evvel yüklenen yükleri gemi rahatça taşır, götürür. Fakat son yük, son ağırlık da gemiye yüklenirse gemi batar. Çünkü gemi, daha evvel bütün yükünü almış bulunmaktadır. Son yük yüklenince gemi batar. Arifler, bu benzetişten şu manayı çıkarmışlardır. Aşk, varlık gemisini yokluk denizinde batıran, eserini bile bırakmayan son yüktür. Sayısız insan, sayısız hükümdar, aşk yüzünden sultanlarını terk ettiler, mal ve mülklerinden geçtiler. Bu beyti Ankaravi Hazretleri de yukarıda arz ettiğim şekilde şerh etmiştir. Son Mesnevî şarihlerinden bir zat, yukarıda aynen aldığım şekilde bu beyti izah ettikten sonra, aynen şunları ilave etmektedir: Bu yüzdendir ki, melamet erleri, sülukta züht ve esmayı değil, aşk ve cezbeyi esas kabul etmişlerdir. Mevlâna'nın yolu budur. Aziz okuyucularım! Hiçbir iddiam yoktur. Ben, âciz, naçiz bir adamım; adam kıtlığında, üstadım, efendim Tahir-ül Mevlevi Hazretleri'nin yarım kalmış şerhini tamamlamaya uğraşıyorum. Durumu sizin temiz vicdanlarınıza, akl-ı seliminize havale ederek diyorum ki, son şarihin züht ve esmayı, yani halvete çekilip Cenab-ı Hakk'ı zikretmek yolunu bırakıp aşk ve cezbeyi Hazreti Mevlâna'nın yolu sayması doğru değildir. Aşk ve cezbeyi inkâr etmiyorum. Kaç kişi aşk ve cezbe yoluyla nefsini tezkiye edebilir? Kaç talihli insana bu nasip olur? Nerede Hazreti Abdülkadir Geylani? Nerede Hazreti Mevlâna? Nerede Ahmed er-Rufai? Nerede Şah-ı Nakşibendi Veli? Bizim elimizden tutsun, bizim gönlümüzü temizlesin, bizi masivadan kurtarsın. Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde, ***"Allah'ı çok çok zikrediniz"*** denmektedir. Hazreti Mevlâna, "Ben Kur'an'ın kölesiyim" dedikten sonra, zühdü ve esmayı terkeder mi? Böyle düşünenler, Mevlâna'mızın elindeki tespihi de görmezlikten gelmektedirler. Mevlâna'nın yolu, Hazreti Muhammed'in s.a.v. yoludur. Başka yol değildir.

عشقشان از ملك بربود و تبار - غیر این دو بس ملوك بی‌شمار

24408- Bu iki padişahtan başka nice padişahları aşk, padişahlıklarından da etti, ülkelerinden de.

همچو مرغان گشته هر سو دانه چین - جان این سه شه بچه هم گرد چین

24409- Bu üç şehzadenin canları da, Çin ülkesinin etrafında, kuşlar gibi her yanda yem aramaya koyuldu.

ز انکه رازی با خطر بود و خطیر - زهره نی تا لب گشایند از ضمیر

24410- Ağızlarını açıp meramlarını anlatacak hâlleri de yoktu. Cesaret edemiyorlardı. Çünkü sırları pek önemliydi, pek tehlikeliydi.

عشق خشم آلوده زه کرده کمان - صد هزاران سر به پولی ان زمان

24411- Aşk öfkelenmişti, okunu yayına koymuştu, yayını kurmuştu. Böyle bir zamanda, binlerce baş bir pula idi.

خوی دارد دم به دم خیره کشی - عشق خود بی‌خشم در وقت خوشی

24412- Zaten aşk kızmamışken, hoşluk ve hoşnutluk hâlindeyken bile, her dem acımadan öldürme âdetindedir. Onun huyu budur.

من چه گویم چون که خشم آلود شد - این بود آن لحظه کاو خشنود شد

24413- Hoşnudun hâlinden memnunken aşk bunları yaparsa, kızınca, hiddete kapılınca neler yapmaz? Ben ne söyleyeyim?

کش کشد این عشق و این شمشیر او - لیك مرج جان فدای شیر او

24414- Fakat ne olursa olsun, aşk arslanına can sahrası feda olsun; aşkolsun aşkın öldürdüğü, aşk kılıcının kestiği kişiye.

سلطنتها مرده‌ی این بندگی - کشتنی به از هزاران زندگی

24415- Bu çeşit öldürülme, binlerce yaşayıştan, binlerce dirilikten iyidir. Saltanatlar, böyle kulluğa kurban olsun.

پست گفتندی به صد خوف و حذر - با کنایت رازها با همدگر

24416- Şehzadeler, yüzlerce korku ve çekinmeyle, sırlarını üstü kapalı olarak, kinayelerle, birbirlerine fısıldıyorlardı.

آن را جز آسمان هم دم نبود - راز را غیر خدا محرم نبود

24417- Sırlara Allah'tan başka kimse mahrem olamaz. Aha, feryada, ancak gökyüzü hem demdir, arkadaştır.

داشتندی بهر ایراد خبر - اصطلاحاتی میان همدگر

24418- Birbirleriyle haberleşebilmek, kederlerini birbirlerine anlatabilmek için aralarında kullanılan remizli sözler, deyimler vardır.

طمطراق و سروری اندوختند - زین لسان الطیر عام آموختند

24419- Cahiller, hakikatten haberi olmayanlar, bu kuş dilini öğrendiler de, kendilerini bir şey sandılar, böbürlendiler, üstünlük iddia ettiler.

Bu ve bundan sonraki beyitlerde aşkı, ledün ilmini kuş diline, o dili bileni de Süleyman Peygamber'e benzetmektedir.

غافل است از حال مرغان مرد خام - صورت آواز مرغ است آن کلام

24420- Hâlbuki onların söyledikleri sözler, kuşların seslerinin suretinden başka bir şey değildir… Ham kişinin, kuşların hâlinden haberi yoktur.

دیو گر چه ملك گیرد هست غیر - کو سلیمانی که داند لحن طیر

24421- Kuş dilini bilen Süleyman nerede? Şeytan da saltanat sürer ama Süleyman değildir.

علم مکرش هست و علمناش نیست - دیو بر شبه سلیمان کرد ایست

24422- Şeytan, Süleyman gibi tahta geçer oturur, ona benzer ama hile ve düzen ilmine maliktir. "Biz, ona kuş dili öğrettik" sırrına mazhar olmamıştır.

منطق الطیری ز علمناش بود - چون سلیمان از خدا بشاش بود

24423- Süleyman, Hakk tarafından güzel yüzlü yaratılmıştır. Kuş dilini bilmesi de, Allah tarafından bildirilme, belletilme yoluylaydı.

Bu iki beyitte, Neml Suresi'nin 16. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Dedi ki: Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi."***

Hazreti Süleyman, yalnız kuşların dillerini değil, bütün yaratıkların dilini anlıyordu. Neml Suresi'nin şu mealdeki 18. ayeti, bu hakikati gün gibi açık olarak ifade buyurduğu için, sayın okuyucularıma arz ediyorum: ***"Karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca: Ey karıncalar, dedi. Yuvalarınıza girin ki, Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler"*** Hazreti Süleyman, karıncanın bu sözlerini duyunca gülmüştü.

Yakın zamana gelinceye kadar karıncalar üzerinde tetkiklerde bulunan bilginler, karıncaların birbirleri ile antenleri vasıtasıyla anlaştıklarını sanıyorlardı. Bir bilgin, karınca yuvası civarına bir karıncanın sürükleyerek götüremeyeceği büyüklükte, onların hoşlandıkları bir yiyecek parçası bırakır. Bir karınca gelir, o maddeyi çekmeye çalışır. Götüremeyeceğini anlayınca, yuvasına döner. Durumu haber verir, birkaç karınca ile döner. Onlar, rahat bir şekilde birlikte çekerek götürürler. Daha büyük bir parça konursa, ona göre bir grup karınca geliyor. Alıp götürüyor.

O yiyecek maddesini keşfeden karınca, arkadaşlarına durumu nasıl anlatıyor? Şimdiye kadar âlimler, yukarda arz ettiğim gibi, karıncaların antenleri vasıtasıyla birbirleri ile konuştuklarını sanıyorlardı. Hâlbuki Vietnam savaşı münasebetiyle Amerikalı askerlerin, yerlilerin sürünerek gelip kendilerini öldürmeleri nedeniyle kulaklarının en ufak tıkırtıyı duyacak bir alete ihtiyaç hissedildi. Bunun üzerine Genelkurmay'ın isteği doğrultusunda, Amerikalı âlimler "Köpek kulağı" adını verdikleri ve sesleri binlerce defa büyüten küçük bir alet icat ettiler. Bu vaıtayla nelerin sesini duymamışlar ki, tahta kurularının köpek gibi havladıklarını, karıncaların diğer hayvanlar gibi kendilerine mahsus sesler çıkardıklarını vesaire… Böylece, mübarek Kur'an'ımızın haber verdiği ayet, yani karıncaların konuştukları hakikati anlaşılmış oldu.

که ندیدەستی طیور من لدن - تو از آن مرغ هوایی فهم کن

24424- Ledün ilminin kuşlarını, bâtını kuşları göremiyorsan, hiç olmazsa şu havadaki kuşlardan bir şeyler anlamaya çalış.

Burada, Kehf Suresi'nin 65. ayetine işaret var. Musa Peygamberle Hızır Aleyhisselam bahsinin yer aldığı ayetin meali şöyle: ***"(Orada) kullarımızdan bir kul buldular ki, biz, ona bir rahmet vermiştik. Kendimizden ona bir ilim öğretmiştik."***

هر خیالی را نباشد دست باف - جای سیمرغان بود آن سوی قاف

24425- Zümrüd-ü Ankaların yeri, Kaf dağının bulunduğu yerdir, Kaf dağıdır. Her hayal oraya ulaşamaz, el atamaz.

Zümrüd-ü Ankalarla, Hakk'ı bilmek, Hakk'ı bulmak saadetine ermiş mürşitler, kâmil insanlar kastedilmektedir.

آن گهش بعد العیان افتد فراق - جز خیالی را که دید آن اتفاق

24426- Ancak o buluşmayı gören hayal, orayı bilir, görür. Görür ama araya yine ayrılık düşer.

Bu beyitlerde, açıklaması çok zor olan bazı hakikatlere işaretler vardır. Yukarıda geçen Zümrüd-ü Ankalarla veliler; Kaf dağı ile de, mertebe-i uluhiyet kastedilmektedir.

Cenab-ı Hakk'ın nuruyla nurlanmış, Hakk'ı idrak etmenin hayranlığı içinde kendini kaybetmiş, şaşırıp kalmış ilahî abdallar ve veliler, kâmil insanlar, Kaf dağına doğru, yani mertebe-i uluhiyeti sezmek, ilahî nurda yok olmak, kendilerini kaybetmek için çırpınır dururlar. Herkes o makamı düşünse, özlese bile, oraya ulaşamaz, el atamaz. Ancak Allah'ın sevgili kullan, kâmil insanlar o mertebeye yaklaşmaya, o nurda mahvolmaya, kendilerinden geçmeye, Allah'ın lütfu ile muvaffak olurlar. Yukarıdaki beyitlerde geçen ledün ilminin

kuşları, işte mertebe-i uluhiyete yaklaşmaya ve onun nurunda kendilerini mahvetmeye muvaffak olmuş bahtlı kişilerdir.

Kâmil insan, hakikate ulaşmanın verdiği sonsuz heyecanı, zevki ve devamlı olarak zat-ı ilahiyenin nurunu görmeye tahammül edemez de, bu yüzden tekrar bir ayrılığa düşer. Arifler, buna, ikinci ayrılış manasına gelen "Firak-ı sani" diyorlar. Bu ikinci ayrılışta kâmil insan, kesrette birliği değil, birlikte kesreti müşahede eder. Bazıları, kâmil insanın bu ikinci ayrılışında, her zamanki tabii hâline dönüşünde de bir hikmet müşahede eder. Derler ki, "Hakk'ın nurunda mahvolduktan sonra, tekrar tabii hâline dönüşlerinde, insanlara mürşit ve mürebbi olmak için firaka düşmüşlerdir." Bu firak-ı saniye, ikinci ayrılışa "Mahvden sonra gelen ayrılık" diyenler de vardır.

کایمن است از هر فراق آن منقبت - نه فراق قطع بهر مصلحت

24427- Kâmil insanın bu ayrılığı, tam bir ayrılık değildir. Bu ayrılık bir iş içindir, bir vazife içindir. Çünkü Hakk'ın nurunda yok olmak mertebesi, her türlü ayrılıktan emindir.

Kâmil insanın vahdet makamından tekrar kesret makamına gelmesi ve bu makamın firkate, ayrılık makamına düşmesi boş yere değildir. Yukarıda arz edildiği gibi, müminlere yararlı olmak, saliklerin ruhlarına deva olmak, onlara ulvi makamlardan haber vermek, onlara yol göstermek için tekrar âlem-i kesrete (Çokluk makamına) düşmüştür.

آفتاب از برف یك دم در کشد - بهر استبقای آن روحی جسد

24428- Ruha mensup olan o bedenin baki kalması için, güneş bir an için kendisini kardan çeker.

Burada kardan murat, insan cesedidir. Afitap da, zat-ı Rabbaniyi ifade etmektedir. Hakikat güneşi, kar mesabesinde olan insan cesedinden bir an çekilir, gizlenir. İster ki, güneş karı eritmesin. Yani ceset, bir zaman için baki kalsın. Daima tecelli olsaydı, beden tahammül edemezdi. Güneş daima gizlense, o zaman da ceset tutar kalırdı, hayatiyetini kaybederdi. Bu sebepledir ki, ilahî tecelli bazen görünür, bazen gizlenir. Hakikatin müşahedesi, tecelli ile gizlenme arasında sürüp gider. Sadi'nin şu kıtası, bu hakikati ifade etmektedir:

"Sevdiğimi vesilesiz, vasıtasız seyrederim. Fakat bana bir hâl olur, yolumu kaybederim. O, bir ateşi yakar, sonra su serpip söndürür. Bu yüzden beni ateş ve su içinde görürsün."

هین مدزدد از حرف ایشان اصطلاح - بهر جان خویش جو از ایشان صلاح

24429- Sen, onlardan kendi canın için bir silah, bir düzenlik ara. Onların özlerinden tasavvufi manalar çıkarmaya kalkışma.

نام جمله‌ی چیز یوسف کرده بود - آن زلیخا از سپندان تا به عود

24430- Zeliha, tesiriyle öyle bir hâle gelmişti ki, çörek otundan od ağacına kadar her şeyin adı önce Yusuf'tu.

محرمان را سر آن معلوم کرد - نام او در نامها مکتوم کرد

24431- Yusuf'un adını başka adlarda gizlemişti. En yakınlarına bu sırrı söylemişti.

این بدی کان یار با ما گرم شد - چون بگفتی موم ز آتش نرم شد

24432- "Mum, ateşin tesiri ile yumuşadı" derse, "Sevgili bize alıştı, bize yaklaştı" demiş olurdu.

ور بگفتی سبز شد آن شاخ بید - ور بگفتی مه بر آمد بنگرید

24433- "Bakınız, ay doğdu" dese yahut "Söğüt ağacı yeşerdi" dese…

ور بگفتی خوش همی‌سوزد سپند - ور بگفتی برگها خوش می‌طپند

24434- "Yapraklar ne güzel oynamada, çörek otu ne hoş yanmada" dese…

ور بگفتی شه سر شهناز گفت - ور بگفتی گل به بلبل راز گفت

24435- "Gül, bülbüle bir sır söyledi" dese, "Padişah, sevgiliye sır söyledi" dese…

ور بگفتی که بر افشانید رخت - ور بگفتی چه همایون است بخت

24436- "Bahtımız ne de kutlu" dese, "Nurlanmış olan yer örtülerini silkin" dese…

ور بگفتی که بر آمد آفتاب - ور بگفتی که سقا آورد آب

24437- "Saka su getirdi" dese, "Güneş doğdu" dese…

یا حوائج از پزش یك لخته‌اند - ور بگفتی دوش دیگی پخته‌اند

24438- Dün gece bir tencere yemek pişirdiler. Pişen yemek, çok iyi pişti.

ور بگفتی عکس می‌گردد فلك - ور بگفتی هست نانها بی‌نمك

24439- "Ekmekler tatsız tussuz" dese, "Felek tersine dönüyor" dese…

ور بگفتی درد سر شد خوشترم - ور بگفتی که به درد آمد سرم

24440- "Başım ağrıyor" dese, "Başımın ağrısı geçti, şimdi daha iyiyim" dese, bu sözlerin hep ayrı manaları vardı.

ور نکوهیدی فراق او بدی - گر ستودی اعتناق او بدی

24441- Birini methetse, aslında onu methetmiş olurdu. Birisinden şikayet etse, onun ayrılığını söylemiş olurdu.

قصد او و خواه او یوسف بدی - صد هزاران نام گر بر هم زدی

24442- Yüz binlerce şeyin adını ansa, onun maksadı da Yusuf'tu, isteği de Yusuf'tu.

می‌شدی او سیر و مست جام او - گرسنه بودی چو گفتی نام او

24443- Açıkça onun adını anınca, o adla duyardı, onun kadehi ile sarhoş olurdu.

نام یوسف شربت باطن شدی - تشنگیش از نام او ساکن شدی

2444- Susuzluğu bile onun adını anınca geçerdi. Yusuf'un adı, ona bir iç şerbeti, bâtın şerbeti olmuştu.

درد او در حال گشتی سودمند - ور بدی دردیش ز آن نام بلند

24445- Bir derdi olsa, o yüce adı anınca derdi derhal geçerdi.

این کند در عشق نام دوست این - وقت سرما بودی او را پوستین

24446- O ad, kış mevsiminde ona kürek olurdu. Aşkta dostun adı bütün işleri yapar.

این عمل نکند چو نبود عشقناك - عام می‌خوانند هر دم نام پاك

24447- Halk da, cahil kişiler de, her an o pak adı anarlar ama aşkları olmadığı için, o ad bu işleri görmez.

می‌شدی پیدا و را از نام او - آن چه عیسی کرده بود از نام هو

24448- İsa, onun adı ile mucizeler gösterdi. Ne yaptıysa, onun adı ile yaptı.

ذکر آن این است و ذکر اینست آن - چون که با حق متصل گردید جان

24449- Can Hakkla buluşunca, onu anmak, bunu anmaktır, bunu anmak da, onu anmaktır.

پس ز کوزه آن تلابد که در اوست - خالی از خود بود و پر از عشق دوست

24450- Böyle bir can, kendinden, kendiliğinden boşalmıştır. Dostun aşkı ile dolmuştur. Testinin içinde ne varsa, dışına o sızar.

گریه بوهای پیاز آن بعاد - خنده بوی زعفران وصل داد

24451- Gülmek, vuslat zafer anının korkusunu verir. Ağlamak, uzaklık soğanının hoşa gitmeyen kokusudur.

این نباشد مذهب عشق و وداد - هر یکی را هست در دل صد مراد

24452- Halkın her birinin gönlünde yüzlerce dilek vardır, aşk mezhebi bu değildir, buna aşk demezler.

آفتاب آن روی را همچون نقاب - یار آمد عشق را روز آفتاب

24453- Aşkta gündüzün güneşi sevgilidir. Öyle bir sevgili ki, bildiğimiz güneş, aşk güneşine bir perdedir, bir nikaptır.

عابد الشمس است دست از وی بدار - آن که نشناسد نقاب از روی یار

24454- Nikapla sevgilinin yüzünü ayırt edemeyen, güneşe tapıyor demektir. Ona değer verme, ondan elini çek.

دل همو دل سوزی عاشق هم او - روز او و روزی عاشق هم او

24455- Âşık için gündüz de sevgilidir, rızık da sevgilidir. Aşıkın gönlü de odur, gönlünü yakan da o.

نان و آب و جامه و دارو و خواب - ماهیان را نقد شد از عین آب

24456- Balıklara lütfedilmiş olan içinde yüzdükleri su, onlara hem ekmektir, hem sudur, hem elbisedir, hem ilaçtır, hem uykudur.

او نداند در دو عالم غیر شیر - همچو طفل است او ز پستان شیر گیر

24457- Âşık, çocuğa benzer, memeden süt emer durur. O, iki dünyada da sütten başka bir şey bilmez.

راه نبود این طرف تدبیر را - طفل داند هم نداند شیر را

24458- Fakat şu da var ki, çocuk sütü hem bilir, hem bilmez. Burada bir tedbire girişmeye imkân yok.

Hakikat sütünün âşığı olan Hakk yolcusu da, hikmetin sütünü hem bilir, hem bilmez. Bildiği şudur ki, kendi ruhuna gıda olan hakikat sütü, hikmet sütü, Allah'ın bir lafzı ve ihsanıdır. Âşık, o sütsüz yaşayamaz. Fakat Allah'ın bütün feyzi, hikmetini de bilemez.

Çünkü o tarafa akıl yol bulamaz. Tedbir işe yaramaz. İlahî keşif olmadıkça, bir âşık, hikmet-i Hakk'ı ve kendi ruhuna gıda olan feyzin sırrını, mahiyetini bilemez.

تا بیابد فاتح و مفتوح را - گیج کرد این گرد نامه روح را

24459- Bu Gertname, açanı da, açılanı da bulmakta ruhu şaşırttı, aptallaştırdı.

Gertname, efendisinin evinden kaçan köleyi geri döndürmek için yazılan bir dua kağıdı, bir çeşit muskadır.

Burada Hz. Mevlâna, Hakk âşığını, sevdiği kaçan bir kişiye benzetmektedir. Muska yazılmış, kaçan geri gelmemiştir. Bu sebeple âşık şaşırmış, aptallaşmıştır. Fakat aşk uğrunda, duayı, muskayı bir tarafa bırakarak kendini yok ederse, o zaman kendisi deniz kesilecek, aradığında yok olacaktır.

Ankaravî Hazretleri, "Gertname" kelimesini "Gençname" diye almış. Başka şerhlerde de gertname hep dua kâğıdı diye alındığı için, bendeniz de ekseriyete uydum.

حاملش دریا بود نه سیل و جو - گیج نبود در روش بلك اندر او

24460- Hakk yolunda yürüyen kişi kendini yok ederse, o zaman şaşırmaz, abdal olmaz. Bu dua kâğıdını taşıyan, sel ve ırmak değil, mana denizi kesilir.

همچو سیلی غرقه‌ی قلزم شود - چون بیابد او که یابد گم شود

24461- Mana denizi kesilince de, kendisi kendisinde kaybolur, âdeta hızla koşarak, başını taştan taşa vurarak denize doğru akıp giden ve sonunda kendini denize atan sel gibi, orada yok olur gider.

تا نمردی زر ندادم این بود - دانه گم شد آنگهی او تین بود

24462- Görmez misin, tohum toprağın içinde yok olur, kaybolur da, ondan bir incir fidanı meydana çıkar. Sadr-ı cihanın, hocaya "Sen ölmedikçe, sana altın vermem" sözünün manası budur. (24519 numaralı beyite bakınız)

"ŞEHZADELERİN ÇİN ÜLKESİNE VARIP İDARE MERKEZİ OLAN ŞEHİRDE GİZLENMELERİ; BİR HAYLİ SABRETTİKTEN SONRA, BÜYÜK KARDEŞLERİNİN SABIRSIZLANARAK, BEN GİDİYORUM, ELVEDA SİZE, GİDİP KENDİMİ PADİŞAHA TANITACAĞIM DEMESİ; AYAĞIM YA BENİ MAKSADIMA ULAŞTIRIR YAHUT ORAYA GÖNLÜM GİBİ BAŞIMI DA VERİRİM; KARDEŞLERİNİN ONA ÖĞÜT VERMELERİ, FAKAT ÖĞÜTLERİN FAYDA ETMEMESİ; EY ÂŞIKLARI KINAYAN, BIRAK ONLARI, ALLAH'IN AZDIRDIĞI BİR TAİFEYİ SEN NASIL DOĞRU BİR YOLA SOKABİLİRSİN?"

بعد مکث ایشان متواری در بلاد چین در شهر تخت گاه و بعد دراز شدن صبر، بی‌صبر
،شدن آن بزرگین که من رفتم الوداع خود را بر شاه عرضه کنم
او القی راسی کفوادی ثمه، اما قدمی تنیلنی مقصودی
یا سر بنهم همچو دل از دست آن جا یا پای رساندم به مقصود و مراد
،و نصیحت برادران او را سود ناداشتن
اضلها اللّه کیف ترشدها یا عاذل العاشقین دع فئه
الی آخره

"Bir kurnazlık ederek, kendimi sarhoş gibi oraya atayım; atayım da bakayım, o cihanın canı orada mı? Ya maksadıma erişeyim, o yurda ayak basayım yahut da gönlüm gibi başımı da vereyim, elden çıkarayım, gitsin."

Başlığın sonundaki Arapça beyit, Arap şairlerinden Mütenebbi'nindir.

ز انتظار آمد به لب این جان من - آن بزرگین گفت ای اخوان من

24463- Şehzadelerin en büyükleri, "Kardeşlerim!" dedi, "Benim beklemekten canım dudaklarıma geldi."

مر مرا این صبر در آتش نشاند - لاابالی گشته‌ام صبرم نماند

24464- Artık hiçbir şeye aldırış etmiyorum. Sabrım kalmadı. Bu sabır, âdeta beni ateşe attı, yakıyor.

واقعه‌ی من عبرت عشاق شد - طاقت من زین صبوری طاق شد

24465- Sabretme gücüm bitti, yok oldu. Başımdan geçen vaka, âşıklara ibret kesildi.

زنده بودن در فراق آمد نفاق - من ز جان سیر آمدم اندر فراق

24466- Sevgiliye kavuşamamak beni canımdan bıktırdı, usandırdı. Ondan ayrı yaşamak, benim için bir hayat olmaktan çıktı, bana riyakârlık gibi geliyor.

سر ببر تا عشق سر بخشد مرا - چند درد فرقتش بکشد مرا

24467- Ondan ayrı yaşamanın derdi, ne zamana kadar beni böyle öldürüp duracak? Başımı kes de, aşk bana yeni bir baş bağışlasın.

زندگی زین جان و سر ننگ من است - دین من از عشق زنده بودن است

24468- Benim dirim, aşk ile yaşamaktır. Aşksız olan bu canla, bu başla sürdürmek, yaşamak bana ayıptır, ardır.

ز انکه سیف افتاد محاء الذنوب - تیغ هست از جان عاشق گرد روب

24469- Kılıç, Âşığın canını temizler, tozlarını süpürür. Çünkü kılıç, suçları tamamıyla mahveder, yok eder.

ماه جان من هوای صاف یافت - چون غبار تن بشد ماهم بتافت

24470- Ten tozu kalkınca, benim ayım parlar. Canımın ayı, saf bir havaya kavuştu.

Şirazlı Hafız merhum da, şöyle yazmış:

"Benim tenimin tozları, ruhumun yüzünün örtüsü gibidir. Ruhumun yüzündeki bu örtünün kalktığı zaman, ne mutlu zamandır?"

ان فی موتی حیاتی می‌زنم - عمرها بر طبل عشقت ای صنم

24471- Ey güzel! Nice senelerden beri "Gerçekten de benim hayatım ölümümdedir" diye aşkının davulunu çalmadayım.

Bu beytin ikinci mısrası, Hallac-ı Mansur'un şu beytinden alınmıştır:

"Ey güvendiğim kişiler! Beni öldürün, gerçekten de benim hayatım ölümümdedir. Benim ölümüm hayatımda, hayatım da ölümümdedir."

کی ز طوفان بلا دارد فغان - دعوی مرغ آبیی کردست جان

24472- Can, kendisinin su kuşu olduğunu söylüyor, bu iddiada bulunuyor. Artık o, bela tufanından korkar, feryat eder mi?

کشتی‌اش بر آب بس باشد قدم - بط را ز اشکستن کشتی چه غم

24473- Gemi kayalara çarpar parçalanırsa, bundan kaz üzülür mü? Onun gemisi, suya ayak basmaktır. Kaz suya girince, kendisi bir gemi olur, yüzer durur.

من از این دعوی چگونه تن زنم - زنده زین دعوی بود جان و تنم

24474- Canım da, tenim de, bu dava yüzünden diridir. Bu davadan nasıl vazgeçerim, susarım?

Yukarıdaki beyitlerde geçen su kuşu, mana ehli olanların, kâmil insanların sembolüdür. Mevlâna, bir beyt-i âlilerinde şöyle buyurur:

"İnsanlar, su kuşları gibi can denizinden doğmuştur. O denizden doğan bu kirli dünyaya nasıl yerleşir, burada nasıl yaşar?"

مدعی هستم ولی کذاب نه - خواب می‌بینم ولی در خواب نه

24475- Rüya görüyorum ama uykuda değilim. Bu kirli dünyaya ait olmadığımı iddia ediyorum, yalancı değilim.

همچو شمعم بر فروزم روشنی - گر مرا صد بار تو گردن زنی

24476- Ben mum gibi yanıyorum. Benim boynumu yüz kere kessen, daha fazla parlarım, etrafı daha fazla aydınlatırım.

شب روان را خرمن آن ماه بس - آتش ار خرمن بگیرد پیش و پس

24477- Ateş, sağdan soldan bütün bir harmanı tutuştursa, alevleri göklere yükselse, gece yol alan yolcular, harmanın ışığını ne yapsınlar? Onlara gökyüzünde parlayan ay yol gösterir.

حیلت اخوان ز یعقوب نبی - کرده یوسف را نهان و مختبی

24478- Yusuf'u Yakup Peygamber'den kardeşlerinin hilesi gizledi.

کرد آخر پیرهن غمازیی - خفیه کردندش به حیلت سازیی

24479- Bir hileyle onu gizlediler ama sonunda gömlek gammazlık etti.

که مکن ز اخطار خود را بی‌خبر - آن دو گفتندش نصیحت در سمر

24480- Şehzadelerden sabrı tükenen büyüğüne öteki iki kardeş, geceleyin masal söyler gibi nasihatler ettiler, "Düşeceğin tehlikelerde habersiz olma" dediler.

هین مخور این زهر بر جلدی و شك - هین منه بر ریشهای ما نمك

24481- Kendine gel, yaralarımıza tuz ekme; aklını başına al, kabadayılık taslayıp, şüphelere düşüp bu zehri içme.

چون روی چون نبودت قلبی بصیر - جز به تدبیر یکی شیخی خبیر

24482- "Ağabey" dediler, "Mademki senin gönül gözün kapalı, hakikati göremiyor, her şeyden haberi olan bir şeyhin tedbirine uymadan nasıl gidebilirsin?"

بر پرد در اوج و افتد در خطر - وای آن مرغی که نارویده پر

24483- Yazıklar olsun o kuşa ki, kanatlarını çırpmadan yücelere doğru uçmaya kalkar da, kendini tehlikeye atar, mahvolur.

چون ندارد عقل عقل رهبری - عقل باشد مرد را بال و پری

24484- İnsan için akıl, kol kanat gibidir. Eğer insanda akıl yoksa, o zaman kendisine başka bir aklı rehber edinmesi gerekir.

یا نظرور یا نظرور جوی باش - یا مظفر یا مظفر جوی باش

24485- Ya zafer kazanan, başarılar elde eden biri ol yahut zafer kazanan, her

şeyde üstün olan birisini ara. Ya görüş sahibi ol yahut görüş sahibi birini bul.

از هوا باشد نه از روی صواب - بی‌ز مفتاح خرد این قرع باب

24486- Yanında akıl anahtarı bulunmadıkça, bu kapıyı açmaya çalışmak beyhudedir. Boş yere uğraşmaktır, doğru değildir.

Bu kapı, hakikat kapısı, kurtuluş kapısıdır.

و ز جراحتهای هم رنگ دوا - عالمی در دام می‌بین از هوا

24487- Hislerine tabi olma! Heva ve hevese kapılmaları yüzünden bütün âlemi tuzağa düşmüş gibi gör. İnsanlar, kendilerine deva gibi görünen hastalıklara tutulmuşlar, ilaç renginde yaralara, çıbanlara batmışlardır.

Sokakta, jandarmaların önünde eli kelepçeli bir kişiyi görünce ona acırız. Hürriyetini kaybetmiş o zavallıyı kim bilir nereye götürüyorlar? Ne yapacaklar? Hangi hapishaneye atacaklar, hangi hücreye tıkacaklar? Bunları düşünürüz.

Bunun gibi bazen sokaklarda, mabetlerin civarında kötürümler, çolaklar, körler, yüzleri, elleri, ayakları çıbanlar içinde bulunan kişilere rastlarız. İnsan olarak içimiz sızlar. Hâlbuki hepimizde kötü huylarımızın bileklerimize geçirdiği görünmez kelepçeler vardır. Ayaklarımızda da ağır zincirler sürüklemekteyiz. Biz, kendimizi hür sanıyoruz. Ama duygularımızın, şehvetimizin esiriyiz, haberimiz yok. Uzvi noksanlıklar, maddi hastalıklar göze görünür. Hâlbuki ne görünmez ahlaki ve ruhi hastalıklarımız var. Yedi denizin temizleyemeyeceği kirliliklerimiz var. Bunlar görünmemektedir. Sokaklar kölelerle, hastalarla, sakatlarla dolu. Fakat biz onları göremiyoruz.

در دهانش بهر صید اشگرف برگ - مار استاده‌ست بر سینه چو مرگ

24488- Yılan, ölüm gibi gelip göğsünün üstüne çöreklenmiş, ağzına da kuş avlamak için büyük ve güzel bir bayrak almış, başını kaldırmış bekliyor.

مرغ پندارد که او شاخ گیاست - در حشایش چون حشیشی او به پاست

24489- Yılanın ağzındaki yeşil, taze yaprak, otlar arasında büyümüş, boy atmış bir ota benzer. Kuş, onu bir ot dalı sanır.

در فتد اندر دهان مار و مرگ - چون نشیند بهر خور بر روی برگ

24490- Yemek için yaprağın üstüne konunca, yılanın ve ölümün ağzına düşer.

Ebu Cafer el Merfuf adlı bir bilginin yazdığına göre, kumluk yerlerde yaşayan bir cins yılan, serçeleri ve serçe gibi küçük kuşları yakalamak için tuhaf bir hileye başvururmuş. Şöyle ki, yazın en sıcak günlerinde, insanların gerek yalın ayak, gerekse nalinlerle basamadıkları kumlara "Cica" da denilen, uzun kanatlı uçan böcekler ve çekirgeler bile kavrulmaktan korkarak kızgın kumlara öğle sıcaklarında konamazlarmış. Bu zamanlarda bu kurnaz yılanlar, kuyruklarını kumlara daldırarak başlarını yukarı kaldırırlar ve bir mızrak gibi, bir kamış gibi kumların üzerinde hareketsiz beklerlermiş. Bu sırada bir küçük kuş, yahut bir çekirge orada uçarken, yanmaktan korkarak kumun üstüne konmaz, dimdik ve hareketsiz duran yılanı bir sopa sanarak onun üstüne konarmış. Tabii konar konmaz yılan tarafından yutulurmuş. Yılanın yuttuğu çekirge yahut sinek gibi küçük cins böceklerden olursa, yılan o dimdik vaziyette durur, karnını doyuruncaya kadar beklermiş. Eğer avı bir küçük kuş olursa, onu yutar, karnını doyurmuş olarak memnun bir hâlde oradan uzaklaşırmış.

گرد دندانهاش کرمان دراز - کرده تمساحی دهان خویش باز

24491- Timsah ağzını açar, dişlerinin arasında uzun uzun kurtlar vardır.

کرمها رویید و بر دندان نشاند - از بقیه‌ی خور که در دندانش ماند

24492- Yediğinin artıkları dişlerinin arasında kalır, kurtlanır, dişlerinin arasında kurtlar belirir.

مرج پندارند آن تابوت را - مرغکان بینند کرم و قوت را

24493- Küçük kuşlar, timsahın dişleri arasında kaynaşan kurtları görürler, onları yiyerek karınlarını doyurmak için oraya girerler, o tabutu yayla sanırlar.

در کشدشان و فرو بندد دهان - چون دهان پر شد ز مرغ او ناگهان

24494- Ağzı kuşlarla dolunca, birdenbire ağzını kapatır, onları yutuverir.

چون دهان باز آن تمساح دان - این جهان پر ز نقل و پر ز نان

24495- Ekmekle, yiyecekle, hoş şeylerle dolu olan dünyayı da, bir timsahın açık ağzı bil.

از فن تمساح دهر ایمن مباش - بهر کرم و طعمه‌ای روزی تراش

24496- Ey yiyecek için çırpınıp duran! Lokma peşinde koşarken, zaman timsahından emin olma.

بر سر خاکش حبوب مکرناك - روبه افتد پهن اندر زیر خاك

24497- Tilki, toprağın altına siner. Üstündeki toprakta aldatıcı yemekler vardır.

پای او گیرد به مکر آن مکر دان - تا بیاید زاغ غافل سوی آن

24498- Bundan haberi olmayan kuzgun gelip oraya konunca, o düzenbaz, hile ile onu ayağından yakalar.

چون بود مکر بشر کاو مهتر است - صد هزاران مکر در حیوان چو هست

24499- Hayvanların yüz binlerce hilesi olursa, en büyük, en kurnaz mahluk olan insanın hilesi nasıl olur?

خنجری پر قهر اندر آستین - مصحفی در کف چو زین العابدین

24500- Kur'an'ı eline almış, lekesiz, hatasız Zeynelabidin Hazretleri'nin kıyafetine bürünmüş, hâlbuki kahredici hançeri elbisesinin içine gizlemiş.

Burada, Hz. Mevlâna'nın kastı Hz. Ali'nin soyundan gelen İmam Zeynelabidin midir yoksa lekesiz, günahı olmayan bir mümin örneği olarak mı bu ismi almıştır, doğrusunu Allah bilir. Bu beyit, Ziya Paşa'nın terkibindeki şu meşhur beyti hatırlatmaktadır:

Ümidi vefa eyleme her şahsı değelde
Çok hacıların çıktı haçı zir-i beğalde.

"Hilekâr, ahlaksız adamdan vefa bekleme, çok hacıların koltuğunun altından haç çıkmıştır."

در دل او بابلی پر سحر و فن - گویدت خندان که ای مولای من

24501- Sana gülerek, "Ey benim efendim!" der, "Gönlünde ise, büyülerle, hilelerle, kötü duygularla dolu bir Babil şehri var.

هین مرو بی‌صحبت پیر خبیر - زهر قاتل صورتش شهد است و شیر

24502- Onun dış yüzü bal gibi tatlıdır, süt gibi hoştur. Fakat o, öldürücü bir zehirdir. Aklını başına al da, her şeyden haberi olan bir pire danışmadan öyle kişilerin yanına gitme.

سور تاریکی است گرد نور برق - جمله لذات هوا مکر است و زرق

24503- Nefsani zevklerin, şehvani duyguların verdiği hoşluk, neşe, insana tatlı gelir, insanı eğlendirir. Fakat şimşek parıltısı gibi bir parlar, sonra söner. Etrafında karanlıklar vardır, ateş vardır.

Namık Kemal, haklı olarak içi yanarak şöyle yazmıştır:

Kimi vicdana deve kondu, kimi cism ve cana,
Zevk namıyla ne yaptımsa, pişman oldum.

Büyük bir müteffekkir de, "Bünyenin sağlığını ve ruhun huzurunu bozmayan zevkleri alınız" demiştir.

گرد او ظلمات و راه تو دراز - برق نور کوته و کذب و مجاز

24504- Pek kısa bir zaman süren, sönüp giden şimşek ışığı var. Etrafında karanlıklar mevcut, senin yolun da çok uzun.

نه به منزل اسب دانی راندن - نه به نورش نامه تانی خواندن

24505- Zevkin pek az süren ışığında ne mektup okuyabilirsin, ne de menzile at koşturabilirsin.

از تو رو اندر کشد انوار شرق - لیك جرم آن که باشی رهن برق

24506- Göz açıp kapayıncaya kadar gelip geçen şimşek ışığına kapıldığının cezası olarak, şarktan gelen ışıklar, hakikat güneşinin nurları, senden yüz çevirir de, gün karanlıklarında kalırsın.

در مفازه‌ی مظلمی شب میل میل - می‌کشاند مکر برقت بی‌دلیل

24507- Şimşeğin hilesi, seni delilsiz, rehbersiz yakalar da, mil mil gecenin karanlık bir çukuruna çeker götürür.

گه بدین سو گه بدان سوی اوفتی - بر که افتی گاه و در جوی اوفتی

24508- Bazen dağa çarparsın, bazen ırmağa düşersin; bazen bu tarafa yalpalarsın, bazen de o tarafa yıkılır kalırsın.

ور ببینی رو بگردانی از او - خود نبینی تو دلیل ای جاه جو

24509- Ey mevki peşinde koşan! Zaten sen, delili, yol göstereni göremezsin. Hatta görsen bile ondan yüz çevirirsin.

مر مرا گمراه گوید این دلیل - که سفر کردم در این ره شصت میل

24510- Ben bu yolda altmış mil yol aldığım hâlde bu delil, bu yol gösteren, hâlâ bana "Yolunu bulamamışsın" diyor.

ز امر او را هم ز سر باید گرفت - گر نهم من گوش سوی این شگفت

24511- Ben, bu şaşılacak adamın sözüne kulak versem, onun emri ile yola yeni baştan başlamam lazım.

هر چه بادا باد ای خواجه برو - من در این ره عمر خود کردم گرو

24512- Ben, bu yola ömrümü harcadım, ne olacaksa olsun. Efendi! Yürü git.

عشر آن ره کن پی وحی چو شرق - راه کردی لیك در ظن چو برق

24513- Evet… Yol aldın, aldın ama şimşeğe benzeyen zanna uydun da aldın. O aldığın yolun onda birini, şarktan doğan vahiy güneşine uy da al.

و ز چنان برقی ز شرقی مانده‌ای - ظن لا یغنی من الحق خوانده‌ای

24514- "Zan ile gerçeğe ulaşılmaz" ayetini okumuşsundur. Öyle olduğu hâlde, neden bir şimşeğe güvendin de, doğu ışığından oldun.

Burada, Necm Suresi'nin 28. ayetinden iktibas vardır: ***"Zan ise, Hakk'tan hiçbir şey kazandırmaz*** *(Zan ile gerçeğe ulaşılmaz.)"*

یا تو آن کشتی بر این کشتی ببند - هی در آ در کشتی ما ای نژند

24515- Ey gamlı, ey perişan adam! Ya bizim gemimize gir, ya o gemiyi bu gemiye bağla. Ey kendini bir şey zanneden kişi! Ya da bir mürşide bağlan. Eğer kendine çok güveniyorsan, gemini mürşidin gemisine bağla da, sana rehberlik etsin. Doğru yolu şaşırma.

چون روم من در طفیلت کوروار - گوید او چون ترك گیرم گیر و دار

24516- Bu sözü duyan kişi iyi ama, ben iyi bir yolda değil miyim? Bu emir sahibi olmayı nasıl bırakırım ben? Kör gibi nasıl sana uyup giderim?

ز ان یکی ننگ است و صد ننگ است از این - کور با رهبر به از تنها یقین

24517- Kör bir kişinin bir rehbere uyup gitmesi, elbette yalnız gitmesinden daha iyidir. Rehberle gidişte bir ayıp varsa, bunda yüz ayıp var.

می‌گریزی در یمی تو از نمی - می‌گریزی از پشه در کژدمی

24518- Sivrisinekten kaçıyor, akrebe gidiyorsun. Islaklıktan çekinip denize dalıyorsun.

در میان لوطیان و شور و شر - می‌گریزی از جفاهای پدر

24519- Babanın cefasından kaçıyor, erkek çocuklara kötü gözle bakan ahlâksızların, edepsizlerin arasına karışıyorsun.

تا ز نرتع نلعب افتی در چهی - می‌گریزی همچو یوسف ز اندهی

24520- Yusuf gibi bir iç sıkıntısından kaçıyor, yiyelim, içelim, gezelim, oynayalım diye kuyuya düşüyorsun.

مر ترا لیك آن عنایت یار کو - در چه افتی زین تفرج همچو او

24521- Sen, Yusuf gibi bir gezinti yüzünden kuyuya düşüyorsun ama ona olan yardım sana nereden gelecek?

بر نیاوردی ز چه تا حشر سر - گر نبودی آن به دستوری پدر

24522- Onun bu gezintisi babasının müsadesiyle olmasaydı, kıyamete kadar kuyunun dibinde kalırdı, kuyudan çıkamazdı.

گفت چون این است میلت خیر باد - آن پدر بهر دل او اذن داد

24523- Babası, gönlü yeter ki hoş olsun diye ona izin verdi. "Mademki gönlün gezmek istiyor, haydi git, hayırlı olsun" dedi.

او جهودانه بماند از رشد - هر ضریری کز مسیحی سر کشد

24524- Mesihe uymayan, ona kafa tutan her kör, Yahudi gibi sapıtır, doğru

yolu bulamaz.

شد از این اعراض او کور و کبود - قابل ضو بود اگر چه کور بود

24525- Kör bile olsa, ona uyanın gözünün açılması mümkündür. Fakat bu çekinme, bu kendini beğenme yüzünden kör olarak kalır.

ای عمی کحل عزیزی با من است - گویدش عیسی بزن در من دو دست

24526- İsa, ona "Ey kör kişi!" der, "İki elinle sarıl bana, senin gözünü açacak sürme bendedir."

بر قمیص یوسف جان بر زنی - از من ار کوری بیابی روشنی

24527- Kör bile olsan, benim yüzümden gözlerin açılır, can Yusufunun gömleğine kavuşursun.

اندر آن اقبال و منهاج ره است - کار و باری کت رسد بعد شکست

24528- O perişanlıktan, o kırıklıktan sonra, sana ulaşan devlet, üstünlük, aynı zamanda sana yol da gösterir.

ترك کن هی پیر خر ای پیر خر - کار و باری که ندارد پا و سر

24529- Ey kart eşek! Ayağı, başı olmayan devleti terk et.

پیر گردون نی ولی پیر رشاد - غیر پیر استاد و سر لشکر مباد

24530- Pirden başka ustan, pirden başka kumandanın olmasın ama bu çok seneleri yaşamış, güngörmüş pir değil, doğru yolu gösteren pir olsun.

روشنایی دید آن ظلمت پرست - در زمان چون پیر را شد زیر دست

24531- Karanlıklarda kalan, o karanlığı seven kişi pire uyar, onun emri altına girerse, aydınlığa kavuşur, gözleri açılır. Karanlık bir dehlizden günün ışığına çıkmış gibi olur.

سود نبود در ضلالت ترك تاز - شرط تسلیم است نه کار دراز

24532- Şart, teslim olmaktan ibarettir. Uzun işlere girişmek değil… Sapıklık yolunda koşup durmanın faydası yoktur.

پیر جویم پیر جویم پیر پیر - من نجویم زین سپس راه اثیر

24533- Ben, bundan böyle göklere yükselmek yolunu aramıyorum, pir arıyorum, pir arıyorum, pir.

تیر پران از که گردد از کمان - پیر باشد نردبان آسمان

24534- Gökyüzünün merdiveni pirdir. Ok nereden fırlayıp uçar? Yaydan!

کرد با کرکس سفر بر آسمان - نه ز ابراهیم نمرود گران

24535- Ağır gövdeli Nemrut, İbrahim'in yüzünden, akbaba ile göğe yükselmedi mi?

Hz. İbrahim'in davetini kabul etmeyen Nemrut'un, Hz. İbrahim'in bahsettiği Hakk'ı bulup "Onunla savaşacağım" diye bir akbabaya binerek göğe yükselip ok attığından bahsedilir.

لیك بر گردون نپرد کرکسی - از هوا شد سوی بالا او بسی

24536- O, havada iyice yükseklere çıktı ama akbaba, çok yukarılara, göğün üstüne yükselemez ki!

کرکست من باشم اینت خوبتر - گفتش ابراهیم ای مرد سفر

24537- İbrahim, Nemrut'a dedi ki: "Ey yolcu! Ben, senin akbaban olayım. Bu senin için daha güzeldir, daha faydalıdır."

بی‌پریدن بر روی بر آسمان - چون ز من سازی ببالا نردبان

24538- Göğün üstüne çıkmak için beni merdiven edinirsen, uçmadan, kolsuz kanatsız yücelere yükselirsin.

بی‌ز زاد و راحله دل همچو برق - آن چنان که می‌رود تا غرب و شرق

24539- Nitekim gönül de, şimşek gibi yol azığı almadan, hiçbir şeye binmeden, batıdan doğuya kadar gider.

حس مردم شهرها در وقت خواب - آن چنان که می‌رود شب ز اغتراب

24540- Nitekim akşam güneş battıktan sonra, gece gelince, insanlar uykuya daldıkları zaman, onların duyguları uykudayken de şehirleri dolaşır durur.

خوش نشسته می‌رود در صد جهان - آن چنان که عارف از راه نهان

24541- Nitekim arif, hoşça oturduğu yerden, gizli bir yoldan, yüzlerce dünyayı geziyor.

این خبرها ز آن ولایت از کی است - گر ندادەستش چنین رفتار دست

24542- Arif, oturduğu yerde böyle bir gezinti yapmadıysa, birçok dünyaları dolaşmadıysa, ötelerden gelen haberler kimden geliyor? Nereden geliyor?

صد هزاران پیر بر وی متفق - این خبرها وین روایات محق

24543- Ötelerden gelen bu haberlerde, bu gerçek rivayetlerde, yüzbinlerce pir ittifak hâlindedir, aynı şeyi haber vermektedirler.

آن چنان که هست در علم ظنون - یك خلافی نی میان این عیون

24544- Bu gözle görülmüş şeylerde, zanla elde edilen bilgilerde olduğu gibi ayrılık yok, hem de bir tane bile ayrılık, ayrılık yok.

وین حضور کعبه و وسط نهار - آن تحری آمد اندر لیل تار

24545- O arayış, karanlık gecede kıble aramaya benzer. Bu ise öyle bir hâldir ki, vakit gün ortasıdır, Kâbe de, ortada durup durmada.

نردبانی نایدت زین کرکسان - خیز ای نمرود پر جوی از کسان

24546- Ey Nemrut! Çabuk kalk, ermiş kişilerden kanat tedarik et. Şu akbabalar sana merdivenlik edemez. Onlar, seni göklerin üstüne çıkaramaz.

پر او با جیفه خواری متصل - عقل جزوی کرکس آمد ای مقل

24547- Ey zavallı kişi! Cüzi akıl akbabadır. Onun uçması, leş yemeye bağlıdır. O, leş yemeden kanat çırpamaz.

می‌پرد تا ظل سدره میل میل - عقل ابدالان چو پر جبرئیل

24548- Ermiş kişilerin, aptalların aklı, Cebrail'in kanadına benzer. Mil mil ta

sidrenin gölgesine kadar uçar.

Burada, Kur'an-ı Kerim'in Necm Suresi'nin 14-16. ayetlerinde geçen sidreye işaret edilmektedir: ***"Sidret-ül müntehada, ki barınılacak cennet onun yanındadır. Sidreyi kaplayan kaplamış.*** *(Onu kaplayan şeyin iç yüzünü akıllar anlayamaz.)"*

Sidre, bir çeşit ağaçtır. Bu ağaç yaratıkları temsil eder. Sidret-ül münteha son ağaç, yani yaratıklar âleminin son noktasıdır. Bundan ötesi, Allah'ın gayb âlemidir. Yukarıdaki beyitte bahsedilen sidrenin gölgesi burasıdır. Rivayete göre Cenab-ı Peygamber, Cebrail'in rehberliğinde Hakk'a yükselirken, Cebrail Aleyhisselam bir yerde kaldı, ileri geçemedi. O zaman Resul-ü Ekrem Efendimiz, "Kardeşim" diye buyurdu. "Neden arkada kaldın?" Cebrail, şu karşılığı verdi: "Ben bir adım daha ileri gidersem yanarım. Benim hududum buraya kadardır." Sonra Peygamberimiz, yalnız başına Zat-ı Akdes-i İlahî'ye doğru yükseldi.

فارغ از مردارم و کرکس نی‌ام - باز سلطانم گشم نیکو پی‌ام

24549- Ben padişahın doğanıyım. Güzelim, şerefli bir mahluğum. Ben leş yemeye tenezzül etmem. Ben akbaba değilim.

یك پر من بهتر از صد کرکست - ترك کرکس کن که من باشم کست

24550- Akbabayı bırak da, senin adamın ben olayım. Benim bir kanadım, yüzlerce akbabadan daha iyidir.

باید استا پیشه را و کسب را - چند بر عمیا دوانی اسب را

24551- Ne zamana kadar körcesine at koşturup duracaksın? Sanat için de usta gerek, kazanç için de.

عاقلی جو خویش از وی در مچین - خویشتن رسوا مکن در شهر چین

24552- Kendini Çin ülkesinde rezil etme. Bir akıllı kişi bul, ondan ayrılma.

هین هوا بگذار و رو بر وفق آن - آن چه گوید آن فلاطون زمان

24553- O ne derse, o zamanın Eflatun'u ne buyurursa, onu yap. Onun buyruğu ile yürü. Nefse uymayı, heva ve hevesi bırak.

بهر شاه خویشتن که لَمْ یلد - جمله می‌گویند اندر چین به جد

24554- Çin ülkesinde herkes, padişahları hakkında inanarak, hem de candan, "Anadan doğmamıştır…"

بلکه سوی خویش زن را ره نداد - شاه ما خود هیچ فرزندی نزاد

24555- "Padişahımızın hiçbir oğlu da yoktur. Hatta kendisine hiçbir kadını da yaklaştırmaz" der.

گردنش با تیغ بران کرد جفت - هر که از شاهان از این نوعش بگفت

24556- Padişahları hakkında, "Oğlu, kızı vardır" diyen, boynunu keskin kılıcın önüne koymuştur.

یا بکن ثابت که دارم من عیال - شاه گوید چون که گفتی این مقال

24557- Padişah, o kişiye "Peki" der, "Mademki bu sözü söyledin, benim ailem olduğunu ispat et."

یافتی از تیغ تیزم ایمنی - مر مرا دختر اگر ثابت کنی

24558- Kızım olduğunu ispat et! İspat edebilirsen, keskin kılıcımdan

kurtulursun, aman bulursun.

بر کشم از صوفی جان دلق تو - ور نه بی‌شك من ببرم حلق تو

24559- İspat edemezsen, şüphe etme ki, senin boğazını keserim. Can sufisinden hırkanı çeker alırım.

ای بگفته لاف کذب آمیغ تو - سر نخواهی برد هیچ از تیغ تو

24560- Ey yalan sözler söyleyen kişi! Başını hiçbir surette kılıçtan kurtaramazsın.

پر ز سرهای بریده خندقی - بنگر ای از جهل گفته ناحقی

24561- Ey bilgisizlikle haksız sözler söyleyen! Kesilmiş başlarla dolu hendeği bir seyret.

پر ز سرهای بریده زین غلو - خندقی از قعر خندق تا گلو

24562- Öyle bir hendek ki, dibinden ağzına kadar günahkârların başları ile dolu.

گردن خود را بدین دعوی زدند - جمله اندر کار این دعوی شدند

24563- Bunların hepsi de, bu davaya düştüler. Boyunlarını, bu dava uğrunda verdiler.

این چنین دعوی میندیش و میار - هان ببین این را به چشم اعتبار

24564- Haydi, ibret gözü ile seyret de, bu çeşit bir davaya kalkışma. Böyle bir söz söyleme.

کی بر این می‌دارد ای دادر ترا - تلخ خواهی کرد بر ما عمر ما

24565- Ey kardeş! Böyle davaya giriştin ama bize ömrümüzü zehir edeceksin.

بر عما آن از حساب راه نیست - گر رود صد سال آنك آگاه نیست

24566- Biri, haberi olmadan körü körüne yüz yıl gitse, aldığı yol yoldan sayılmaz.

همچو بی‌باکان مرو در تهلکه - بی‌سلاحی در مرو در معرکه

24567- Silahsız muharebeye gitme. Korkusuzlar gibi kendini tehlikeye atma.

که مرا زین گفته‌ها آید نفور - این همه گفتند و گفت آن ناصبور

24568- Bütün bu sözleri söylediler ama o sabırsız şehzade, "Bu sözler beni tiksindiriyor, nefret ettiriyor" dedi.

کشت کامل گشت وقت منجل است - سینه پر آتش مرا چون منقل است

24569- Göğsüm mangal gibi ateşle dolu… Ekin sarardı, kurudu, biçme zamanı geldi.

بر مقام صبر عشق آتش نشاند - صدر را صبری بد اکنون آن نماند

24570- Vaktiyle gönlümde sabır vardı. Fakat şimdi kalmadı. Sabrın yerine aşk geldi kondu. Orayı yaktı, tutuşturdu.

در گذشت او حاضران را عمر باد - صبر من مرد آن شبی که عشق زاد

24571- Aşkın doğduğu gece benim sabrım öldü. O geldi geçti, geride kalanlara, Hakk ömür versin.

ز آن گذشتم آهن سردی مکوب - ای محدث از خطاب و از خطوب

24572- Ey akıl veren, ey söz söyleyen kişi! Ben, söz söylemeden de geçtim, dinlemeden de… Boşuna yorulma, olmayacak şeyle uğraşma.

فهم کو در جملهی اجزای من - سر نگونم هی رها کن پای من

24573- Ben baş aşağı gidiyorum, benim ayağımı bırak. Benim bedenimin bütün cüzlerinde söz anlayacak duygu ne gezer?

چون فتادم زار با کشتن خوشم - اشترم من تا توانم میکشم

24574- Ben deveyim, gücüm yettikçe yük taşırım. Ama düşüp inlemeye başlayınca öldürülürsem, bana daha hoş gelir.

پیش درد من مزاح مطلق است - پر سر مقطوع اگر صد خندق است

24575- Kesik başlarla dolu yüz hendek olsa, benim derdime karşı bu, ancak gülünecek bir şeydir.

این چنین طبل هوا زیر گلیم - من نخواهم زد دگر از خوف و بیم

24576- Artık ben, ihtiras ve kötü huylarımın davulunu, korkudan kilim altında çalmak istemiyorum.

یا سر اندازی و یا روی صنم - من علم اکنون به صحرا میزنم

24577- Şimdi artık korkmadan, çekinmeden sahraya bayrak dikeceğim. Ya başım gider yahut gönül verdiğim sevgilimin yüzünü görürüm.

آن بریده به به شمشیر و ضراب - حلق کان نبود سزای آن شراب

24578- O sevgilinin vuslat şarabına layık olmayan boğazın, kılıçla, hançerle kesilmesi daha iyidir.

آن چنان دیده سپید و کور به - دیده کان نبود ز وصلش در فره

24579- Ona kavuşma, onunla buluşma isteğiyle parlamayan, nurlanmayan gözün, ağarıp kör olması daha iyidir.

برکنش که نبود آن بر سر نکو - گوش کان نبود سزای راز او

24580- Onun sırrına layık olmayan kulağı kes at, o kulak başa yakışmaz.

آن شکسته به به ساطور قصاب - اندر آن دستی که نبود آن نصاب

24581- Ona ulaşamayan, onu okşamayan elin, kasap satırı ile kırılması, kesilmesi daha uygundur.

جان نپیوندد به نرگسزار او - آن چنان پایی که از رفتار او

24582- Onun yürüyüşüne canla başla uymayan, onun nergis bahçesine girmeyen, oraya basmayan ayak yok mu?

کانچنان پا عاقبت درد سر است - آن چنان پا در حدید اولیتر است

24583- O ayağın demir zincire, bukağıya vurulması, daha yerinde bir şeydir. Çünkü o çeşit bir ayak ayak sayılmaz. O ayak, sonunda insanın başına dert olur.

"DİLEĞİNİN ALLAH TARAFINDAN, KENDİ VEHMİNDE BİLE OLMAYAN BAŞKA BİR TARAFTAN VE BAŞKA BİR İŞ YÜZÜNDEN VERİLECEĞİNİ BİLSE BİLE, BİR İŞ İÇİN ÇALIŞIP ÇABALAYAN KİŞİNİN YİNE BÜTÜN VEHMİ VE ÜMİDİ O MUAYYEN YOLA BAĞLIDIR; O KAPININ HALKASINI ÇALAR DURUR; FAKAT CENAB-I HAKK, O RIZKI HİÇ DÜŞÜNMEDİĞİ BİR BAŞKA KAPIDAN DA VEREBİLİR, KULU HESAPLAMADIĞI YERDEN RIZIKLANDIRIR; KUL TEDBİRDE BULUNUR, ALLAH TAKDİR EDER; OLABİLİR Kİ KUL, BİR KULLUK VEHMİNE DÜŞER, DER Kİ: BEN BU KAPININ HALKASINI VURUYORUM AMA ALLAH, DİLEDİĞİMİ BAŞKA BİR KAPIDAN DA VEREBİLİR; CENAB-I HAKK, ONU BU KAPIDAN DA RIZIKLANDIRIR, BAŞKA KAPIDAN DA; HASILI BÜTÜN BU KAPILAR, BİR KONAĞIN KAPILARIDIR"

بیان مجاهد که دست از مجاهده باز ندارد اگر چه داند بسطت عطای حق را که آن مقصود از طرف دیگر و به سبب نوع عمل دیگر بدو رساند که در وهم او نبوده باشد و همه وهم و امید در این طریق معین بسته باشد، حلقه‌ی همین در می‌زند بو که حق تعالی آن روزی را از در دیگر بدو رساند که او آن تدبیر نکرده باشد، وَ یَرْزُقْهُ مِنْ حَیْثُ لا یَحْتَسِبُ، العبد یدبر و اللّه یقدر، و بود که بنده را وهم بندگی بود که مرا از غیر این در برساند اگر چه من حلقه‌ی این در می‌زنم، حق تعالی او را هم از این در روزی رساند، فی الجمله این همه درهای یك سرای است، مع تقریره

Bu başlıktaki ***"Allah, kulunu hesaplamadığı yerden rızıklandırır"*** ibaresi, Talak Suresi'nin 3. ayetinden aynen alınmıştır: ***"Ve onu ummadığı, hesaplamadığı yerden rızıklandırır."***

یا چو باز آیم ز ره سوی وطن - یا درین ره آیدم این کام من

24584- Ya bu yolda muradıma kavuşurum yahut o yoldan, doğan gibi, kendi vatanıma geri dönerim.

چون سفر کردم بیابم در حضر - بو که موقوف است کامم بر سفر

24585- Belki muradıma erişmem, yolculuk etmeme bağlıdır. Yolculuk eder de başka yerlerde bulamazsam, belki oturduğum yerde bulurum.

که بدانم که نمی‌بایست جست - یار را چندین بجویم جد و چست

24586- Sevgiliyi o kadar çok arıyayım, onu bulmak için o kadar çok gayret sarfedeyim ki, sonunda onu aramamak gerektiğini anlayayım.

تا نگردم گرد دوران زمن - آن معیت کی رود در گوش من

24587- Mana âleminde seyretmeden, dönüp dolaşmadan, onun benimle beraber bulunmasının sırlarını, hikmetlerini nasıl gönlümün kulağına duyurabilirim? Ona bu hakikatleri nasıl anlatabilirim?

Burada, beyitte geçen "An meiyyet", "Onunla beraber bulunma" sırrı ile Hadid Suresi'nin 4. ayetine işaret edilmektedir: ***"Nerede olursanız, o sizinle beraberdir. Çünkü size hayat veren ruhunuz (o)na bağlıdır."***

Hazreti Pir, şu rubaisinde de aynı mevzuya temas etmektedir:

"Nerede bulunursanız bulunun, o, sizinle beraberdir haberi Allah'tan geliyor. Bu haber, insanın gönlünü ümitle, neşeyle dolduruyor. Sen kendini tanımadığından ötürü, neşelenemedin, huzura kavuşamadın. Eğer kendini tanısaydın, sen de kimin misafir olduğunu bilseydin, memnuniyetsizlik, huzursuzluk denilen şeyler sana bir daha gelmezdi.

جز که از بعد سفرهای دراز - کی کنم من از معیت فهم راز

24588- Mana âleminde, gönül diyarında uzun yolculuklarda bulunmadan, nasıl olur da onunla beraber bulunmanın sırrını anlayabilirim?

تا که عکس آید به گوش دل نه طرد - حق معیت گفت و دل را مهر کرد

24589- Cenab-ı Hakk, "O sizinle beraberdir" dedi ama bu beraberlik, gönül kulağına aksetsin, o beraberliği kendisinden uzaklaştırmasın diye de gönlü mühürledi.

Mevlâna, bir beyt-i âlilerinde şöyle buyurmaktadır:

"Hakk'ın sırlarını her kime öğrettilerse, onun ağzını diktiler, mühürlediler.

بعد از آن مهر از دل او بر گشاد - چون سفرها کرد و داد راه داد

24590- Hakk'ı arayan kişi, uzun mana yolları aldıktan, birçok engelleri aştıktan sonra, gönüldeki o mührü açtı.

گرددش روشن ز بعد دو خطا - چون خطائین آن حساب با صفا

24591- Hesap ilminde iki yanlışla doğru bulunduğu gibi, Hakk yolcusu da, bu birliği beraberliği iki yanlıştan, düştüğü iki hatadan sonra açık olarak görür ve anlar.

Bu beyitte geçen "İki yanlışla doğru bulmak" meselesi, hesap ilmiyle, yani matematikle ilgili bir problemdir. Ankaravî Hazretleri, Miftah-ül Künuz adlı kitaptan alarak uzun uzun açıkladığı bu meseleyi, sayın okuyucularımı yormamak için buraya almadım. Sadece Ankaravî Hazretleri'nin şerhinde açıkladığı Hakk yolcusunun düşeceği iki hatanın neler olduğunu arzetmeye çalışacağım.

Yukarıdaki beyitlerde geçen ***"Nerede olursanız olunuz, ben sizinle beraberim"*** ayetini anlamaya çalışırken, insan zavallı, âciz, günahlara batmış bir kul olduğunu unutur da, "Bende kim varmış? Ben neymişim?" diye kendini bir şey zannetmesi birinci hatadır. Ayetin verdiği müjdeli habere sevinerek gurura kapılması hatasından insan nasıl kurtulabilir? Bu ayeti okuyunca, bu sevindirici haberi duyunca, insanın kendini bir yoklaması, kendi duygularını gözden geçirmesi lazımdır. Bu müjdeli habere ben layık mıyım? Şehvani arzulardan, maddeye karşı duyduğum şiddetli isteklerden, hiddetten, nefretten kurtulmuş muyum? Padişahlar padişahını nasıl misafir edebilirim? Orası temiz midir? Kirliliklerden, günahlardan arınmış mıdır? Değil Hakk'ı, fâni bir insanı, rastgele bir misafiri bile evimize kabul ederken, birçok şey düşünürüz, bir hazırlık içine gireriz. Evi temizleriz. Eşyanın tozunu silker, her tarafı süpürürüz. Her şeyi yerli yerine koyarız. Çok dikkatle hareket ederiz. Hâlbuki gönül evine gelip konacak sultan, eşsiz bir sultan, o sultanlar sultanı… Oranın nasıl olacağını siz düşünün, bulun.

Birinci hatamız bu. İkinci hatamıza gelince… Kendimizi hazırlamadan, içimizi, dışımızı temizlemeden gönül evine misafir ettiğimiz padişahlar padişahı ile dolaşmamız, kendimizde hissettiğimiz o büyük varlıkla seyir ve sefere çıkmamızdır. Bu dolaşma, bu seyahat, suretin, maddi varlığımızın dolaşmasıdır. Salik, bu hatalarını idrak eder de, dünya sevgisini içinden atarak gönül evini her türlü kirliliklerden temizledikten ve maddi varlığından kurtulduktan sonra, nefs-i emmarenin menzillerini ve makamlarını geride bırakarak Hakk'a doğru sefere çıkacaktır. Arifler, bu hâle "Seyr ilallah, yani Allah'a doğru seyir, yürüyüş" diyorlar. Hakk âşığı, bu yolda nefsiyle yaptığı mücadelede savaşta başarıya ulaşırsa, yani beşerriyet hâlini geride bırakırsa, ihtiraslarından, kötü huylarından kurtulursa, o zaman, benliksiz olarak Hakk'a yaklaştığını hissedecektir. O zaman Hakk yolcusu, kendi varlığının bir vehimden ibaret olduğunu anlayacak ve kendi yokluğunu idrak edecektir.Kendini aradan çıkardıktan, kendi âcizliğini, yokluğunu hissettikten sonra, Hakk'a doğru seyrederek onu bulmaya çalışacaktır.

Seyr ilallah, Allah'a doğru seyir mertebesi sona erer de, kul kendi düştüğü hatayı anlayınca ve Hakk'ı kendi temiz gönlünde hissedince, o zaman "Seyr meallah", yani Hakkla beraber seyr hâli başlamış olacaktır. Bu seyirlerden bir seyahat manası çıkarılmaması lazımdır. Bu seyirler, uğraşma, ibadet, arınma, aşk yolunda yürümeyi ifade etmektedir.

Böylece kul, düştüğü hatalardan kurtulacak Hakkla beraber bulunmuş ve Hakkla beraber seyir mertebesine erince iki hatadan da kurtulmuş olacaktır.

Bu anlaşılması ve anlatılması güç olan hususu özet olarak arzedersek, şöyle diyebiliriz: Yukarıdaki beyitte beyan buyrulan hataların ilki, kulun kendi hâlini düşünmeden, hatalarını, günahlarını hesaba katmadan, Hakk'ı kendinde idrak etmeye cüret etmesidir. İkinci hata ise, nefsini temizlemeden Hakk'a layık kul olmadan, onu kendinde hissederek Hakkla beraber olduğunu, dolaştığını sanmasıdır.

این معیت را کی او را جستمی - بعد از آن گوید اگر دانستمی

24592- Bu hakikatleri anladıktan sonra, Hakk yolcusu, der ki: "Bu beraberliği bilseydim hiç arar mıydım, hiç sağa sola başvurur muydum?"

Niyazi Mısri Hazretleri ne güzel söylemiş:

Sağ ve solum gözler idim, dost yüzünü görsem deyu
Ben taşrada arar idim, ol can içinde can imiş,
Öyle sanırdım ayrıyım, dost gayridir, ben gayriyim,
Benden görüp işiteni, bildim ki ol canan imiş.

نايد آن دانش به تيزى فكر - دانش آن بود موقوف سفر

24593- Fakat onu bilmek, onu bulmak, onu anlamak yolculuğa bağlıdır. Bu, bilgi ile, düşünme ile elde edilemez.

Bu hâl, ruhani yolculuğa çıkmaya, Hakkla beraber bulunmaya, hissetmeye, onun lütfu ile onu bulmaya bağlıdır. Bilgi, düşünce, bu yolda işimize yaramaz.

Şirazlı Hafız merhum, bu yolculuğun kolay olmadığını söylüyor:

"Ben, bu karanlık gecede sevgiliye giden yolu kaybettim. Ey lütuf ve hidayet yıldızı! Bir köşeden çık, görün, bana yol göster. Ne tarafa gittimse, şaşkınlığım, hayretim arttı. Bu çölden bıktım, usandım. Bu bitmeyen yol beni canımdan usandırdı. Bu yola nasıl bir nihayet tasavvur edilebilir? Daha başlangıçta yüz binlerce, hatta daha da fazla menzil var, konak yeri var."

بسته و موقوف گريه‌ى آن وجود - آن چنان كه وجه وام شيخ بود

24594- Çok yukarılarda geçen bir hikâyede, şeyhin helva borcunu ödemesi de, o çocuğun ağlamasına bağlıydı.

Mesnevî'nin 2. cildinde, şeyh Ahmet Husrevi Hazretleri'nin helva alması ve helvanın parasını verememesi hikâye edilmişti. Helvacı çocuk, borcu verilmediği için ağlamaya başlamıştı. Bu sırada biri, şeyhe bir nezir göndermişti. Bu nezirle birlikte şeyh, hem helvacı çocuğun parasını verdi, hem de borçlularının kendisinden istediklerini ödedi. Bu ve bundan sonraki beyitlerde, bu hikâyeye işaret var.

توخته شد وام آن شيخ كبار - كودك حلوايى بگريست زار

24595- Helvacı çocuk hıçkıra hıçkıra ağlayınca, o büyük şeyhin borcu ödendi.

پيش از اين اندر خلال مثنوى - گفته شد آن داستان معنوى

24596- Bu manalı hikâye, bundan önce Mesnevî'de söylenmişti.

تا نباشد غير آنت مطمعى - در دلت خوف افكند از موضعى

24597- Ondan başka bir yerden, başka bir kimseden bir şey ummayasın diye, Cenab-ı Hakk, senin gönlüne bir korku düşürür.

و آن مرادت از كسى ديگر دهد - در طمع خود فايده‌ى ديگر نهد

24598- Umduğun, arzu ettiğin şeyi sana faydalı gibi gösterir. Sonra o arzu ettiğin şeyi, sana başka bir kimse vasıtasıyla lütfeder.

کایدم میوه از آن عالی درخت - ای طمع در بسته در یك جای سخت

24599- Ey umduğuna sıkıca bağlanan kişi! Ben bu yüce ümit ağacından meyve yiyeceğim diyen!

بل ز جای دیگر آید آن عطا - آن طمع ز آن جا نخواهد شد وفا

24600- Oradan umduğundan sana bir fayda gelmez ama o ihsan, başka bir yerden gelir, çatar.

چون نخواهد ز آن طرف آن چیز داد - آن طمع را پس چرا در تو نهاد

24601- Şaşılacak şeydir ki, Cenab-ı Hakk, umduğunu o taraftan vermeyi dilemiyordu da, o ümidi sana ne diye verdi?

نیز تا باشد دلت در حیرتی - از برای حکمتی و صنعتی

24602- Gönlün şaşırsın kalsın, hayrete düşsün diye, bir sanat göstermek, bir hikmeti belirtmek için verdi.

که مرادم از کجا خواهد رسید - تا دلت حیران بود ای مستفید

24603- Ey fayda dileyen kişi! "Muradım acaba nereden olacak, meramıma nereden ulaşcağım?" diye gönlünü hayrete düşürmek için verdi.

تا شود ایقان تو در غیب بیش - تا بدانی عجز خویش و جهل خویش

24604- Kendi aczini, zavallılığını, kendi bilgisizliğini anlasın da, gizli âleme inancın artsın diye verdi.

که چه رویاند مصرف زین طمع - هم دلت حیران بود در منتجع

24605- "Bu ümitten ne meydana gelecek?" diye gönlün hayrete dalar.

تا ز خیاطی بری زر تا زیی - طمع داری روزیی در درزیی

24606- Rızkını terzi olarak kazanmak istersen, terzilikle geçinir, yaşarım diye düşünürsen…

که ز وهمت بود آن مکسب بعید - رزق تو در زرگری آرد پدید

24607- Derken, kuyumcu olur çıkarsın. Rızkını kuyumculuktan kazanırsın. Hâlbuki bu kuyumculuk, aklının ucundan bile geçmiyordu. Vehimden de çok uzaklardaydı.

چون نخواست آن رزق ز آن جانب گشود - پس طمع در درزیی بهر چه بود

24608- Mademki o rızık o taraftan gelmeyecekti, peki neden, peki neden terzi olmak istedin?

که نبشت آن حکم را در ما سبق - بهر نادر حکمتی در علم حق

24609- Bu, Cenab-ı Hakk'ın akıl ermez, nadir bir hikmeti yüzündendir. Allah, bu hâli ezelde yazmıştır.

تا که حیرانی بود کل پیشه‌ات - نیز تا حیران بود اندیشه‌ات

24610- Bir de aklın fikrin şaşırsın da, tamamıyla hikmetine hayran olup kalasın diye, bu böyle oldu.

یا ز راهی خارج از سعی جسد - یا وصال یار زین سعیم رسد

24611- Bu çalışıp çabalama, bu gayret yüzünden mi sevgili ile buluşurum? Yoksa şu bedenle ilgisi olmayan bir yol tutma sebebiyle mi bu iş olur?

می‌تپم تا از کجا خواهد گشاد - من نگویم زین طریق آید مراد

24612- Ben, bu yola düşmekle muradıma ererim de diyemem, çalışır çabalarım. "Bakalım nereden bir kapı açılacak" der dururum.

تا کدامین سو رهد جان از جسد - سر بریده مرغ هر سو می‌فتد

24613- Başı kesilmiş kuş, her tarafa düşer, çırpınır. Can bedenden ne yanda kurtulursa, o yana yığılır kalır.

یا ز برجی دیگر از ذاتِ البروج - یا مراد من بر آید زین خروج

24614- Ben de, ya bu çıkışla muradıma ererim yahut burçlarla süslenmiş olan gökyüzünde, başka bir burçtan murada kavuşurum.

Bu beyitte, Büruc Suresi'nin 1. ayetinden iktibas var: ***"Burçlara sahip** (olan) **göğe and olsun."***

"BİR ADAM, RÜYASINDA BİRİNİ GÖRDÜ; GÖRDÜĞÜ ADAM, KENDİSİNE: ZENGİN OLMAYI İSTİYORSUN YA, BU MAKSADINA MISIR'DA ERİŞECEKSİN, ORADA BİR DEFİNE VAR, FİLAN EVDE, DEDİ; ADAM, MISIR'A GELİNCE, ORADA BİRİ KENDİSİNE: BAĞDAT'TA FİLAN EVDE BİR DEFİNE VAR, DEDİ; MAHALLENİN VE EV SAHİBİNİN ADINI SÖYLEDİ; ADAM: MISIR'A GELMEMDEKİ SEBEP, BU DEFİNEYİ EVİMDEN BAŞKA BİR YERDE ARAMAMA LAZIMMIŞ, BUNU ÖĞRENMEK İÇİNMİŞ DEMEK, YOKSA BU DEFİNEYİ MISIR'DA ELDE EDEMEYECEĞİM, DEDİ"

حکایت آن شخص که خواب دید که آن چه می‌طلبی از یسار به مصر وفا شود آن جا گنجی است در فلان محله در فلان خانه چون به مصر آمد کسی گفت من خواب دیده‌ام که گنجی است به بغداد در فلان محله در فلان خانه نام محله و خانه‌ی این شخص بگفت آن شخص فهم کرد که آن گنج در مصر گفتن جهت آن بود که مرا یقین کنند که در غیر خانه‌ی خود نمی‌باید جستن و لیکن این گنج یقین و محقق جز در مصر حاصل نشود

جمله را خورد و بماند او عور و زار - بود یك میراثی مال و عقار

24615- Maldan, akardan nice mirasa konmuş bir adam vardı. Bu adam, konduğu mirasın hepsini yedi, bitirdi. Çırıl çıplak kaldı. Ağlayıp sızlanmaya başladı.

چون به ناکام از گذشته شد جدا - مال میراثی ندارد خود وفا

24616- Zaten miras malının vefası yoktur. Mirası bırakan da, murada ermeden geçip gitmiştir, mal da ondan ayrılmış kalmıştır.

کاو به کد و رنج و کسبش کم شتافت - او نداند قدر هم کآسان بیافت

24617- Mirasa konan da, o malın kadrini, kıymetini bilmez. Çünkü o, kolay buldu. Ter dökmeden, çalışıp çabalamadan elde etti. O mal için, pek o kadar zahmete katlanmadı.

که بدادت حق به بخشش رایگان - قدر جان ز آن می‌ندانی ای فلان

24618- Ey insan! Sen de, Hakk'ın lütfuna ve ihsanına mirasçı oldun. Hakk, sana bu canı bedava verdi de, o yüzden canın kadrini, kıymetini bilmiyor, miras yiyen gibi onu harcayıp duruyorsun.

ماند چون جغدان در آن ویرانه‌ها - نقد رفت و کاله رفت و خانه‌ها

24619- O adamın eline geçen para gitti, kumaş, mal mülk gitti, evler gitti. Yıkık yerlerdeki baykuşlar gibi ortada kaldı.

یا بده برگی و یا بفرست مرگ - گفت یا رب برگ دادی رفت برگ

24620- "Allah'ım!" dedi, "Sen, bana mal verdin, mülk verdin, yiyecek, içecek ihsan ettin. Onların hepsi de gitti. Ya yine onları lütfet, ihsan et yahut da bana ölümü gönder, canımı al."

یا رب و یا رب اجرنی ساز کرد - چون تهی شد یاد حق آغاز کرد

24621- Elinden her şey çıkıp gidince, Cenab-ı Hakk'ı anmaya, "Ey Rabbim! Ey Rabbim, kurtar beni" demeye başladı.

Burada, Zümer Suresi'nin 8. ayet-i kerimesine işaret ediyor: ***"İnsana bir zarar dokundu mu, hemen içtenlikle Rabbine yönelir, ona dua eder; sonra*** *(Allah)* ***ona kendisinden bir nimet verdi mi, önceden ona yalvarmakta olduğunu unutur."***

در زمان خالیی ناله‌گر است - چون پیمبر گفت مومن مزهر است

24622- Peygamber, "Mümin, uda benzer. İçi boş olunca feryada başlar" buyurmuştur.

Şöyle bir hadis-i şerifi hatırlıyorum: ***"Mümin, uda benzer, karnı boş olunca feryada gelir, güzel sesler çıkarır."***

Ebu Talip Mekki Hazretleri'nin şu sözleri de dikkat çekicidir:

"Mide, saz gibidir. Saz, hafif, ince ve içi boş olduğu için güzel ses çıkarır."

Yine bir hadis-i şerif meali şöyle: ***"Midesi boş olan kimsenin, düşünce kabiliyeti terakki kaydeder ve zekâsı artar. Midesini dolduran kimse, melekût âlemine yükselemez."***

Ney gibi karnını boş tut da, inle, feryat et, niyazda bulun! Kamış kalem gibi içini boşalt da, sırlar söyle, sırlar yaz.

پر مشو کاسیب دست او خوش است - چون شود پر مطربش بنهد ز دست

24623- İçi dolu olunca, çalgıcı çalgısını elden atar. Sen de, onun elinde bir çalgı gibisin, sakın dolu olma. Onun elinden gelen zarar da, acı da hoştur, tatlıdır.

کز می لا این سر مست است این - تی شو و خوش باش بین اصبعین

24624- İçin boş olsun da, onun iki parmağının arasında hoş bir hâle gel. Çünkü mekân âlemi, mekânsızlık âleminin şarabından sarhoştur.

Şu mealdeki bir hadis-i şerifte, ***"Müminin kalbi, Cenab-ı Hakk'ın parmakları arasındadır. Ona istediği şekli verir"*** denilmektedir. Hz. Mevlâna, bu son beyitte bu hadise işaret buyurarak, "Ey mümin! İçin boş olsun da, onun iki parmağının arasında hoş bir hâle gel" diyor. Sen, onun elinde bir çalgı gibisin. Sakın dolma! İçin boş olsun ki, güzel sesler çıkarasın. Hakk'ın eli, tamamıyle manevî bir anlam taşır. Onun mızrabı ile sana vuruşundan, yani seni kederlere, üzüntülere, sıkıntılara uğratmasından sakın şikâyet etme… Çünkü onun vuruşu can yakıcı da olsa, hoştur, tatlıdır.Onun elinde inlemek, feryat etmek, onun sevgili kullarının nasibidir. Çünkü şu hadis-i şerifte büyük Peygamberimiz, acı çekenlere, dertlilere müjdeli bir haber vermektedir: ***"Allah, kulunu sevince, feryadını, inlemelerini, yalvarmalarını duymak için onu kederlere, iptilalara düşürür."***

Hz. Mevlâna da, şu rubaisinde aynı müjdeyi vermektedir:

"İnle ki, senin bu iniltilerini işiten bir komşun vardır. Bu komşu, sana şah damarından daha yakın olan biridir. Ağla ki, çocuğun ağlaması, süt annesinin merhametini, sevgisini uyandırır. Her ne kadar ruh, çocuğunu terbiye eden büyük terbiyeci, seni sevdiği için ağlatmaktadır."

Sana zararlı olacak istekleri yerine getirmezse de, sen yine ağla, feryat et. Çünkü

ağlamak, aşkı besler, ona sermaye olur. Sevgi eliyle Hakk'ın seni inletmesi, büyük bir saadettir. Hakk, seni sevdiği için, senin feryadını, hıçkırıklarını duymak istemektedir. Ey talip! Bu sebeple benlikten kurtul, yalnız mideni değil, gönlünü de fena duygulardan, aşırı dünyevi isteklerden, hırstan, şehvetten, hiddetten boşalt. Boşalt da, gönül sazın güzel sesler çıkarsın. Mademki sen padişahlar padişahının elinde bir çalgısın, onun mana elinde hoş seslerle, tatlı seslerle inle. Çünkü bu gördüğün âlemde, bu mekân âleminde, bütün varlıklar öteki âlemin, mekânsızlık âleminin şarabından mest olmuştur.

آب چشمش زرع دین را آب داد - رفت طغیان آب از چشمش گشاد

24625- Ağladın, inledin de, azgınlığın, isyanın geçti gitti. Gözlerinden yaşlar boşandı. Gözlerinin yaşları, imanını kuvvetlendirdi. Din ekinini suladı.

"MÜMİNİN DUASININ GEÇ KABUL EDİLMESİNİN SEBEBİ"

سبب تاخیر اجابت دعای مومن

تا رود دود خلوصش بر سما - ای بسا مخلص که نالد در دعا

24626- Nice hulus sahibi kişiler vardır ki, ağlayarak, sızlanarak içten yaptıkları dualar, gönüllere kadar yükselir.

بوی مجمر از انین المذنبین - تا رود بالای این سقف برین

24627- Günahkârların iniltilerinden çıkan, sevgi ve iştiyakla dolu olan gönüllerinin pişmanlık duyguları, gökyüzünün ta üstüne kadar ulaşır.

کای مجیب هر دعا وی مستجار - پس ملایك با خدا نالند زار

24628- Bunun üzerine melekler, Cenab-ı Hakk'a yalvarırlar, "Ey her duayı kabul eden! Ey kendisine sığınılan yüce varlık!" derler.

او نمی‌داند بجز تو مستند - بنده‌ی مومن تضرع می‌کند

24629- Mümin kulun yalvarıp yakarıyor. O, senden başka güvenecek, dayanacak bir varlık bilmiyor, tanımıyor.

از تو دارد آرزو هر مشتهی - تو عطا بیگانگان را می‌دهی

24630- Sen, seni tanıyanlara, sana yabancı olanlara bile ihsanlarda, lütuflarda bulunursun. Her dilin sahibi, dileği senden diler.

عین تاخیر عطا یاری اوست - حق بفرماید که نز خواری اوست

24631- Cenab-ı Hakk, meleklere buyurur ki: "Mümin kulumun dileğini vermedeki gecikme, onu suçlu ve hor gördüğümden değildir. Onun dileğini geciktirmemde, ona bir lütuf ve yardım vardır, ona bir yarar vardır."

آن کشیدش موکشان در کوی من - حاجت آوردش ز غفلت سوی من

24632- İhtiyacı, onu gafletten uyandırdı. Beni düşünmezken, beni hatırlamazken, ihtiyaç onu aldı, saçından tuttu, çeke çeke bana, benim huzuruma getirdi.

هم در آن بازیچه مستغرق شود - گر بر آرم حاجتش او وا رود

24633- Onun ihtiyacını giderir, duasını kabul edersem, beni unutur da, döner, çocuklar gibi yine oyuna dalar.

دل شکسته سینه خسته گو بزار - گر چه می‌نالد به جان یا مستجار

24634- Gönülden ve candan yalvararak, kalbi kırık, göğsü yaralı, içi yanarak, ağlayarak, inleyerek "Ey yardımı dilenilen Allah'ım!" diye sızlanıyor, yakarıyor ama…

و آن خدایا گفتن و آن راز او - خوش همی‌آید مرا آواز او

24635- Onun inlemesi, sızlanması "Ey Rabbim! Ey Rabbim!" diye seslenmesi, derdini dökmesi, sırlarını söylemesi bana hoş geliyor.

می‌فریباند به هر نوعی مرا - و آنکه اندر لابه و در ماجرا

24636- Yalvararak, dil dökerek, başından geçenleri anlatarak, kendini haklı göstererek, her çeşit çareye başvurarak, aklınca beni kandırmaya, inandırmaya çalışıyor.

از خوش آوازی قفس در می‌کنند - طوطیان و بلبلان را از پسند

24637- Dudu kuşlarını, bülbülleri, güzel sesleri yüzünden kafese korlar.

کی کنند این خود نیامد در قصص - زاغ را و جغد را اندر قفص

24638- Fakat kuzgun ile baykuşu kim, ne vakit kafese kor? Böyle bir şeyi hiç görmemiş ve işitmemiştir.

آن یکی کمپیر و دیگر خوش ذقن - پیش شاهدباز چون آید دو تن

24639- Güzellerden hoşlanan bir ekmekçinin yanına iki kişi gelse, biri ihtiyar olsa, öbürü de genç ve güzel olsa…

آرد و کمپیر را گوید که گیر - هر دو نان خواهند او زوتر فطیر

24640- İkisi de ekmek almak istese, ekmekçi, hemen bir ekmek alır, ihtiyara "Al şu ekmeği" der.

کی دهد نان بل به تاخیر افکند - و آن دگر را که خوش استش قد و خد

24641- Boyu posu, yüzü gözü güzel olan müşteriye ise, hemen ekmek vermez, onu bekletir.

که به خانه نان تازه می‌پزند - گویدش بنشین زمانی بی‌گزند

24642- Ona der ki: "Birazcık otur, rahat et, evde taze ekmek pişiriyorlar."

گویدش بنشین که حلوا می‌رسد - چون رسد آن نان گرمش بعد کد

24643- O sıcak ekmek gelince de, yine ona "Otur" der, "Evden biraz sonra helva da gelecek."

وز ره پنهان شکارش می‌کند - هم بدین فن دار دارش می‌کند

24644- Böyle bahanelerle, onu geciktirdikçe geciktirir. Onu oyalar, gizli bir yoldan onu avlar.

منتظر می‌باش ای خوب جهان - که مرا کاری است با تو یك زمان

24645- "Ey dünya güzeli!" der, "Seninle bir işim var, birazcık bekle bir."

تو یقین می‌دان که بهر این بود - بی‌مرادی مومنان از نیك و بد

24646- İşte müminlerin, iyi olsun, kötü olsun, dualarının hemen kabul

edilmemeleri bu yüzdendir, gerçekten de bunu böyle bil.

Müminlerin bazıları, haklarında hayırlı olacağını sandıkları iyi şeylere talip olur, Hakk'tan onu isterler. Bazıları da, başlarına gelen kötü şeylerden şikâyet ederler. O kötü şeylerden kurtulmaları için, Cenab-ı Hakk'a yalvarırlar.

"RÜYASINDA, MISIR'DA BİR DEFİNE VAR, DİYE HABER VERDİKLERİ ADAMIN HİKÂYESİNE DÖNÜŞ"

رجوع کردن به قصه‌ی آن شخص که به او گنج نشان دادند به مصر و بیان تضرع او از درویشی به حضرت حق

آمد اندر یا رب و گریه و نفیر - مرد میراثی چو خورد و شد فقیر

24647- Mirasa konan adam, parasını, pulunu, malını, mülkünü harcayıp fakir düşünce, yoksul olunca, "Ey Rabbim!" demeye, ağlayıp sızlanmaya başladı.

که نیابد در اجابت صد بهار - خود که کوبد این در رحمت نثار

24648- Zaten bu rahmetler saçan kapıyı kim çaldı da, karşılık olarak yüzlerce lütuflara, ihsanlara nail olmadı?

که غنای تو به مصر آید پدید - خواب دید او هاتفی گفت او شنید

24649- Adam bir rüya gördü, rüyasında hatifin sesini duydu. Hatif, ona "Sen, ancak Mısır'da zenginliğe konacaksın" diyordu.

Hatif, Arapça'da bağıran, seslenen manasına gelir. Gaipten işitilen ses demektir.

کرد کدیه‌ت را قبول او مرتجاست - رو به مصر آن جا شود کار تو راست

24650- Yürü, Mısır'a git! Orada işin yoluna girecek, Allah, niyazını kabul etti. Zaten niyazları kabul eden odur.

در پی آن بایدت تا مصر رفت - در فلان موضع یکی گنجی است زفت

24651- Filan yerde pek büyük bir define var. Onu elde etmek için Mısır'a kadar gitmen gerek.

رو به سوی مصر و منبت‌گاه قند - بی‌درنگی هین ز بغداد ای نژند

24652- Ey zavallı adam! Kalk, durmadan, dinlenmeden, Bağdat'tan Mısır'a, o şeker kamışlığına git.

گرم شد پشتش چو دید او روی مصر - چون ز بغداد آمد او تا سوی مصر

24653- Adam, Bağdat'tan kalktı, ta Mısır'a kadar gitti. Mısır'ı görünce, gücü ve cesareti arttı.

یابد اندر مصر بهر دفع رنج - بر امید وعده‌ی هاتف که گنج

24654- Çünkü kendisine gaipten gelen seste, o defineyi Mısır'da bulacağı, darlıktan, sıkıntıdan kurtulmak için o serveti orada elde edeceği söylenmişti.

هست گنجی سخت نادر بس گزین - در فلان کوی و فلان موضع دفین

24655- "Filan mahallede, filan yerde gömülü, pek büyük bir servet, pek nadir bir define var" demişti.

خواست دقی بر عوام الناس راند - لیك نفقه‌ش بیش و کم چیزی نماند

24656- Fakat az çok hiçbir yiyeceği, geçineceği kalmamıştı. Halktan bir şeyler

dilenmeyi, onun bunun kapısını çalmayı düşündü.

خویش را در صبر افشردن گرفت - لیك شرم و همتش دامن گرفت

24657- Düşündü ama bundan da utandı. Dilencilik, izzet-i nefsine ağır geliyordu. El açmaktan onu alıkoyuyordu. O da kendini sıktı, sabretmeye karar verdi.

ز انتجاع و خواستن چاره ندید - باز نفسش از مجاعت بر طپید

24658- Derken, yine açlıktan çırpınmaya başladı. Artık dilenmekten başka bir çaresi kalmamıştı.

تا ز ظلمت نایدم در کدیه شرم - گفت شب بیرون روم من نرم نرم

24659- "Geceleyin yavaş yavaş çıkar, dilenirim" diye düşündü, "Karanlıkta gördüğümü seçemem, böylece dilenmekten utanmam."

تا رسد از بامهایم نیم دانگ - همچو شبکوکی کنم شب ذکر و بانگ

24660- Gece kuşu gibi, geceleyin Hakk'ı zikreder, dilenirim. Elbette bir damdan bana yarım pul atarlar.

و اندر این فکرت همی‌شد سو به سوی - اندر این اندیشه بیرون شد به کوی

24661- Böyle düşünerek, geceleyin çıktı, mahalleye daldı. Bu düşünce ile sokaklara düştü, o yandan bu yana gidip gelmeye başladı.

یك زمانی جوع می‌گفتش بخواه - یك زمان مانع همی‌شد شرم و جاه

24662- Fakat zaman geldi, yine utanmaya başladı. Şerefi, haysiyeti dilenmeye mani oluyordu. Ama yine açlık onu kıvrandırıyor ve ona "Haydi dilen" diyordu.

که بخواهم یا بخسبم خشك لب - پای پیش و پای پس تا ثلث شب

24663- Gecenin üçte biri geçmişti. O hâlâ "Dileneyim mi yoksa gidip dudaklarım kupkuru yatayım mı?" demede, bir ayağını ileri atmada, öbürünü geriye çekmedeydi.

"ADAM MISIR'A VARDI, GECELEYİN DİLENMEK İÇİN SOKAĞA ÇIKTI; BEKÇİ, ADAMI TUTTU; ADAM, BEKÇİDEN BİR HAYLİ DAYAK YEDİKTEN SONRA MURADINA NAİL OLDU; ÖYLE ŞEYLER VARDIR Kİ, ONLARI HOŞ GÖRMEZSİNİZ AMA SİZE HAYIRLIDIR; CENAB-I HAKK, ALLAH GÜÇLÜKTEN SONRA İNSANA KOLAYLIK İHSAN EDER VE ŞÜPHE YOK Kİ GÜÇLÜKLE BERABER BİR DE KOLAYLIK VARDIR, BUYURMUŞTUR; PEYGAMBER ALEYHİSSELAM DA, EY EZİYET VE ZAHMET, ŞİDDETLEN, AÇILIRSIN, DEMİŞTİR; BÜTÜN KUR'AN VE GÖKTEN İNEN KİTAPLAR BUNU ANLATIR"

رسیدن آن شخص به مصر و شب بیرون آمدن به کوی از بهر شبکوکی و گدایی و گرفتن عسس او را و مراد او حاصل شدن از عسس بعد از خوردن زخم بسیار، وَ عَسی أن تَکْرَهُوا شَیْئاً وَ هُوَ خَیْرٌ لَکُمْ، و قوله تعالی سَیَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ یُسْراً، و قوله تعالی إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْراً، و قوله علیه السلام اشتدی أزمة تنفرجی، و جمیع القرآن و الکتب المنزلة فی تقریر هذا

Yukarıda üç yerde Kur'an-ı Kerim'den alınan ayetler var. Birincisi, Bakara Suresi'nin 216. ayetinden iktib edilmiştir: ***"Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey, hakkınızda iyi olabilir ve hoşunuza giden bir şey de, hakkınızda kötü olabilir."***

İkinci iktibas, Talak Suresi'nin 7. ayetindendir: ***"Allah, bir güçlükten sonra er geç bir kolaylık verir."***

Üçüncü iktibas ise, İnşirah Suresi'nin 6. ayetindendir: ***"Evet… Her güçlükle beraber bir kolaylık vardır."***

Yine bu başlıkta, şu hadis-i şerif alınmıştır: ***"Ey eziyet ve zahmet şiddetlen, açılırsın."*** (Feyz-ül Kadir, 1/516)

مشت و چوبش زد ز صفرا ناشکفت - ناگهانی خود عسس او را گرفت

24664- Birdenbire bekçi onu yakaladı. Açlıktan midesi kıvranan zavallıyı yorumlamaya, sopa ile vurmaya başladı.

دیده بد مردم ز شب دزدان ضرار - اتفاقا اندر آن شبهای تار

24665- O karanlık gecelerde halk, gece hırsızlarından çok zarar görmüştü.

پس به جد می‌جست دزدان را عسس - بود شبهای مخوف و منتحس

24666- Korkunç, uğursuz gecelerde bekçi, hırsızları dikkatle izliyor, araştırıyordu.

هر که شب گردد و گر خویش من است - تا خلیفه گفت که ببرید دست

24667- Çünkü halife, "Geceleyin sokaklarda dolaşanları yakalayın. Benim yakınım bile olsa, onun elini kesin" diye emir vermişti.

که چرا باشید بر دزدان رحیم - بر عسس کرده ملك تهدید و بیم

24668- Halife, "Ne diye hırsızlara acıyorsunuz?" diye bekçileri sorguya çekmiş, onları korkutmuştu.

یا چرا زیشان قبول زر کنید - عشوه‌شان را از چه رو باور کنید

24669- "Ne diye hırsızların yalanlarına kanıyorsunuz? Yahut nasıl oluyor da onlardan rüşvet alıyor, onları salıyorsunuz?" demişti.

بر ضعیفان ضربت و بی‌رحمی است - رحم بر دزدان و هر منحوس دست

24670- Hırsızlar ve her türlü kötü insanlara acımak, zayıf insanları dövmek, onlara merhamet etmemektir.

رنج او کم بین ببین تو رنج عام - هین ز رنج خاص مسکل ز انتقام

24671- Aklını başına al! Merhamete kapılıp da, kötü bir kişiden intikam almaktan, canını yakmaktan çekinme. Onun uğrayacağı zahmete, eziyete pek bakma. Suçsuz halkın, başkalarının düşeceği zahmeti, eziyeti düşün.

در تعدی و هلاك تن نگر - اصبع ملدوغ بر در دفع شر

24672- Bütün vücudun zehirlenmesini önlemek için, yılanın ısırdığı parmağı kes, at. Sen, kesilen tek bir parmağı değil, bütün bedenin uğrayacağı kötülüğü, bütün bedenin helak olacağını gör, düşün.

Tam Muhammedî bir yolda yürüyen büyük veli Mevlâna Hazretleri'nin yukarıdaki üç beyitte anlatmak istediği hakikati yanlış yola çekip götürmemelidir.

Hz. İsa, "Sana bir tokat vurana, öteki yanağını uzat" buyurdu.

Gözümüzün nuru, gönlümüzün süruru Yunus Emre Hazretleri de, "Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek, derviş gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın" diye bizi uyarmadı mı? Peki Hz. Mevlâna ne buyuruyor? "Kötü bir kişiden intikam almaktan, canını yakmaktan çekinme", yani birisi bize bir tokat vurunca, biz de ona tokat mı vuracağız?

Başımızın tacı, ruhumuz, gönlümüz, canımız, efendimiz, her şeyimiz, peygamberlerin sonuncusu, sultanların sultanı, Muhammed Mustafa Aleyhisselam

Efendimiz, Taif'te taşlanarak mübarek ayaklarından kanlar aktığı zaman, o büyük Peygamber, onlara taş mı attı, kötü söz mü söyledi? Hayır, sayın okuyucularım, hayır… Hz. Mevlâna, şahsi düşünmüyor, toplumu ve bütün insanları düşünerek böyle söylüyor. Biz, şahıslara yapılan kötülüğü affedeceğiz. Fakat umuma, kardeşlerimize yapılan kötülüğü affetmeyeceğiz. Hz. Ali, aynı hakikati şöyle ifade buyurmuştur:

"Şahsınıza kötülük eden bir düşmanı affediniz. Vatanınıza, ümmetinize kötülük eden bir kimseyi asla affetmeyiniz."

Şairlerimizden biri de, şöyle der:

Unut felaket-i şahsiyetin müsebbibini
Fakat hakareti affetme validen vatanı

Yani "Şahsına yapılan kötülükleri, şahsına gelen felakete sebep olan kişiyi affet, yaptığı fenalığı unut. Fakat vatana yapılan hakareti affetme" diyor.

Süleyman Nazif merhum da, asırlardan beri bizim aziz vatanımızı parçalamak, ele geçirmek için uğraşan düşmanlara karşı duyduğu nefreti "Benim dinim, kinimdir" diye ifade etmişti. Bazılarının sandığı gibi affetmek, âcizlik ve miskinlik değildir. Bilakis büyüklüktür. Affetmek, insanı rahatlatır, gücüne güç katar. Affın en güzeli, hasmını ezmeye muktedirken yapılanıdır. Şu mealdeki hadis-i şerif, bu hakikati haber veriyor: ***Hazreti Musa, Hakk Teala'ya "Ey Rabbim! Senin en aziz kulun kimdir?" diye sordu. Hakk Teala, "İntikam almaya gücü yeterken, affeden kimsedir" buyurdu.***

Affetmek, intikam almaktan elbette daha iyidir. Yine bir hadislerinde yüce Peygamberimiz, ***"Affetmek, insanın şerefini yükseltir. Affediniz ki, Allah da sizi izzetlendirsin"*** diye buyurmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de de, ***"Öfkelerini yenen ve insanların kusurlarını affedenler için cennet vaat edilmektedir"*** (Al-i İmran Suresi, ayet 134) buyrulmuştur.

Hz. Mevlâna'nın yukarıda geçen beyitlerinden çıkacak öz söz, "Zalimleri affetmek, mazlumlara zulüm etmektir" demekten ibarettir. Görülüyor ki Peygamberimiz, şahsi düşünmüyor, toplumu düşünüyor. Nitekim Peygamber Efendimizin, asıllarını da aldığım şu hadislerinde aynı hakikatler ifade buyrulmuştur: ***"Allah için seven, Allah için buğzeden, nefret eden, Allah için veren*** *(gösteriş için değil, Allah için)* ***Allah için mani olan, vermeyen kişi, imanını kemale erdirmiştir."*** (Feyz-ül Kadir, 6/29)

"Kim yanında bir mümin küçük görülür, hakarete uğrarsa ve o da ona yardım etmeye gücü yeterken yardımda bulunmazsa, Allah, onu, kıyamet gününde, herkesin gözü önünde zelil eder, alçaltır." (Feyz-ül Kadir, 6/46)

"Kim sabaha kavuşur da, düşüncesi Allah'tan gayri olursa, o kişi, Allah'tan uzak düşmüştür. Kim sabaha kavuşur da, Müslümanların dertleri ile dertlenmezse, onlarla ilgilenmezse, o kimse de Müslümanlardan uzakta kalmıştır, onlardan değildir." (Feyz-ül Kadir, 6/67)

گشته بود انبوه پخته و خام دزد - اتفاقا اندر آن ایام دزد

24673- O sıralarda Mısır'da, usta, acemi birçok hırsız türemişti.

چوبها و زخمهای بی‌عدد - در چنین وقتش بدید و سخت زد

24674- Bekçi de, böyle bir zamanda define aramaya gelen adamı gördü. Onu yakaladı, sopa ile insafsızca vurdu vurdu. Adamın vücudu, yaralar ve bereler içinde kaldı.

که مزن تا من بگویم حال راست - نعره و فریاد ز آن درویش خاست

24675- O fakir adam, "Dövme de, hâlimi dosdoğru söyleyeyim" diye feryada başladı.

تا به شب چون آمدی بیرون به کو - گفت اینك دادمت مهلت بگو

24676- Bekçi, "İşte sana mühlet verdim" dedi, "Haydi söyle, gece vakti ne diye

dışarı çıktın? Anlat bakalım."

راستی گو تا به چه مکر اندری - تو نه‌ای زینجا، غریب و منکری

24677- Belli ki sen buralı değilsin, bir garip kişisin. Doğru söyle, sen buraya ne yapmaya geldin? Kötü bir niyetin mi var?

که چرا دزدان کنون انبه شدند - اهل دیوان بر عسس طعنه زدند

24678- Şimdi "Neden hırsızlar çoğaldı?" diye hükümet, bekçileri kınayıp duruyor.

وا نما یاران زشتت را نخست - انبهی از تست و از امثال تست

24679- Hırsızların çoğalması senin yüzünden, senin gibi serserilerin yüzünden. Önce o ahlaksız, o pis dostlarını söyle, onların yerini bana bildir.

تا شود ایمن زر هر محتشم - ور نه کین جمله را از تو کشم

24680- Yoksa onların hepsinin intikamını senden alırım. Böylece zenginler, rahat nefes alırlar.

که نیم من خانه سوز و کیسه بر - گفت او از بعد سوگندان پر

24681- Zavallı garip, yeminler ederek dedi ki: "Ben, ne bir ev yakıcı, ne de bir yankesiciyim."

من غریب مصرم و بغدادی‌ام - من نه مرد دزدی و بی‌دادی‌ام

24682- Ben, hırsız değilim, suçlu değilim. Ben, Mısır'ın garibiyim, Bağdatlıyım.

"YALAN, İNSANA ŞÜPHE VERİR, DOĞRU İSE GÜVEN"

بیان این خبر که الکذب ریبه و الصدق طمانینه

Yukarıda şu hadisten iktibas var: ***"Sen, seni şüpheye götürmeyen sözü dinle. Seni şüpheye sevk eden sözü dinleme. Çünkü gerçek olan, insanın gönlünü yatıştırır, güven verir, inandırır. Yalan ise, insanı şüphelendirir."*** (Feyz-ül Kadir, 3/529)

پس ز صدق او دل آن کس شکفت - قصه‌ی آن خواب و گنج زر بگفت

24683- Garip adam, bekçiye rüyasını, o define meselesini anlattı. Bekçi, onun doğru söylediğine inandı, gönlü rahatladı.

سوز او پیدا شد و اسپند او - بوی صدقش آمد از سوگند او

24684- Adamın yemininden doğruluk kokusu geliyordu. Sözünden, içinin yandığı anlaşılıyordu.

آن چنان که تشنه آرامد به آب - دل بیارامد به گفتار صواب

24685- Gönül, susuzun suya kavuşması gibi, doğru sözü duyunca huzur buldu, rahatladı.

از نبی‌اش تا غبی تمییز نیست - جز دل محجوب کاو را علتی است

24686- Ancak mahcup olan, perde arkasında kalan gönül illetlidir, hastadır, doğruyu anlayamaz. Hatta o, o kadar zavallıdır ki, peygamberle bir ahmak kişiyi bile ayırt edemez.

بر زند بر مه شکافیده شود - ور نه آن پیغام کز موضع بود

24687- Yoksa tam yerinden verilen o doğru haber aya bile vursa, onu ikiye böler.

ز انکه مردود است او محبوب نی - مه شکافد و آن دل محجوب نی

24688- Ay yarılır, ikiye bölünür de, o perde arkasında kalan taş gönül kıpırdamaz bile. Çünkü o gönül, reddedilmiştir, kovulmuştur, mana âleminden sürülmüştür. O gönül, sevgiden habersizdir, sevgili değildir.

نی ز گفت خشك بل از بوی دل - چشمه شد چشم عسس ز اشك مبل

24689- Bekçinin içi yandı, gözyaşları çeşme gibi akmaya başladı. Bu hâl, acımak bilmeyen, gözü yaşarmayan kuru gözden olmamıştı. O gönül kokusunu duymuştu da, içi yanmış, gözleri yaşarmıştı.

يك سخن از شهر جان در کوی لب - يك سخن از دوزخ آيد سوی لب

24690- Bir söz vardır, cehennemden çıkar, dudağa gelir. Bir söz de vardır, can şehrinden kalkar, dudak küpüne gelir, oraya konar.

در میان هر دو بحر این لب مرج - بحر جان افزا و بحر پر حرج

24691- Aslında bizim dudağımız, cana can katan denizle, eziyetler, zahmetler denizi arasında bir berzahtır.

از نواحی آید آن جا بهرها - چون بینلو در میان شهرها

24692- Bizim dilimiz, dudağımız, şehirler arasındaki köylü pazarına benzer. Her yandan alışveriş için oraya gelirler.

کاله‌ی پر سود مستشرف چو در - کاله‌ی معیوب قلب کیسه بر

24693- Dolandırıcıların kalp akçelerle alışveriş yaptıkları, kusurlu kumaşların satıldığı yer de, o köylü pazarıydı. Kıymetli malların, paha biçilmez kumaşların, çok değerli incilerin bulunduğu yer de orasıydı.

بر سره و بر قلبها دیده‌ور است - زین بینلو هر که بازرگان‌تر است

24694- O köylü pazarında kim daha fazla alışverişten anlar, dil dökmesini, müşteri kandırmasını kim becerirse, kim geçer akçe ile kalp akçeyi daha fazla ayırt etmesini bilirse, o kazanır, kâr ederdi.

و آن دگر را از عمی دار الجناح - شد بینلو مر و را دار الرباح

24695- Köylü pazarı, işini bilen adama kâr yeri, kazanç yeri olur. İşini bilmeyene ise, körlüğü yüzünden zarar yeri kesilirdi.

بر غبی بند است و بر استاد فك - هر یکی ز اجزای عالم یك به یك

24696- Âlemin cüzlerinden her biri, ğabiye, kafasız adama çözülmez bir düğümdür. İşini bilene, ustaya ise düğüm çözüştür.

بر یکی لطف است و بر دیگر چو قهر - بر یکی قند است و بر دیگر چو زهر

24697- Bu dünya, birine şükürdür, öbürüne zehir… Birine lütuftur, öbürüne kahır.

کعبه با حاجی گواه و نطق خو - هر جمادی با نبی افسانه‌گو

24698- Her cansız şey, nebiye hikâyeler anlatır. Kâbe, hacıya şahitlik eder, onun hakkında konuşur. Onun kendisini ziyarete geldiğini söyler.

"Her cansız şey, nebiye hikâyeler anlatır" mısrasında Hz. Mevlâna, bir hakikate işaret buyuruyor. Her şeyin Cenab-ı Hakk'ı zikrettiğine dair birçok ayet-i kerime mevcut. Peygamberler ve veliler, eşyanın tespihini duymuşlardır. Henane vakası, Mesnevî'nin 1. cildinde geçmişti. Mescid-i Nebevi'de üzerine basıp hutbe okuduğu hurma kütüğü bir tarafa atılınca, Peygamberimize duyduğu sevgiden ötürü ağlamaya, feryat etmeye başlamıştı. Hz. Mevlâna, Divan-ı Kebir'in birçok yerinde bu inleyen kütükten bahseder:

"Ey insanoğlu! Sen, ağaçtan da mı aşağısın? Peygamberin aşkıyla ağlayan kütük ol, kütük ol"

Başka bir beytte de:

"Ben, mescidin direğiydim, Peygamber bana dayanırdı. Peygamber bir başka yere dayanınca, ayrılık derdinden ağlamaya, inlemeye başladım."

کاو همی‌آمد به من از دور راه - بر مصلی مسجد آمد هم گواه

24699- Namaz kılan kişiye de mescit şahit olur. "Uzak yollardan bana namaz kılmaya gelirdi" der.

باز بر نمرودیان مرگ است و درد - با خلیل آتش گل و ریحان و ورد

24700- Ateş, Halil İbrahim'e gül oldu, reyhan oldu. Nemrut'a uyanlara ise, dert oldu, ölüm oldu.

می‌نگردم از بیانش سیر من - بارها گفتیم این را ای حسن

24701- Ey Hasan! Bu hakikati defalarca söyledin ama söylemeye doyamıyorum ki!

Hasan ismi ile Hazreti Pir, Hüsamettin Çelebi'yi kastetmektedir.

این همان نان است چون نبوی ملول - بارها خوردی تو نان دفع ذبول

24702- Yaşamak için, sararıp solmak için defalarca ekmek yedin. İşte bu hep o ekmek… Neden usanmıyorsun?

که همی‌سوزد از او تخمه و ملال - در تو جوعی می‌رسد نو ز اعتدال

24703- Yersin, doyarsın, yediğin siner. Sonra yine acıkırsın, bu açlıkla midenin dolgunluğu geçer, rahatlarsın.

نو شدن با جزو جزوش عقد شد - هر که را درد مجاعت نقد شد

24704- Kim açlık derdine düşerse, bedeninin her cüzü yenileşmeye koyulur, yeniden gıda ister, gelişmek ister.

با مجاعت از شکر به نان جو - لذت از جوع است نه از نقل نو

24705- Tat, lezzet, açlıktan gelir. Yemeğin çeşnisinin değişik oluşundan değil. İnsan açken, arpa ekmeği şekerden daha tatlı gelir.

آن ملالت نه ز تکرار کلام - پس ز بی‌جوعی است و ز تخمه‌ی تمام

24706- Bıkkınlık ve usanç, aç olmamaktan, tıka basa yemektendir, tokluktandır. Sözün tekrarlanmasından değil.

در فریب مردمت ناید ملال - چون ز دکان و مکاس و قیل و قال

24707- Nasıl olur da dükkânda alışveriş etmekten, kazanç sağlamaktan, dedikodudan, halkı aldatmaktan sana usanç gelmiyor?

شصت سالت سیریی نامد از آن - چون ز غیبت و اکل لحم مردمان

24708- Altmış yıldır gıybet etmekten, şunun bunun arkasından söylemekten, adam eti yemekten nasıl oldu da usanmadın?

Bu beyitte, Hucurat Suresi'nin 12. ayetine işaret vardır. Bu ayette, arkadan söz söylemek, onu bunu çekiştirmek, ölü kardeşinin etini yemeye benzetilmektedir.

بی‌ملولی بارها خوش گفته تو - عشوه‌ها در صید شله‌ی کفته تو

24709- Kadınları avlamak için onları methedersin. Defalarca, usanmadan hoş sözler söylersin, işvelerde bulunursun.

گرم‌تر صد بار از بار نخست - بار آخر گویی‌اش سوزان و چست

24710- Son söylediğin söz, bir evvelinden daha tesirlidir, daha ateşlidir. Daha da işvelidir. Yüz kere önce söylediklerinden daha yanık sözler söylersin.

درد هر شاخ ملولی خو کند - درد داروی کهن را نو کند

24711- Dert, eski ilacı yeniler. Dert, her usanmış, kurumuş dalı kırar.

Buradaki dert, hastalık manasına gelmez. Şevk, arzu, ihtiras, bir kelime ile dert aşktır. İhtiras, şiddetli istek, köhne ilaçları tazeler. Aşk ve şevk, melali, üzüntü dallarını burada kırar.

کو ملولی آن طرف که درد خاست - کیمیای نو کننده دردهاست

24712- Aşk, dertleri, eskileri yenileyen kimyadır. Bu türlü dertlerin bulunduğu yerde melal, usanç yok olur.

درد جو و درد جو و درد درد - هین مزن تو از ملولی آه سرد

24713- Kendine gel de, melal yüzünden ah edip durma, dert ara, dert ara, dert, dert…

ره زنند و زرستانان رسم باژ - خادع دردند درمانهای ژاژ

24714- Faydasız ilaçlar, dertlere deva olmazlar da, hileler yapar, hastaları aldatırlar. Yol kesiciler, onları soyarlar, paralarını alırlar.

وقت خوردن گر نماید سرد و خوش - آب شوری نیست درمان عطش

24715- Tuzlu su, susuz kimseye derman olamaz. İçildiği zaman insana hoş ve soğuk gelirse de, hiçbir fayda sağlamaz.

ز آب شیرینی کز او صد سبزه رست - لیك خادع گشت و مانع شد ز جست

24716- Tuzlu su, kendisini iyi su gibi gösterir. Bize hile yapar da, yüzlerce sebze yetiştiren tatlı suyu aramamıza mani olur.

Nefsani zevkler, dünyevi lezzetler, hazlar, tuzlu suya benzetilmiştir. İçildiği zaman soğuk ve hoş gelirse de, bunlar susuzluğu gidermezler. Zevkler de, insana hoş gelir, oyalar. Onun manevi susuzluğunu gidermez. Bilakis hakikati aramasına engel olur. Hakikat suyundan, gönül bağında yüz çeşit ruhani sebze ve meyve yetişir, gelişir.

از شناس زر خوش هر جا که هست - همچنین هر زر قلبی مانع است

24717- Bunun gibi kalp altın da, ayarı tam kıymetli altını bulmaya mani olmaktadır.

که مراد تو منم گیر ای مرید - پا و پرت را به تزویری برید

24718- Ey mürit! Senin muradın benim. "Beni al" diye hileyle senin ayağını kesmiş, kanadını yolmuştur.

مات بود ار چه به ظاهر برد بود - گفت دردت چینم او خود درد بود

24719- Sana, "Derdini ben çekeyim" demiştir ama zaten kendisi derttir. Görünüşte sana mat olmuştur. Fakat hileyle seni mat etmiştir.

تا شود دردت مصیب و مشك بیز - رو ز درمان دروغین می‌گریز

24720- Yürü! Yalancı dermandan kaç da, derdin iyileşsin. Derdin sana derman olsun, sana güzel kokular, miskler saçsın.

مرد نیکی لیك گول و احمقی - گفت نه دزدی تو و نه فاسقی

24721- Bekçi, garip kişiye "Sen ne hırsızsın, ne de kötü adamsın" dedi, "Sen iyi adamsın ama saf ve ahmak bir kişisin."

نیست عقلت را تسویی روشنی - بر خیال و خواب چندین ره کنی

24722- Çünkü bir hayal peşinde koşuyor, bir rüyaya kanıyor, yüce sıkıntılara katlanıyor, bunca yol aşıyorsun. Galiba senin aklın yok.

که به بغداد است گنجی مستتر - بارها من خواب دیدم مستمر

24723- Ben de, defalarca rüya görürüm. Bana da "Bağdat'ta bir define var" derler, dururlar.

بود آن خود نام کوی این حزین - در فلان سوی و فلان کویی دفین

24724- "Filan tarafta, filan sokakta gömülü defineden bahsederler." Bekçinin rüyasında gördüğü ve söylediği mahalle, üzüntülü, perişan Bağdatlı garibin mahallesiydi, onun sokağıydı.

نام خانه و نام او گفت آن عدو - هست در خانه‌ی فلانی رو بجو

24725- Bekçi dedi ki, "Bana, o hazine filanın evinde gömülü, git onu ara, derler, dururlar." Bekçi, gerçekten de hırsız, dolayısıyla kendine düşman sandığı garip adamın evini, onun adını söylüyordu.

که به بغداد است گنجی در وطن - دیده‌ام خود بارها این خواب من

24726- Bekçi, konuşmasına devam ediyor ve diyordu ki: "Evet… Ben, bu rüyayı kaç keredir görmüştüm. Bağdat'ta yerini söylediğim evde bir define var, der dururdu."

تو به یك خوابی بیایی بی‌ملال - هیچ من از جا نرفتم زین خیال

24727- Ben bir hayale kapılıp yerimden bile kımıldamam. Zavallı sen, sadece bir rüyaya kapılıyor, kalkıyor, üşenmeden buralara kadar geliyorsun.

همچو او بی‌قیمت است و لاشی است - خواب احمق لایق عقل وی است

24728- Ahmak kişinin rüyası, kendi aklına uygun düşer. Onun rüyası da, kendisi gibi kıymetsizdir, hiçbir şeye yaramaz.

از پی نقصان عقل و ضعف جان - خواب زن کمتر ز خواب مرد دان

24729- Kadının gördüğü rüya da, aklının noksan, canının zayıf oluşundan ötürü,

erkeğin gördüğü rüyadan değersizdir.

پس ز بی‌عقلی چه باشد خواب باد - خواب ناقص عقل و گول آید کساد

24730- Aklı noksan kişinin, ahmak adamın rüyası böyle boş olunca, ya akılsızlıktan meydana gelen şey nedir? Rüzgâr gibi bir rüya…

پس مرا آن جا چه فقر و شیون است - گفت با خود گنج در خانه‌ی من است

24731- Garip, bu sözleri duyunca "Demek ki, define benim kendi evimdeymiş. Bu böyle olunca, ben neden kendi yurdumda fakir düşmüşüm, yoksulluktan feryat etmişim?" diye düşündü.

ز انکه اندر غفلت و در پرده‌ام - بر سر گنج از گدایی مرده‌ام

24732- Meğer ben, definenin başında fakirlikten, yoksulluktan ölmüşüm de haberim yok. Çünkü ben gafletteymişim, perde arkasındaymışım.

صد هزار الحمد بی‌لب او بخواند - زین بشارت مست شد دردش نماند

24733- Bu müjdeli haberden, âdeta mest oldu, üzüntüsü, derdi kalmadı. İçinden Allah'a şükretti. Dilsiz, dudaksız yüz binlerce hamd okudu.

آب حیوان بود در حانوت من - گفت بد موقوف این لت لوت من

24734- Rızkım, çektiğim üzüntülere, bekçiden yediğim sopaya bağlıymış. Ab-ı hayat, benim evimdeymiş de haberim yok.

کوری آن وهم که مفلس بدم - رو که بر لوت شگرفی بر زدم

24735- Müflis olduğumu, çok fakir düştüğümü sanırdım, vehme kapılırdım. Vehmin, körlüğümün aksine, ben büyük bir servete, büyük bir zenginliğe malikmişim. Haydi yürü!

آن من شد هر چه می‌خواهی بگو - خواه احمق دان مرا خواهی فرو

24736- İster beni ahmak yerine koy, ister değersiz, hiçbir işe yaramaz bir kişi bil. O define benim oldu ya… Artık bana istediğini söyle.

هر چه خواهی گو مرا ای بد دهان - من مراد خویش دیدم بی‌گمان

24737- Hiç şüphe yok, ben artık muradıma erdim, dilediğimi gördüm. Ey ağzı bozuk bekçi! Sen istersen bana söyle…

پیش تو پر درد و پیش خود خوشم - تو مرا پر درد گو ای محتشم

24738- Ey güçlü kişi! Sen, bana dertli de. Senin önünde dertliyim, zavallıyım ama ben, kendi kendime hoşum, mutluyum.

پیش تو گلزار و پیش خویش زار - وای اگر بر عکس بودی این مطار

24739- İş bunun aksine olsaydı, sana gül bahçesi gibi görünseydim de, kendim hor ve hakir olsaydım, hâlim nice olurdu?

Bekçi, demek istiyor ki: Ben, senin önünde hor, hakir bir garibim ama bâtınım mamur, gül ve gülzar. Aksi olsaydı, ben yanardım.

ÖRNEK

که ترا اینجا نمی‌داند کسی - گفت با درویش روزی یك خسی

24740- Terbiyesizin biri, bir gün bir dervişe "Burada seni hiç kimse bilmiyor, tanımıyor" dedi.

خویش را من نیك می‌دانم کی‌ام - گفت او گر می‌نداند عامی‌ام

24741- Derviş, "Ben, burada yabancıyım. Beni burada bilmeyebilirler. Fakat ben kendimi, kim olduğumu iyice biliyorum" dedi.

او بدی بینای من من کور خویش - وای اگر بر عکس بودی درد و ریش

24742- Gönül derdi, mana yarası, aksi olsaydı, yani o beni görseydi, bilseydi, tanısaydı da, ben kendimi bilmeseydim, kendimi görmez bir kör olsaydım, hâlim nice olurdu?

بخت بهتر از لجاج و روی سخت - احمقم گیر احمقم من نیك بخت

24743- Sen, beni ahmak say, ahmak bil. Ben ahmağım ama bahtı güzel bir ahmak… Bahtın güzel oluşu, terslikten, aksilikten, hayâsızlıktan elbette daha iyidir.

ور نه بختم داد عقلم هم دهد - این سخن بر وفق ظنت می‌جهد

24744- Bu sözü senin zannına göre söylüyorum. Yoksa benim bahtım aklıma da yardım eder.

Dikkat edilirse anlaşılır ki, bu örnekteki, terbiyesiz, cahil kişi, hikâyede geçen bekçiyi; derviş de, define arayan garibi göstermektedir.

"DEFİNE ARAMAK İÇİN BAĞDAT'TAN KALKIP MISIR'A GELEN O ADAMIN, SEVİNEREK, MURADINA ERERECK, ALLAH'A ŞÜKÜRLER EDEREK GERİ DÖNMESİ"

باز گشتن آن شخص شادمان و مراد یافته و خدای را شکر گویان و سجده کنان و حیران در غرایب اشارات حق و ظهور تاویلات آن در وجهی که هیچ عقلی و فهمی بدان جا نرسد

ساجد و راکع ثناگر شکر گو - باز گشت از مصر تا بغداد او

24745- Adam, Cenab-ı Hakk'a secdeler ederek, rükûya vararak, senalarda, şükürlerde bulunarak, Mısır'dan kalktı, Bağdat'a döndü.

ز انعکاس روزی و راه طلب - جمله ره حیران و مست او زین عجب

24746- Yol boyunca, rızkının böyle aksi bir taraftan, beklemediği bir yönden gelişine şaşırıp hayretler içinde kalıyor, bu şaşılacak acayip hâl yüzünden mest oluyordu.

و ز کجا افشاند بر من سیم و سود - کز کجا اومیدوارم کرده بود

24747- "Ben nereden umuyordum?" diyordu, "Nereden Allah'ın lütfuna, ihsanına nail oldum. Bana Mısır'da hazine aramak ümidini verdi, Bağdat'ta beni zenginleştirdi."

کردم از خانه برون گمراه و شاد - این چه حکمت بود که قبله‌ی مراد

24748- Bu ne hikmettir ki, isteklerimin gayesi delice bir arzuya düşerek, beni evimden uzaklara sevketti. Yolumu kaybettim, fakat ümitliydim.

هر دم از مطلب جداتر می‌بدم - تا شتابان در ضلالت می‌شدم

24749- Şaşkınlığımdan koşa koşa sapıklık yoluna düştüm. Meğerse, her an dileğimden biraz daha uzaklaşıyor, ayrılıyormuşum.

حق وسیلت کرد اندر رشد و سود - باز آن عین ضلالت را به جود

24750- Sonradan yine Cenab-ı Hakk, o sapıklığı, o yol şaşırmayı, keremiyle lütuf hâline getirdi de, doğru yolu bulmamı ve işin içinden kârlı çıkmamı sağladı.

کژروی را محصد احسان کند - گمرهی را منهج ایمان کند

24751- O, öyle sonsuz lütuf sahibidir ki, sapıklığı iman yolu yapar. Eğri gidişi, ihsan ekininin devşirme çağı kılar.

تا نباشد هیچ خاین بی‌رجا - تا نباشد هیچ محسن بی‌وجا

24752- Böylece de, hiçbir ihsan sahibinin korkudan emin olmamasını, hiçbir hainin de ümitsiz kalmamasını, ricadan el çekmemesini sağlar.

کرد تا گویند ذو اللطف الخفی - اندرون زهر تریاق آن حفی

24753- Kendisine "Gizli lütuf sahibi" densin diye, o gözlere görünmeyen büyük varlık, zehrin kalbine panzehir yerleştirir.

در گنه خلعت نهد آن مغفرت - نیست مخفی در نماز آن مکرمت

24754- O kerem sahibi, namazda gizlenmiştir. Namaz kılan kuluna lütuf ve ikramda bulunur. Onun affı ve mağfireti, günaha şeref elbisesi giydirir de, böylece o, günahı, affedilmeye, lütfa, ihsana, kurtuluşa vesile eyler, sebep kılar.

ذل شده عز و ظهور معجزات - منکران را قصد اذلال ثقات

24755- Hakk'ı inkâr edenler, güvenilir, üstün imanlı kişileri küçük düşürmeye uğraştılar, onları aşağılamaya çalıştılar. Fakat onların bu gayretleri, küçük düşürmek istedikleri kişileri yüceltti. Onlar, mucizelerin belirlenmesine sebep oldular.

Güvenilir, üstün kişilerle, peygamberler kastedilmektedir.

عین ذل عز رسولان آمده - قصدشان ز انکار ذل دین بده

24756- Onların, peygamberleri inkârdan kasıtları, dini aşağılamaktı. Hâlbuki onların aşağılamaları, peygamberlerin yüceliğini ortaya koydu.

معجزه و برهان چرا نازل شدی - گر نه انکار آمدی از هر بدی

24757- Her kötü kişi inkâra kalkmasaydı, mucize gösterilir miydi? Burhan aranır mıydı?

کی کند قاضی تقاضای گواه - خصم منکر تا نشد مصداق خواه

24758- İnkârcı düşman, sözün doğru olduğunun ispat edilmesini istemeseydi, kadı hiç getirilmesini ister miydi?

بهر صدق مدعی در بی‌شکی - معجزه همچون گواه آمد زکی

24759- Mucize, dava sahibinin doğruluğunu şüphesiz olarak ispat eden bir şahittir.

معجزه می‌داد حق و می‌نواخت - طعن چون می‌آمد از هر ناشناخت

24760- Peygamberleri tanımayanlar, onların haber verdiklerine inanmayanlar, onları kınadılar da, Cenab-ı Hakk, elçilerine mucizeler verdi, lütuflarda bulundu.

جمله ذل او و قمع او شده - مکر آن فرعون سیصد تو بده

24761- Firavn'un hilesi, üç yüz kattı. Fakat hilelerinin hepsi de kendisini aşağılattı, kendi kökünü kazıdı.

تا که جرح معجزه‌ی موسی کند - ساحران آورده حاضر نیك و بد

24762- Musa'nın mucizesini çürütmek, bozmak için, iyi kötü bütün büyücüleri topladı.

اعتبارش را ز دلها بر کند - تا عصا را باطل و رسوا کند

24763- Böylece, Hazreti Musa'nın asasını küçük düşürmek, değersiz kılmak, gönüllerden itibarını silmek istedi.

اعتبار آن عصا بالا رود - عین آن مکر آیت موسی شود

24764- Hâlbuki Firavn'un bu hilesi, Hz. Musa'nın mucizesinin zuhuruna sebep oldu, asanın itibarını arttırdı.

تا زند بر موسی و قومش سبیل - لشکر آرد او پگه تا حول نیل

24765- Musa'nın da, kavminin de yolunu kesmek için, Nil kıyısına ordu yığdı.

او به تحت الارض و هامون در رود - ایمنی امت موسی شود

24766- Hâlbuki Firavun'un bu gayreti, Musa'nın ümmetinin eminliğini sağladı. Firavun'un ise, yerin dibine gitmesine sebep oldu.

وهم از سبطی کجا زایل شدی - گر به مصر اندر بدی او نامدی

24767- Firavun Mısır'da kalsaydı, oraya gelmeseydi, İsrailoğullarının korkusu nasıl geçerdi?

که بدان که امن در خوف است راز - آمد و در سبط افکند او گداز

24768- Geldi de, İsrailoğullarını yaktı, yandırdı. Şunu bil ki, eminlik, korkunun içinde gizlenmiştir.

نار بنماید خود آن نوری بود - آن بود لطف خفی کاو را صمد

24769- Gizli lütuf ona derler ki, Cenab-ı Hakk, sana ateş gösterir, hâlbuki o nurdur.

ساحران را اجر بین بعد از خطا - نیست مخفی مزد دادن در تقی

24770- Emirlerine uyan muttaki kişiye Cenab-ı Hakk'ın ihsanda bulunması gizli değildir. Fakat sen, hataya düşen büyücülere hatalarından sonra verilen lütfu, sevabı seyret.

ساحران را وصل داد او در برش - نیست مخفی وصل اندر پرورش

24771- Sevip beslemede vuslat gizli değildir. Hâlbuki o, büyücülerin ellerini, ayaklarını kestirirken, Hakk, onları vuslata eriştirirdi.

ساحران را سیر بین در قطع پا - نیست مخفی سیر با پای روا

24772- Yürüyenler, ayakları ile yürür giderler. Bu tabii bir hâldir. Gizli bir şey değildir. Sen, büyücülerin ayakları kesildiği hâlde yürümelerini seyret.

که گذر کردند از دریای خون - عارفان ز آنند دایم آمنون

24773- Arifler, kan denizinden geçip gitmişlerdir de, o yüzden daima bir

emniyet içindedirler.

Kan denizinden murat, velilerin başlarına gelen belalar, mihnetler, afetlerdir. Allah'ın has kulları, mihnet deryasından, afet deryasından geçmişlerdir de, emniyete kavuşmuşlardır. Bu suretle onlar, ***"Biliniz ki, Allah'ın velileri için hiçbir korku yoktur. Onlar, mahzun da olmayacaklardır."*** (Yunus Suresi, ayet 62) sırrına mazhar olmuşlardır. Nitekim yukarıda bahsedilen Firavun'un büyücülerinin işkencelere maruz kalarak öldürülmeleri, o imana gelmiş has kişileri, manevî yüksek makamlara ulaştırmıştır. Bu husus, Kur'an-ı Kerim'in Araf Suresi'nin 117. ayetinde beyan buyrulmuştur.

لاجرم باشند هر دم در مزید - امنشان از عین خوف آمد پدید

24774- Onların emniyeti, korkunun ta kendisinden meydana gelmiştir. Şüphesiz her an, o emniyet çoğalıp durur.

خوف بین هم در امیدی ای صفی - امن دیدی گشته در خوفی خفی

24775- Ey temiz kişi! Korkuda gizli olan eminliği gördün ya, bir de ümide gizli olan korkuyu gör.

عیسی اندر خانه رو پنهان کند - آن امیر از مکر بر عیسی تند

24776- O emir, hile ile İsa'nın üstüne düştü. İsa ise, evde yüzünü gizledi.

Bu beyitte, Nisa Suresi'nin 157. ayetine işaret vardır: ***"Hâlbuki onlar, İsa'yı öldürmediler ve asmadılar. Fakat kendilerine bir benzetme yapıldı.*** *(Onlardan öldürüldü.)"*

Müfessir Beydavi Hazretleri, bu ayeti şu şekilde tefsir etmektedir: Titamus adındaki bir Yahudi, Hz. İsa'nın bulunduğu eve girdi. Fakat onu orada bulamadı. Cenab-ı Hakk, birini İsa şeklinde ona gösterdi. Onu yakaladılar. İsa zannederek haça gerdiler Yukarıda bir kısmı alınan o ayetin meali şöyle: ***"Hazreti İsa'yı öldüremediler, asamadılar da… Esasen İsa'nın katli hakkında kendileri de ihtilafa düşüp kati bir şüphe içindedirler. Onların bu öldürme hadisesine ait bir bilgileri yoktur. Ancak kuru bir zan peşindedirler. Onu gerçekten öldürmemişlerdir."*** Bundan sonra gelen ayet-i kerimenin meali de şöyle: ***"Doğrusu Allah, onu yükseltip kendisine, himayesine almıştır. Allah, azizdir, hükmünde hikmet sahibidir."***

خود ز شبه عیسی آید تاج دار - اندر آید تا شود او تاجدار

24777- O da, taht ve taç sahibi olmak için eve girdi. İsa'ya benzediğinden, onu darağacına gerdiler.

من امیرم بر جهودان خوش پی‌ام - هی میاویزید من عیسی نی‌ام

24778- "Aman beni asmayın, ben İsa değilim. Ben Yahudilerin kutlu bir emiriyim" dedi.

عیسی است از دست ما تخلیط جو - زوترش بر دار آویزید کاو

24779- Onlarsa, "Daha çabuk davranın, asın şunu. O İsa'dır. O, bizi yanıltarak kurtulmak istiyor" dediler.

برگ او فی گردد و بر سر خورد - چند لشکر می‌رود تا بر خورد

24780- Nice ordu vardır ki, üstün olmak, mal mülk elde etmek için gider. Derken, kendi başını yer, geriye kalan nesi varsa, başkalarına nasip olur.

عید پندارد بسوزد همچو عود - چند بازرگان رود بر بوی سود

24781- Nice tacir vardır ki, kâr elde etmek ümidiyle gider. Zengin oldum, bayrama kavuştum sanır, fakat ud ağacı gibi kendini yakar.

زهر پندارد بود آن انگبین - چند در عالم بود بر عکس این

24782- Dünyada bu çeşit tersine işler çoktur. Yedikleri balı zehir sananlar vardır.

روشنیها و ظفر آید به پیش - بس سپه بنهاده دل بر مرگ خویش

24783- Nice ordu vardır ki, mağlup olduklarını sanırlar, gönülleri ölümlerine inanır. "Artık biz öldük" derler. Derken, karşılarına rahatlık, aydınlık ve zafer çıkıverir.

آمده تا افکند حی را چو میت - ابرهه با پیل بهر ذل بیت

24784- Ebrehe, Beytullah'ı küçük düşürmek, yakıp yıkmak, diriyi ölü gibi yere sermek için fil ile geldi.

جمله را ز آن جای سر گردان کند - تا حریم کعبه را ویران کند

24785- Kâbe'yi yıkmayı, oradakilerin hepsini kendi yerlerinden sürüp çıkarmayı, perişan etmeyi düşündü.

کعبه‌ی او را همه قبله کنند - تا همه زوار گرد او تنند

24786- Bütün ziyaretçilerin kendi etrafında toplanmasını, herkesin onun Kâbesini kıble edinmesini istiyordu.

که چرا در کعبه‌ام آتش زنند - و ز عرب کینه کشد اندر گزند

24787- "Niçin benim Kâbemi ateşe verdiler?" diyor, Araplara kin güdüyor, onlardan öç almak istiyordu.

موجب اعزاز آن بیت آمده - عین سعیش عزت کعبه شده

24788- Onun bu savaşı, Kâbe'ye üstünlük verdi. O evin daha çok yücelmesine, şeref kazanmasına sebep oldu.

تا قیامت عزشان ممتد شده - مکیان را عز یکی بد صد شده

24789- Mekkelilerin izzeti, şerefi birdi. Ebrehe'nin saldırışı yüzünden bu şeref, bu izzet yüz kat oldu. Bu hâl, kıyamete kadar sürer gider.

از چی است این از عنایات قدر - او و کعبه‌ی او شده مخسوف‌تر

24790- Hâlbuki Ebrehe de, onun uydurma Kâbesi de, daha çok gözden düştü, daha çok yere battı. Bu, neden böyle oldu? Kaza ve kaderin inayetlerinden.

آن فقیران عرب توانگر شده - از جهاز ابرهه‌ی همچون دده

24791- Korkunç, yırtıcı canavara benzeyen Ebrehe'nin mallarını ganimet olarak ele geçirdiklerinde, fakir Araplar zengin oldular.

بهر اهل بیت او زر می‌کشید - او گمان برده که لشکر می‌کشید

24792- O sanıyordu ki, ordusuyla Mekke'yi ele geçirecek. Hâlbuki o, Mekke halkına mal, mülk, altın götürüyordu.

در تماشا بود در ره هر قدم - اندر این فسخ عزایم وین همم

24793- O zavallı kişi, yolda her adımda hayaller kuruyor, zafere doğru gittiğini sanıyordu. Kader icabı niyetlerin bozulduğunu, gayretlerin, himmetlerin,

uğraşmaların boşa çıkacağını göremiyordu.

کارش از لطف خدایی ساز یافت - خانه آمد گنج را او باز یافت

24794- Mısır'da define aramaya giden garip kişi de, sonunda Bağdat'a döndü. Kendi evine geldi, defineyi buldu. Allah'ın lütfuyla işler yoluna girdi.

Hakikat hazinesini arayan, mana sırrına ermek isteyen de buna benzer. Hakikati başka yerlerde arar. Uzaklarda dolaşır, yorulur, hakaretlere katlanır, başından çok şeyler geçer. Hakikati başka yerlerde ararken, sonunda onun kendi varlığında, kendinde bulunduğunu anlar. Kalbinin halvet evinde, onu müşahede kılar.

"KARDEŞLERİ, AĞABEYLERİNE BİRBİRİ ÜSTÜNE ÖĞÜT VERDİLER; FAKAT O, BU ÖĞÜTLERE SABREDEMEDİ; DELİ GİBİ KENDİNDE OLMAKSIZIN ONLARDAN KAÇTI, KENDİSİNİ PADİŞAHIN KAPISINA İZİN İSTEMEDEN ATTI; FAKAT BU, KÜSTAHLIĞINDAN, ALDIRIŞ ETMEDİĞİNDEN DEĞİLDİ, AŞKININ ÇOKLUĞUNDANDI"

مکرر کردن برادران پند دادن بزرگین را و تاب ناآوردن او پند را و در رمیدن او از ایشان و شیدا و بی‌خود رفتن و خود را در بارگاه پادشاه انداختن بی‌دستوری خواستن لیك از فرط عشق نه از گستاخی و لا ابالی، الی آخره

هست پاسخها چو نجم اندر سما - آن دو گفتندش که اندر جان ما

24795- O iki kardeşin, ağabeylerine söyleyecekleri sözler çoktu. "Gökteki yıldızlar sayısınca, bizim canımızda sana verilecek öğütler var" dediler.

ور بگوییم آن دلت آید به درد - گر نگوییم آن نیاید راست نرد

24796- Söylemesek, işler yolunda gitmeyecek; biz, doğru hareket etmemiş olacağız. Söylesek, söyleyeceğimiz sözler gönlünü kıracak.

و ز خموشی اختناق است و سقم - همچو چغزیم اندر آب از گفت الم

24797- Sudaki kurbağa gibiyiz. Söylesek, derde düşüyoruz. Söylemesek, boğuluyoruz, hasta oluyoruz.

ور بگوییم آن سخن دستور نیست - گر نگوییم آشتی را نور نیست

24798- Eğer biz, kalbimizdeki duyguları söylemesek, kardeşliğimiz zedelenecek, aramız açılacak, hakikat aydınlanmayacak. Söylesek, söyleyeceklerimize vicdanımız izin vermiyor. Çünkü sözlerimizle bizden büsbütün kopacaksın diye korkuyoruz.

انما الدنیا و ما فیها متاع - در زمان بر جست کای خویشان وداع

24799- Onlar böyle söylenip dururken, ağabeyleri fırladı kalktı, "Kardeşlerim! Allah'a ısmarladık" dedi. "Gerçekten dünya da değersiz, dünyadakiler de…"

Bu beytin ikinci mısrası ile Kur'an-ı Kerim'de birçok ayete atıf vardır. Al-i İmran Suresi'nin 14. ayetinde ve Nisa Suresi'nin ve daha başka surelerde ***"Gerçekten dünya da değersiz ve dünyadakiler de"*** manasına gelen ayetler vardır.

که مجال گفت کم بود آن زمان - پس برون جست او چو تیری از کمان

24800- Derken, yaydan fırlayan ok gibi fırladı, dışarı çıktı. Artık ona söz söylemeye güç yetmezdi.

زود مستانه ببوسید او زمین - اندر آمد مست پیش شاه چین

24801- Kendinden geçmiş mest bir hâlde, Çin padişahının huzuruna geldi. Vakit

geçirmeden, hemen sarhoşçasına yeri öptü.

اول و آخر غم و زلزالشان - شاه را مکشوف یك یك حالشان

24802- Bu kardeşlerin durumu, baştan sonuna kadar bütün teferruatıyla bir bir Çin padişahına açıklanmıştı. Bu sebeple o, onların dertlerini de biliyordu, üstüne düştükleri, peşinde koştukları şeyi de.

لیك چوپان واقف است از حال میش - میش مشغول است در مرعای خویش

24803- Koyun, kendi yaylasında yayılmaktadır, fakat çoban, koyunun hâlini bilir.

کی علف خوار است و کی در ملحمه - کلکم راع بداند از رمه

24804- Büyük Peygamberimiz, "Hepiniz de çobansınız" diye buyurmuştu. Bu sebeple çoban, sürünün hâlini bilir. Hangisinin otlamakla meşgul olduğunu, hangisinin birbirine tos vurduğunu, kafa kafaya vuruştuğunu farkeder.

لیك چون دف در میان سور بود - گر چه در صورت از آن صف دور بود

24805- Çoban, görünüşte koyun sürüsünün uzağındadır. Fakat aslında, düğünlerde çalınan def gibi onların arasında sayılır, sesini onlara duyurur.

مصلحت آن بد که خشك آورده بود - واقف از سوز و لهیب آن وفود

24806- Padişah, etrafında bulunan insanların duygularına vakıftır. Onların ihtiraslarını, yanıp tutuştukları şeyi bilir. Fakat onları bilemezlikten gelir, susar durur.

لیك قاصد کرده خود را اعجمی - در میان جانشان بود آن سمی

24807- O yüce padişah, onların canlarının içindeydi. Ama mahsustan gözleri görmemiş gibi, onları görmezlikten, bilemezlikten geliyordu.

معنی آتش بود در جان دیگ - صورت آتش بود پایان دیگ

24808- Görünüşte ateş, tencerenin altındadır. Fakat mana bakımından ateş, tencerenin canının içindedir.

معنی معشوق جان در رگ چو خون - صورتش بیرون و معنیش اندرون

24809- Evet… Ateşin görünüşü dışarıdadır. Manası ise içerdedir. Bunun gibi can sevgisinin manası da, kan gibi damarların içinde dolaşmaktadır.

ده معرف شارح حالش شده - شاه زاده پیش شه زانو زده

24810- Şehzade, Çin padişahının huzurunda diz çöktü. On tane muarrif, onun kim olduğunu, nereden geldiğini padişaha anlatmaya başladılar.

Muarrif, tarif eden, anlatan, tanıtan manasına gelen Arapça bir kelimedir. Eskiden saraylarda mabeynci gibi bir memur, saraya gelenleri hükümdarlara tanıtıyor, kimliklerini söylüyordu. Bunların tercümanlık vazifesini de yaptıkları söyleniyor.

لیك می‌کردی معرف کار خویش - گر چه شه عارف بد از کل پیش پیش

24811- Padişah, önceden bunların kim olduklarını, nereden geldiklerini fazlasıyla biliyordu ama muarrifin de kendi vazifesini yapması gerekiyordu.

به بود از صد معرف ای صفی - در درون یك ذره نور عارفی

24812- Ey temiz kişi! Şunu iyi bil ki, gönüldeki bir zerre irfan nuru, yüzlerce muarriften daha iyidir.

آیت محجوبی است و حزر و ظن - گوش را رهن معرف داشتن

24813- Muarrife kulak vermek, her şeyi ondan öğrenmeye kalkmak, yerde arkasında kalmaya, vehme kapılmaya, zanna düşmeye işarettir.

دید خواهد چشم او عین العیان - آن که او را چشم دل شد دیدبان

24814- Gönül gözü açık olan kişinin muarrife ihtiyacı yoktur. O, her şeyi apaçık görür, anlar.

بل ز چشم دل رسد ایقان او - با تواتر نیست قانع جان او

24815- Gönül gözü açık olan kişinin canı, başkalarının anlatmalarına, tanıtmalarına, tarif etmelerine kulak asmaz. Onun bütün inancı, bütün sezişi, kendi gönül gözünden gelir.

در بیان حال او بگشود لب - پس معرف پیش شاه منتجب

24816- Muarrif, o değerli padişahın huzurunda diz çöken şehzadenin hâlini anlatmak için konuşmaya başladı.

پادشاهی کن که بی‌بیرون شو است - گفت شاها صید احسان تو است

24817- Dedi ki: "Padişahım! Bu senin ihsanına, lütfuna layık bir kişidir. Dışarı atılacak, kovulacak kişilerden değildir. Bu sebeple buna padişahlık et, iyiliklerde bulun."

بر سر سر مست او بر مال دست - دست در فتراك این دولت زده‌ست

24818- Seni büyük bir padişah bilmiş, senin kapına gelmiş, yaralı kalple sana sığınmış, o aşk sarhoşunun başını okşa.

کالتماسش هست یابد این فتی - گفت شه هر منصبی و ملکتی

24819- Padişah, "Bu delikanlı, hangi mevkiyi dilerse, hangi mülkü, hangi ülkeyi isterse, ona verilecek" dedi.

بخشمش اینجا و ما خود بر سری - بیست چندان ملك کاو شد ز آن بری

24820- Bırakıp geldiği malın, mülkün yirmi mislini ona bağışlayacağım. Hatta bıraktıklarından daha fazlasını ona vereceğim.

جز هوای تو هوایی کی گذاشت - گفت تا شاهیت در وی عشق کاشت

24821- Muarrif, dedi ki: "Senin padişahlığın, onun gönlüne aşk tohumunu ekti. Onun, senin sevginden başka bir sevgiye kapılmasına imkân var mı?"

که شهی اندر دل او سرد شد - بندگی تش چنان در خورد شد

24822- Sana kul olmayı öyle benimsemiş ki, padişah olmak, onun gönlüne soğuk gelmede.

Bu beyt-i şerif, bir Mevlevi şairi olan Nahifi merhumun şu beytini hatırlatıyor:

"Senin mahzunun olmak, halka handan olmaktan yeğdir, Eşiğinde kul olmak, dehre sultan olmaktan yeğdir."

از پی تو در غریبی ساخته است - شاهی و شه زادگی در باخته است

24823- O, padişahlığı da, şehzadeliği de bir tarafa atmış, gönlünden çıkarmış da, senin adını duymuş, izine düşmüş, gurbet ellere gelmiş.

کی رود او بر سر خرقه دگر - صوفی است انداخت خرقه‌ی وجد در

24824- O, bir sufidir; vecde gelmiş, hırkasını çıkarıp atmıştır. O bir daha o hırkayı alır mı?

Eskiden Mevlevilerde bir âdet varmış: Vecde gelip semaya kalkan sufinin hırkası sırtından düşerse, sufi, o hırkayı bir daha eğilip almazmış. O hırka, parça parça kesilir, o parçalardan seccade yapılırmış. Bu hâl, vecd hâline gelen sufinin sırtından düştüğü için, o hırkaya verilen kıymetin, değerin bir ifadesidir. O, artık secde edilmeye, seccade yapılmaya lâyık bir kutlu nesne olmuştur.

آن چنان باشد که من مغبون شدم - میل سوی خرقه‌ای داده و ندم

24825- Bir sufinin ilahî vecd içinde attığı, düşürdüğü hırkayı geri alması, "Ben, bu hâle aldanmış, pişman olmuşum" manasını taşır.

که نمی‌ارزید آن یعنی بدین - باز ده آن خرقه این سو ای قرین

24826- Bu, âdeta "Dostum! O hırkayı bana geri ver. Ulaştığım vecd, manevî zevk, bu hırkaya değmez" demektir.

ور بیاید خاك بر سر بایدش - دور از عاشق که این فکر آیدش

24827- Aşk, bu düşünceden uzaktır. Âşık, böyle bir fikre kapılmaz. Eğer aşkın aklına böyle şeyler gelirse, toprak başına olsun.

که حیاتی دارد و حس و خرد - عشق ارزد صد چو خرقه‌ی کالبد

24828- Aşk, yüzlerce ten hırkasına değer. Bu hırka, giyilen cansız hırka değildir. Diri olan, duygusu, aklı bulunan yüzlerce ten hırkasıdır.

پنج دانگ مستی‌اش درد سر است - خاصه خرقه‌ی ملك دنیا کابترست

24829- Hele şu fani olan dünya mülkünün hırkası nedir ki? Beş para etmeyen sarhoşluğu bile insana baş ağrısı verir.

ما غلام ملك عشق بی‌زوال - ملك دنیا تن پرستان را حلال

24830- Dünya mülkü, maddeye tapanlara, tene tapanlara helaldir. Bizler, zavallı olmayan aşk meleğinin kullarıyız.

Yukarıdaki beyitlerde, Hz. Mevlâna, hep sufilerin giydikleri hırkadan bahsetti. Vecde gelmiş bir sufinin çıkarıp attığı hırkasını bir daha giymek istemeyişinden ve ilahî vecdden kurtulup kendine gelen sufinin attığı hırkayı giyerse, evvelce tanımak saadetine ulaştığı manevi zevki inkâr etmiş gibi olacağını izah buyurdu.

Bu beyitlerin daha iyi anlaşılması ve zevkine varılması için, sayın okuyucularıma Keşf-ül Mahcub kitabının 542. sahifesindeki "Hırka" bahsinden birkaç cümle almayı faydalı buldum:

Sema esnasında ilahi söyleyerek halkı kendinden geçiren kaval, sema eden dervişleri de vecde getirir. Dervişler, büyük bir manevi zevk içinde, hırkalarını bile parçalarlar. Sufiler, şeyhlerinin de hazır bulundukları sema toplantılarında bu işi yapmışlardır. Fakat bazıları, bu hâli uygun bulmamışlardır. "Bir sufi, sema esnasında ilahî bir vecd içinde kendinden geçer de hırkasını yırtarsa, bu hâli mazur sayılır" diyenler de çıkmıştır.

Peygamber Efendimizin şöyle bir hadis-i şerifi vardır: ***"Kim bir şahsı öldürürse*** *(Savaş kast ediliyor)*, ***onun üzerindeki elbiseyi soyup almak onun hakkıdır."*** Semada da kavval, güzel sesiyle ilahiler okuyup sufiyi vecde getirir de, sufi, hırkasını çıkarır, parçalar atarsa, bu hırkayı alma hakkı onu vecde getiren kavvalındır. Çünkü kavval, güzel, içli ilahisi

ile sufiyi kendinden geçirmiş, âdeta onu öldürmüştür.

Hz. Mevlâna, dünya mülkü hırkasından, ten hırkasından bahis buyurdu. Sufinin giydiği hırka kumaştan yapılır. O yırtılabilir, çıkarılıp atılabilir. Ya bu dünya hırkasını, ten hırkasını nasıl yırtacağız? Nasıl üstümüzden kaldırıp atacağız?

جز به عشق خویش مشغولش مکن - عامل عشق است معزولش مکن

24831- Muarrif, "Padişahım!" dedi, "Bu şehzade, aşk ülkesinin valisidir. Onu azletme, işinden ayırma. Aşkından başka şeyle onu meşgul etme."

عین معزولی است و نامش منصب است - منصبی کانم ز رویت محجب است

24832- Padişahım! Aslında senin marifetin, senin yüzüne perde olmuştur. Seni asıl vazifenden ayırmıştır. Hakikatte sen, o yüksek makamda bulunmakla işinden azledilmişsin, işsiz, güçsüz kalmışsın.

فقد استعداد بود و ضعف فن - موجب تاخیر اینجا آمدن

24833- Şehzadenin buraya gelmekte gecikmesi, bedeninin zayıf ve istidadının az oluşundandır.

بر یکی حبه نگردی محتوی - بی‌ز استعداد در کانی روی

24834- İstidadın yoksa, bir madene bile ulaşsan, oradan bir habbe miktarı bir şey alamazsın.

گر چه سیمین‌بر بود کی بر خورد - همچو عنینی که بکری را خرد

24835- Erkekliği olmayan bir kişi bir kız alsa, o kız çok güzel olsa, gümüş gibi teni bulunsa, ona bundan ne fayda var?

نه کثیر استش ز شمع و نه قلیل - چون چراغی بی‌ز زیت و بی‌فتیل

24836- İçinde zeytinyağı bulunmayan, fitili olmayan bir kandil, ne çok, ne de az ışık verebilir.

کی شود مغزش ز ریحان خرمی - در گلستان اندر آید اخشمی

24837- Burnu koku almayan biri gül bahçesine girse, gül kokusundan, reyhan kokusundan bir zevk alamaz ki.

بانگ چنگ و بربطی در پیش کر - همچو خوبی دلبری مهمان غر

24838- Bu, bir ahlaksızın evinde misafir olan güzel dilbere, bir sağırın karşısında çalınan çenge, çalgıya benzer.

ز آن چه یابد جز هلاك و جز خسار - همچو مرغ خاك کاید در بحار

24839- Karada yaşayan kuş denize dalsa, helak olmaktan başka eline ne geçer?

جز سپیدی ریش و مو نبود عطا - همچو بی‌گندم شده در آسیا

24840- Buğdayı olmayan bir kişi değirmene gitse, saçı, sakalı ağarır, başka bir şey elde edemez.

مو سپیدی بخشد و ضعف میان - آسیای چرخ بر بی‌گندمان

24841- Dünya değirmeni de, buğdayı olmayanların ancak saçını, sakalını ağartır, bileğini büker.

ملك بخش آمد دهد كار و كيا - ليك با با گندمان اين آسيا

24842- Fakat buğdayı olanlara, bu değirmen mülk bağışlar, kazanç sağlar, ululuk verir.

تا ز جنت زندگانی زایدت - اول استعداد جنت بایدت

24843- Önce cennete girmeye istidat olmalı ki, cennette ebedî hayata mazhar olasın.

Cennete girmeye istidat, ibadet, iyilik, insani vasıflar kazanılarak, ölmeden evvel ölünerek elde edilir. Ancak bu vasıfları taşıyanlar cennete girecekler ve orada sonsuz bir hayata mazhar olacaklardır. Evvela iyi bir insan olarak cennete girmeyi hak etmelidir.

چه حلاوت و ز قصور و از قباب - طفل نو را از شراب و از كباب

24844- Yeni doğmuş çocuğa şarap, kebap verilir mi? Yeni doğmuş bir çocuk, köşklerden, kubbelerden ne anlar?

تو برو تحصيل استعداد كن - حد ندارد اين مثل كم جو سخن

24845- Bu sözün hududu yoktur. Sözü kısa kes. Sen yürü, istidat elde etmeye bak. İyi işler yap, iyi insan ol da, cennete girmeye istidadın olsun.

شوق از حد رفت و آن نامد به دست - بهر استعداد تا اكنون نشست

24846- Bu şehzade de, senin huzuruna çıkabilme kabiliyetini elde etmek için, şimdiye kadar oturdu, bekledi. Şarkı, hududu aştı, fakat kabiliyet ve istidat elde edemedi.

بی‌ز جان كی مستعد گردد جسد - گفت استعداد هم از شه رسد

24847- Muarrif, "İstidat da, padişahtan elde edilir. Canı olmayan bir bedende istidat olur mu?" dedi.

Mevlâna'ya gönül veren şairlerimizin en büyüklerinden sayılan Şeyh Galip merhum, bir terci-i bendinde Cenab-ı Hakk'a şöyle niyazda bulunur:

Müsteid kıl yoğ ise lütfuna istidadım
Sana güçlük mü var, ey şanı kerem mütealım.

شد كه صيد شه كند او صيد گشت - لطفهای شه غمش را در نوشت

24848- Padişahın lütufları, onun gamını ortadan kaldırdı, üzüntülerini giderdi. Şehzade, padişahı avlamaya gelmişti. Kedisi padişaha av oldu.

Şehzade, padişahı kendine acındırarak onun gönlünü kazanmak, onun sevgisini elde etmek, kızını istemek için gelmişti. Hâlbuki onun sevgisi, asaleti, samimi hâli ve tavrı, padişaha öyle tesir etti ki, padişah ona gönlünü kaptırdı.

صيد را ناكرده قيد او قيد شد - هر كه در اشكار چون تو صيد شد

24849- Senin gibi birini avlamaya çalışırken, ona av olan kimse, avını bağlayamadan kendisi bağlanır.

پيش از آن او در اسيری شد رهين - هر كه جويای اميری شد يقين

24850- Benlik, emirlik arayan kişi, bey olmadan kendisi esir olur çıkar.

نام هر بنده‌ی جهان خواجه‌ی جهان - عكس می‌دان نقش ديباچه‌ی جهان

24851- Dünya kitabının ilk sahifesinde yazılı bulunan bahislerin adlarını tersine yazılmış bil ve tersine oku. Dünyaya kul olmuş, maddeye esir olmuş her kişinin adını, oraya "Dünya padişahı" diye yazmışlardır.

صد هزار آزاد را کرده گرو - ای تن کژ فکرت معکوس رو

24852- Ey eğri düşünen, tersine giden beden! Sen, yüz binlerce hür kişiyi esir etmişsin, onları köleleştirmişsin.

چند دم پیش از اجل آزاد زی - مدتی بگذار این حیلت پزی

24853- Çok az bir zaman için olsun şu hileyi bırak da, ecel gelip çatmadan birkaç an hür yaşa.

همچو دولات سیر جز در چاه نیست - ور در آزادیت چون خر راه نیست

24854- Eşek gibi senin için hür olmaya yol yoksa, kova gibi kuyunun dibine inip çıkmaktan başka çaren yok demektir.

Mesnevî'nin her beytinde birçok hakikatler, semboller, misallerle anlatıldığı gibi, yukarıda geçen beyitlerde de derin manalar gizlenmiştir. Maddeye esir olan, şehvetinin peşinde koşan insanlar, bazı benzetmelerle gözlerin önüne serilmektedir. Yüksek mevkilerde bulunanların, padişahların, emirlerin, maddi durumları çok iyi olan insanların, aslında tenlerinin, maddi varlıklarının kölesi oldukları ifade buyrulmaktadır. Bizler hayatta, hür insanlarla esir insanları ayırt edemiyoruz. Hapishanede yatan insanlar, hürriyetlerini kaybettiler. Fakat dışarıda gezen, istediği memlekete giden, istediği hayatı yaşayan esir insanları, bileklerinde görünmez kelepçeler bulunan, ayaklarında zincirler sürükleyen mahkumları göremiyoruz.

Yukarıdaki beyitlerde, Hz. Mevlâna, tenine, bedenine esir olan insanlardan bahsetti. Bedene esir olmak demek, bedenimize ait duygulara, maddi arzulara esir olmak demektir. Bilindiği gibi bizde ikilik vardır: Yemek, içmek vesair isteklerin peşinde koşmak, bedenin isteklerine uymak demek, bedenimizle yaşamak demektir. Bir de bizde, manevi bir yön vardır. Bir de Cenab-ı Hakk'ın bizde bulunan ilahî emanetinin, yani vicdanımızın bizden istedikleri vardır. Mana yönümüz, bizi iyiliğe, sevgiye, güzelliğe, imana, insanlığa doğru götürmeye gayret sarfetmektedir. Bizde bulunan bu ikilik, birbiri ile çarpışıp durmaktadır. İnsani vazifelerimizi yapabilmemiz için sağlıklı olmamız gerekir. Sağlıklı olmak için de, bedene ait, tene ait gereken vazifeleri de yapmamız, bir muvazene içinde yaşamamız lazımdır. Bu sebeple, manevî vazifemizi yapabilmemiz için teni de düşüneceğiz. Fakat büsbütün kendimizi tenimize verip manevi yönümüzü ihmal etmeyeceğiz. Hülasa, normal olarak Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetlerden, maddi, manevi lütuflardan, ihsanlardan faydalanacağız.

Yukarıdaki beyitlerde, Hz. Mevlâna, yüz binlerce hür insanı esir eden, köleleştiren bedenden bahsettikten sonra buyuruyor ki: "Çok az bir zaman için olsun, şu hileyi, nefse uymayı, sana tatlı gelen maddi zevkleri bırak, ihtiraslardan kurtul, hür olarak yaşa! Eğer eşek gibi senin için hür olmaya yol yoksa, kova gibi hayatın yollarını taşımaktan kendini kurtaramazsın. Hürriyete kavuşamazsın, insanlıktan uzak kalır, esfel-i safiline doğru, madde âleminin en aşağılarına doğru düşersin" Hz. Mevlâna, tene, nefse, esir olan kişiyi eşeğe benzetti. Bazen eşeklerin gözlerini bağlarlar da, küçük kovaları kuyunun dibinden dolduran, yukarılara çıkarıp boşaltan bostan dolabına koşarlar. Hz. Mevlâna, bir eşek misali vererek, eşeklikten, nefsani arzulardan kurtulmamızı söyledi. "Aksi hâlde, o eşeğin gözü kapalı olarak çekip durduğu kovalar gibi aşağılara düşme, insan olarak yaşa" dedi.

Aslında hor gördüğümüz, kızdığımız zaman, tahkir olsun diye hoşlanmadığımız kişileri benzettiğimiz eşek de, bazen insanı huyları ile gerilerde bırakır. Eşek ne yapar? Yaşarken yük taşır, insan taşır, su taşır, kuyu dolabını döndürür, küçük arabaları çeker. İnsanlara sessiz sedasız hizmetlerde bulunur. Ölünce, derisinden istifade edilir, etini hayvanlar yer, kemiklerinden bile faydalanılır, tutkal çıkarılır. Ya insanın nesinden faydalanılır? İnsanlığını kaybetmiş bir kişinin eti yenmez, derisi giyilmez. Ne işe yarar? Hele bir de imanını kaybetmiş, Hakk yolundan ayrılmış, iyilik bilmez, ona buna kötülük yapıp duran biri olursa, o zaman ***"İşte bunlar hayvanlar gibidir, doğrusu daha sapık ve şaşkındırlar"*** (Araf Suresi, ayet 179) ayet-i kerimesinin ifade buyurduğu gibi, hayvandan

aşağı mertebeye düşer.

Evet… İnsan, eşref-i mahlukattır. Yaratılmışların en şereflisidir. Ayetlerle, hadislerle insanın üstünlüğü müjdelendiği gibi, şu maddi âlemde de, insanın meydana getirdiği büyük eserlerle, yararlı keşiflerle, icatlarla gerçekten bütün mahlukatın en üstünü olduğu meydandadır. Fakat keşifler, icatlar, ilahî emanetin, Allah'ın bize lütfettiği aklın, zekânın birer mahsulüdür. Fakat insan olarak insanlığa yararlı, faydalı şeyler bulup keşfeden Pastör gibi, Edison gibi insanlar, hayırla, hürmetle yâd ediliyor. Çünkü büyük Peygamberimiz, ***"En iyi insan, insanlara yararlı olan insandır"*** buyurmuştur. Fakat insan kâşif de olsa, mucit de olsa, kendinden haberdar değilse, eğer Hakk'ı bilmiyorsa, Allah'ı tanımıyorsa, bütün ilmi ve başarısı ile beraber o insan gaflettedir ve zavallı bir mahluktur. Esasen gerçek âlim, gerçek kâşif, gerçek mucit, Hakk'tan habersiz değildir.

Eğer bir mucidin, bir kâşifin, bir âlimin gözü perdeliyse, gafletteyse, Hakk'tan habersiz yaşıyorsa, ona acımaktan başka elimizden bir şey gelmez.

رو حریف دیگری جز من بجو - مدتی رو ترك جان من بگو

24855- Ey eğri düşünen, ey bana gerçek dost olmayan beden! Yürü git, bir müddet için benim canımı terk et. Beni bırak, ben senden bıktım. Kendine benden başka bir dost, başka bir arkadaş ara.

دیگری را غیر من داماد کن - نوبت من شد مرا آزاد کن

24856- Benim nöbetim, sıram geçti, beni azat et, benden başkasını bul, onu kendine damat edin. Ey beden! Ben seni istemiyorum, artık senden hoşlanmıyorum.

عمر من بردی کسی دیگر بجو - ای تن صد کاره ترك من بگو

24857- Ey yüzlerce çeşit işe dalmış ten! Artık seni istemiyorum, beni terk et. Ömrümü elden götürdün, yedin bitirdin. Benim yakamı bırak, git bir başkasını ara, bul.

Hz. Mevlâna, bizi dünyaya bağlayan, duygularımızın esiri, şehvetimizin kölesi yapan tenimize, bedenimize bu hitaplarda bulunduktan sonra, bu konu ile ilgili olarak yeni ve manalı bir hikâyeye başlayacaktır. Bir kadının Cuhi'nin karısına gönül vermesini ve gönül verdiği kadının sandığında gizlenmesini bize lütfedecek, anlatacak ve bu hikayeden manalı dersler çıkaracaktır.

"O KADININ, CUHİ'NİN KARISINA GÖNÜL VERMESİ, SANDIKTA KALMASI; KADI NAİBİNİN SANDIĞI SATIN ALMASI; ERTESİ YIL YİNE CUHİ'NİN KARISININ GEÇEN SENE ELDE ETTİĞİ PARAYI UMARAK KADIYA BAŞVURMASI; KADININ, BENİ AZAT ET, BAŞKASINI ARA, DEMESİ"

مفتون شدن قاضی بر زن جوحی و در صندوق ماندن و نایب قاضی صندوق را خریدن، باز سال دوم آمدن زن جوحی بر امید بازی پارینه و گفتن قاضی که مرا آزاد کن و کسی دیگر را بجوی الی آخر القصه

Her Mesnevî hikâyesinde olduğu gibi, bu hikâyede de derin manalar vardır. Bu hikâyede, dünyevi ve nefsani arzuların büyülediği ve şeytanın kandırıp tesiri altına aldığı insan ruhunun kurtuluşu hikâye edilmektedir. Hikayenin kahramanı olan Cuhi'nin (Araplar aynı ismi Cuha diye telaffuz ederler) Gazneli Mahmut devrinde Kufe'de yaşamış olduğu söylenmektedir. Kendisini abdal gibi gösterir, zekâ mahsulü sözler söylenmiş. Mesnevî'nin ikinci cildinde, Tahir-ül Mevlevi Hazretleri'nin şerhi 7050 numaralı beyte bakınız. Cuhi'ye ait bir fıkra vardır. Mesnevî'yi İngilizce şerh eden Nicholson, şerhinde (P.347. Commentari on book: 2) Cuhi'yi bizim Nasrettin Hoca'mıza benzetmekteyse de, bu doğru değildir. Çünkü Cuhi'nin hezeliyatından olan fıkralarla bizim hocamızın derin zekâ mahsulü fıkraları arasında dağlar kadar fark vardır.

رو به زن کردی که ای دل خواه زن - جوحی هر سالی ز درویشی به فن

24858- Cuhi, her sene yoksulluk yüzünden hileye başvurur. Karısına yüzünü çevirir, "Ey gönüllerin arzu ettiği güzel hanım!" derdi.

تا بدوشانیم از صید تو شیر - چون سلاحت هست رو صیدی بگیر

24859- Mademki senin güzellik gibi bir silahın var. Haydi yürü, ava çık, avla. Yakalayacağın avdan biz de faydalanalım, biz de süt sağalım.

بهر چه دادت خدا از بهر صید - قوس ابرو تیر غمزه دام کید

24860- Yay gibi kaşların, o büyüleyici bakışların hile tuzağıdır. Allah, sana bu güzellikleri neden verdi? Bunları sana, erkekleri avlamak için lütfetti.

دانه بنما لیك در خوردش مده - رو پی مرغی شگرفی دام نه

24861- Haydi yürü! Değerli, üstün bir kuş için tuzak kur. Yemi avına göster, fakat sen yenme. Sen avı yakala ama av seni yakalamasın, dikkatli ol!

کی خورد دانه چو شد در حبس دام - کام بنما و کن او را تلخ کام

24862- Kuşa, onu doyuracakmışsın gibi görün, sonra onun canını yak, ağzının tadını boz. Zaten tuzağa düşmüş bir kuş yem yer mi hiç?

که مرا افغان ز شوی ده دله - شد زن او نزد قاضی در گله

24863- Cuhi'nin karısı, "On gönüllü hercai (kararsız) kocadan bıktım, usandım" diye kadıya şikâyete gitti.

از مقال و از جمال آن نگار - قصه کوته کن که قاضی شد شکار

24864- Hikâyeyi kısa kes… Kadı, o güzel kadının tatlı konuşmasına ve güzelliğine kapıldı, ona av oldu.

من نتانم فهم کردن این گله - گفت اندر محکمه است این غلغله

24865- Kadı, kadına "Mahkemede uğultu, gürültü var. Bu yüzden, bu şikâyeti iyice anlayamıyorum" dedi.

از ستمکاری شو شرحم دهی - گر به خلوت آیی ای سرو سهی

24866- "Ey servi boylu! Yalnızca gelirsen, kocanın ettiği cefaları, sitemleri iyice söyler, anlatırsın" dedi.

باشد از بهر گله آمد شدی - گفت خانه‌ی تو ز هر نیك و بدی

24867- Kadın, "İyi ama…" dedi, "Senin evine iyi kötü herkes derdini dökmeye, şikâyetini anlatmaya gelir, gider."

صدر پر وسواس و پر غوغا بود - خانه‌ی سر جمله پر سودا بود

24868- Baş evi sevdalarla, gönül evi de vesveselerle, kavgalarla doludur.

و آن صدور از صادران فرسوده‌اند - باقی اعضا ز فکر آسوده‌اند

24869- Vücudun geri kalan uzuvları, düşünce nedir bilemezler. Huzur içinde, rahat yaşarlar. Fakat gönüller, gelip gidenlerin yüzünden yorulur, yıpranırlar.

آن شقایقهای پارین را بریز - در خزان و باد خوف حق گریز

24870- Hakk korkusunun sonbaharına ve rüzgârlarına kaç. O geçen yılın

şakayıklarını kır, dök.

که درخت دل برای آن نماست - این شقایق منع نو اشکوفه‌هاست

24871- Bu eski şakayıklar, yeni çiçeklerin bitmesine engel olurlar. Hâlbuki gönül ağacı, onlar için yetişmiş, boy atmıştır.

Bu beyitlerin ifade ettiği mecazi manalar, şu şekilde hülasa edilebilir: Cenab-ı Hakk'ın "Celal" sıfatı, sonbahar gibi, gönül bahçesinde bulunan manasız ve kötü düşünce ağaçlarının yapraklarını sarartır ve döker. Daha doğrusu, Hakk'ın korku rüzgârı, gönül ağacında bulunan hatıra yapraklarını izale eder. Bu sebeple, gönülde hasıl olan boş fikirleri, kötü düşünceleri yok etmek için Allah korkusunun sonbaharına, o sonbaharda esen, bahçeleri kırıp geçiren, kışın geldiğini haber veren sert rüzgarlarına sığınmamız gerekir.

Geçen yılın şakayıklarından murat, eski fikirler, köhne hatıralardır. Bunlar, yeni fikirlere, taze hatıralara engel olurlar. Nasıl ki ağaçlarda bulunan eski yapraklar tamamıyla dökülmeden ve zamanı gelmeden yeni yapraklar çıkmazsa, eski şakayıkları da kırıp dökmek lâzımdır ki, yeni çiçekler baş kaldırsın.

سر ز زیر خواب در یقظت بر آر - خویش را در خواب کن زین افتکار

24872- Kendini bu düşüncelere verme, uykuya dal. Uykuya dal da, bu boş ve fasit düşüncelerden kurtul. Uyku içindeyken gafletten uyanırsın, baş kaldırısın, manevi uyanıklığa erersin.

رو به ایقاظا که تحسبهم رقود - همچو آن اصحاب کهف ای خواجه زود

24873- Ey hoca! Çabuk o Ashab-ı Kehf gibi kalk yürü. Sen uyanık ol. Görenler, seni uyuyor sansınlar.

Burada, Kehf Suresi'nin şu ayetinden lafzi iktibas var: ***"Bir de onları (gözleri açık olduğu için) uyanık kimseler sanırsın. Hâlbuki onlar uykudadır."***

Sadece Hz. Mevlâna'nın iktibas ettiği kısmı aldığım Kehf Suresi'nin 18. ayetinin tamamının meali şöyle: *"(Ey habibim!)* ***Onları göreydin, uyanık sanırdın. Hâlbuki onlar uykudaydılar. Biz, onları*** *(kah)* ***sağ yanına*** *(kah)* ***sol yanına çeviriyorduk. Köpekleri de*** *(mağaranın)* ***giriş yerinde, iki kolunu uzatıp yatmaktaydı."***

Kübreviye tarikatının kurucusu büyük mutasavvıf Necmüddin Kübra (1145–1226), bu ayet-i kerimeyi şu şekilde tefsir etmiş: "Sen onları uyanık sanırdın"; velilik nuru, iman nuru, Ashab-ı Kehf'in yüzlerinde parladığı için, görenler, onları uyanık sanıyordu. Hâlbuki onlar uykudaydılar Bu, şu hakikati ifade etmektedir. Onlar ölmüşlerdir. Fenaya ulaşmışlardır, varlıklarından kurtulmuşlardır. Böylece Hakk'ın lütfettiği dirilik ile bekayı bulmuşlardır. "Biz, onları kâh sağ yanına, kâh sol yanına yanları incinmesin diye çeviriyorduk"; Bunda ifna, yokluğa götürme, sonra ibkaya gitme ifade etmektedir. "Köpekleri mağaranın giriş yerinde iki kolunu uzatıp yatmaktaydı" ile de; onların hayvan-i ruhlarının, yani nefislerinin hareketsiz olarak, onların kapısı önünde boynu bükük uyumakta olduğu ifade edilmektedir.

Kehf, geniş mağara demektir. Ashab-ı Kehf, mağaradaki insanlar manasına gelmektedir. Rivayete göre bunlar yedi kişiydi. Kıtmir adında bir de köpekleri vardı. Dinlerini muhafaza için zalim bir hükümdardan kaçmışlar, bir mağaraya kapanmışlardı. Cenab-ı Hakk'ın onlara derin bir uyku verdiği, köpekleri Kıtmir'in de, ön ayaklarını yere döşeyip uyuduğu, bir yanları çürümemek için rüzgârın onları sağa sola çevirdiği anlatılmaktadır. Tam 309 sene uyuduktan sonra uyanmışlar, "Ne kadar uyumuşuz?" diye konuşmuşlar, güneşe bakıp bir gün yahut yarım gün uyuduklarını sanmışlardı. İçlerinden birini yiyecek almak için göndermişler; giden adam, aldığı yiyeceğe karşılık para verince, bu paranın yüzyıllar öncesine ait olduğu anlaşılmış; bu hâl halk tarafından duyulunca, bunları görmek için mağaraya gelmek isteyenler dağa tırmanmışlar; mağaraya yaklaşınca, ekmek almaya giden kişi, "Ben önceden gideyim de haber vereyim, arkadaşlarım korkmasınlar" diye gelenlerden ayrılmış; mağaraya, arkadaşlarının yanına girince, Cenab-ı

Hakk, onları ziyaretçilerin gözlerine göstermemiştir. Hâlen Urfa civarında bulunan bir mağaranın Ashab-ı Kehf'e ait olduğunu sanılmaktadır. Batılı yazarlar, bu mağaranın Efesus şehri civarında olduğunu yazmaktadırlar.

گفت خانه‌ی این کنیزك بس تهی است - گفت قاضی ای صنم معمول چیست

24874- Kadı efendi, "Peki güzelim, ne yapmak gerek?" dedi. Kadın, "Bu cariyenizin evi pek tenhadır" diye cevap verdi.

بهر خلوت سخت نیکو مسکنی است - خصم در ده رفت و حارس نیز نیست

24875- Kocam köye gitti. Bekçi de yok. Yalnız kalabilmemiz için tam uygun bir ev.

کار شب بی‌سمعه است و بی‌ریا - امشب ار امکان بود آن جا بیا

24876- İmkân varsa, bu gece oraya gel. Çünkü gece yapılan işi ne kimse görür, ne kimse işitir.

زنگی شب جمله را گردن زده‌ست - جمله جاسوسان ز خمر خواب مست

24877- Onu bunu tecessüs edenler, gözetleyenler, gece vaktinde uyku şarabıyla kendilerinden geçmişlerdir. Gece karanlığı onları kımıldamaz hâle getirmiş, âdeta öldürmüştür.

آن شکر لب و آن گهانی از چه لب - خواند بر قاضی فسون‌های عجب

24878- O şeker dudaklı dilber, güzel dudakları ile kadı efendiye şaşılacak şeyler, büyüleyici sözler söyledi.

چون حوا گفتش بخور آن گاه خورد - چند با آدم بلیس افسانه کرد

24879- İblis, Âdem'i kandırmak için kaç kere masallar söyledi ama sonunda Havva'ya dedi de, Âdem, Hakk tarafından "Yemeyin!" diye emredilen meyveyi o vakit yedi.

از کف قابیل بهر زن فتاد - اولین خون در جهان ظلم و داد

24880- Zulüm ve adalet dünyasında ilk kan, kadın yüzünden Kabil'in elinden döküldü.

Hz. Âdem'in oğulları, hepsi birer kız kardeşle ikiz olarak doğmuşlardır. Hz. Âdem, her erkek kardeşin diğer erkeğin ikiz kız kardeşi ile evlenmesini emretmişti. Kabil ise, kendi ikiz kız kardeşini almak istiyordu. Çünkü o daha güzeldi. Bunun üzerine, iki kardeşten daha güzel olanını kimin alacağı birer kurban nezretmek suretiyle belirlenecekti. Kurbanının Hakk tarafından kabul edilmemesine de öfkelenen Kabil, yirmi yaşında olan kardeşi Habil'i öldürdü. Bu husustaki bir rivayete göre bu kötü hareketi, o sırada zuhur eden İblis'in elindeki bir kuşun başını kesmek suretiyle kendisine gösterdiği usule uyarak işledi. Habil, ilk ölen insan olduğu için, Kabil, kardeşinin cesedini ne yapacağını bilmiyordu. Bu sebeple cesedi, kuşlardan, yırtıcı hayvanlardan korumak için onu bir torba içinde bir sene sırtında taşıdı. Bu müddetin sonunda, bir karganın başka bir kargayla kavga ettiğini, onu öldürerek toprağa gömdüğünü gördü. Kabil de, kardeşinin cesedini toprağa gömdü. (Bu husus, Maide Suresi'nin 27-31. ayetlerinde beyan buyrulmaktadır.)

واهله بر تابه سنگ انداختی - نوح چون بر تابه بریان ساختی

24881- Nuh, tavada kebap kızartmak istedikçe, Vahle, tavaya taş atardı.

Hazreti Nuh'un tavada kebap kızartması, insanları imansızlıktan imana davete, onların çiğ kalmış yönlerini iman ateşiyle pişirmeye çalışmasının sembolüdür. Hâlbuki onun karısı Vahle, imansız ve ahlaksız bir kadındı. Kocasının yaptığı bütün iyi işleri baltalıyor,

ona engel oluyordu. Tahrim Suresi'nin 10-12. ayetlerinde bu hususa işaret vardır.

آب صاف وعظ او تیره شدی - مکر زن بر کار او چیره شدی

24882- Hz. Nuh'un karısının hilesi, onun işini alt üst ediyor, onun saf, temiz vaazlarını bulandırıyordu.

که نگه دارید دین زین گمرهان - قوم را پیغام کردی از نهان

24883- Nuh'un karısı, kavmine, kocasından gizli haberler gönderiyor "Bu yolunu şaşırmışlardan dininizi koruyun" diye uğraşıyordu.

(Farsçası yok)

24884- Lut'un karısı da, Nuh'un karısı gibi kâfire idi, imansızdı. O ahlaksız kadının kıssasını okumuşsundur.

Tahrim Suresi'nin 10-12. ayetlerinde Nuh ile Lut peygamberlerin her ikisinin nikâhları altında bulunan kadınların cehennemlik olduğu; Firavun'un karısının da, iman sahibi olduğu; Hazreti Meryem'in ırzını koruduğu ve bunların iman ehlinden bulundukları beyan buyurulmaktadır.

(Farsçası yok)

24885- Yusuf da, genç ve güzel Züleyha'nın hilesi yüzünden, imtihan için zindanda kalmıştı.

(Farsçası yok)

24886- Şu dünyada her yerde apaçık gördüğün her bela, her kötülük, kadın yüzündendir, kadının uğursuzluğundandır.

"KADININ CUHİ'NİN KARININ EVİNE GİTMESİ; CUHİ'NİN KIZGIN BİR HÂLDE KAPININ HALKASINI DÖVMESİ VE KADININ SANDIĞA SAKLANMASI"

رفتن قاضی به خانه‌ی زن جوحی و حلقه زدن جوحی به خشم بر در و گریختن قاضی در صندوق الی آخره

قاضی زیرك سوی زن بهر دب - مکر زن پایان ندارد رفت شب

24887- Kadının hilesine son yoktur. Gece oldu; akıllı kadı efendi, kadınla buluşmak için yola düştü, kadının evine gitti.

گفت ما مستیم بی‌این آب خورد - زن دو شمع و نقل مجلس راست کرد

24888- Kadın iki mum yaktı, yemek ve çerez hazırladı. Kadı gelince, "Biz, zaten bunu içmeden de sarhoşuz" dedi.

جست قاضی مهربی تا در خزد - اندر آن دم جوحی آمد در بزد

24889- Tam bu sırada Cuhi geldi, kapıyı çalmaya başladı. Kadı sıçradı, korku ile sığınacak bir yer arıyordu.

رفت در صندوق از خوف آن فتی - غیر صندوقی ندید او خلوتی

24890- Ortada bir sandıktan başka sığınacak yer göremedi. Korkusundan hemen sandığın içine girdi.

ای وبالم در ربیع و در خریف - اندر آمد جوحی و گفت ای حریف

24891- Derken, Cuhi içeriye girdi, "Ey baharda da, kışta da başımın belası olan

kadın!" diye söylenmeye başladı.

که ز من فریاد داری هر زمان - من چه دارم که فدایت نیست آن

24892- Neyim var da sana feda etmiyorum? Ben sana ne yapıyorum ki, her zaman benden şikâyet eder durursun?

گاه مفلس خوانیم گه قلتبان - بر لب خشکم گشادستی زبان

24893- Ben sustuğum, sana hiçbir şey söylemediğim hâlde, sen ağzını açar, gözünü yumar, söylemedik söz bırakmazsın. Kâh müflis dersin, kâh ahlaksız dersin.

آن یکی از تست و دیگر از خدا - این دو علت گر بود ای جان مرا

24894- Ey benim canım! Bende eğer, bu dediğin iki hastalık varsa, biri sendendir, biri de Hakk'tandır.

هست مایه‌ی تهمت و پایه‌ی گمان - من چه دارم غیر آن صندوق کان

24895- Beni töhmet altında bırakacak, seni şüphelere düşürecek bir tek sandığım var. Şu sandıktan başka neyim var ki?

داد واگیرند از من زین ظنون - خلق پندارند زر دارم درون

24896- Halk öyle sanıyor ki, onun içinde benim altınlarım var. Bu zanlar yüzünden de aleyhimde bulunuyorlar.

از عروض و سیم و زر خالی است نیك - صورت صندوق بس زیباست لیك

24897- Sandık süslü, görünüşte pek güzel ama içinde ne kumaş var, ne altın var, ne gümüş… Bomboş!

اندر آن سله نیابی غیر مار - چون تن زراق خوب و با وقار

24898- Güzel görünen, gösterişi seven çalımlı insanların teni gibi, dışı seni yakar, içi beni. O sepette, yılandan başka bir şey bulamazsın.

پس بسوزم در میان چار سو - من برم صندوق را فردا به کو

24899- Bundan kurtulmak için yarın şu sandığı alıp götüreyim de, çarşının ortasında yakayım gitsin.

که در این صندوق جز لعنت نبود - تا ببیند مومن و گبر و جهود

24900- Böylece, bu sandıkta lanetten başka bir şey olmadığını mümin de görsün, ateşe tapan da görsün, Yahudi de görsün.

خورد سوگند ان که نکنم جز چنین - گفت زن هی در گذر ای مرد از این

24901- Kadın, "Bu fikirden vazgeç kocacığım" dediyse de, Cuhi, "Ben bu işi yapacağım" diye yeminler etti.

زود آن صندوق بر پشتش نهاد - از پگه حمال آورد او چو باد

24902- Ertesi gün erken erken rüzgâr gibi koştu, hamal getirdi. Alelacele o sandığı hamalın sırtına yükledi.

بانگ می‌زد کای حمال و ای حمال - اندر آن صندوق قاضی از نکال

24903- Sandığın içinde, kadı efendi eziyetler çekmekte, "Hamal, hamal!" diye seslenmekteydi.

کز چه سود در می‌رسد بانگ و خبر - کرد آن حمال راست و چپ نظر

24904- Hamal, "Bu ses ne taraftan geliyor?" diye sağına soluna bakındı.

یا پری‌ام می‌کند پنهان طلب - هاتف است این داعی من ای عجب

24905- "Acaba beni hatiften mi çağırıyorlar?" diye düşündü, "Yoksa beni gizlice bir peri mi çağırıyor?"

گفت هاتف نیست باز آمد به خویش - چون پیاپی گشت آن آواز و بیش

24906- O ses üst üste gelince, daha da artınca, hamal kendine geldi, "Bu ses, hatif sesi değil" dedi.

بد ز صندوق و کسی در وی نهان - عاقبت دانست کان بانگ و فغان

24907- Sonunda bu sesin, bu feryadın sandıktan geldiğini anladı. Sandığın içinde birinin gizlendiğinin farkına vardı.

گر چه بیرون است در صندوق رفت - عاشقی کاو در غم معشوق رفت

24908- Sevgilisinin ayrılık gamına düşen, onu görmek isteğiyle tutuşan bir âşık, sevgilisine gitmiş, dışardayken sandığa girmiş, gizlenmiş.

جز که صندوقی نبیند از جهان - عمر در صندوق برد از اندهان

24909- O zavallı, şu dünyada sandıktan başka bir şey görmemiş de, gitmiş, ömrünü içine düştüğü kederler, gamlar yüzünden bir sandıkta geçiriyor.

از هوس او را در آن صندوق دان - آن سری که نیست فوق آسمان

24910- Göklere yükselme arzusunu taşımayan, semalara yücelmeyen baş, bil ki nefsani heveslere kapılmış, aşağı duyguların peşine düşmüş, gelmiş, sandığın içine girmiştir.

او ز گوری سوی گوری می‌شود - چون ز صندوق بدن بیرون رود

24911- Göklere yükselemeyen nefsani heveslere kapılmış kişi, beden sandığından kurtulup dışarı çıkınca da, bir mezardan başka bir mezara girmiş gibi olur.

Dünyaya gönlünü kaptırmış, nefsani duygularının esiri olmuş, sadece bedeniyle yaşayan bir kimse, zaten kendi bedeninde, kendi beden sandığı içinde mahpustur. Âdeta o, eceli gelmeden evvel ölmüş, mezar yerine kendi bedeninin içine, kendi beden sandığına gömülmüştür. Kendisine sayı ile verilen nefesini tamam edip de, öteki âleme göçtüğü zaman, beden sandığından, ten mezarından kurtulup dışarı çıkacak, bu defa toprak mezarına girecektir. Daha doğrusu, ten sandığından çıkacak, kabir sandığı olan tabuta girecek ve toprağa gömülecektir.

گفت ای حمال و ای صندوق کش - این سخن پایان ندارد قاضی‌اش

24912- Bu sözün sonu yoktur. Kadı efendi, "Ey hamal! Ey sandığı taşıyan kişi!" dedi.

نایبم را زودتر با این همه - از من آگه کن درون محکمه

24913- Mahkemeye git, durumumdan onlara haber ver. Bilhassa naibime, benim hâlimi acele anlat.

همچنین بسته به خانه‌ی ما برد - تا خرد این را به زر زین بی‌خرد

24914- Naip gelsin, şu akılsız adamdan bu sandığı satın alsın, açmadan öylece bizim eve götürsün.

Yukarıdaki beyitte geçen naip, vekil manasına gelen Arapça bir kelimedir. Eskiden mahkemelerde kadıların naibi bulunur, bunlar, kadıya yardımcı olurlardı. Âdeta kadının muavini sayılırdı. Davaları teferruatıyla incelerler, hakime arz ederlerdi.

تا ز صندوق بدنمان واخرند - ای خدا بگمار قومی روحمند

24915- Ey Rabbim! Ruhları aydın, gönülleri uyanık kişiler gönder de, bizi de şu beden sandıklarından satın alsın, kurtarsın.

کی خرد جز انبیا و مرسلون - خلق را از بند صندوق فسون

24916- Peygamberlerden, şeriat sahibi elçilerden başka, kim halkı bu büyülü sandıktan kurtarabilir?

که بداند کاو به صندوق اندر است - از هزاران یك کسی خوش منظر است

24917- Binlerce kişi arasından, ancak gönül gözü açık olan ve Hakk'a gönül vermiş olan bir kişi kendisinin beden sandığında mahpus olduğunu hisseder, anlar.

تا بدان ضد این ضدش گردد عیان - او جهان را دیده باشد پیش از آن

24918- Gönül gözü açık olan kişi, daha bu âlemdeyken öteki âlemi görmüştür. O zıtla bu zıttı anlamıştır. O ruhani âlemi açıkça müşahede etmiştir.

عارف ضاله‌ی خود است و موقن است - زین سبب که علم ضاله‌ی مومن است

24919- Bu sebepledir ki, bilgi, müminin kayıp malıdır, yitiğidir. Mümin, kendi yitiğini daha iyi tanır, daha iyi bilir.

Gönül gözü açık olan kişi, daha bu âlemdeyken beden sandığı içinde mahpus olduğunu hisseder. Çünkü o, ezelde, daha bu dünyaya gelmeden önce, ilahî hakikatlere aşina olmuş, Cenab-ı Hakk'ın "Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusunu duymuş, bu soruya "Evet" demek saadetine ermiştir. Bu sebeple, bu lütfun, nimetin zevkini duymakta, nereden geldiğini, nereye gideceğini bilmektedir. Fakat insanların çoğu, dünyaya geldikten sonra dünya hayatına dalmış, bedeniyle yaşama zevkini almış, ruh âleminin saadetini, azadeliğini, huzur ve sürurunu unutmuştur. Bu yüzdendir ki, bu fâni âlemi, bu beden âlemini sevmiş, bırakıp geldiği ruh âleminin güzelliğini, letafetini hatırlamaz olmuştur.

Zaman geçmiş, o, bu dünya hayatının insanı aldatan fâni zevklerinden usanmış, peşini bırakmayan dünya dertlerinden, gamlarından, sıkıntılarından bıkmış, bir kurtuluş yolu aramaya başlamıştır. Bu arayış içindeyken, öteki âlemden, o âlemdeki manevi zevklerden, ruhani letafetten haber veren mana erlerinin yardımı ve Hakk'ın lütfuyla gönlünde bir uyanıklık başlamış, bu defa kaybettiği mana âleminin hasretini hissetmiş, kaybettiği hakikatleri bulmak, Hakk'ı bilmek saadetini tekrar elde etmek için, hararetle araştırmaya, gayret sarf etmeye koyulmuştur. Kaybettiği devesini içi yanarak arayan Arap gibi, hayat çöllerinde dolaşmakta, yitirdiği hakikati, saadeti arayıp durmaktadır. Şu hâle göre, bilgi ve hikmet, öteki âlemde müminin sahip olduğu şeylerdir. Onları, bu dünya hayatında yitirmiştir.

Yukarıdaki beyitte geçen ***"Bilgi, müminin kayıp malıdır"*** sözünü Hz. Mevlâna, şu hadisten aynen almıştır: ***"Bilgi, müminin kayıp malıdır. Mümin bir sözü kayıt etti, yazdı mı, öğrendi mi, ona bir başkasını da katmak ister."*** (Feyz-ül Kadir, 4/252)

Ankaravî Hazretleri, bu beytin şerhinde şu hadisi almıştır: ***"Hikmet, hakikat, müminin kaybettiği bir şeydir. Mümin, yitiğini nerede bulursa alır, onu bilir, tanır ve onu almak hakkına maliktir."***

او در این ادبار کی خواهد طپید - آن که هرگز روز نیکو خود ندید

24920- Fakat mümin, ezelde bu saadeti tatmış olsaydı, bu dünyada çektiklerinden, bu beden sandığındaki bahtsızlıktan sıkılır, kıvranır mıydı?

یا خود از اول ز مادر بنده زاد - یا به طفلی در اسیری اوفتاد

24921- Belki de o, daha çocukkken hürriyetini kaybetmiş, dünyanın esiri olmuştur yahut anasından köle olarak doğmuştur.

Bir hadis-i şerifte, ***"Sait adam (temiz ve mutlu adam), daha anasının karnındayken saittir. Şaki adam da (asi ve kötü kişi), daha anasının karnındayken şakidir"*** buyrulmuştur. Ana karnını, ümm-ül kitap, yani levh-i mahfuz, ezeldeki alın yazısı olarak yorumlamışlardır.

هست صندوق صور میدان او - ذوق آزادی ندیده جان او

24922- Onun ruhu, hürriyetin tadını tatmamıştır. Onun meydanı, maddeler âlemi, suretler sandığıdır.

از قفس اندر قفس دارد گذر - دایما محبوس عقلش در صور

24923- Aklı daima suretlerde mahpus olmuş, maddeye takılıp kalmıştır. O, kafesten kafese gezer durur, hürriyeti bulamaz.

Hakkı ve hakikati bulamamış, maddeye bağlanmış kalmış bir şairin "Bağlar" adlı şiirinden aldığım, Türkçeleştirdiğim şu mısralar, insanın dünyaya bağlılığını anlatmaktadır:

"Her şeyde bir cazibe, bir çekicilik var. Dünyada bulunan her şey, beni kendine doğru çekiyor. Bir güzel görüyorum, ona bağlanıyorum. Vefa bulamadığım gibi, zamanla güzellik de soluyor. Güzel bir ses işitiyorum, içim açılıyor, ruhum kanatlanıyor. Ses susuyor, kanatları kırılmış kuş gibi yere düşüyorum. Bir çiçek görüyorum, rengine hayran oluyorum, kokusu hoşuma gidiyor. Az zaman sonra çiçek soluyor, boynunu büküyor, ne rengi kalıyor, ne kokusu… Elimde olmadan sevdiğim bin türlü şeyin, dünya nimetlerinin esiriyim. Hayatım onlara bağlıdır. Bunlardan biri kaybolunca, hayatımın bir parçasının koparıldığını hissediyorum."

در قفسها می‌رود از جا به جا - منفذش نه از قفس سوی علا

24924- Ten kafesinden yücelere, yukarılara yükselecek, varacak bir geçit, bir yol yoktur. Kafeslerin içinde, o taraftan bu tarafa gider durur.

این سخن با جن و انس آمد ز هو - در نبی ان استطعتم فانفذوا

24925- Kur'an'da "Gücünüz yeterse çıkınız" buyurulmuştur. Bu söz, insanlara da, cinlere de Allah'tan bir hitaptır.

Bu beyitte, Rahman Suresi'nin 33. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Ey cinler ve insanlar topluluğu! Göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse, geçin, gidin. Ancak kudretle geçebilirsiniz."*** Bu ayeti, müfessirler çeşitli yönden açıklamışlardır. Beydavi Hazretleri, göklerin ve yerin bucaklarından geçmeyi, "Cenab-ı Hakk'ın kaza ve kaderinden, Hakk'ın emirlerine tam uyarak kurtulun" diye izah etmiştir.

Fahrettin Razi Hazretleri de, "Cinlerin hâli, insanların hâllerinden daha çok kaçmaya müsait olduğundan, ayette cinler, insanlardan daha önce zikredilmiştir. Azaptan kurtulmaya kaçmakla çare bulunamaz. Ancak ilahî kudrete iltica etmekle bu mümkündür" diye yazmıştır.

Muhyiddin Arabi Hazretleri'nin tefsirinin 2. cildinin 143. sahifesinde "Cismani arzulardan kurtulmakla ve Hakk'ta fâni olmakla insanın yüceleceği" zikredilmektedir.

Mevlâna Hazretleri, beyitlerinde bu ayeti manalandırırken, Necmettin Kübra Hazretleri gibi düşünmüştür. İnsanın kayıtlar âleminden kurtulup ruhani âleme ulaşabilmesi için, cismani arzulardan, benlikten, şöhretten yakasını sıyırması gerekmektedir. İnsanın gerek süfli ve gerekse semavi âlemler hakkında bilgi sahibi olması, nefsiyle mücadele

etmesi lazımdır. Fakat ne yaparsa yapsın, Hakk'ın inayeti, lütfu, ihsanı olmadan, insan, beden sandığından kurtulamaz. Bu ilahî varidat, bu ilahî lütuf, Hakk'a karşı duyduğu aşkla kurtulacak, Hakk'ın sevgisini elde edince emeline nail olacaktır. Nitekim Hz. Mevlâna, şu beytinde bu hakikate işaret etmektedir:

"Göklerin yolu, senin gönlündedir. Aşk kanadını çırp. Aşk kanadı kutlu olunca, merdiven derdi kalmaz." (Divan-ı Kebir, No: 2714)

جز به سلطان و به وحی آسمان - گفت منفذ نیست از گردونتان

24926- Cenab-ı Hakk, "Size, göklerden geçerek yücelere çıkmak için yol yoktur. Ancak güçle ve kuvvetle nefisle mücadele edilerek ve göklerden gelen vahiy ile yükselebilirsiniz" buyurmuştur.

او سمایی نیست صندوقی بود - گر ز صندوقی به صندوقی رود

24927- Bir kimse sandıktan sandığa giderse, o gök ehlinden değildir. Sandık ehlindendir.

Bir sandıktan başka bir sandığa gitmek, bedene ait zevklerin değişmesi, bugün gönül verdiğimiz, tesiri altında kaldığımız bir şeyi bırakıp başka bir şeyi sevmek ve istemek manasına gelmektedir. Yani bizi esareti altına alan şiddetli bir arzunun, bizi başka bir arzuya terk etmesidir. Daha doğrusu, biz kölelerin efendilerinin değişmesidir.

درنیابد کاو به صندوق اندر است - فرجه‌ی صندوق نو نو مسکر است

24928- Sandıkların değişmesi, insana yeni heyecanlar, yeni zevkler verir. İnsanı âdeta sarhoş eder de, insan, sandık içinde bulunduğunu, yeni bir zevkin esiri olduğunu anlayamaz.

همچو قاضی جوید اطلاق و رها - گر نشد غره بدین صندوقها

24929- Eğer insan, bu sandıklara aldanmazsa, kadı gibi o da, sandıktan çıkıp kurtulmak, hürriyete kavuşmak çarelerini arar.

کاو نباشد بی‌فغان و بی‌هراس - آن که داند این نشانش آن شناس

24930- İşin hakikatini anlayan, sezen kişi, sandıkta olduğunu bilir de korkar, feryat eder.

کی بر آید یك دمی از جانش شاد - همچو قاضی باشد او در ارتعاد

24931- Kadı gibi korkar, titrer durur. Ruhu, bir an için olsun nereden neşelenecek? Nasıl rahat edecek, onu bekler.

"KADI NAİBİNİN, PAZARA GELEREK CUHİ'DEN SANDIĞI SATIN ALMASI"

آمدن نایب قاضی میان بازار و خریداری کردن صندوق را از جوحی الی آخره

گفت نه صد بیشتر زر می‌دهند - نایب آمد گفت صندوقت به چند

24932- Naip geldi, "Sandığın kaça?" dedi. Cuhi, "Dokuz yüz altından fazla veriyorlar, fakat…"

گر خریداری گشا کیسه بیار - من نمی‌آیم فروتر از هزار

24933- "Ben, bin altından aşağı inmiyorum, satın alacaksan kesenin ağzını aç, parayı ortaya dök" dedi.

قیمت صندوق خود پیدا بود - گفت شرمی دار ای کوته نمد

24934- Naip, "Ey fakir ve muhtaç kişi! Bu istediğinden utan, zaten sandığın

değeri görünüşünden belli" dedi.

بیع ما زیر گلیم این راست نیست - گفت بی‌رویت شری خود فاسدی است

24935- Cuhi, "Bir şeyi görmeden, incelemeden satın almak doğru bir iş değil" dedi, "Karanlıkta, gözü kapalı olarak mal alınmaz."

تا نباشد بر تو حیفی ای پدر - بر گشایم گر نمی‌ارزد مخر

24936- Açalım, bir bak, gör; değmezse satın alma. Sen de ziyana girme babacığım.

سر ببسته می‌خرم با من بساز - گفت ای ستار بر مگشای راز

24937- Naip, "Ey sırları örten! Sırrı açma" dedi, "Ben, bu sandığı kapalı olarak satın alacağım, benimle uyuş."

Naibin, "Ey sırları örten!" hitabı, zahirde Cuhi'ye ise de, aslında Allah'adır.

تا نبینی ایمنی بر کس مخند - ستر کن تا بر تو ستاری کنند

24938- Ört de, senin de ayıbını örtsünler. Kendine emin olma, kendi kusurlarını bırakıp başkasına gülme, kusur arama.

خویش را اندر بلا بنشانده‌اند - بس در این صندوق چون تو مانده‌اند

24939- Nice kişiler, senin gibi bu sandığın içinde kalmışlardır ve kendilerini belaya uğratmışlardır.

بر دگر کس آن کن از رنج و گزند - آن چه بر تو خواه آن باشد پسند

24940- Kendine yapılmasını istediğin, yapılırsa memnun kalacağın şeyi, ister eziyet olsun, ister zarar, başkasına yap.

Bir hadis-i şerifte, ***"Bir kimse, kendi nefsi için sevdiğini, dilediğini mümin kardeşi için istemezse, o kimse mümin sayılmaz "*** buyurulmuştur.

می‌دهد پاداش پیش از یوم دین - ز انکه بر مرصاد حق و اندر کمین

24941- Çünkü Cenab-ı Hakk, gözetme yerinde, pusudadır. İnsanların hak ettikleri cezayı, kıyamet gününden evvel, daha bu dünyadayken verip durmadadır.

Bu beyitte, Fecr Suresi'nin 14. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"Şüphesiz ki, Rabbin*** *(Kullarının bütün yaptıklarını görüp)* ***gözetleyendir."***

تخت دادش بر همه جانها بسیط - آن عظیم العرش عرش او محیط

24942- Onun arşı pek büyüktür. Her şeyi kaplamıştır. Adaletin tahtı, bütün canlara yayılmıştır.

هین مجنبان جز به دین و داد دست - گوشه‌ی عرشش به تو پیوسته است

24943- Ey insanoğlu! Hakk'ın arşının bir köşesi de, sana kadar gelmiştir. Kendine gel de, dine, insafa uygun olmayan bir şeye el uzatma.

Kalb-i mümin ki, arş-ı rahmandır.
Anı yıkmak ziyade tuğyandır.

نوش بین در داد و بعد از ظلم نیش - تو مراقب باش بر احوال خویش

24944- Sen, kendi hâllerini gör, gözet. Yaptığın iyiliklerin, insanlığın, adaletin sana getirdiği gönül huzurunu gör; yıktığın gönüllerin, günahların, haksızlıkların, zulmün seni içine aldığı ızdırabı, vicdan azabını düşün.

لیك هم می‌دان که بادی اظلم است - گفت آری این چه کردم استم است

24945- Cuhi, "Evet" dedi, "Yaptığım zulümdür ama şunu da bil ki, ilk yapan daha zalimdir."

با سواد وجه اندر شادییم - گفت نایب یك به یك ما بادییم

24946- Naip, "Tek tek hepimiz, bütün insanlar daha zalimiz ve yüzümüzün karası ile sevinmedeyiz."

Aslında hepimiz, bütün insanlar zalimiz. Çünkü kendi hatalarımızı, günahlarımızı görecek yerde, başkalarının yaptıklarını görüyoruz, onları suçluyoruz.

او نبیند غیر او بیند رخش - همچو زنگی کاو بود شادان و خوش

24947- Zenci gibi yüzümüz kara olduğu hâlde, sevinçliyiz, hoşuz, neşe içindeyiz. Çünkü zenci, kendi yüzünü görmüyor, başkaları görüyor.

داد صد دینار و آن از وی خرید - ماجرا بسیار شد در من یزید

24948- Hasılı alışveriş uzadı gitti. Sonunda naip yüz dinar verdi, sandığı Cuhi'den satın aldı.

هاتفان و غیبیانت می‌خرند - هر دمی صندوقیی ای بد پسند

24949- Ey yaptığı kötü işleri beğenen, ey işlediği günahları hoş gören kişi! Sen de, her an, her zaman sandıktasın. Görünmeyen gizli âlemdekiler ve hatifler, seni satın almadadır.

"MUSTAFA SALAVATÜLLAHİ ALEYH, BEN KİMİN EFENDİSİ, DOSTU İSEM, GERÇEKTEN DE HAZRETİ ALİ ONUN EFENDİSİ, DOSTUDUR, BUYURDU"

در تفسیر این خبر که مصطفی صلوات اللّٰه علیه فرمود من کنت مولاه فعلی مولاه تا منافقان طعنه زدند که بس نبودش که ما مطیعی و چاکری نمودیم او را چاکری کودکی خلم آلودمان هم می‌فرماید الی آخره

Yukarıda geçen hadis, Peygamber Efendimizin Hudeybiye'den, başka bir rivayete göre Veda Haccı'ndan dönerken, Mekke'den Medine'ye giden yol üzerinde Gadir-i Hum denilen yerde Hz. Ali hakkında söylediği ***"Ben kimin efendisi, dostu isem, gerçekten de Hz. Ali onun efendisi, dostudur"***; bu hadise, söylendiği yere nispetle "Gadir-i Hum hadisi" de denir. Metinde geçen "Mevla" kelimesinin manası, hâşâ Allah manasına gelmez. Efendi, dost, yardımcı manalarına gelmektedir. Bu hadis, Peygamber Efendimizin Hz. Ali'ye karşı duyduğu sevginin bir ifadesidir sadece. Yoksa Şiilerin istismar ettikleri gibi Hz. Ali'yi, Hz. Ebubekir'den, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan üstün gördüğü manası çıkarılmamalıdır.

Peygamber Efendimiz, cihar yâr-ı güzin efendilerimizi (seçkin dört dostunu) de sever. Nitekim, Hz. Ali r.a. Efendimiz hakkında söylediği sevgi ve hamiyet ifade eden hadisler gibi, onlar hakkında da söylediği güzel sözler vardır. Sayın okuyucularımın yanlış bir fikre sapmamaları için, mevcut yüzlerce hadis arasından birkaç hadis arzedeceğim.

"Bir peygamber olmamak müstesna, Hz. Ebubekir, bu ümmetin en faziletlisidir." (Buhari'den)

"Eğer size, ben peygamber gönderilmeseydim, Ömer peygamber gönderilirdi." (Hz. Ukbe'den r.a. rivayet edilmiştir; el-Müstedrek'ten)

"Osman bin Affan dünyada da dostumdur, ahirette de dostumdur." (Cabir'den rivayet edilmiştir; İbni Asakir'den)

نام خود و آن علی مولا نهاد - زین سبب پیغمبر با اجتهاد

24950- Bu yüzdendir ki, içtihat sahibi olan, İslam'ı zafere ulaştırmak için çalışıp savaşan Peygamber, kendi adına da "Mevla" dedi, Ali'nin adına da.

ابن عم من علی مولای اوست - گفت هر کاو را منم مولا و دوست

24951- Ben kimin efendisi, kimin dostu isem, amcamın oğlu Ali de onun efendisidir.

بند رقیت ز پایت بر کند - کیست مولا آن که آزادت کند

24952- Efendi kimdir? Seni azat eden, kulluk prangasını ayağından çözen.

Beyitte geçen "Mevla" kelimesi, Arapça'da çok kölesi olan efendiye denirmiş. Hz. Peygamber Efendimiz ve Hz. Ali, bizi nefse esir olmaktan, ihtiraslarımızın kölesi olmaktan azat etmeye çalıştıkları için efendimiz oluyordu.

مومنان را ز انبیا آزادی است - چون به آزادی نبوت هادی است

24953- Peygamberlik, hürriyet yolunu, azat olma yolunu gösterdiğinden, müminlere peygamberden hürriyet verilir. Onlar, peygamber sebebiyle kötü huylarının esaretinden kurtulur, hürriyete kavuşurlar.

همچو سرو و سوسن آزادی کنید - ای گروه مومنان شادی کنید

24954- Ey müminler! Sevinin, neşelenin. Tabi olduğunuz peygamber, sizi esirlikten kurtardı; selvi gibi, susan gibi başkaldırın, hür olun.

بی‌زبان چون گلستان خوش خضاب - لیك می‌گویید هر دم شکر آب

24955- Fakat her an pişmiş, güzelleşmiş, çeşit çeşit renklerle, çeşit çeşit çiçeklerle süslenmiş gül bahçesi gibi, size bu lütuflarda bulunan suya, dilsiz dudaksız şükredin!

شکر آب و شکر عدل نو بهار - بی‌زبان گویند سرو و سبزه‌زار

24956- Selviler, yeşillikler, çiçekler, güller, dilsiz dudaksız olarak suya ve ilkbaharın adaletine şükredip dururlar.

مست و رقاص و خوش و عنبر فشان - حله‌ها پوشیده و دامن کشان

24957- Zarif, kıymetli elbiseler giymişler, eteklerini sürükleyerek, neşeli, kendilerinden geçmiş gibi hoş bir hâlde oynamadalar ve her tarafa amber kokuları saçmadalar.

جسمشان چون درج پر در ثمار - جزو جزو آبستن از شاه بهار

24958- Onların her cüzü, her parçası, bahar padişahından gebe kalmış; bedenleri, meyve incileri ile dolmuş taşıyor.

خامشان بی‌لاف و گفتاری فصیح - مریمان بی‌شوی آبست از مسیح

24959- Sanki ölünmeden, kendine dokunmadan Hz. İsa'ya gebe kalmış Meryemler gibi susmaktalar, laf ettikleri yok. Fakat hâl dilleri ile, gönül dilleri ile çok fasih, çok latif sözler söylüyorlar.

هر زبان نطق از فر ما یافته‌ست - ماه ما بی‌نطق خوش بر تافته‌ست

24960- Bizim ay, bir kelime konuşmadan, sözsüz, sedasız olarak, ne de hoş parlamadadır. Her konuşan dil, konuşma gücünü bizim ışığımızdan almadadır.

Bahar mevsiminde, her ağacın sayısız yaprakları, her çiçek, her yeşillik, çayır çimen, hatta ağaçlarda neşeli neşeli öten kuşlar, böcekler, hepsi, lisan-ı hâlleriyle

konuşmadalar; hepsi de, konuşma gücünü güneşten, Hakk'ın ışığından almadalar.

نطق آدم پرتو آن دم بود - نطق عیسی از فر مریم بود

24961- Hz. İsa'nın söz söylemesi, Meryem'in gücünden, kuvvetindendi. Âdem'in konuşması da, ilahî nefhanın, rahman, nefesin ışığındandı.

Hz. Meryem, kendisine dokunulmadan çocuk doğurduğu için iftiraya maruz kalmıştı. Fakat onun iffeti, lekesiz oluşu ve Allah'ın ihsanıyla, kucağında tuttuğu bebek konuştu: ***"(Çocuk): Ben, Allah'ın kuluyum, dedi. Allah bana kitap verdi, beni peygamber yaptı."***

پس نبات دیگر است اندر نبات - تا زیادت گردد از شکر ای ثقات

24962- Ey hakikati seven, sözüne güvenilir kişiler! Cenab-ı Hakk'a çok, pek çok şükrediniz ki, nimetler içinde nimetlere, ihsanlar içinde ihsanlara kavuşasınız.

Cenab-ı Hakk'a ne kadar çok şükretsek, Hakk'ın nimetlerini o kadar arttırdığına dair ayetler vardır. Ezcümle İbrahim Suresi'nin 7. ayeti, bu hakikati ifade buyurmaktadır: ***"Ve Rabbiniz, size şöyle bildirmişti: Andolsun, şükrederseniz, elbette size*** *(nimetimi)* ***arttırırım ve eğer nankörlük ederseniz, azabım pek çetindir."***

Şükür hakkında çok ayet ve hadis vardır. Kuşeyri Risalesi'nde şükür hakkında yazılan bazı sözleri almadan geçemedim:

Ebu Osman Hazretleri, "Şükür, şükretmekten âciz olduğunu bilmektir" demiştir. Şükrettiğine şükretmek, Cenab-ı Hakk'ı şükredebildiğine şükretmek en mükemmel şeydir.

Cüneyd-i Bağdadi Hazretleri, "Şükür, Hakk'ın verdiği nimetlere nefesini yeterli görmemektir" diye tarif etmiştir.

Şibli Hazretleriyse, "Şükür, nimeti değil, nimeti vereni görmektir" buyurmuştur. Halk yediği, içtiği şeylere şükreder. Cenab-ı Hakk'ın has kulları ise, ötelerden, manalardan kalplerine gelen şeylere, varidata şükrederler.

اندر این طور است عز من طمع - عکس آن اینجاست ذل من قنع

24963- Burada, "Kanaat eden aziz olur, şeref kazanır" sözünün aksi hüküm sürer de, kanaat eden, daha fazlasını istemeyen zelil olur, alçalır Tamah eden, gözü doymayan, çok isteyen yücelir, değer kazanır.

Yani burada, kanaat iyi bir huy, üstün bir meziyet olmaktan çıkar da, bir günah sayılır. Hırs, tamah ise, bir fazilet hâlini alır.

Dünyaya gönül veren, şehvete esir olan kişi, Hakk'ın inayeti ile hakikati, gerçeği hissetmek, anlamak, görmek saadetine erince, maddi ve cismani arzular onun nazarında değerini kaybederler. Manevi zevk, Hakk'ı ve hakikati idrak etme zevki, onu arzularının ötesine götürür, onu duymaz, kanaat etmez bir hâle sokar. O zaman "Tamah eden, hırs peşinde koşan, zelil olur, alçalır" görüşünün aksi hüküm sürmeye başlar.

از خریداران خود غافل مشو - در جوال نفس خود چندین مرو

24964- Nefsine, arzularına bu kadar uyma. Seni satın alanlardan gafil olma.

"ERTESİ SENE CUHİ'NİN KARISININ, BİR SENE EVVEL KAZANDIĞI PARAYI TEKRAR ELDE ETMEK ÜMİDİYLE MAHKEMEYE GİTMESİ, KADIYA ÇIKMASI, KADI EFENDİNİN ONU TANIMASI"

باز آمدن زن جوحی به محکمه‌ی قاضی سال دوم بر امید وظیفه‌ی پارسال و شناختن قاضی او را، الی اتمامه

رو به زن کرد و بگفت ای چست زن - بعد سالی باز جوحی از محن

24965- Bir yıl sonra, Cuhi, yine yoksulluğa düştü, sıkıntılar içinde kaldı. Yine karısına dert yandı. "Ey akıllı, ey becerikli kadın!" dedi.

پیش قاضی از گلهی من گو سخن - آن وظیفهی پار را تجدید کن
24966- Geçen seneki kazancı yenile, kadıya git, yine benden şikâyet et.

مر زنی را کرد آن زن ترجمان - زن بر قاضی در آمد با زنان
24967- Kadın, yanına başka kadınları da alarak kadı efendinin huzuruna çıktı. Bir kadını da, kendi şikâyetlerine tercüman yaptı.

یاد ناید از بلای ماضیاش - نا بنشناسد ز گفتن قاضیاش
24968- Kadı efendinin konuşunca kendisini tanımamasını, geçen sene uğradığı belayı hatırlamamasını sağlamak için, bu çareye başvurdu.

لیك آن صد تو شود ز آواز زن - هست فتنه غمزهی غماز زن
24969- Kadınların süzgün bakışları fitneler koparır, gönülleri tutuşturur. Fakat tatlı sesleri duyulunca, yaptıkları tesir yüz misli artar.

غمزهی تنهای زن سودی نداشت - چون نمیتانست آوازی فراشت
24970- Sesini hoş bir şekilde duyurmadıkça, kadının sadece bakışının bir faydası yoktur.

تا دهم کار ترا با او قرار - گفت قاضی رو تو خصمت را بیار
24971- Kadı, Cuhi'nin karısına "Git" dedi, "Hasmını da getir de, davanı dinleyeyim, bir karar vereyim."

کاو به وقت لقیه در صندوق بود - جوحی آمد قاضیش نشناخت زود
24972- Cuhi gelince, kadı efendi onu hemen tanıyamadı. Çünkü geçen sene, Cuhi geldiği zaman, kadı sandığın içindeydi. Yüzünü görmemişti.

در شری و بیع و در نقص و فزون - زو شنیده بود آواز از برون
24973- Geçen sene, sandık alışverişinde, kadı, sandık içinde kıvranırken, ancak dışardan gelen sesleri duyuyordu.

گفت از جان شرع را هستم غلام - گفت نفقهی زن چرا ندهی تمام
24974- "Neden eşinin nafakasını tam vermiyor, ona gereği gibi bakmıyorsun?" dedi. Cuhi, "Ben, şeriata canla başla bağlıyım. Şeriatın kulu, kölesiyim."

مفلس این لعبم و شش پنجزن - لیك اگر میرم ندارم من کفن
24975- Fakat ben, iflas etmiş bir kişiyim, yaşama gücünü, kazanç yollarını kaybettim. Ölsem, kefen bile bulunmayacak.

یاد آورد آن دغل و آن باختش - زین سخن قاضی مگر بشناختش
24976- Kadı, Cuhi'nin sesini duyar duymaz onu tanıdı. Geçen seneki hilesini, oyununu hatırladı.

پار اندر شش درم انداختی - گفت آن شش پنج با من باختی
24977- Dedi ki: "Sen, o oyunu geçen sene benimle oynadın da, beni yere vurdun."

با دگر کس باز دست از من بدار - نوبت من رفت امسال آن قمار
24978- Benim sıram geçti. Bu sene o kumarı, sen başka biriyle oyna, benden

elini çek.

محترز گشته است زین شش پنج نرد - از شش و از پنج عارف گشت فرد

24979- İrfan sahibi olan kişi, şeşten de geçmiştir, beşten de… O, bu tavla oyunundan çekinmelidir.

از ورای آن همه کرد آگهت - رست او از پنج حس و شش جهت

24980- İrfan sahibi, beş duygudan da kurtulmuştur, altı yönden de… O, sana, bu duyguların ve bunların ötesinden haber vermededir.

Şeş, Farsça altı demektir. Burada altı yönü kastetmektedir. Beş duygu da, beş zahirî, beş de bâtıni duyguyu göstermektedir. Zahirî duygular, görmek, duymak, tat almak, koku almak, dokunmak, yani bir şeyin sertliğini, yumuşaklığını, vesair hususlarını bilmektir. Bâtıni duygular da, anlamak, hayal kurmak, vehmetmek, düşünmek, öğrenmek duygularıdır. Arif, bu duygularımızın duyamadığı, anlayamadığı, göremediği şeylerden, ötelerden, öteki âlemden, görünmez âlemden haberler verir.

جاوز الاوهام طرا و اعتزل - شد اشاراتش اشارات ازل

24981- İrfan sahiplerinin işaretleri, ezelî işaretler olmuştur. Onlar, bütün vehimlerden kurtulmuşlar, yapayalnız bir köşeye çekilmişlerdir.

چون بر آرد یوسفی را از درون - زین چه شش گوشه گر نبود برون

24982- İnsan, bu altı köşeli duygular kuyusundan çıkmadıkça, can Yusufu nasıl olur da kurtulabilirdi?

Mevlâna Hazretleri, dünya hayatını altı köşeli bir kuyuya benzetmiştir. Her köşede bir kötü huyumuz, fena alışkanlığımız, günahlarımız bulunmaktadır. Biz, bu kuyudan kendimizi kurtarmadıkça, bu kötülüklerden yakamızı sıyırmadıkça, can Yusufumuzu yukarılara çıkaramayız; onu, yücelere, semavi âleme yükseltemeyiz.

جسم او چون دلو در چه چاره کن - واردی بالای چرخ بی‌ستن

24983- İrfan sahibi ermiş kişi, bu direksiz gök kubbenin en üst yerine çıkmış, ruhi, manevi, yücelere doğru yücelmiştir. Onun bedeniyse, kova gibi kuyuya sarkmış da, kuyuda bulunanları kurtarmak için çareler aramaktadır.

Bu beyitte, Yusuf Suresi'nin 19. ayetine işaret vardır: ***"Bir kervan geldi, sucularını*** *(kuyuya)* ***gönderdiler.*** *(O da gidip)* ***kovasını sarkıttı."***

رسته از چاه و شه مصری شده - یوسفان چنگال در دلوش زده

24984- Günah kuyusunda kalan Yusuflar, arifin kovasına sarılmışlar, kuyudan kurtulmuşlar, Mısır'a sultan olmuşlardır.

دلو او فارغ ز آب اصحاب جو - دلوهای دیگر از چه آب جو

24985- Kuyulara sarkıtılan başka kovalar, kuyudan sadece su çeker. Arifin kovasının su ile ilgisi yoktur. O kuyuda kalmış insanları arar, onları kurtarmaya çalışır.

Basit insanlar, sadece kendilerini düşünürler. Kendi nefsani zevklerinin peşinde koşarlar. Hâlbuki arif, kâmil insan, başkalarını düşünür, başkalarına yararlı olmak ister. Ötekiler nefsani hazlar ararken, arif, ruhları kurtarmak için gayret sarf eder.

دلو او قوت و حیات جان حوت - دلوها غواص آب از بهر قوت

24986- Başkalarının suya daldırdıkları kovalar, gıda aramak için suya giren dalgıçlara benzer. Arifin suya daldırdığı kova ise, hem gıdadır, hem de balığın canına hayattır.

Dünya hayatını seven kişiler, monoton olan, hep aynı şekilde devam eden hayatı sıkıcı bulurlar. Fakat Hakk yolunun yolcuları, vahdet denizinde yüzen balıklar gibi hareket ederler, yaşarlar. Hayatın içinde oldukları için hayatın ne olduğunu, nasıl geçtiğini bilmezler. Onlar, kendilerini, içinde bulundukları denizin bir cüzü sayarlar. Onlar, ilahî lütuf denizine öyle dalmışlar, öyle bir hâle gelmişler ki, su içinde oldukları hâlde suya kanmamışlardır. Şu kıtanın anlatmak istediği hâle düşmüşlerdir:

"Şaşarım o kimseye ki, Rabbimi zikrettim der. Onu hiç unuttun mu ki, unuttuğunu zikredesin? (Sen, onda yok olmuşsun, farkına varmıyorsun da, onu zikretmeye kalkıyorsun: Şu mahiler ki, derya içredir, deryayı bilmezler.) Aşkı, muhabbeti kadeh kadeh içtim. Fakat ne şarap bitti, tükendi, ne de ben ona kandım."

Yahya bin Muaz Hazretleri'nin, Bayezid-i Bestami'ye şöyle yazdığı anlatılır: "Burada biri var, aşk kadehinden öyle bir içti ki, bir daha susamadı." Bayezit, ona şöyle cevap verdi: "Senin hâlinin zayıflığına şaştım, kaldım. Burada biri vardır ki, dünyadaki bütün denizleri içtiği hâlde, yine de ağzını açıp fazlasını istemektedir."

Şunu iyi bil ki, Kasat-ül Kurb, yani yakınlık kadehleri, gaybtan sunulur. Bunlar, ancak kötü huylarından kurtulmuş, hürriyete kavuşmuş, azat edilmiş sır sahiplerinin, eşyanın, maddi varlıkların kulluğundan kurtulmuş hür ruhların önünde döner. (er-Risalet-ül Kuşeyriyye, Dr. Abdülhalim Mahmut, 221)

دلو او در اصبعین زورمند - دلوها وابستهی چرخ بلند

24987- Başkalarının kovaları, yüce çarka bağlanmış, uğurlu-uğursuz çeşitli tecellilere mazhar olmaktadır. Hâlbuki arifin kovası, pek güçlü kuvvetli olan Hakk'ın iki parmağı arasındadır.

Burada, şu hadisten iktibas var: ***"Müminin kalbi, Allah'ın iki parmağının arasındadır."*** Mutasavvıflara göre bu parmaklardan biri Hakk'ın "Celâl" sıfatının, diğeri "Cemal" sıfatının sembolüdür. Bu hadiste, müminin "Kabz" ve "Bast" hâlinin ifadesini bulanlar da vardır.

این مثالی بس رکیك است ای اچی - دلو چه و حبل چه و چرخ چی

24988- Kova nedir? İp nedir? Çark nedir? Bu misal, bu benzetmeler pek zayıf oldu.

کفو آن نه آید و نه آمدهست - از کجا آرم مثالی بیشکست

24989- Nerede zayıf olmayan, kırık dökük olmayan bir misal, bir benzetme bulabilirim? O, öyle büyük bir varlık ki, onun eşi ve benzeri ne gelmiştir, ne de gelir?

صد کمان و تیر درج ناوکی - صد هزاران مرد پنهان در یکی

24990- Kâmil insan öyle bir erdir ki, yüz binlerce kişinin varlığı onda gizlenmiştir. Âdeta yüzlerce yay ve ok bir oka sığmış, bir okta gizlenmiştir.

صد هزاران خرمن اندر حفنهای - ما رمیت إذ رمیتی فتنهای

24991- "Attığın zaman, sen atmadın" ayeti, bilgisizler için bir imtihandır. Yüz binlerce harman, bir iki avuç buğdayın içindedir.

Bu beytin birinci mısrasında, Enfal Suresi'nin 17. ayet-i kerimesinden iktibas vardır: *"(Ey habibim!)* ***Attığın zaman, sen atmadın, fakat Allah attı."*** Peygamber Efendimiz, ilerleyen Kureyş ordusunun üzerine yerden bir avuç toprak alıp serpti. Kureyş ordusunun gözleri görmez oldu. Bu ayet, bu kutsal atışa işaret etmektedir. O toprağı atanın, hakikatte Allah olduğunu bildirmektedir. Çünkü Peygamberimiz Efendimiz o toprağı atarken, kendi varlığı ile değil, Hakk'ın varlığı ile atmıştı.

"Yüz binlerce harman, bir avuç buğdayda gizlidir" mısrası, Şebusteri Hazretleri'nin şu beyitlerini hatıra getirdi:

"Sen şu cihanı baştan başa bir ayna olarak gör, öyle bil. Her derede yüzlerce güneş

parlamada. Bir damla suyun yüreğini yarsan, ondan yüzlerce deniz meydana gelir. Toprağın her cüzüne baksan, orada gizlenmiş binlerce insan görürsün. Uzuv bakımından sivrisinek, filin aynısıdır. Bir noktada göklerin gözünü gör. Bir buğday tanesinin içinde yüzlerce harman var. Bir buğday tanesine bir âlem sığmış."

ناگهان آن ذره بگشاید دهان - آفتابی در یکی ذره نهان

24992- İnsan-ı kâmil, bir zerre içine gizlenmiş bir güneştir. O zerre, ansızın ağzını açar.

پیش آن خورشید چون جست از کمین - ذره ذره گردد افلاك و زمین

24993- Böylece o güneş pusudan sıçrayıp çıkınca, gökler de, yeryüzü de, onun karşısında zerre zerre olur.

هین بشو ای تن از این جان هر دو دست - این چنین جانی چه در خورد تنست

24994- Böyle bir can, nasıl olur da bu tene, bu bedene layık olur? Ey ten! Aklını başına al, kendinin ne olduğunu bil de, bu candan vazgeç.

چند تاند بحر در مشکی نشست - ای تن گشته وثاق جان بس است

24995- Ey canın evi olan ten! Yeter artık… Deniz, bir su tulumuna sığabilir mi hiç?

ای مسیحان نهان در جوف خر - ای هزاران جبرئیل اندر بشر

24996- Ey gönlünde binlerce Cebrail bulunan kâmil insan! Senin değersiz gibi görünen bedeninde mesihler gizlenmiştir.

ای غلط انداز عفریت و بلیس - ای هزاران کعبه پنهان در کنیس

24997- Sende akıl ermez sırlar var. İçinde binlerce Kâbe saklı bulunan bir kilise gibisin. Sende öyle kuvvet vardır ki, sen istersen, ifriti, İblis'i bile yanıltır, hatalara düşürürsün.

مر بلیسان را ز تو ویران دکان - سجده‌گاه لامکانی در مکان

24998- Sen mekan âleminde, mekânsızlığın secde ettiği yersin. İblislerin işyerleri, dükkânları senin yüzünden yıkılmıştır.

صورتی را من لقب چون دین کنم - که چرا من خدمت این طین کنم

24999- İblis, senin hakikatini göremedi de, "Ben, niçin bu toprağa secde edeyim, kulluk edeyim? Neden bir surete din adını takayım?" dedi.

تا ببینی شعشعه‌ی نور جلال - نیست صورت چشم را نیکو بمال

25000- İnsan topraktan yaratıldı ama göründüğü gibi bir suretten ibaret değildir. Gözlerini oğuştur da, iyi bak! Onda celal nuru, ilahî nur parlamakta, göz kamaştırmaktadır.

Yukarıdaki beyitlerde, Araf Suresi'nin şu mealdeki 11. ve 12. ayetlerine işaret vardır: ***"Sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere: Âdem'e secde edin, dedik. Hepsi secde ettiler, yalnız İblis etmedi. O, secde edenlerden olmadı. (Allah) buyurdu: Sana emrettiğim zaman, seni secde etmekten alıkoyan nedir? İblis: Ben, dedi, ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın."***

Merhum Şeyh Galip Hazretleri'nin Terci-i Bend'i aynı hakikatleri terennüm etmektedir. Bir iki kıtayı almadan geçemedim:

Ey dil, ey dil neye bu rütbede pür gamsın sen?

Gerçi virane isen genc-i mutalsamsın sen,
Secde ferma-yı melek, zat-ı mükerremsin sen,
Bildiğin gibi değil, cümleden akvemsin sen,
Ruhsun, nefha-i Cibril ile tev'emsin sen,
Sırr-ı Hakk'sın, mesel-i İsa-i Meryemsin sen.

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen,
Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen.

Merteben aynı müsemmadadır, esma sanma,
Merciin halik-i eşyadadır, eşya sanma,
Gördüğün emr-i muhakkakları rüya sanma,
Başkasın, kendini suretle heyula sanma,
Keşifle sabit olanı mana-ı dava sanma,
Hakka söylenen evsafı müdara sanma.

Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen,
Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen.

"YİNE ŞEHZADE HİKÂYESİNE DÖNÜŞ; BÜYÜK ŞEHZADENİN, ÇİN PADİŞAHININ SARAYINDA KALMASI"

باز آمدن به شرح قصه‌ی شاه زاده و ملازمت او در حضرت شاه

Burada Hz. Mevlâna, Çin padişahını mürşit olarak almakta ve şehzadeyi de her bakımdan ona tabi mürit saymaktadır. Başka bir ifadeyle, Çin padişahı, kâmil insanın; şehzade de, Hakk yolunda yürüyen, Hakk'ı arayan talibin sembolü olarak gösterilmektedir.

هفت گردون دیده در یك مشت طین - شاه زاده پیش شه حیران این

25001- Şehzade, padişahın huzurunda, bir avuç toprakta yedi kat göğü gördü. Bu yüzden, hayran olup kaldı.

Şehzade, topraktan yaratılmış olan padişahın maddi varlığında, bedeninde ilahî tecelliyi gördü. Sanki yedi kat gök, onun teninde toplanmıştı.

لیك جان با جان دمی خامش نبود - هیچ ممکن نی به بحثی لب گشود

25002- Şehzadenin, hiçbir bahiste ağız açıp konuşmasına imkân yoktu. Fakat gönlü, canı, padişahın canıyla konuşup durmadaydı. Bir an bile konuşmadan kalmıyordu, susmuyordu.

Ruhları birbiri ile anlaşanların ağızları konuşmasa da, gönülleri sessiz sedasız konuşur. Bu sebeple, "Gönülden gönüle yol vardır" demişlerdir. Onlar, iki ayrı vücutta bir ruh olarak yaşarlar, konuşurlar, anlaşırlar. Zaten onların duygularını kelimelerle ifade etmeye imkân yoktur. Hz. Mevlâna, bir şiirinde bu ruhi anlaşmayı çok güzel ifade buyurmuştur.

"Sevgilim! Sen ve ben, iki ayrı çehre, iki ayrı ten, iki ayrı suret, fakat bir ruh, bir can olarak, evet onun açık sofasında oturduğumuz zaman, ne mutlu bir zamandır." (Divan-ı Kebir, No: 2214)

این همه معنی است پس صورت ز چیست - آمده در خاطرش کاین بس خفی است

25003- Şehzadenin hatırına pek gizli, ifade edilmesi zor bir düşünce geldi. Bu yakınlık, bu gönülden konuşmalar, ruhların birliğinin manasını belirtmektedir. Fakat suretlerin, tenlerin ayrı oluşunun sebebi nedir?

خفته‌ای هر خفته را بیدار کن - صورتی از صورتت بیزار کن

25004- Bu suret öyle bir suret ki, insanı suretten usandırıyor. Şekilden, hayallerden, kuruntulardan kurtarıyor. Bu öyle bir uyuyandır ki, her uyuyanı uyandırıyor; onu Hakk'a, hakikate götürüyor.

Bu beyitler çok derin manalıdır. Hz. Mevlâna, kendine has güzel benzetmelerle insanı hakikate ulaştırmak istiyor. Allah, bizi, bunları anlamak, bunların zevkine varmak saadetine ulaştırsın. Bu beyitlerde ilahî aşkın ifadesi var. Mürşidin, kâmil insanın, müridi üzerindeki tesiri anlatılmaktadır. Hakk âşığı, aşk hastasıdır. Onu tedavi edecek ilaç nerededir? Ankaravî Hazretleri, bu beyitleri şerh ederken Hz. Ali Kerremellahü veche efendimizin şu beyitlerini almış, bendeniz de onları almadan geçemedim:

"Ey insan! İlacın sendedir, fakat bilmiyorsun, haberin yok. Hastalığın da sendendir, fakat göremiyorsun. Sen, maddi varlığına bakarak kendini küçük bir varlık sanıyorsun. Hâlbuki sen, büyük bir âlemsin. Sende kâinat gizlenmiştir. Sen öyle belirli, mübarek bir kitapsın ki, onun harfleri öyle ilahî sırlar, gizli sırlar açığa çıkar. Senin vücut kitabının satırlarında yazılı olandan haber vermek için hariçte bir şeye ihtiyacın yoktur."

و آن سقامت می‌جهاند از سقام - آن کلامت می‌رهاند از کلام

25005- O, öyle bir sözdür ki, insanı söz söylemekten kurtarır. O, öyle bir hastalıktır ki, insanın hastalıklarını iyi eder.

Kâmil insanın konuşması, hakikati arayan kişiyi boş sözlerden, lüzumsuz münakaşalardan kurtarır. Aşkın hastalığı da, insanı nefsani hastalıklardan, şehvetten, hiddetten, cimrilikten kurtarır.

Maraz-ı aşkı gör şifa yerine
Ah gör derdini deva yerine…

"Ey hakikati seven kişi! Sen, aşk hastalığını şifa olarak gör, öyle bil. İlaç yerine onu al da, dertten kurtul."

Aşk bir cevherdir. Ondan başkası manasızdır, boştur. Aşk şifadır, aşktan başkası marazdır, hastalıktır.

رنجهایش حسرت هر راحت است - پس سقام عشق جان صحت است

25006- Şu hâlde aşk hastalığı, sağlığın canıdır. Aşkın getirdiği zahmetlere, acılara, eziyetlere rahatlık, mutluluk hasretle bakmakta, aşkın ızdıraplarını özlemektedir.

ور نمی‌شویی جز این جانی بجو - ای تن اکنون دست خود زین جان بشو

25007- Ey ten! Sen, artık şu hâlden, şu hayvani ruhtan vazgeç. Eğer ondan vazgeçmiyorsan, git kendine başka bir can, başka bir ruh ara.

Ey talip! Sen nefsaniyetten, hayvani ruhtan kurtulmaya çalış. İnsan-ı kâmile başvur da, o büyük varlık, sana ihsani ruhu tanıtsın. Bu suretle hakiki ruha kavuş.

او از آن خورشید چون مه می‌گداخت - حاصل آن شه نیك او را می‌نواخت

25008- Hasılı Çin padişahı o şehzadeyi pek ağırladı, ikramlarda bulundu. O da, o güneşin karşısında ay gibi eridi; benlikten, kötü huylardan kurtuldu.

همچو مه اندر گدازش تازه رو - آن گداز عاشقان باشد نمو

25009- Âşıkların eriyişi, küçülmek, azalmak değil, büyümek, boy atmak, kemale ermektir. Onlar, ay gibi erirler, küçülürler, öyle görünürler ama aslında onlar, gelişirler, tazeleşirler, güzel bir yüz elde ederler.

نالد این رنجور کم افزون کنید - جمله رنجوران دوا دارند امید

25010- Bütün hastalar, iyileşmeyi ümit ederler, umarlar, umutla yaşarlar. Aşk hastası ise, "Benim hastalığımı arttırın, beni daha çok hasta edin" diye feryat eder.

Fuzuli'nin şu beyti, aynı duyguyu terennüm etmektedir:

Aşk derdiyle hoşum el çek ilacımdan tabip
Kılma derman kim helakım zehr-i dermanındadır.

Başka bir şair de, "Aşk derdinden başka, her derdin ilacı vardır" demektedir. Aşk, devası olmayan bir derttir. Ona derman edilemez. Hakk âşığının devası olmayan bir dertten şikâyeti yoktur. Bilakis memnundur, mesuttur. Bu sebepledir ki Şeyh Sadi, şöyle demiştir:

"Aşk derdi, sağlıklı olmaktan daha hoştur."

زین مرض خوشتر نباشد صحتی - خوشتر از این سم ندیدم شربتی

25011- Hakk âşığı, "Bu zehirden daha tatlı, daha hoş bir şerbet görmedim" der. Bu hastalıktan daha hoş bir sağlık olamaz, diye düşünür.

سالها نسبت بدین دم ساعتی - زین گنه بهتر نباشد طاعتی

25012- İbadet, bu günahtan daha iyi olamaz. Seneler bile, bu mutlu ana nispet edilirse, bir saat gibi kısalır.

دل کباب و جان نهاده بر طبق - مدتی بد پیش این شه زین نسق

25013- Gönlü sevgi ile tutuşarak, yanarak, canını ona vermeye, aşkı uğrunda kendini feda etmeye hazır bir vaziyette, padişahın huzurunda bir müddet kaldı.

من ز شه هر لحظه قربانم جدید - گفت شه از هر کسی یك سر برید

25014- Şehzade, diyordu ki: "Padişah, herkesin başını bir kere keser. Ben ise, padişaha her an yeniden kurban oluyorum."

Lale Devri'nin en büyük şairi Nedim merhumun şu beyti de, sanki Hz. Mevlâna'nın yukarıdaki beytinden alınmış gibi:

Halk-ı âlem yılda bir kez iyd için kurban eder,
Dembedem, saat be saat ben senin kurbanınım.

صد هزاران سر خلف دارد سرم - من فقیرم از زر از سر محتشم

25015- Ben, mal mülk bakımından, altın gümüş bakımından fakirim. Fakat baş ve gönül cihetinden çok zenginim. Benim başım, yüz binlerce başa bedeldir.

با یکی سر عشق نتوان باختن - با دو پا در عشق نتوان تاختن

25016- Aşk yolunda iki ayakla koşulamaz. Bir baş ile aşk yoluna düşülmez.

Yukarıdaki beyitlerde, Hakk yolcusunun hâlleri anlatılmaktadır. Hakk'a ulaşmak için çeşitli menzilleri aşmak, yokluk (Fena) vadisine varmak lazımdır.

Hakk yolcuları, bu yolculuğu bedenleri ile yapmazlar. Beden, bu yolculukta hiçbir işe yaramaz. Hakk yolcuları, ruhları ile sonsuzluğa doğru giderler. Binlerce zorluklara katlanırlar. Binlerce defa ölürler, dirilirler. Bu yolda, iki ayakla koşulmaz. Bir baş ile aşk yoluna düşülmez. Bu yolda, binlerce ayak, binlerce baş lazımdır.

با هزاران پا و سر تن نادر است - هر کسی را خود دو پا و یك سر است

25017- Hâlbuki herkesin iki ayağı, bir başı vardır. Binlerce ayağı, binlerce başı olan ten nadirdir. Bu da, ancak gerçek Hakk âşıklarında bulunur.

هست این هنگامه هر دم گرمتر - زین سبب هنگامه‌ها شد کل هدر

25018- Bu yüzdendir ki, bütün vakalar, hâller, başa gelenler, unutulur gider. Fakat bu hâl, bu aşk, her an biraz daha kızışır, alevlenir.

هفت دوزخ از شرارش يك دخان - معدن گرمی است اندر لامكان

25019- Aşk, mekânsızlık âleminde yanardağ gibi ateş madenidir. Yedi cehennem, onun kıvılcımları yanında bir duman gibi kalır.

Cehennemin yakan, kavuran korkunç alevleri, ilahî aşk ateşinin yanında bir duman, bir gölge gibidir.

"SIRAT KÖPRÜSÜ, CEHENNEMİN ÜSTÜNE GERİLMİŞTİR; MÜMİN, KÖPRÜNÜN ÜSTÜNDEN GEÇERKEN, CEHENNEM DER Kİ: EY MÜMİN, ÇABUK GEÇ Kİ, NURUNUN PARLAKLIĞI ATEŞİMİ SÖNDÜRECEK"

Bu başlıkta, şu hadis aynen alınmıştır: ***"Ey mümin! Çabuk geç ki, nurunun parlaklığı ateşimi söndürecek."***

می‌شود دوزخ ضعیف و منطفی - ز آتش عاشق از این رو ای صفی

25020- Ey temiz kişi! Bu yüzdendir ki, cehennem, âşığın ateşinden zayıflar, söner.

ور نه ز آتشهای تو مرد آتشم - گویدش بگذر سبك ای محتشم

25021- Cehennem, mümine "Ey ulu er!" der, "Çabuk geç, yoksa senin nurun, ateşin yüzünden benim ateşim sönecek."

بین که می‌پخساند او را این نفس - کفر که کبریت دوزخ اوست بس

25022- İmansızlık, küfür, cehennem ateşinin aslı iken, bak ki aşkın nefesi, nuru, onu bile söndürüyor.

تا نه دوزخ بر تو تازد نه شرار - زود کبریتت بدین سودا سپار

25023- Durma, acele et! Sen de, ateşini bu sevdaya, bu aşka bırak da, sana ne cehennem saldırsın, ne de üstüne kıvılcım sıçrasın.

ور نه گردد هر چه من دارم کساد - گویدش جنت گذر کن همچو باد

25024- Cennet de, âşığa "Rüzgâr gibi geç git" der, "Yoksa bende bulunan çeşitli nimetler, zevkler, safalar, senin nurunla yok olup gidecek."

من بتی‌ام تو ولایتهای چین - که تو صاحب خرمنی من خوشه‌چین

25025- Çünkü sen, harman sahibisin, ben de başak toplayıcıyım. Ben bir putum, sen ise, her şeyi bulunan Çin ülkesisin.

نه مر این را نه مر آن را زو امان - هست لرزان زو جحیم و هم جنان

25026- Âşıktan cehennem de korkar, tir tir titrer, cennet de. Âşıktan ne cennete kurtuluş vardır, ne cehenneme.

Hakk âşığı cennete girdiği zaman, Allah aşkı ile, ibadetle nurlanmış ve güzelleşmiş yüzünden, cennet de cehennem gibi endişeye kapılır.

Cehennem, âşığın yüzündeki nurun tesiri ile ateşinin söneceğinden korkarken, bu defa cennet, âşığın güzelliği karşısında kendi güzelliğinin değerini kaybedeceğinden çekinir. Çünkü müminin yüzündeki ilahî nurun yanında cennetin nuru, güzelliği pek sönük, pek zayıf kalır. Bu sebeple, cennet de "Ey âşık! Hakk'ın sana tahsis ettiği makamına, köşküne giderken, çabuk, rüzgar gibi koşarak geç, git. Çünkü senin yüzün o kadar nurlu, o kadar güzel ki, benim bahçelerimde, köşklerimde zevk ve safa içinde yaşayan bahtlı kişiler, senin güzel, nurlu yüzünü görünce, artık benim güzelliğime bakmayacaklar, benden yüz çevireceklerdir. Bu suretle, benim güzelliğim, letafetim, cennetliklerin gözünden düşecek ve ben gıpta edilecek bir yer olmaktan çıkacak, değersiz bir mekân olacağım. Ey âşık! Sen,

güzellik, letafet, hoşluk, iyilik harmanısın. Ben ise, senin güzellik harmanının yanında başak toplayan bir yoksul gibi kalıyorum. Ben, bütün güzelliği, zevki, sefayı sende bulmakta, senden almaktayım. Ben, cennet olarak çok güzel bir put gibiyim. Hâlbuki sen, sayısız put gibi güzellere malik Çin ülkesisin. Ey âşık! Benim güzelliğimin madenisin, kaynağısın. Güzelliği, letafeti, nuru senden dileniyorum. Senden niyaz ediyorum."

İşte böylece, büyük ve eşsiz Peygamber Efendimizin hadislerinde buyurdukları cehennem, nasıl Hakk âşığının nurundan korkar, ateşi zayıflar, sönerse, cennet de, âşığın güzelliğinden öyle korkar, kendi güzelliğinin görünmez hâle geleceğinden endişeye kapılır. Cennet de, cehennem de, âşıktan korkar, tir tir titrerler. "Ey âşık! Çabuk geç, rüzgâr gibi uç, git" diye ona yalvarır dururlar.

صبر بس سوزان بد و جان بر نتافت - رفت عمرش چاره را فرصت نیافت

25027- Şehzadenin ömrü geldi geçti de, aşk hastalığını gideremedi, vuslata yol bulamadı. Sabır pek yakıcıydı, canında da dayanacak güç kalmamıştı.

Hz. Mevlâna'nın torunlarından Semai Dede'nin şu beyitleri, bu hâli ifade etmektedir:

Ne aşka sabreder oldum ne akıl ile yârim,
Ne kârı başa çıkardım ne belli bi-kârım.
Kemal-i lütf'ile canan vefada bende cefa,
Ne çare oldu visale, ne belli naçarım.
Ne dert çekmeye razı, ne isterim derman,
Ne sıhhat üzereyim elhak, ne safi bimarım.
Bela-yı aşkla Hakk'a ki n'olduğum bilemem,
Bu anla nur elemimden ki, âşık-ı zarım.
Semai gibi ben ol bi-horum ki âlemde,
Ne keyfi ile mütekeyyif, ne mest ve hüşyarım.

نارسیده عمر او آخر رسید - مدتی دندان کنان این می‌کشید

25028- Bir zaman dişlerini sıkarak dayandı, bu derdi çekti. Fakat muradına ermeden, ömrü sona erdi.

Murada ermeden evvel gelen ölüm ne acıdır!

رفت و شد با معنی معشوق جفت - صورت معشوق زو شد در نهفت

25029- Sevgilinin sureti, maddi varlığı ondan gizlendi. Şehzade öldü gitti, fakat onun manası, hakikati sevgiliye kavuştu, ona eş oldu.

Bir Hakk âşığı, kâmil bir mürşide kavuşup onun yardımı ile gerçek sevgiliyi bulamadan, ilahî aşk ile yanıp yakılarak hizmet ederken, ömrü vefa etmeden bu âlemden göçer gider. Bu, acıklı bir hâldir. Burada "Bekabillah" mertebesine erişmeden, aşk ve fena mertebesindeyken, dünyadan ahirete geçenler, yani ecel şerbetini kemale ermeden içenler bahis konusudur. Onlar, inşallah, gerçek sevgiliyi bu suret âleminden geçip mana âlemine varınca, orada müşahede edecektir.

اعتناق بی‌حجابش خوشتر است - گفت لبسش گر ز شعر و ششتر است

25030- "İsterse" dedi, "Elbisesi kıldan dokunmuş, isterse Şuster kumaşından olsun, sevgiliyi elbisesiz kucaklamak, elbette daha hoştur."

Şuster, İran'da ipekli kumaşları ile nam salmış bir şehirdir. İster ipekten, ister kaba kıldan yapılmış olan elbise, ruhun meskeni olan teni göstermektedir. Ruh, beden elbisesinde oldukça, sevgiliye kavuşamayacaktır.

می‌خرامم در نهایات الوصال - من شدم عریان ز تن او از خیال

25031- Ben, bedenden, tenden soyundum; o da, hayalden soyundu. Kavuşup buluşmanın sonsuzluklarında neşe ile yürümekteyim.

Bu beyit, Konya'da Mevlâna Hazretleri'nin türbe-i mübarekelerinde, babası Sultan-ül Ulema'nın üstünde bulunan sandukada yazılı bulunan bir beyittir.

هر چه آید زین سپس بنهفتنی است - این مباحث تا بدین جا گفتنی است

25032- Bu bahisler, buraya kadar söylenebilir. Bundan sonra gönüle gelenleri gizlemek, söylememek gerekir.

هست بیگار و نگردد آشکار - ور بگویی ور بکوشی صد هزار

25033- Söylemeye uğraşsan, yüz binlerce gayret sarfetsen faydasız kalır, meydana çıkmaz.

بعد از اینت مرکب چوبین بود - تا به دریا سیر اسب و زین بود

25034- Atın, üzenginin gidişi denize kadardır. Denize vardıktan sonra, insana tahta bir at lazımdır.

خاص آن دریاییان را رهبر است - مرکب چوبین به خشکی ابتر است

25035- Tahta at da, karada işe yaramaz. O, ancak denizdekilerin işine yarar, onlara rehberlik eder.

بحریان را خامشی تلقین بود - این خموشی مرکب چوبین بود

25036- Bu susmak, bu manevi sükut da, tahtadan bir attır. Lakırdı bilmeyen, susup duran bu tahta at, hikmet denizine dalmış olanlara dilsiz dudaksız bir şeyler söyler, telkinlerde bulunur.

Yukarıdaki beyitlerde, Hz. Mevlâna, çeşitli mevzular üzerinde durdu: Karalardan, denizlerden, tahta attan, susmaktan bahsetti. Şimdi bu sembolleri anlamaya çalışalım. Ariflere göre, karalar, manevi bilginin sembolü olan denizin zıttıdır.

İlham incileri, hakikatin ve tevhidin sırrı denizlerde bulunur. Hz. İsa bile, denizler üzerinde yürümüştü. Deniz, mana âleminin sembolü olurken, karalar, suretler âlemini ifade eder.

İnsan kemalata doğru giderken, (meratib-i mahsusat) hisler, duygular mertebelerini, arkada bırakır. Hakikat denizinin sonsuz sahillerinde (meratib-i insaniyete) insanlık mertebelerine ulaşır. Tahta at, geminin sembolüdür. Gemi, tasavvuf yönünden, Hakk yolcusunu mürşide götüren bir vasıtadır. Sükût, sessizlik, ruhlar arasında bir konuşma, bir anlaşma ifade eder.

Erbab-ı kâl, yani boş söz söyleyen kişiler, lüzumsuz laflar ederler. Erbab-ı hâl sahipleri, yani gönül erleri, kelimesiz, ağızsız, dilsiz konuşurlar.

Yalnız gönüller sessiz sedasız konuşmaz. Bazen gözler de, bakışlar da, jestler de konuşur. Şair, şöyle demiş:

Sen hamuş ol, macerayı çeşm-i giryan söylesin,

Yani "Sen sus, hadiseyi ağlayan göz söylesin." Başka bir mısrada da, aynı görüşü başka bir ifadeyle anlatarak, "Dudak söylemiyor ama gönül feryatlarla dolu" demektedir. Peygamber Efendimiz, ***"Ya hayır söyle, ya sus"*** buyurmuştur.

Büyük bir mütefekkir de, "Ya sus yahut susmaktan daha değerli şeyler söyle" demiştir. Hz. Mevlâna da, yukarıdaki beyitlerde susmaya değer vermiş, başka bir yerde de, "Uzun sözü, maksadını anlatamayan söyler" buyurmuştur.

نعره‌های عشق آن سو می‌زند - هر خموشی که ملولت می‌کند

25037- Sana manasız gelen, seni usandıran, üzen bu susuş, hakikatte ötelerden gelen aşk naralarıdır.

او همی‌گوید عجب گوشش کجاست - تو همی‌گویی عجب خامش چراست

25038- Sen, "Acaba neden sessiz duruyor?" dersin. Hâlbuki o, "Beni dinleyecek kulak kimde var? Nerede var?" demektedir.

تیز گوشان زین سمر هستند کر - من ز نعره کر شدم او بی‌خبر

25039- Ben, nara atmaktan, haykırmaktan sağır oldum. Hâlbuki onun haberi bile yok… Zaten kulağı çok iyi duyan kişiler bile, aşk naralarına karşı sağır olurlar.

Konuşmayan, sessiz duran bir kimse, suret ehlini, maddi kişileri üzer. Hakk âşığının susması, ona melal verir. Hâlbuki Hakk âşığı, dilsiz dudaksız, sessiz sedasız feryat edip durmaktadır.

Şirazlı Hafız merhumun buyurduğu gibi:

"Bilmiyorum, bu benim hasta gönlümde kim var? Ben susmaktayım. Hâlbuki o, feryat edip duruyor, benimle çekişiyor."

Gerçekten, Hakk âşığının sessizliğinde aşk naraları vardır. Sen, mana ehlinin sessizliğini görüp "Acaba neden böyle susmaktadır?" diye düşünürsün. Hâlbuki mana sahibi olan Hakk âşığı da, gönül diliyle, sessiz sedasız sana şunları söyler: Ey gafil! Ben, içimden, ağızsız, dilsiz haykırıp duruyorum. Fakat beni kimse dinlemiyor. Herkes benim bu feryadımdan habersiz. İşin şaşılacak tarafı şu ki, şu maddi başlarında bulunan kulakları sapasağlam olanlar, bir fısıltıyı bile duyan keskin kulaklar, benim bu gönülden gelen feryatlarımı, haykırmalarımı, ne yazık ki hiç duymamaktadır.

صد هزاران بحث و تلقین می‌کند - آن یکی در خواب نعره می‌زند

25040- Biri, rüyada nara atar, yüz binlerce konudan sözler söyler, telkinlerde bulunur.

خفته خود آن است و کر ز آن شور و شر - این نشسته پهلوی او بی‌خبر

25041- Onun yanı başında oturanın haberi bile olmaz. O, gürültülere karşı sağırdır, hiçbir şeyi duymaz. Aslında asıl uyuyan da odur.

غرقه شد در آب او خود ماهی است - و آن کسی کش مرکب چوبین شکست

25042- Tahta atı kırılan kişiye gelince; o, artık denize batmış, gitmiştir. O balık olmuştur.

حال او را در عبارت نام نیست - نه خموش است و نه گویا نادری است

25043- O hâle gelen, artık ne söyler, ne de sükût eder, susar. Onun misli, benzeri âdeta yoktur. Hâli sözle anlatılamaz.

شرح این گفتن برون است از ادب - نیست زین دو هر دو هست آن بو العجب

25044- Bu, ikiden değildir. Gerçekten de şaşılacak şeydir ki, bu, her ikisindendir. Bunu anlatmak, açıklamak saygısızlık olur.

Burada, anlatılması çok zor bir mesele ile karşı karşıyayız: Hz. Pir, tahta atı kırılan, denize batan, balık olan, ne söyleyen, ne susan, o, bu diye işaret buyurduğu kişi, Hakk'a kavuşan, onda yok olan arif-i billah, yani kâmil insandır. Bu beyitlerde kâmil insanın Hakk'a ulaşmasına, ona kavuşmasına işaret vardır. Bu hâl, maddi olarak düşünülemez. Batılı bilginlerin panteizmi ile, İslam'ın vahdet-i vücut inancı birbirine uymaz. Biz, panteizmi vahdet-i vücut olarak alıyoruz. Çünkü İslami inançta hulul ve tevhit yoktur. Ancak ilahî cevherde yok oluş vardır. (Bir damlanın denize düşmesi gibi, gark olma, denize dalmaklık; buna, mutasavvıflar istiğrak diyorlar.) Bu bir sembol olarak söylense de, bunun da anlatılması ve anlaşılması zordur. Bu hâl, Hakk'ın manevi varlığında yok olmaktır. Denize düşen bir damla var. Bu damla denizden, deniz de damladan ayırt edilmez. Bu yok olma, bir olma hâlidir. Bu ikiyi birbirinden ayırmak imkânsızdır. Burada susmak, sözden ayırt

edilemez.

Mesnevî'nin birçok beytinde, bu hâle çok dikkat etmek lazım. Ayak kayarsa, insan şirke düşer. Bu, bir inançtan ziyade, bir zevk-i manevi, bir seziş olarak alınmalıdır. Hakikat denizine dalan, ne söyler, ne de susar. O, bir şeye benzetilemez. Bu mertebeye eren kâmil insanın sözü de, sükutu da, sair insanların sözü ve sükutu gibi kendi nefsinden hasıl olma değildir. Yukarıda arz edildiği gibi, kâmil insan, bir damla misali hakikat denizine düşmüş, orada yok olup gitmiştir. Damla, deniz midir? Deniz, damla mıdır? Bu hâli yukarıdaki beyitte büyük Mevlâna "Bu, ikiden de değildir. Gerçekten şaşılacak şeydir ki, bu her ikisindendir. Bunu anlatmak, açıklamak saygısızlık olur" diye ifade buyurduktan sonra, bu benzetmeyi de beğenmiyor ve diyor ki:

لیك در محسوس از این بهتر نبود - این مثال آمد رکیك و بی‌ورود

25045- Bu misal, bu benzetme de zayıf oldu, yersiz oldu. Ama sezdirme, hissettirme bakımından, bundan daha iyi bir benzetme de olamaz.

"ŞEHZADELERİN BÜYÜĞÜNÜN ÖLÜMÜ; KÜÇÜKLERİ HASTA OLDUĞUNDAN, ORTANCA KARDEŞİN AĞABEYLERİNİN CENAZESİNE GELMESİ; PADİŞAHIN, ONA DA İLTİFATTA BULUNMASI; ONUN DA, PADİŞAHIN İHSANINA KAPILMASI VE TAPIDA KALMASI; PADİŞAHIN DEVLETİ VE BAKIŞI SAYESİNDE, YÜZ BİNLERCE GÖRÜNÜR VE GÖRÜNMEZ GANİMETLER ELDE ETMESİ, VESAİRE"

متوفی شدن بزرگین از شه زادگان و آمدن برادر میانین به جنازه‌ی برادر که آن کوچکین صاحب فراش بود از رنجوری و نواختن پادشاه میانین را تا او هم لنگ احسان شد، ماند پیش پادشاه صد هزار غنایم غیبی و عینی بدو رسید از دولت و نظر آن شاه، مع تقریر بعضه

Bu bölümde, Hz. Mevlâna, birinci şehzadenin fâni varlığından kurtuluşunu, ikinci şehzadenin sülukunu anlatmaktadır.

بر جنازه‌ی آن بزرگ آمد فقط - کوچکین رنجور بود و آن وسط

25046- O sıralarda şehzadelerin küçüğü hastaydı. Büyük şehzadenin cenazesine, yalnız ortanca şehzade gelebildi.

که از آن بحر است و این هم ماهی است - شاه دیدش گفت قاصد این کی است

25047- Çin padişahı onu görünce, tanımamış gibi "Bu kimdir? Bu da, o denizden herhâlde… Bu da bir balık" dedi.

این برادر ز آن برادر خردتر - پس معرف گفت پور آن پدر

25048- Muarrif, "Bu da, o babanın oğlu. Bu, vefat edenin küçük kardeşi" dedi.

کرد او را هم بدین پرسش شکار - شه نوازیدش که هستی یادگار

25049- Padişah, ona "Sen, vefat eden ağabeyinden bize bir yadigârsın" dedi. Onu ağırladı. Bu sözlerle, onun da gönlünü kazandı. Onu da avladı.

در تن خود غیر جان جانی بدید - از نواز شاه آن زار حنیذ

25050- Padişahın bu okşayıcı sözleriyle, ayrılık ateşiyle yanan, inleyen, gözyaşı döken şehzade canlandı.

Âdeta teninde kutsal bir ruh, yeni ve tayyip bir can buldu.

که نیابد صوفی آن در صد چله - در دل خود دید عالی غلغله

25051- Gönlünde öyle yüce bir feyiz, öyle manevi bir uğultu ve yükseliş gürültüsü duydu ki, sufi, yüzlerce çile çıkarsa, yine de o hâli bulamaz.

پیش او چون نار خندان می‌شکافت - عرصه و دیوار و کوه سنگ بافت

25052- O, bulunduğu yerde parıl parıl parlamaya başladı. Duvarda, dağda, taşta… Sanki bütün bunların hepsi de nar gibi çatlamışlar, ona gülüp duruyorlardı.

Yukarıdaki beyitte, "Çile çıkarmak" tabiri geçti. Derviş, nefsini ıslah için dar bir odaya girer. Orada kırk gün, az yemek, az uyumak şartıyla, kendisini ibadete verirdi. Buna çile çıkarmak denirdi. Buna "Erbaine girmek" de denirdi.

دم به دم می‌کرد صد گون فتح باب - ذره ذره پیش او همچون قباب

25053- Bütün zerreler, ona karşı birer kubbe gibi görünüyordu. An be an o kubbelerden yüzlerce çeşit kapılar açılıyordu.

خاك گه گندم شدی و گاه صاع - باب گه روزن شدی گاهی شعاع

25054- Açılan kapılar, bazen pencere hâline geliyordu, bazen ışıklar hâlinde görünürdü. Toprak, bazen buğday yığını oluyor, bazen de ölçek hâlini alıyordu.

پیش چشمش هر دمی خلق جدید - در نظرها چرخ بس کهنه و قدید

25055- Umumiyetle gökyüzü herkese, pek eski, pek kupkuru görünürken, onun gözünde her an yeniden yaratılmaktaydı.

Bu beyitte, Kaf Suresi'nin 15. mealdeki ayetine işaret var: ***"İlk yaratma ile yorulup âciz mi kaldık ki,*** *(yeniden yaratamayalım?)* ***Doğrusu onlar, yeni bir yaratmadan kuşku içindedirler."***

از قضا بی‌شك چنین چشمش رسد - روح زیبا چون که وا رست از جسد

25056- Güzel, latif ruh cesetten kurtulunca, kaza ve kaderden, Hakk'ın lütfu ile ona böyle bir göz verilir.

آن چه چشم محرمان بیند بدید - صد هزاران غیب پیشش شد پدید

25057- Yüz binlerce gizli şeyler, gözünün önünde belirdi. Hakk'ın has kullarının gözleri neleri gördüyse, o da, onları görmeye başladı.

چشم را در صورت آن بر گشود - آن چه او اندر کتب برخوانده بود

25058- Kitaplarda okuduğu şeyler, ahval-i ahiret, suretlere bürünüp gözlerine görünmedeydi.

یافت او کحل عزیزی در بصر - از غبار مرکب آن شاه نر

25059- O değerli padişahın atının tozu, şehzadenin gözlerine pek aziz bir sürme olmuştu.

جزو جزوش نعره زن هَلْ مِنْ مزید - بر چنین گلزار دامن می‌کشید

25060- Böyle bir gül bahçesinde o, eteğini toplayarak yürüyordu. Bedeninin her cüzü, "Daha yok mu?" diye nara atıyordu.

Bu beyitte, Kaf Suresi'nin şu mealdeki 30. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"O gün*** *(Kıyamette)* ***cehenneme, 'Doldun mu?' deriz. 'Daha yok mu?' der."***

گلشنی کز عقل روید خرم است - گلشنی کز بقل روید یك دم است

25061- Yeşilliklerden meydana gelen gül bahçesi, bir anda solar gider. Aklın gül bahçesi ise, sararıp solmaz. Daima yeşildir, güzeldir, hoştur.

Şeyh Sadi Hazretleri, bu gelip geçici hâli, çiçeklerin ömürlerinin kısa oluşunu ne hakimane bir şekilde ifade buyurur:

"Lale ve gülün karşısında şarap içmek, neşelenmek istedim. Fakat sürahiden kadehe şarabı koyuncaya kadar, bahar geldi, geçti, gül soldu, lale boynunu büktü."

گلشنی کز دل دمد وا فرحتاه - گلشنی کز گل دمد گردد تباه

25062- Güllerden meydana gelen gül bahçesi sararır, solar, dökülür, dağılır gider. Fakat gönüllerden biten, gönüllerde yetişen gül bahçesi ise solmaz, gülleri dökülmez. Gönül bahçesi ne de hoştur! Ne de hoş!

Şirazlı Hafız Hazretleri de, şöyle feryat ediyor:

"Gülün gülümsemesinde ahde vefa nişanesi yoktur. Ey âşık bülbül! Ağla, ağla ki, tam ağlanacak zaman, tam feryat edilecek devirdir."

ز آن گلستان يك دو سه گلدسته دان - علمهای با مزه‌ی دانسته‌مان

25063- Bizim o hoş, o faydalı bilgilerimiz, bil ki, o gönül bahçesinden, iki üç deste gülden ibarettir.

که در گلزار بر خود بسته‌ایم - ز آن زبون این دو سه گل دسته‌ایم

25064- O manevi güllerin, o ruhani çiçeklerin bulunduğu gül bahçesinin kapısını kendimize kapamışız, oraya giremiyoruz da; tutuyor, şu fâni âlemin vefasız, ömürsüz güllerinden iki üç deste gülle oyalanıyor, onlara kapılıyor, onlara gönül veriyoruz.

Fahrettin Irakî Hazretleri de, vefasız güllerden şikâyet ediyor:

"Ben, gül sevdasında değilim. Neden gül bahçesine gideyim? Çünkü ben, bütün güllerden vefasızlık kokusu almaktayım."

Yukarıdaki iki Mesnevî beytini daha iyi anlayabilmemiz için beraber düşünelim: Bize hoş ve faydalı gibi görünen dünyaya ait zahirî bilgilerimiz, ötelerden gelen, gönüllerde oluşan manevi, ruhani bilgilerin yanında çok değersiz kalmaktadır. Hz. Mevlâna, ne buyuruyor? Bizim hoş ve faydalı sandığımız bilgilerimiz, aslında manen gül bahçesinden, Rabbani sırların gülzarından toplanmış bir iki deste gülden ibarettir. Bir şey sandığımız aklımızın hünerleri, marifetleri, gönlümüzün duyguları ve heyecanları karşısında pek zavallı kalmaktadır.

Biz, arifin nazargâhı olan gönül bahçesine girelim. Oradan güller derelim. Bilgi bahçesinin gülleri, akıl gülistanının çiçekleri ömürsüzdür, vefasızlık kokusu yaymaktadır. Bizim bilginlerimiz keşiflerle uğraşsınlar, maddi yönden akıllara durgunluk veren şeyler bulsunlar, aya gitsinler, başka yıldızları tetkik etsinler… Gönül bahçesine giremedikleri müddetçe, mana kokusunu alamayacaklardır. Akılları gelişecektir, fakat gönülleri kupkuru kalacaktır. Onlar, elde ettikleri bilgileri zihinlerinde tutup tanzim etsinler. İktibas ettikleri maddeleri hayal gücü ile süslesinler. Fakat kâinatı yaratan büyük ve eşsiz yaratıcının kudretini düşünmedikçe, onun hayranı olmadıkça, onu sevmedikçe, onların yazdıkları yığın yığın kitaplar hiçbir işe yaramayacaktır. Ruhlara hitap edemeyecektir. Onlar, farkına varmadan hakikat kapısını, gül bahçesinin kapısını kendi üstlerine kapamışlardır. Manevi gülistanın güllerinden habersiz yaşamaktadırlar.

می‌فتد ای جان دریغا از بنان - آن چنان مفتاحها هر دم به نان

25065- Yazıklar olsun, bu kadar güzel gül bahçesinin anahtarları, her an ekmek yüzünden elimizden düşüp gidiyor.

گرد چادر گردی و عشق زنان - ور دمی هم فارغ آرندت ز نان

25066- Seni bir an için ekmek derdinden kurtarsalar, karnını doyursalar, bu defa da sen, kadınların etrafında dolaşmaya, onlara meyletmeye başlarsın.

ملك شهری بایدت پر نان و زن - باز استسقات چون شد موج زن

25067- Derken, yine açlık denizin coşar, dalgalanmaya baslar. O zaman da sana, ekmeklerle, çeşitli yiyeceklerle ve kadınlarla dolu bir şehrin hükümdarlığı gerek.

يك سرت بود اين زمانى هفت سر - مار بودى اژدها گشتى مگر

25068- Sanki sen, bir yılandın, şimdi bir ejderha oldun. Önce bir başın vardı, şimdi yedi başın var.

حرص تو دانه‌ست و دوزخ فخ بود - اژدهاى هفت سر دوزخ بود

25069- Yedi başlı ejderha, cehennemdir. Senin hırsın, yemdir. Yedi başlı ejderha gibi olan cehennem de, seni insanlık yolundan alıkoyan bir tuzaktır.

Cehennem nedir? Cehennem, senin nefsindir, şeytanındır. Cehennemde, yani nefiste öyle bir tabiat vardır ki, insana kötülük yapmayı emreder. O zaman nefs-i emmare olur. Cehennemin yedi kapısı vardır: 1-Gurur kapısı, 2- Hırs kapısı, 3- Şehvet kapısı, 4- Haset kapısı, 5- Hasislik kapısı, 6- Hiddet kapısı, 7- Nefret kapısı.

Bu yedi kapı kapanmadıkça, insan kurtulamaz ve cennete giremez. İnsan olamaz, huzura kavuşamaz. Bizi mahveden, bizi yakan, yandıran, bu yedi cehennemî huydur. Biz, aslında kötü huylarımızın cehenneminde yanmaktayız, fakat haberimiz yok. Nerede yandığımızı, neden yandığımızı bilmiyoruz.

باز كن درهاى نو اين خانه را - دام را بدران بسوزان دانه را

25070- Seni insanlık yolundan alıkoyan tuzağı kır, parçala, yırt, at. Onun yemi olan hırsı ateşe ver, yak. Bu beden evine yeni kurtuluş kapıları aç.

همچو كوهى بى‌خبر دارى صدا - چون تو عاشق نيستى اى نر گدا

25071- Ey yoksul kişi! Ey şaşkın dilenci! Sen, âşık değilsin, Allah sevgisinden haberin olmadan, hissiz bir dağ gibi ses verir durursun.

عكس غير است آن صدا اى معتمد - كوه را گفتار كى باشد ز خود

25072- Bir düşünsene… Dağ, kendiliğinden ses verir mi hiç? O ses, başkasının sesinin önünden gelen akistir.

Hz. Mevlâna'nın dilenci diye tavsif ettiği kişi mukallittir. Mukallit, gösterişe kapılmıştır. Gönlünde gerçek sevgi, Allah sevgisi yoktur. O, dağ gibi duygusuz bir varlıktır. Bir dağ, nasıl ki kendisine seslenildiği zaman, o seslerin sırrını ve hakikatini bilmeden tekrar ederse, mukallit de, başkalarının bilgilerini ezberlemiştir. Onların manasını anlamadan, ifade ettikleri hakikatleri akıl erdirmeden söyler durur.

جمله احوالت بجز هم عكس نيست - گفت تو ز آن سان كه عكس ديگرى است

25073- Ey taklitçi kişi! Senin sözün de, başkasının sözünün aksi. Söylüyorsun ama ne söylediğinden haberin bile yok. Bütün sözlerin, başkalarının sözü; bütün hâllerin, başkalarının hâlinden ibarettir.

شادى قواده و خشم عوان - خشم و ذوقت هر دو عكس ديگران

25073- Senin hiddetin de, zevkin de, başkasının hiddet ve zevkinin aksinden ibaret. Zevkin, zevk kadınlarına aracılık yapan kadının duyduğu zevk gibi, sana ait değildir. Hiddetin de, bir kumandanın emri ile hiddetlenen çavuşun hiddeti gibidir.

Ne zevkin, neşen sana aittir, ne de hiddetin ve öfken senindir.

كه دهد او را به كينه زجر و درد - آن عوان را آن ضعيف آخر چه كرد

25075- O güçlü kumandana elinde bir yetki olmayan çavuş ne yaptı ki, ona kinlenip eziyet etmektedir? Onu derde sokmaktadır.

Çavuş, kumandanın emrini yerine getirmek için hiddetlenir. Onun kendinde bir şey, bir yetki yoktur. O, bir emir kuludur. Çavuşun vazife icabı hiddetlenmesi, kendinden değildir. O, yaptığı vazifenin hakikatini bilmemektedir. O, âdeta gözlerini kapayıp vazifesini yapmaktadır. Neden yaptığının farkında olmadığı vazifesini yapmadığı zaman da, başı derde girmektedir. Böylece, çavuştaki hiddet, kumandanın hiddetinin aksi olur. Çavuş, işin hakikatinden habersizdir. Bunun gibi, Allah aşkını içine sindiremeyen, taklit mertebesinde kalan kişi de, kendi vücudundaki zevk ve hiddetin hakikatinden habersizdir. Zevkin ve hiddetin kimden geldiğini, aslının ne olduğunu bilmez.

جهد کن تا گرددت این واقعه - تا به کی عکس خیال لامعه

25076- Ne zamana kadar bu parlak hayaller, sana başkalarından aksedip duracak? Çalış, çabala da, bu olan vakalar senin hâlin olsun. Başkalarından sana akseden hayallerin hakikatini, sen kendin yaşa.

سیر تو با پر و بال تو بود - تا که گفتارت ز حال تو بود

25077- Gayret et de, söylediğin söz senin kendi sözün olsun. Senin kendi hâlini bildirsin. Mana göklerine doğru uçuşun, kendi kanadınla olsun.

Başkasının kanadı ile uçan kuş, makam ve menziline varamaz. Taklitçi kişi, söylediği sözü gönlüne uğratmadan, papağan gibi manasını anlamadan, söylediklerini bizzat yaşamadan söylediği için tesirsizdir. O, taklitçilikten kurtulup da, kendi gönlünün manevi kanatları ile uçmadıkça, gayeye ulaşamaz, Hakk yolunu bulamaz.

لاجرم بی‌بهره است از لحم طیر - صید گیرد تیر هم با پر غیر

25078- Ok, başkasının atışıyla kanatlanır, uçar, av tutar. O, kendi kanadıyla uçup avı yakalamadığı için, kuş etinden nasibini alamaz.

لاجرم شاهش خوراند کبك و سار - باز صید آرد به خود از کوهسار

25079- Doğan kuşu, kendi kanadıyla uçar, dağdan av getirir. Padişah da, bu yüzden onu keklik eti ile, çil kuşu ile besler.

Bu beyitlerde mukallit ile muhakkik karşılaştırılmaktadır. Mukallit, başkasının kanadı ile uçar. Yani yayın yardımı ile kuş avlayan ok gibidir. Hakk âşığı olan muhakkik ise, doğan kuşuna benzetilmiştir. Doğan, kendi gücü ile, kendi kanadının yardımı ile dağlara uçar, av yakalar. Padişah da, ona keklik ve çil kuşu yedirir. Nitekim Şeyh-ül Ekber, Fütuhat'ında, kendi şeyhi olan Ebu Müdin Hazretleri'nden naklen buyururlar ki: Başkalarının hâli, meziyetleri, okla vurulmuş bir kuşun eti gibidir. Sen, bize bundan bahsetme. Fakat sizin kendi gönlünüzün duyduğu ilahî hakikatlerden, Hakk'ın lütfunun, ihsanının gönüllerde uyandırdığı himmetten söz açınız.

همچو خاکی در هوا و در هباست - منطقی کز وحی نبود از هواست

25080- Gönülden gelmeyen, ilahî vahye, Rabbani ilhama dayanmayan söz, nefsani hevadan söylenmiş bir sözdür. Topraktan havaya yükselen toz gibi dağılır, gider.

ز اول و النجم بر خوان چند خط - گر نماید خواجه را این دم غلط

25081- Bu söz yanlış görünüyorsa, Necm Suresi'nin evvelinden birkaç satır oku.

ان هو الا بوحی احتوی - تا که ما ینطق محمد عن هوی

25082- "Hz. Muhammed s.a.v. kendi hevasına uyup söz söylemez. Onun sözü, kendisine vahiy yolu ile gelen sözdür" ayetine kadar oku.

Bu iki beyitte, Necm Suresi'nin 3. ve 4. ayetlerinden iktibas vardır.

جسمیان را ده تحری و قیاس - احمدا چون نیستت از وحی یاس

25083- Ey Ahmet! Mademki sen, vahiyden meyus değilsin, araştırmayı, kıyaslamayı, cisme, bedene bağlanmış kişilere bırak.

که تحری نیست در کعبه‌ی وصال - کز ضرورت هست مرداری حلال

25084- Çünkü zaruret olunca, zorluk çıkınca, haram olan murdar bile helal olur. Fakat vuslat Kâbesinde kıble aranmaz ki…

Bakara Suresi'nin 173. Enfal Suresi'nin 145. Nahl Suresi'nin 115. ayetlerinde, murdar sayılan ölü etinin, kanın, domuz etinin, Allah'tan başkasının namına kesilen hayvanların etlerinin haram olduğu, fakat zaruret olunca, Allah'ın emrine isyan sayılmamak ve doyacak kadar yememek şartıyla, bu haram sayılan şeylerin yenebileceği beyan buyrulmuştur. Beyite, ayetlere işaret vardır.

هر که بدعت پیشه گیرد از هوا - بی‌تحری و اجتهادات هدی

25085- Fakat doğru yolu aramayan, hakikati bulmaya çalışmayan, heva ve hevesine uyarak kötü bir yol tutanı, bidate kapılanı…

نه سلیمان است تا تختش کشد - همچو عادش بر برد باد و کشد

25086- Rüzgâr, Ad kavmi gibi onu da kapar, helak eder. O, Süleyman değildir ki, rüzgâr onun tahtını taşısın.

Burada, Enbiya Suresi'nin 81. ayetine işaret var.

همچو بره در کف مردی اکول - عاد را باد است حمال خذول

25087- Çünkü rüzgâr, Ad kavmini alçaltan, yerden yere vuran bir hamaldır. Âdeta boğazına düşkün, obur bir kişinin elindeki kuzu gibidir.

می‌برد تا بکشدش قصاب‌وار - همچو فرزندش نهاده بر کنار

25088- O obur adam, oğlu gibi kuzuyu kucaklamıştır ama götürüp onu kasap gibi kesecektir.

یار خود پنداشتند اغیار بود - عاد را آن باد ز استکبار بود

25089- Kendilerini üstün gördükleri, kibirli oldukları için, o rüzgâr, onlara bir ceza olarak geldi. Hâlbuki Ad kavmi, nefislerinin hevasını, o tehlikeli rüzgârı kendilerine yâr sandılar. Hâlbuki o rüzgâr onlara geldi, yabancıydı.

خردشان بشکست آن بئس القرین - چون بگردانید ناگه پوستین

25090- O kötü arkadaş, ansızın kürkünü ters giyince, onları kırar geçirir.

Bu beyitte, Zuhruf Suresi'nin 33. ayetinden iktibas vardır.

پیش از آن کت بشکند او همچو عاد - باد را بشکن که بس فتنه‌ست باد

25091- Rüzgâr seni Ad kavmi gibi kırıp geçirmeden, sen onu kır, yok et. Çünkü bu rüzgâr, pek yaman bir rüzgârdır, fitneleri çoktur.

بر کند از دستتان این باد ذیل - هود دادی پند کای پر کبر خیل

25092- Hud a.s. onlara nasihat eder, derdi ki: "Ey kibirli kavim! Bu rüzgâr çok kuvvetlidir, tuttuğunuz, yaptığınız her şeyi elinizden çeker, alır."

چند روزی با شما کرد اعتناق - لشکر حق است باد و از نفاق

25093- Rüzgâr, Cenab-ı Hakk'ın ordusudur. Yalnız nifak yüzünden bir kaç gün

sizinle uzlaştı, hoş geçindi.

Burada geçen rüzgâr, ihtiraslarımızın, kötü huylarımızın, şehvetimizin, arzularımızın sembolüdür. Nefis rüzgârı bir müddet bizi oyalar, bize hoş, zevkli görünür, sonra başımıza bela olur, yaptığımız bütün ibadetleri, iyilikleri alır götürür. Rüzgâr, Hakk'ın ceza ordusudur, adalet ordusudur.

چون اجل آید بر آرد باد دست - او به سر با خالق خود راست است

25094- O, bu yüzden yaratıcısı ile uzlaşmıştır. Onun emrinden çıkmaz. Fakat zamanı gelince ecel gibi gelir, size el atar, sizi mahveder.

هر نفس آیان روان در کر و فر - باد را اندر دهن بین رهگذر

25095- Dikkat et de gör! Rüzgâr bütün ağızlardan girip çıkmada, her canlı varlık, her an onu alıp vermede.

حق چو فرماید به دندان در فتد - حلق و دندانها از او ایمن بود

25096- Boğaz da kendi içine girip çıkan rüzgârdan emin, dişler de… Fakat o, Hakk'ın emriyle bir dişe girince…

درد دندان داردش زار و علیل - کوه گردد ذره‌ی باد و ثقیل

25097- Bir zerre rüzgâr, koca bir dağ kesilir. İnsan, diş ağrısından perişan olur, hastalanır.

Eskilerin inancına göre rüzgâr dişe girince, diş hastalanır, ağrır, insan perişan olur. Hakim Senai, Hadika'sında diş ağrısı çeken birisini teselli eden kişiye diş acısından kıvranan hastanın verdiği cevabı şöyle açıklar:

"Bu diş ağrısı, benim için demirden bir dağdır. Sen böyle ağrıdan kurtulunca, bu dağ sana yel gibi gelir."

Cenab-ı Hakk, rüzgâra "Dişe düş, sahibini perişan et" diye emredince, bir zerre rüzgâr dişe girince, diş, kocaman bir dağ gibi sahibini ezer, hasta eder. O dişe düşen rüzgâra, "Bad-ı sürh", yani "Kırmızı rüzgâr" derlermiş. Baştan gelir, dişe düşermiş yahut hangi bir uzva girerse, orayı hasta edermiş. Eğer bu rüzgâr başta kalırsa, baş ağrısı; kola düşerse, kol ağrısı yaparmış. İnsanı hasta eden bu rüzgârı, insanı manen hasta eden nefsin sembolü olarak görenler de var.

بود جان کشت و گشت او مرگ کشت - این همان باد است کایمن می‌گذشت

25098- Bu emin bir hâlde geçip giden aynı rüzgâr, ekine can bağışlarken, bazen de ona ölüm getirir.

Burada, bazı rüzgârların ekinlere zarar verdiğini, onları kavurduğunu anlatıyor. Hâlbuki ekinlere, hayat veren de yine rüzgârdır.

وقت خشم آن دست می‌گردد دبوس - دست آن کس که بکردت دست‌بوس

25099- Bunun gibi, sevgi ve saygıyla senin elini öpen kişinin eli, kızdığı zaman bir topuz gibi senin başına iner.

که ببر این باد را ای مستعان - یا رب و یا رب بر آرد او ز جان

25100- O dişi ağrıyan kişi de, "Ey Allah'ım! Bu yeli, bu ağrıyı sen gider" diye, candan ve gönülden "Aman ya Rabbi, aman ya Rabbi" diye sızlanmaya, yalvarmaya başlar.

از بن دندان در استغفار شو - ای دهان غافل بدی زین باد رو

25101- Ey ağız! Bu geçip giden yelden haberin bile yoktu, gafildin. Şimdi dişlerini sık da, Hakk'tan günahlarının bağışlanmasını dile.

منکران را درد اللّه خوان کند - چشم سختش اشکها باران کند

25102- O katı kalpli, gözü yaşarmasını bilmeyen kişi, dişi ağrıyınca gözyaşlarını yağmur gibi akıtmaya başlar. Böylece dert, ızdırap, Hakk'ı inkâr edenlere "Aman Allah" dedirtir.

وحی حق را هین پذیرا شو ز درد - چون دم مردان نپذرفتی ز مرد

25103- Ey gafil! Sen de, mademki ermişlerin nasihatlerini kabul etmedin, benimsemedin, hiç olmazsa şimdi aklını başına al da, dert yüzünden, ızdırap yüzünden gelen Hakk'ın vahyini, uyarısını kabul et.

گه خبر خیر آورم گه شور و شر - باد گوید پیکم از شاه بشر

25104- Rüzgâr, der ki: "Ben, Cenab-ı Hakk'ın bir elçisiyim. Bazen hayır haber getiririm, bazen de şer, uğursuz haber getiririm."

من چو تو غافل ز شاه خود کی‌ام - ز انکه مأمورم امیر خود نی‌ام

25105- Çünkü ben memurum, emir kuluyum, amir değilim. Ben, senin gibi padişahımdan gafil değilim.

چون سلیمان گشتمی حمال تو - گر سلیمان‌وار بودی حال تو

25106- Rüzgâr, der ki: "Ey gafil kişi! İnsan olsaydın, hâlin Süleyman'ın hâli gibi olsaydı, Süleyman'a hamallık ettiğim gibi, sana da hamallık ederdim."

کردمی بر راز خود من واقفت - عاریه‌ستم گشتمی ملك کفت

25107- Muvakkat bir zaman için gelir, senin emrine girerdim. Kendimi sana bırakırdım, senin malın olurdum. Sana sırlarımı fısıldardım.

می‌کنم خدمت ترا روزی سه چهار - لیك چون تو یاغیی من مستعار

25108- Fakat sen, Hakk'a asi olunca, ben de muvakkat bir zaman için kendimi sana veririm, sana üç, dört gün hizmette bulunurum.

ز اسپه تو یاغیانه بر جهم - پس چو عادت سر نگونیها دهم

25109- Sonra da, Ad kavmi gibi seni perişan ederim. Artık sana yâr olmadığım için, senin ordundan düşmancasına kaçar giderim.

آن زمان کایمانت مایه‌ی غم شود - تا به غیب ایمان تو محکم شود

25110- Böylece, imanın gam mayası olunca, sen kederler içinde kalınca, o zaman gizli âleme, gayb âlemine kuvvetle inanırsın.

Bu beyitte, Müminun Suresi'nin şu mealdeki 84. ayetine işaret vardır: ***"Ne zaman ki hışmımızı gördüler, tek Allah'a inandık ve ona ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik, dediler."***

آن زمان خود سرکشان بر سر دوند - آن زمان خود جملگان مومن شوند

25111- Zaten o zaman herkes mümin olur, inanır. O zaman, bütün asiler, baş kaldıranlar başlarını eğerler.

همچو دزد و راه زن در زیر دار - آن زمان زاری کنند و افتقار

25112- O zaman, darağacının dibinde asılmayı bekleyen yol kesen haydut ve hırsız gibi herkes, ağlayıp sızlamaya, feryat ve figan etmeye başlar.

مالك دارين و شحنه‌ی خود توی - ليك گر در غيب گردی مستوی

25113- Fakat şüphelerden kurtulur, dosdoğru gerçek bir imana erer, gayba inanırsan, iki dünyanın da sahibi olur, maddi isteklerini, kötü duygularını ayak altına alır, kendi nefsinin efendisi kesilirsin.

نه دو روزه و مستعار است و سقيم - شحنگی و پادشاهی مقيم

25114- Böylece sen, iki günlük muvakkat ve sakat bir padişahlık değil, ebedî sürecek bir şahlık, bir padişahlık elde edersin.

هم تو شاه و هم تو طبل خود زنی - رستی از بيگار و كار خود كنی

25115- Savaştan, dövüşten kurtulur, kendi işine kendin bakarsın. Padişah sen olursun, kendi davulunu döversin.

خاك خوردی كاشكی حلق و دهان - چون گلو تنگ آورد بر ما جهان

25116- Dünya, bizim boğazımızı adamakıllı sıkar. Keşke şu boğaz ve şu ağız, sadece toprak yeseydi.

Bu beyti Türkçe'ye çevirenlerin çoğu yanlış çevirmişlerdir. Ankaravî Hazretleri müstesna. Nicholson da, İngilizce tercümesini Ankaravî gibi yapmıştır. Onlar, "Bu dünya, boğaz gibi dar geliyor bize" demişler. Hataya düşmüşlerdir. Dünya bize boğaz gibi dar gelmiyor, dünya bizim boğazımızı sıkıyor. Bu boğaz keşke toprak yeseydi, haram lokma yemeseydi diyor.

Nahifi Hazretleri de, doğru tercüme ederek şöyle yazmış:

Tenin eder çünkü gülümüz bu cihan,
Keşke toprak yese halk ve dihan.

Bu beytin bugünkü dile çevrilmesi de, şöyle olsa gerek: "Mademki boğazımızı bu cihan sıkar, daraltır; keşke boğaz ve ağız, toprak yeseydi."

ليك خاكی را كه آن رنگين شده‌ست - اين دهان خود خاك خواری آمده‌ست

25117- Zaten bu ağız toprak yer durur. Fakat ağzın yediği toprak, başka şekle girmiş, başka renge boyanmıştır.

Mesnevî'nin 4. cildinin bir yerinde, bu beyti hatırlatan bir bölüm vardır. Aynen alıyorum: Bu toprak yığınının padişahlığı, çocuk tabiatlı kişilerindir. Çocuklar toprakla oynarken, buna "Kale almak" derler. Çocuğun biri üstün gelir, toprak yığınının üstüne çıkar, "Kale benimdir" der. Öbür çocuklar, ona haset ederler. Çünkü toprak, çocukların baharıdır. Hikâyede geçen şehzade, renklerin bağından kurtulduğu için ben, bu renkli topraklara hor bakıyor, onları değersiz görüyorum. Onlara, "Kıymeti olmayan toprak" diyorum. Altın, atlas, kumaş demiyorum. "Bu kumaştan, bu renklerden kurtuldum; gayb âlemine gittim" diyorum.

خاك رنگين است و نقشين ای پسر - اين كباب و اين شراب و اين شكر

25118- Oğlum! Bu kebap, bu şarap, bu şeker, renklere boyanmış, süslenmiş topraktan başka bir şey değildir.

رنگ لحمش داد و اين هم خاك كوست - چون كه خوردی و شد آنها لحم و پوست

25119- Onları yedin de, bedenine et, deri oldular. Etinin, derinin rengine boyandılar.

جمله را هم باز خاكی می‌كند - هم ز خاكی بخيه بر گل می‌زند

25120- Ama onlar yine de topraktır. Bir avuç toprağı alır, diker, söker,

şekillere sokar. Sonra da tutar, hepsini yine toprak eder.

جمله يك رنگ‌اند اندر گور خوش - هندو و قفچاق و رومی و حبش

25121- Hintli, Türk, Rum, Habeşli… Hepsi de, mezarların derinliklerinde aynı renge boyanmış, sessizce yatmaktalar.

İman sahibi Batılı bir şair, Gözler adlı şiirinde der ki:

"Mavi, siyah, hepsi sevimli, hepsi güzel, sayısız gözler, şafakların güzelliklerine hayran olup kalmıştı. Onlar, şimdi mezarların derinliklerinde uyumaktadırlar. Hâlbuki onları büyüleyen güneş hâlâ doğmakta, etrafa nurlar saçmaktadır. Gündüzlerden daha şairane olan, daha güzel olan geceler, sayısız güzel gözleri büyüledi. Onları büyüleyen yıldızlar, hâlâ ışıklarını saçmakta, gökyüzünde düşüp durmaktadırlar. Hâlbuki o güzel gözlere topraklar doldu. O sayısız güzel gözler toprak mı oldular, yok mu oldular? Hayır, hayır. O güzeller yok olamaz." Muallim Naci merhum, bu şiiri manzum tercüme etmiş:

Bir başka âleme nazarı vardır onların,
Görmez o âlemi gözü, göz yummayanların,
Çeşmani sanma hak tebah eylemektedir.
Anlar cihanı gaybe nigah eylemektedir.

جمله رو پوش است و مكر و مستعار - تا بدانی كان همه رنگ و نگار

25122- Buna dikkat et de, o renklerin, o güzelliklerin hepsinin, tamamıyla bir yüz örtüsünden ibaret olduğunu, iğreti bir şey olduğunu bil, anla.

غير آن بر بسته دان همچون جرس - رنگ باقی صِبْغَةَ اللَّهِ است و بس

25123- Geriye kalan renk, ancak Allah boyasıdır. Allah rengidir. Bundan ötesini çan gibi takma ve bağlama bil.

Allah rengi, Allah boyası, mecazi manaya gelmektedir. Allah'ın rengi ile, bazıları Müslümanlığı kastetmişlerdir. Bazıları sünnet-i Muhammedî'yi, bazıları insanları hayvanlardan ayırt eden aklı ifade etmişlerdir. Bu, Bakara Suresi'nin 138. ayetinde de geçmektedir: ***"Allah'ın boyası ile (boyan.) Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir? Biz, ancak ona kulluk ederiz."***

Hz. Mevlâna, şu beytinde, "Ezelde bir küpe beni daldırdın, bana renk bağışladın, beni renge boyadın, bendeki sevgi ve nefret ne ifade eder?" demektedir. Bu düşünce ile bütün ruhlar, ezelde, daha dünyaya gelmeden önce, ilahî renkten nasiplerini aldıkları ilahî takdire göre bir karakter, bir huy sahibi oldukları ifade buyurulmaktadır.

تا ابد باقی بود بر عابدين - رنگ صدق و رنگ تقوی و يقين

25124- Doğruluk rengi, takva rengi, gerçek iman rengi, kullukta bulunanlarda ebedî olarak kalır.

تا ابد باقی بود بر جان عاق - رنگ شك و رنگ كفران و نفاق

25125- Şüphe rengi, nankörlük rengi, nifak rengi de, isyan edenin canında ebedî olarak kalır.

رنگ آن باقی و جسم او فنا - چون سيه رويی فرعون دغا

25126- Asi Firavun'un yüz karası gibi… Onun rengi kalmıştır. Fakat bedeni yok olmuş gitmiştir.

Mümin kişinin vefat ettikten sonra İslam ve iman sıfatları kaybolmadığı gibi, küfür ehlinin kâfirlik ve isyan sıfatları da, ölümlerinden sonra da zail olmaz. Müminin de, kâfirin de bedenleri çürür gider. Fakat her ikisinin de, sıfatları devam eder.

تن فنا شد و آن بجا تا يوم دين - برق و فر روی خوب صادقين

25127- İmanlı kişilerin, doğruların güzel yüzlerindeki nur, bedenleri yok olsa da kıyamet gününe kadar kalır.

دایم آن ضحاك و این اندر عبس - زشت آنزشت است و خوب آنخوب و بس

25128- Çirkin, ebedî olarak ancak o çirkindir. Güzel de, ebedî olarak ancak o güzeldir. Çirkin, somurtur durur. Suratı daima asıktır. Güzel ise, her an güler.

طفل خویان را بر آن جنگی دهد - خاك را رنگ و فن و سنگی دهد

25129- Cenab-ı Hakk, toprağa renk verir, çeşitli hüner lütfeder. Onu mücevher hâline sokar, ona bir sürü vasıflar bağışlar. Çocuk huyluları da, topraktan gelenleri elde etmek için bir yerine düşürür, savaşa daldırır.

Bütün dünya nimetleri, toprağın mahsulüdür. Yediklerimizi o verdiği gibi, demir, kömür, gümüş, altın, elmas, petrol, bizim işimize yarayan her şey topraktan gelmektedir. Dünyanın maddi varlıkları için, dünyalık için, galiba insanların hepsi de çocuk huylu olduklarından birbirleriyle uğraşmakta, savaşmakta, sonunda da, onun kulları arasına, onun kucağına düşmektedirler.

Rahmetli Aşık Veysel, kara toprağı ne güzel anlatır:

Dost dost diye nicesine sarıldım,
Benim sadık yârim kara topraktır.
Beyhude dolandım, boşa yoruldum,
Benim sadık yârim kara topraktır.

Nice güzellere bağlandım kaldım,
Ne bir vefa gördüm, ne fayda buldum,
Her türlü isteğim topraktan aldım,
Benim sadık yârim kara topraktır.

Âdem'den bu deme neslim getirdi,
Bana türlü türlü meyve bitirdi,
Her gün beni tepesinde götürdü,
Benim sadık yârim kara topraktır.

Karnın yardım kazmayınan belinen,
Yüzün yırttım tırnağınan elinen,
Yine karşıladı beni gülünen,
Benim sadık yârim kara topraktır.

İşkence yaptıkça, bana gülerdi,
Bunda yalan yoktur herkes de gördü,
Bir çekirdek verdim, dört bostan verdi,
Benim sadık yârim kara topraktır.

Bir dileğin varsa, iste Allah'tan,
Almak için uzak gitme topraktan,
Cömertlik toprağa verilmiş Hakk'tan
Benim sadık yârim kara topraktır.

Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın, kul da Allah'a
Hakk'ın gizli hazinesi kara toprakta
Benim sadık yârim kara topraktır.

Bütün kusurumuz toprak gizliyor,
Merhem çalıp yaramızı düzlüyor,

Kolun açmış, yolumuzu gözlüyor,
Benim sadık yârim kara topraktır.

کودکان از حرص آن کف می‌گزند - از خمیری اشتر و شیری پزند

25130- Hamurdan deve, arslan şekillerinde çörekler pişirirler. Çocuklar da onları görünce, onlara özenirler, hırslarından ellerini dişlerler.

درنگیرد این سخن با کودکان - شیر و اشتر نان شود اندر دهان

25131- Yendiği zaman, ağızda arslan da ekmek olur, deve de. Fakat çocuklara bu anlatılsa dinlemezler.

شکر باری قوت او اندکی است - کودك اندر جهل و پندار و شکی است

25132- Çocuk bilgisizdir, şüphededir, zandadır. Allah'a şükür ki, çocuğun gücü, kuvveti azdır.

شکر این که بی‌فن و بی‌قوت است - طفل را استیزه و صد آفت است

25133- Çocuğun yüzlerce yaramazlığı vardır, kavgayı sever, huysuzdur, herkesle bozuşur. Allah'a şükür ki, hile bilmez, gücü yoktur.

گشته از قوت بلای هر رقیب - وای از این پیران طفل نادیب

25134- Fakat asıl şu edepsiz çocuklara benzeyen yaşlı kişilerden, koca bebeklerden eyvahlar olsun! Onlar, kendilerini koruyan, kötülüklerden alıkoyan kişilere düşman kesilmişlerdir, başlarına bela olmuşlardır.

Burada, insanların iyi olmaları için çalışan mürşitlerin kıymetini bilmeyen kişilere tariz vardır.

گشت فرعونی جهان سوز از ستم - چون سلاح و جهل جمع آید بهم

25135- Silah ile bilgisizlik bir kişide toplanırsa, o kişi zulümle dünyayı yakan bir Firavun kesilir.

که ز فرعونی رهیدی و ز کفور - شکر کن ای مرد درویش از قصور

25136- Ey fakir! Fakirliğin yüzünden sen, Firavunluktan, kâfirlikten kurtuldun, şükret.

ایمن از فرعونی و هر فتنه‌ای - شکر که مظلومی و ظالم نه‌ای

25137- Şükret ki mazlumsun, zalim değilsin. Firavunluktan da eman bulmuşsun, her fitneden, her kötülükten de.

Peygamber Efendimiz, ***"Allah'ım! Zenginliğin ve fakirliğin şerrinden, fitnesinden sana sığınırım"*** diyerek Cenab-ı Hakk'a niyazda bulunmuştur. Peygamber Efendimiz, her şeyin ortasını istemişlerdir. ***"Bütün işlerin hayırlısı, orta derecede olanıdır"*** buyurmuşlardır.

Hz. Mevlâna da, "Ey fakir! Yoksulluğun yüzünden Firavunluktan, kâfirlikten kurtuldun. Allah'a şükret!" buyurdu. Dikkat edersek, görürüz ki, mal, mülk, yüksek mevki, şöhret, insanların çok istedikleri, göz diktikleri bu şeyler, insanları gurura, kendilerini beğenmeye, başkalarını küçük görmeye sevkettiği için ahlakı bozmakta, huyu değiştirmekte, dolayısıyla insanların çoğunun manevi yönden felaketine sebep olmaktadır. Bu şeyler, insanları maddeten yükselttikleri nispetle, manen aşağılara düşürmektedir. Bu zenginlikler, bu makamlar, bu dünyalıklar, insanları isyana, tuğyana, hatta küfre götürmektedir. Müminin başkalarına muhtaç olmayacak kadar bir varlıkla kanaat etmesi, fazla zenginlik peşinde koşmaması gerekir. Çünkü şöhret, yüksek mevki, fazla zenginlik, insanı Hakk'tan uzaklaştırır, dünyaya daha çok yaklaştırır. Bu sebeple Hz. Mevlâna, "Ey

yoksul kişi! Yoksul olduğun için Allah'a şükret" diyor. Keza, "Zulüm görenlerden, kalbi kırılanlardan olduğun için de şükret" diye de buyuruyor. Ya zalim olsaydın. Ya onun bunun kalbini kırsaydın, hâlin nice olurdu? Bu sebeple mazlum olup Hakk'ın rahmetine, lütfuna, ihsanına kavuşmak, elbette zalim olup Hakk Teala'nın gazabına, kahrına uğramaktan hayırlıdır.

کآتشش را نیست از هیزم مدد - اشکم تی لاف اللهی نزد

25138- Boş karın, Allahlık lafını etmez. Çünkü ateşine odun atılarak yardım görmez.

Çeşitli yiyecekler mideye girince, nefsani arzular baş kaldırır. Odun, ateşi kuvvetlendirdiği, beslediği gibi, gıdalar da, bizim nefsimizin ateşini beslemekte, güçlendirmektedir.

کش غم نان مانع است از مکر و ریو - اشکم خالی بود زندان دیو

25139- Boş karın, şeytanın zindanıdır. Çünkü karnı aç adamın ekmek derdi, ekmek sevdası, onun hile yapmasına, kötülük işlemesine engel olur.

تاجران دیو را در وی غریو - اشکم پر لوت دان بازار دیو

25140- Boşken şeytanın zindanı olan karın yemekle dolunca, bu defa içinde şeytanların kaynaştığı bir pazar hâlini alır. Orada şeytan tacirler bağırıp çağırırlar, gürültü yaparlar.

عقلها را تیره کرده از خروش - تاجران ساحر لاشی فروش

25141- Hiçbir değeri olmayan, hiçbir şeye yaramayan, hiçbir şeye benzemeyen malları methederek gözleri boyarlar, gürültü ve patırtı ile akılları bulandırırlar.

کرده کرباسی ز مهتاب و غلس - خم روان کرده ز سحری چون فرس

25142- Öyle dil dökerler ki, büyücü gibi küpü at gibi yürütürler, ay ışığı ile sabaha karşı meydana gelen aydınlığı kumaş gibi gösterirler.

خاك در چشم ممیز می‌زنند - چون بریشم خاك را بر می‌تنند

25143- Büyücüler, toprağı ibrişim gibi örerler. Ayırt etme duygusu bulunan kişinin gözlerine toprak serperler.

بر کلوخیمان حسودی می‌دهند - چندلی را رنگ عودی می‌دهند

25144- Sihirbazlar, kokusuz yaban ağacına ud ağacı kokusu verirler. Bir kerpiç parçasını bize hoş, değerli gösterirler; bu yüzden bizi haset ettirirler, birbirimize düşürürler.

Şeytan tacirlerle Hz. Mevlâna, insan şekline giren şeytanları, onu bunu kandıran hilekârları, gösterişleri ve güzel konuşmaları ile halkı aldatan, Muhammedî yolda olmayan sahte şeyhleri kastediyor.

همچو کودکمان بر آن جنگی دهد - پاك آن که خاك را رنگی دهد

25145- Noksan sıfatlardan münezzeh olan Cenab-ı Hakk, toprağa çekici, hoş bir renk vermiştir. Sonra bir avuç toprak için, çocuklar gibi bizi birbirimize düşürmüştür, bizi savaşa sokmuştur.

در نظرمان خاك همچون زر کان - دامنی پر خاك ما چون طفلکان

25146- Çocuklar gibi eteğimizi toprakla doldururuz. O toprak, bizim gözümüze altın madeni gibi görünür.

طفل را حق کی نشاند با رجال - طفل را با بالغان نبود مجال

25147- Çocuğun yetişkin kişilere karşı gücü yoktur. Nasıl olur da Cenab-ı Hakk, çocuğu yetişkin kişilerle bir sayar?

پخته نبود غوره گویندش بنام - میوه گر کهنه شود تا هست خام

25148- Meyve ne kadar bekletilirse bekletilsin, olmadıkça, kemale gelmedikçe, ona ham derler.

طفل و غورەست او بر هر تیز هش - گر شود صد ساله آن خام ترش

25149- O ham, o ekşi suratlı kişi de, yüz yaşına ayak bassa, aklı, fikri yerinde olanlara nazaran yine çocuktur, yine hamdır.

Hz. Mevlâna, bir başka Mesnevî beytinde pirden, kemale gelmiş insandan bahsederken şöyle buyurur:

"Ben, genç talihliye, ezelde saadete eren, Hakk'ın tevfikine mazhar olan gence (Pir) adını veririm. Yoksa günlerin, senelerin geçişi ile ihtiyar olan kişiye pir demem."

Büyük bir mütefekkir de, "Çok yaşayan, seneleri sayan değil, hayatı hisseden kişidir" demiştir.

هم در آن طفلی خوف است و امید - گر چه باشد مو و ریش او سپید

25150- Uzun seneleri sayan adamın saçı sakalı ağarsa bile, o, korku ve ümit çocukluğundan kurtulamamıştır.

ای عجب با من کند کرم آن کرم - که رسم یا نارسیده ماندەام

25151- Kendi kendine der ki, "Acaba kemale erer miyim? Yahut böyle ham olarak mı kalırım? Acaba Cenab-ı Hakk'ın keremi, beni olgun bir hâle getirir mi?"

بخشد این غوره مرا انگوریی - با چنین ناقابلی و دوریی

25152- Böyle kabiliyetsiz, hiçbir işe yaramaz bir hâlde Hakk'tan uzaklarda mı kalırım? Yoksa hâlime acıyıp, lütfedip bu koruğu tatlı üzüm hâline getirir mi?

و آن کرم می‌گویدم لا تیأسوا - نیستم اومیدوار از هیچ سو

25153- Hiçbir taraftan ümidim yok. Kendimde Hakk'ın lütfuna ve ihsanına bir liyakat göremiyorum. Fakat o kerem sahibi, bana "Meyus olmayın" diye buyuruyor.

Burada, Yusuf Suresi'nin meal-i şerifi şöyle olan 87. ayetinden lafzi iktibas var: ***"Ey oğullarım! Gidin, Yusuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Zira kâfir kavimden başkası, Allah'ın rahmetinden ümit kesmez!"***

گوشمان را می‌کشد لا تقنطوا - دایما خاقان ما کردست طو

25154- Hakanımız daima bize ziyafetler vermede, lütuflarda, ihsanlarda bulunmada, "Ümidinizi kesmeyin" diye kulağımızı çekmededir.

Zümer Suresi'nin şu mealdeki 53. ayetinden lafzi iktibas vardır: ***"De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü o, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."***

چون صلا زد دست اندازان رویم - گر چه ما زین ناامیدی در گویم

25155- Gerçi biz, ümitsizlik yüzünden bir çukura düşmüşüz, üzüntü içindeyiz. Ama Hakk'ın lütfuna, ihsanına amadeyiz. O bizi çağırınca neşelenir, her şeyi unutur, ellerimizi çırpa çırpa gideriz.

در دویدن سوی مرعای انیس - دست اندازیم چون اسبان سیس

25156- Asil kanlı, terbiyeli atlar bir otlağa nasıl koşar, giderlerse, biz de, ruhumuza huzur verecek, hoşlandığımız o yere, o âleme öyle koşar gideriz.

جام پردازیم و آن جا جام نی - گام اندازیم و آن جا گام نی

25157- Adım atarız ama orada adım yoktur. Kadehimizi doldururuz ama orada kadeh yoktur.

Sultanımız, efendimiz, canımız, gönlümüz Mevlâna Hazretleri, şu rubailerinde aynı duyguyu ifade buyurmaktadır:

"Bizim şarabımız kadehsiz olarak sunulmaktadır. İçimize bir ateş düşmüştür, yüreğimiz yanıp tutuşmaktadır. Fakat bu gönül yangınının dumanı görülmemektedir. Aşk rebabının feryadı, inlemesi, gerçek sevgilimizin, gönül sultanımızın yayından, onun mızrabındandır. Sakın, bu rebaptır, bu sesi rebap çıkarıyor, deme."

معنی اندر معنی اندر معنی است - ز انکه آن جا جمله اشیا جانی است

25158- Çünkü orada her şeyi can âlemindendir. Vardır ama can gibi görünmez. Mana içinde manadır, Rabbe mensuptur.

نور بی‌سایه بود اندر خراب - هست صورت سایه معنی آفتاب

25159- Şekil, suret, görünen her şey gölgeden ibarettir. Mana ise güneştir. Gölgesiz nur, harabelerde, yıkık yerlerdedir.

Burada Hz. Mevlâna, insanın manevi yönünü, güneşe; suretini, zahirî yönünü de, gölgeye benzetmektedir. Maddi yön, yani cisim ve suret mevcut oldukça, mana güneşi gölgesiz kalmaz. Fakat cisim ve suret harabe olunca, nur (Mana güneşi) gölgesiz kalır. Daha doğrusu gölgenin sembolü olan cisim, suret viran olunca, asıl nur kalır. Gölgesiz nurun yeri de, harabelerdir, yıkık yerlerdir. İlahî kıvılcım, nur-u ilahî, insanda bulunan manevi cevher, harap bir evin derinliklerinde gizlenmiş bir hazine gibidir. Bu hazine nasıl bulunur? İnsan, mümkün olduğu kadar beden isteklerinden, maddi arzulardan kurtulunca, manevi hisler, manevi hâller elde eder. Cismani zevklerden, şehvani duygulardan ne kadar kurtulursa, manevi ve ruhani hâlleri de o kadar elde eder.

Daha başka bir ifadeyle, bu mana hâlleri, bu ruhani zevkler, yokluk mertebesine ermekle ulaşılacak hâllerdir. Maddi yönden bedenin harap edilmesi lazımdır ki, o harabenin derinliklerinde gizli bulunan hazine meydana çıksın. Hz. Mevlâna, bu sebepledir ki, başka bir Mesnevî beytinde şöyle buyurur:

"Tabii duyguların, tene ait zevklerin sağlıklı, iyi oluşu, bedenin afiyetine, mamur oluşuna bağlıdır. Manevi duyguların, ruhani zevklerin mükemmel oluşu, yerinde oluşu da, bedenin, cismin tahrip edilmesine bağlıdır. Bedenin tahribi intihar etmek değil, az yiyerek, az uyuyarak, mümkün olduğu kadar dünyevi arzulardan, şehvani isteklerden yakamızı sıyırarak, daha ölmeden evvel ölmeye gayret sarf edilerek elde edilir."

نور مه را سایه‌ی زشتی نماند - چون که آن جا خشت بر خشتی نماند

25160- Çünkü orada, mana âleminde, kerpiç üstüne kerpiç bile kalmamıştır. Ayın nuru için, hiçbir çirkin gölge bulunmaz.

چون بهای خشت وحی و روشنی است - خشت اگر زرین بود بر کندنی است

25161- Kerpiç altından bile olsa, söküp atmak gerek. Çünkü atılacak o kerpicin yerine vahiy gelecektir, nur gelecektir.

Bu beyitte geçen kerpiç, nefsani sıfatı, insanda bulunan kötü huyu göstermektedir. Bir vücutta nefsani sıfatlar kalmaz, beşerî vasıflar mahvolursa, mana ayının, can ayının nurunun önünde bir perde kalmayacak, çirkin bir gölge bulunmayacaktır. Bu sebepledir ki kerpiç, altından da olsa, onu söküp atmak gerekmektedir. Çünkü o kerpiçler, gönüle gelen vahye engel olmaktadır. Kerpiçlerin altından oluşu, nefsani sıfatların, tene ait zevklerin,

hayvani huyların bize kıymetli görünmelerinin, kendilerini bize sevdirmelerinin birer sembolüdür. Onlar, bize ne kadar kıymetli, zevkli, hoş görünürlerse görünsünler, kurtulmamız için, onları söküp atmamız lazımdır. Çünkü o hayvani vasıflar, nefsani sıfatlar, ilahî vahyin, manevi zevkin gelmesine mâni olurlar. Mümin, içinden hangi kötü sıfatı söküp atarsa, onun karşılığında kendisine ilahî bir ilham, Rabbani bir zevk gelecektir. İçine nur dolacaktır. O kimseye Cenab-ı Hakk, her demde ilhamlarda bulunur. Onun gönlü, ilahî nurla dolar.

پاره گشتن بهر این نور اندك است - کوه بهر دفع سایه مندك است

25162- Dağ, perdeyi yırtmak, gölgeyi gidermek için paramparça olmuş, zerre zerre dağılmıştır. Fakat bu hâl, bu nura karşı değersiz bir şeydir.

پاره شد تا در درونش هم زند - بر برون که چو زد نور صمد

25163- Cenab-ı Hakk'ın nuru dağın dış yüzüne vurunca, içine de o nur düşsün diye dağ, dayanamadı, paramparça oldu.

Bu beyitlerde, Tur dağının ilahî tecelliye mazhar oluşuna işaret vardır. Araf Suresi'nin 143. ayetinde bahsedilen tecelli ile dağ paramparça olmuştu. Büyük Mevlâna, bu kutlu hadiseyi kendine has bir şekilde ne de güzel izah buyuruyor:

"Cenab-ı Hakk'ın nuru, Tur dağının dışına düşünce, dağın içi de o nurla nurlanmak istedi. O nura kavuşmak için parçalandı. Şu dünya yüzünde de, Cenab-ı Hakk'ın yüzüne, nur-u Muhammedî'ye mahzar olmuş ermişleri, güzel yüzlüleri görünce, kalbimizin parçalanırcasına heyecanla çarpması, acaba o nuru kalbimizin içine sindirmek için midir?"

Biz günahkârlar, buna tahammül edebilir miyiz? Dağ tahammül edemedi. Derin manaları ifade buyuran bu ayet-i kerimenin mealini almadan geçemedim: ***"Vakta ki Musa, tayin ettiğimiz vakitte Tur dağına geldi. Rabbi, ona ilahî sözünü söyledi. Cenab-ı Hakk: Sen, beni hiçbir vakit göremezsin, diye buyurdu. Lakin şu dağa bak, eğer yerinde durabilirse, sen de beni görürsün. Vakta ki Musa'nın Rabbi, dağa tecelli etti. Dağ parça parça oldu. Musa da, kendinden geçip düştü, bayıldı."*** (Tahir-ül-Mevlevi'nin Mesnevî şerhinin 1. cildinin 25. ve 26. beytinin şerhine lütfen bakınız.)

واشکافد از هوس چشم و دهان - گرسنه چون بر کفش زد قرص نان

25164- Aç adamın eline bir ekmek geçerse, hevesinden gözü de açılır, ağzı da. Hemen o ekmeği yemek ister.

از میان چرخ برخیز ای زمین - صد هزاران پاره گشتن ارزد این

25165- Hakk nuru, öyle bir nur ki, bunun uğrunda yüz binlerce parça olmaya değer. Ey yeryüzü! Gökten gelen ilahî nura engel oldun, çabuk aradan kalk, çekil.

شب ز سایه‌ی تست ای یاغی روز - تا که نور چرخ گردد سایه سوز

25166- Kalk da, göğün nuru gölgeyi yaksın, yok etsin. Ey gündüzün düşmanı! Gecenin karanlığı, senin gölgenden meydana geliyor.

Dünyada görülen kavgalar, gürültüler, hep aç midelerin, açların doğurduğu karışıklıklardır. Karnı aç adam, ekmek uğrunda her şeyi göze alır. Karnı aç adamın beklediği ekmekle, Hakk âşığının beklediği nur mukayese edilebilir mi? İlahî nur uğrunda parça parça olmaya, yüz binlerce parçaya ayrılmaya değer.

Yeryüzü ve şu kara toprak gibi kirlenmiş, günahın karanlıkları içinde kalmış kişi! Kötü huylarını, maddi arzularını, şehvetini, hiddetini aradan kaldır, yok et. Sende cismani kesafet yok olunca, göklerden, ötelerden gelen nur, karanlıkları defeder. Ortalık ilahî nurla, Rabbani tecelliyle dolar.

بالغان را تنگ می‌دارد مکان - این زمین چون گاهواره‌ی طفلکان

25167- Şu yeryüzü, çocuklara beşik gibidir. Fakat kâmillere, ergin kişilere dar

bir yerdir. Onların hareketlerini engeller, onları sıkar.

Dar bir yer, istekler dünyasının sembolüdür. Çocuk, hayvani ruhu; beşik, bedenimizi, cismimizi; kâmil insan da, insani ruhu göstermektedir. Nebe Suresi'nin 6. ayetinde ve Taha Suresi'nin 53. ayetinde, ***"De ki: Yeri size beşik yaptı ve onda sizin için yollar açtı. Gökten bir su indirdi. Onunla her çeşit bitkiden çiftler çıkardık"*** buyurulmaktadır.

Daha ilmin bu kadar ilerlemediği bir devirde, on beş asır evvel bitkilerin erkekli ve dişili yaratıldıklarına dair olan bu ilahî işaret, Kur'an-ı Kerim'in ilmî bir mucizesidir. Keza Zuhruf Suresi'nin 10. ayetinde de, yeryüzü beşiğe benzetilmiştir: ***"O ki, yeri sizin için beşik kıldı ve doğru gitmeniz için yeryüzünde size yollar yaptı."***

در گواره شیر بر طفلان فشاند - بهر طفلان حق زمین را مهد خواند

25168- Cenab-ı Hakk, çocuklar için yeryüzüne "Beşik" diye buyurdu. İçindeki çocukları sütle besledi.

طفلکان را زود بالغ کن شها - خانه تنگ آمد از این گهواره‌ها

25169- Bu beşikler yüzünden ev darlaştı. Allah'ım! Çocukları bir an önce büyüt, kemale erdir.

تا تواند کرد بالغ انتشار - ای گواره خانه را ضیق مدار

25170- Ey beşik! Sen de evi daraltma da, kemale eren insanlar orada rahatça dolaşsınlar.

Bu yeryüzünün beşik gibi olan her kıtasında, dünya evi daraldı. Ey Allah'ım! Bu yeryüzünde oturan, rahat eden çocukları bir an önce kemale erdir. Onları uyandır, akıllandır. Onlar, bu dünyanın, beşik gibi olduğunu, rahatça yaşamaya, hareket etmeye müsait olmadığını, sıkıcı, bunaltıcı bir yer olduğunu anlasınlar.

Ey beşik gibi olan yeryüzü! Sen de evini daraltma. Daraltma da, kemale eren kişiler orada sıkılmasınlar, rahatça yaşasınlar, rahatça dolaşsınlar. Böylece, burada hakikati göremeyen çocuk tabiatlı insanları uyandır, onlara hâlin hakikatini göster.

"PADİŞAHIN HİMMETİYLE, ŞEHZADENİN GÖNLÜNDE BİR KEŞİF VE İSTİĞNA HASIL OLDU; BU YÜZDEN DE, VESVESELENİP ŞÜKÜR ETMEDEN ÇEKİNDİ, SERKEŞLİĞE BAŞLADI; PADİŞAH, İLHAM VE SIR YOLUYLA BUNU ANLADI; CANI SIKILDI, RUHU VE SURETİNİN HABERİ OLMAKSIZIN, ŞEHZADEYE BİR ZAHİM VURDU"

وسوسه‌ای که پادشاه زاده را پیدا شد از سبب استغنایی و کشفی که از شاه دل او را حاصل شده بود و قصد ناشکری و سرکشی می‌کرد، شاه را از راه الهام و سر خبر شد، دلش درد کرد، روح او را زخمی زد چنان که صورت شاه را خبر نبود الی آخره

Bu kısımda Hz. Mevlana, Hakk yolunda yürüyen kişinin biraz manevi zevk, biraz feyiz alınca, bazı kere şımardığını, bir benliğe kapıldığını ve bu yüzden birçok şeyler kaybettiğini açıklamaktadır. Bu hâl, Mesnevî'nin 1. cildinde anlatılan bir vakayı hatırlatmaktadır. (Tahir-ül Mevlevi şerhi, 3223 numaralı beyitten sonra gelen bölüme bakınız) Vahiy katibi Abdullah bin Sad bin Ebi Serh, "Bana da vahiy geliyor!" diye bir iddiada bulunarak, imanını kaybetmişti.

از درون شاه در جانش جری - چون مسلم گشت بی‌بیع و شری

25171- Dışta görünen bir alışveriş olmaksızın, padişahın gönlünden şehzadenin canına feyizler gelmeye başladı.

ماه جانش همچو از خورشید ماه - قوت می‌خوردی ز نور جان شاه

25172- Ay nasıl güneşten nur alıyorsa, şehzadenin canı da, padişahın can

nurundan öyle nurlanıyor, öyle manevi gıdalar alıyordu.

دم به دم در جان مستش می‌رسید - راتبه‌ی جانی ز شاه بی‌ندید

25173- Dem be dem sevgi yüzünden kendini kaybetmiş ruhuna, o eşi benzeri bulunmayan padişahtan can gıdası gelmekteydi.

ز آن غذایی که ملایك می‌خورند - آن نه که ترسا و مشرك می‌خورند

25174- Ama bu gelen gıda, Hıristiyanların, müşriklerin yedikleri gıda değildi. Bu, meleklerin yedikleri gıdaydı.

گشت طغیانی ز استغنا پدید - اندرون خویش استغنا بدید

25175- İçinde bir istiğna, hiçbir şeye aldırmamazlık duygusu belirdi. Bundan da bir azgınlık, bir küstahlık meydana geldi.

چون عنان خود بدین شه داده‌ام - که نه من هم شاه و هم شه زاده‌ام

25176- Ben de bir padişah, bir şehzade değil miyim? Neden bu padişahın emrine girdim, ona boyun eğdim?

من چرا باشم غباری را تبع - چون مرا ماهی بر آمد با لمع

25177- Bana nur saçan, parlayıp duran bir ay doğdu. Neden toza toprağa tabi olayım, uyayım?

ناز غیر از چه کشم من بی‌نیاز - آب در جوی من است و وقت ناز

25178- Su, benim ırmağımın yatağında akıp gidiyor. Nazlanmanın tam zamanı… Hakk'ın inayetiyle ben, niyazsız bir hâle gelmişim, ne diye başkasının nazını çekeyim?

"Hakk'ı, hakikati idrak ediyorum. Mana suyu, benim vücudumun ırmağında akmaktadır. Artık ben nazlanmalıyım, artık niyaz bana yakışmaz" diye, şehzade gurura kapıldı.

وقت روی زرد و چشم تر نماند - سر چرا بندم چو درد سر نماند

25179- Başımın ağrısı kalmadı. Ne diye başımı bağlayayım? Yüzümün sarardığı, gözlerimin yaşardığı vakitler geçti gitti.

باز باید کرد دکان دگر - چون شکر لب گشته‌ام عارض قمر

25180- Mademki ben de şükür dudaklı, ay yüzlü olmuşum, artık başka bir dükkân açmam gerek.

صد هزاران ژاژ خاییدن گرفت - زین منی چون نفس زاییدن گرفت

25181- Böylece şehzade, benliğe kapıldı, bu benlikten nefsi kuvvet buldu, gelişti. Yüz binlerce manasız sözler etmeye başladı.

تا بدان جا چشم بد هم می‌رسد - صد بیابان ز آن سوی حرص و حسد

25182- O makamdan hırs ve hasetin bulunduğu yere kadar, yüzlerce çöl, yüzlerce ova vardır, fakat kem göz, oraya da gelip ulaşır.

Bu beyitlerde, çeşitli sembollerle şehzadenin nasıl benliğe kapıldığı anlatılmaktadır. Evvelce arzedildiği gibi şehzade bir müridi, Çin padişahı da, bir mürşidi göstermektedir. Mürit, mürşidinden ilahî bir feyze mazhar olmuştur. Gönlünde azıcık manevi bir zevk, ruhani bir haz duyunca, gurura kapılıyor, kendini kemale ermiş sanıyor. "Mademki ben de güzel konuşuyorum, yüzüm nurlandı, artık ben de bir mürşit sayılırım. Neden başkasına uyayım?" diye düşünür ve bu benlik, onun nefsani duygularını kuvvetlendirince, benlik

kokan lüzumsuz sözler söylemeye başlar.

Padişah, şehzadenin benliğe kapıldığını, içinin fesatla dolduğunu, gönül gözü ile gördü ve anladı. Padişahın bulunduğu makamla, hırs ve hasetin bulunduğu yer arasında yüzlerce çöl, yüzlerce ova mevcuttur. Fakat kötü niyetli kişinin görüşü, hırs çölünü ve haset vadisini aşar, oraya kadar gelir.

چون نداند آن چه اندر سیل و جوست - بحر شه که مرجع هر آب اوست

25183- Her suyun akıp varacağı yer olan padişahın denizi, nasıl olur da seline kapılanı, deresine düşeni bilmez?

ناسپاسی عطای بکر او - شاه را دل درد کرد از فکر او

25184- Padişahın dokunulamayan, asla ulaşılamayan lütfuna, keremine karşı, şehzadenin nankörlüğü, manasız düşünmelere kapılması, ona ihsanlarda bulunanın canını sıktı, kalbini incitti.

این سزای داد من بود ای عجب - گفت آخر ای خس واهی ادب

25185- Sonunda kendi içinden ona seslendi de, dedi ki: "Ey edepten mahrum adi kişi! Benim sana yaptığım ihsanların, lütufların, iyiliklerin mükâfatı, karşılığı bu mu?"

تو چه کردی با من از خوی خسیس - من چه کردم با تو زین گنج نفیس

25186- Ben, sana ne yaptım? Ben, sana en güzel hazineler bağışladım. Sen ise, cimrilik huyundan bana ne yaptın?

Padişah, gönlünden şehzadeye şöyle söyleniyordu: Ben Hakk'ın lütfettiği manevi hazinelerden sana ne inamlarda bulundum. Gönül hazinesinden sana neler bağışladım. Sen ise, benim sana verdiğim bu ruhani lütufların kıymetini bilmeyip hasis tabiatın icabı, ne yersiz düşüncelere, ne kötü arzulara kapılıyorsun?

که غروبش نیست تا روز شمار - من ترا ماهی نهادم در کنار

25187- Ben, senin gönlüne öyle bir mana ayı koydum ki, o ay, kıyamet gününe kadar batmayacaktır, daima nur saçacaktır.

تو زدی در دیده‌ی من خار و خاك - در جزای آن عطای نور پاك

25188- Sana bağışladığım o pak nura karşılık sen, benim gözüme diken attın, toprak saçtın.

تو شده در حرب من تیر و کمان - من ترا بر چرخ گشته نردبان

25189- Ben, göğe çıkman için senin önüne merdiven koydum. Sen, benimle savaşmak için oka, yaya sarıldın.

Burada Nemrut hatırlatılmaktadır. Bundan sonraki beyitlerde de, aynı mevzuya işaret edilecektir.

عکس درد شاه اندر وی رسید - درد غیرت آمد اندر شه پدید

25190- Padişahın gönlünde bir kıskançlık derdi belirdi. Bu dert, bu acı, şehzadenin gönlüne aksetti. Onda da aynı duygu meydana geldi.

پرده‌ی آن گوشه گشته بر درید - مرغ دولت در عتابش بر طپید

25191- Padişahın çıkışması, azarlaması yüzünden, saadet kuşu çırpınmaya başladı. Bir köşeye çekilmiş olan şehzadenin perdesini yırttı, onun bütün kabahatlerini açığa vurdu.

از سیه کاری خود گرد و اثر - چون درون خود بدید آن خوش پسر

25192- O güzel şehzade, yaptığı kötülüğün eserini içinde duydu.

خانه‌ی شادی او پر غم شده - آن وظیفه‌ی لطف و نعمت کم شده

25193- Kendisine tahsis edilmiş olan lütuf ve nimetlerin azaldığını, sevinç evinin gamla, kederle dolduğunu gördü.

ز آن گنه گشته سرش خانه‌ی خمار - با خود آمد او ز مستی عقار

25194- O, benlik şarabının verdiği sarhoşluktan kendine geldi. Fakat o günah yüzünden, başının ağrısı artmıştı.

خلد بر وی بادیه و هامون شده - خورده گندم حله زو بیرون شده

25195- Buğdayı yemişti, cennet elbiselerini üstünden çıkarıp almışlardı. Cennet, ona ıssız bir ova, bir çöl kesilmişti.

Hz. Âdem'in şeytana uyarak menedilen buğdayı yemesini ve cennetten kovulmasını hatırlıyor.

زهر آن ما و منیها کار کرد - دید کان شربت و را بیمار کرد

25196- Benlik şerbetinin onu hastalandırdığını, o bizlik, benlik zehirinin ona tesir ettiğini gördü.

همچو جغدی شد به ویرانه‌ی مجاز - جان چون طاوس در گلزار ناز

25197- Can tavusu, solmayan ebedî gül bahçelerinde nazlı nazlı salınarak dolaşırken; geldi, baykuş gibi gelip geçici sevda viranesine düştü.

در زمین می‌راند گاوی بهر کشت - همچو آدم دور ماند او از بهشت

25198- Şehzade, benliğe kapıldığı için, Âdem gibi cennetten uzak düştü, kovuldu. Yeryüzünde çift sürmeye, öküz koşmaya başladı.

شیر را کردی اسیر دم گاو - اشك می‌راند او که ای هندوی زاو

25199- Gözyaşları döküyor, "Ey becerikli Hintli!" diyordu; "Sen, arslanı öküz kuyruğuna esir ettin."

Hintli, nefsi göstermektedir; arslan da, ruhun sembolüdür. Öküz kuyruğuyla tenimiz, cesedimiz kastedilmektedir. Şehzade, yaptığı kötülüğün, içine düştüğü benliğin eserini kendinde görünce, çok gözyaşı dökmeye ve nefsine şöyle seslenmeye başladı: "Ey günah işlemekte, hile yapmakta çok becerikli, mahir olan nefis! Sen, arslan mesabesinde olan ruhu, o gözün kuyruğu gibi sayılan cisme, tene esir ettin."

بی‌حفاظی با شه فریادرس - کردی ای نفس بد بارد نفس

25200- Ey soğuk nefesli kötü nefis! Herkesin yardımına koşan, feryadına erişen padişaha vefasızlıkta bulundun, kötülük ettin.

بر تو شد هر گندم او کژدمی - دام بگزیدی ز حرص گندمی

25201- Sen, buğday hırsına kapıldın da, tuzağa düştün. Fakat tuzaktaki her buğday tanesi, bir akrep kesildi sana.

قید بین بر پای خود پنجاه من - در سرت آمد هوای ما و من

25202- Mademki başına benlik sevdası düştü, şimdi ayağına vurulmuş elli

batmanlık prangayı seyret.

که چرا گشتم ضد سلطان خویش - نوحه می‌کرد این نمط بر جان خویش

25203- "Neden padişahımın arzularına aykırı iş gördüm, ona nankörlük ettim?" diye kendi hâline ağlayıp duruyor, feryat ediyordu.

با انابت چیز دیگر یار کرد - آمد او با خویش و استغفار کرد

25204- Kendine geldi, tövbe etti. Tövbe ile beraber, kendini alçaltarak niyazda bulundu, Hakk'a dost oldu.

رحم کن کان درد بی‌درمان بود - درد کان از وحشت ایمان بود

25205- İmanı kaybetmenin dehşetinden meydana gelen derde acı. Çünkü o derdin ilacı yoktur.

چون رهید از صبر در حین صدر جست - مر بشر را خود مبا جامه‌ی درست

25206- İnsan, her zaman yoksulluk duygusu içinde yaşamalıdır. Güzel, gösterişli, pahalı elbiseler giymemelidir. Çünkü yoksulluğa sabretmeden kurtulunca, yine benliğe kapılır, baş köşeye geçmek ister.

که نه دین اندیشد آن گه نه سداد - مر بشر را پنجه و ناخن مباد

25207- İnsan güçsüz olmalıdır. Yumruğu kuvvetli, tırnağı sivri olursa, ne din düşünür, ne doğruluk!

نفس کافر نعمت است و گمره است - آدمی اندر بلا کشته به است

25208- İnsanın belalar içinde ölmesi daha iyidir. Çünkü insanda bulunan nefs-i emmare, Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankördür, insanın yolunu şaşırtır, sapıklığa düşürür.

İnsan, nefsî ve maddi bakımından hiç de iyi değildir. Nimete konunca, şükrü unutur, Hakk'ı aklına getirmez olur. Zenginlik onu şımartır, isyana sevk eder. Nitekim Şura Suresi'nin 27. ayetinde ***"Eğer Allah, kullarına rızkı bol bol yaysaydı, onlar, yeryüzünde azgınlığa düşerler, taşkınlık ederlerdi"*** buyrularak, bu hakikate işaret edilmiştir. Hz. Mevlâna da, bir rubaisinde "Bazen şeytanlar bizim kötülüğümüzden kaçar" demiştir.

"HAKK TEALA'NIN AZRAİL'E: RUHLARINI ALDIĞIN İNSANLARDAN EN FAZLA KİME ACIRSIN, DİYE HİTAPTA BULUNMASI; AZRAİL'İN DE, CENAB-I HAKK'A CEVAP VERMESİ"

خطاب حق به عزرائیل که ترا رحم بر که بیشتر آمد از این خلایق که جانشان قبض کردی، و جواب دادن عزرائیل حضرت را

Cevami-ül Hikâyat adlı kitapta bulunan şu hikâye, bu bahse uyduğu için aynen alıyorum:

Bir gün Peygamber Efendimiz bir yerde otururken, Azrail Aleyhisselam, o eşsiz Peygamberimizi ziyarete geldi. Hz. Peygamber, ona, "Kardeş, binlerce senedir insanların canlarını almakla vazifelendirilmişsin. Sayısız insanı canından ettin. Sayısız çocuğu yetim bıraktın. Hiç kimseye yüreğin yandı mı? Hiç kimseye acıdın mı?" diye sordu. Azrail Aleyhisselam, "Ey Resulullah!" dedi, "Bu kadar zaman içinde, yalnız iki kişiye acıdım, yüreğim yandı. Bir gün, bir gemi denizin dalgalarına, fırtınanın şiddetine dayanamadı, paramparça oldu. Gemidekiler boğuldu. Yalnız gebe bir kadın, bir tahta parçasına sarılarak canını kurtardı. Bu tehlikeli sırada, kadın dalgalarla boğuşurken çocuğunu doğurdu. Acılardan, zahmetlerden kurtulup çocuğuna baktı. Denizin suyu bile, o çocuğun yüzünden dopdolu bir hâl almıştı. Kadın, çocuğunu emzirmek isterken, Cenab-ı Hakk'tan 'O kadının canını al, çocuğu da denizin dalgaları arasında bırak' diye ferman geldi. Kadının canını

aldım, fakat sıkıcı rahimden, hüzünler zindanından kurtulup gelen uçsuz bucaksız dalgalar arasında kalan o zavallı çocuğa acıdım. Bir de, Ad oğlu Şeddat'a acıdım. Yıllarca bir bağ bahçe, bir cennet yapmaya uğraştı. Hesapsız masraflara girdi. Hikâyeciler derler ki, bağının ovası altındandı. Salkımları incidendi. Çakıl taşları değerli mücevherlerdendi. Ağaçları mercandan, dalları zümrüttendi. Suyu nefis şaraptan ibaretti. Toprağı Çin ahularının, köpeklerinin kanıyla yoğrulmuştu. O toprakların buharı misk kokar, rüzgârında amber tüterdi. O bağ bahçe tamamlanınca, gidip seyretmeye, canına can katmaya niyetlendi. Atından inerken sağ ayağını üzengiden çıkarmıştı, sol ayağı henüz üzengideydi. Tam bu sırada 'Şu dinsizin canını al, onu attan aşağıya at' diye ferman geldi. Canını aldım, fakat gönlüm ona acıdı. Zavallı, bütün ömrünü bahçe yapacağım ümidiyle harcamıştı. Tam bahçesinden zevk alacağı sırada canından olmuştu." Tam bu konuşma sırasında, Cebrail Aleyhisselam geldi ve "Ey Muhammed!" dedi. "Hakk Teala'nın sana selamı var. Buyurur ki: O uçsuz bucaksız denizde, o sonsuz dalgalar arasında anasız olarak koruduğum, sonra da padişahlığa ulaştırdığım çocuk, Ad oğlu Şeddat idi. Nimetlerime karşı küfranda bulundu. Benlik sevdasına düştü. Kâfirlere mühlet verdiğimiz, fakat ihmal etmediğimiz bilinsin diye, onu suyun azabından kurtardım."

بر که رحم آمد ترا از هر کئیب - حق به عزرائیل می‌گفت ای نقیب

25209- Hakk Teala, Azrail'e "Ey üstün melek!" dedi, "Sen, bu kederli, dertli insanlardan canlarını alırken kime acırsın?"

لیك ترسم امر را اهمال کرد - گفت بر جمله دلم سوزد به درد

25210- Azrail, "Canlarını aldığım insanların hepsine acıdım. Fakat Allah'ın emrini ihmal etmekten çok korkarım."

در عوض قربان کند بهر فتی - تا بگویم کاشکی یزدان مرا

25211- Hatta canını almak istediğim gence acırım da, keşke Allah, onun yerine beni kurban etseydi, dediğim olur.

از که دل پر ز سوز و بریان‌تر شدت - گفت بر کی بیشتر رحم آمدت

25212- Allah, "Kime daha fazla acırsın, gönlün kime daha fazla yanar, kavrulur?" dedi.

من شکستم ز امر تا شد ریز ریز - گفت روزی کشتیی بر موج تیز

25213- Azrail, dedi ki: "Bir gün bir gemi, coşup köpüren, kuduran dalgalar arasında bocalarken emir aldım, gemiyi paramparça ettim."

جز زنی و غیر طفلی ز آن رمه - بس بگفتی قبض کن جان همه

25214- Allah'ım! O gün sen, bana "Gemidekilerin hepsinin de canlarını al" buyurdun, "Yalnız yolcular arasında bulunan bir kadın ile bir çocuğun canlarını alma, onları bırak" dedin.

تخته را آن موجها می‌راندند - هر دو بر یك تخته‌ای درماندند

25215- Her ikisi de, bir tahta parçasının üstünde, âciz bir hâlde kalmışlardı. Kızgın dalgalar, o tahtayı sürüp götürmedeydi.

طفل را بگذار تنها ز امر کن - باز گفتی جان مادر قبض کن

25216- Derken, "Anasının da canını al" diye emrettin; "Ol emrine uy da, çocuğu yapayalnız bırak."

"Kün", yani ol emri, Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde geçer. Mesela Bakara Suresi'nin 17. ayetinde ***"Bir işin olmasını isterse, ona yalnız (Ol) der, o da oluverir"*** olduğu gibi…

خود تو می‌دانی چه تلخ آمد مرا - چون ز مادر بگسلیدم طفل را

25217- Çocuğu anasından ayırdım ama Allah'ım, sen de bilirsin ki, bu bana ne acı geldi.

تلخی آن طفل از فکرم نرفت - بس بدیدم دود ماتمهای زفت

25218- Çok acı yasların feryatları, ahları içinde kaldım. Fakat o çocuğun acısı, o çocuğun kalbimi yakışı, aklımdan çıkmadı hiç.

موج را گفتم فگن در بیشه ایش - گفت حق آن طفل را از فضل خویش

25219- Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: "O çocuğa lütufta bulundum da, dalgaya, onu ağaçlık bir yere götürüp bırakmasını emrettim."

Attar Hazretleri'nin İlahiname'sinde Nemrut'a dair bir hikâye vardır. Oradan birkaç beytin tercümesi şöyle:

O zavallı kadın, çocuğu doğurur doğurmaz, denize düştü, boğulup gitti. Çocuk, o tahta üstünde kaldı. Dalgalar, tahtayı sürüp götürmedeydi. Cenab-ı Hakk, rüzgâra, dalgaya, balığa hitapta bulundu: "Bu çocuğa dokunmayınız. Dikkat edin, ona bir bela gelip çatmasın. Mutlaka bir yere ulaşması gerekir." Bütün melekler, "Ey Rabbimiz!" dediler, "Dalgalar, balıklar arasında bocalayan bu çocuk kim ki?" "Talihin derdine uğramış olan bu çocuğun kim olduğunu, vakti gelince anlarsınız" diye Hakk'ın hitabı geldi. O çocuk, nihayet bir deniz kıyısına düştü. Bir balıkçı, onu buldu, büyüttü. Yetişkin bir insan olunca, Allah'ın lütfu ile birçok meziyetler, mezhepler elde etti. Gözü gönlü açıldı. Yer altındaki binlerce hazineleri görmede, aydan balığa kadar her şeyi seyretmedeydi. Meleklerin hepsi de, "Ey noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah!" diyorlardı; "Bu kadar idrake, lütuflara layık olan yoksul kimdir ki?" Gayb âleminden, "Bu yüksek derecelere ulaşan kişi Nemrut'tur!" diye bir hitap geldi; "Bu benliğe kapılan, nasıl kurtarıldığını, lütuflara nail olduğunu unutan kişi, utanmadan ilahlık davasına girişir, yüzlerce hileye başvurur, bize kin besler, bizimle savaşa kalkışır."

پر درخت میوه دار خوش اکل - بیشه‌ی پر سوسن و ریحان و گل

25220- Susenlerle, reyhanlarla, güllerle, tatlı, yenmeye doyum olmaz meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçede…

پروریدم طفل را با صد دلال - چشمه‌های آب شیرین زلال

25221- Berrak ve tatlı sular fışkıran kaynaklarla dolu ağaçlıklı bir yerde, o çocuğu yüzlerce nazla, nimetle besledim.

اندر آن روضه فگنده صد نوا - صد هزاران مرغ مطرب خوش صدا

25222- Orada, o bahçede yüz binlerce güzel sesli kuş ötüşmedeydi.

کرده او را ایمن از صدمه‌ی فتن - بسترش کردم ز برگ نسترن

25223- Ona nesterenlerden, güllerden döşek yaptım. Onu fitnelerin, musibetlerin tesirinden korudum.

باد را گفته بر او آهسته وز - گفته من خورشید را کاو را مگز

25224- Güneşe, "Hararetle onu yakma, incitme" dedim. Rüzgâra ise, "Onun üstünde eserken yavaş es, onu hırpalama" diye tembih ettim.

برق را گفته بر او مگرای تیز - ابر را گفته بر او باران مریز

25225- Buluta, "Onun üstüne yağmur yağdırma, onu ıslatma"; şimşeğe de

“Birdenbire çakarak, onun gözünü alma, kamaştırma” emrini verdim.

پنجه‌ای بهمن بر این روضه ممال - زین چمن ای دی مبر آن اعتدال

25226- “Ey kış! Bu çayırı, çimeni sakın soldurma. Ey yaz! Sen de, bu bahçeye el atıp, kasıp kavurma” dedim.

“ŞEYH ŞEYBAN-İ RAİ HAZRETLERİ’NİN KERAMETLERİ”

کرامات شیخ شیبان راعی و بیان معجزه‌ی هود علیه السلام

Şeyban-i Rai, büyük velilerdendir. Gazzali Hazretleri, İhya-ul Ulumiddin adlı kitabında, İmam Şafii’nin bu velinin huzurunda bir mektep çocuğu gibi oturduğunu, ona sualler sorduğunu, bu hâle şaşanlara da, “O, ledün ilmini biliyor” dediğini yazar. Şeyban-i Rai çobandı. Cuma namazına giderken, güttüğü sürünün etrafına bir çizgi çizermiş. Koyunlar, bu çizgiden dışarı çıkmadığı gibi, kurtlar da, bu çizgiden içeri giremezlermiş. Mısır’da vefat etmiş olan bu zat, İmam Şafii Hazretleri’nin mezarı yanına defnedilmiştir.

وقت جمعه بر رعا خط می‌کشید - همچو شیبان راعی از گرگ عنید

25227- Şeyban-i Rai, Cuma namazı vakti gelince, inatçı kurt girmesin diye sürünün etrafına bir çizgi, bir hat çekerdi.

نه در آید گرگ و دزد با گزند - تا برون ناید از آن خط گوسفند

25228- Ne koyunlar o çizgiden dışarı çıkabilirlerdi, ne yırtıcı kurt, ne de bir hırsız o çizgiden içeri girebilirdi.

کاندر آن صرصر امان آل بود - بر مثال دایره‌ی تعویذ هود

25229- Hud a.s. da, bu şekilde Hakk’a sığınarak, yalvararak, bir daire çizmiş, o daire içinde kalan soyu, kendisine uyanlar, korkunç kasırgadan korunmuştu.

Hz. Hud’a a.s. ait bu kıssa için (Tahir-ül Mevlevi, birinci cilt 850 numaralı Mesnevî beytinden sonra gelen bölüme lütfen bakınız.)

و ز برون مثله تماشا می‌کنید - هشت روزی اندر این خط تن زنید

25230- Hz. Hud, onlara dedi ki: “Sekiz gün bu çizginin içinde rahatça oturun da, dışarıdaki korkunç azabı seyredin.”

تا دریدی لحم و عظم از همدگر - بر هوا بردی فگندی بر حجر

25231- Çizginin dışında kalan imansızları, kasırga havaya kaldırıyor, yere, taşlara çarpıyor, etlerini kemiklerinden ayırıyordu.

تا چو خشخاش استخوان ریزان شدی - یك گره را بر هوا در هم زدی

25232- Onların bir kısmını havada birbirine vuruyor, kemiklerini paramparça ediyor, sonra haşhaş taneleri gibi yere saçıyordu.

مثنوی اندر نگنجد شرح آن - آن سیاست را که لرزید آسمان

25233- Dehşetten göklerin bile titrediği o azabı, o kahrı anlatsam, Mesnevî’ye sığmaz.

گرد خط و دایره‌ی آن هود گرد - گر به طبع این می‌کنی ای باد سرد

25234- Ey kasırga, ey korkunç rüzgâr! Eğer bu dehşetli hâlleri kendi tabiatına uyarak, kendiliğinden yapıyorsan, Hud’un çizdiği çizgiden, daireden içeri gir bakalım.

يا بيا و محو كن از مصحف اين - اى طبيعى فوق طبع اين ملك بين

25235- Ey tabiata inanan, aklına güvenen kişi! Ya tabiattan üstün olan Allah'ın bu kudretini, bu saltanatını gör yahut Kur'an-ı Kerim'de bu hadiseyi anlatan ayetleri sil, yok et.

Tabiata inanan, kendini felsefi düşüncelere kaptırmış, hadiseleri kendi akıl terazisi ile ölçen kişidir. Bu kişi, gerçek bir hadisenin kıssasını anlatan ayetleri görmezlikten gelebilir mi? Bu hadiseler akılla hâlledilemez ki, bu bir inanç meselesidir.

İdrak-i meali bu küçük akla gerekmez,
Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.

يا معلم را بمال و سهم ده - مقريان را منع كن بندى بنه

25236- Ey tabiata inanan kişi! Elinden gelirse, Kuran okuyanlara mâni ol, okumasınlar. Kur'an öğretene de para ver, okutmasın.

عجز تو تابى از آن روز جزاست - عاجزى و خيره كاين عجز از كجاست

25237- Sen âciz kalmışsın, şaşırmışsın; bu âcizliğinin, bu çaresizliğinin sebebini de anlayamıyorsun. Senin bu âciz hâle düşüşün, çaresiz kalışın, kıyamet gününün getireceği âcizliğin, çaresizliğin bir aksidir, bir numunesidir.

وقت شد پنهانيان را نك خروج - عجزها دارى تو در پيش اى لجوج

25238- Ey inatçı kişi! Senin önünde aczler, çaresizlikler var. Gizli hâllerin meydana çıkacağı an geldi, sanki sana kıyamet koptu.

Bu beyitte, Rum Suresi'nin 41. ayetine işaret vardır: ***"İnsanların kendi ellerinin*** *(irade ve ihtiyarları ile)* ***yaptıkları işler*** *(günahlar)* ***yüzünden, karada ve denizde fesat meydana çıktı ki, Allah, işledikleri günahlardan bir kısmının cezasını*** *(dünyada)* ***onlara tattırsın,*** *(umulur ki)* ***işledikleri günahlardan tövbe ederek dönerler."***

Elmalılı merhum Muhammed Hamdi Yazır, tefsirinin 3832. sahifesinde, bu ayeti şöyle tefsir etmektedir: Karada ve denizde fesat zuhura geldi. Fıtri nizam bozuldu. Gerek tabii ve gerek içtimai şartlarda uygunsuzluk meydan aldı. İnsanların ellerinin yaptıkları işler yüzünden, fıtratın hilafına takip olunan şirk, ahlaksızlık, haksızlık, muhtelif hevalar, türlü mezheplerle beşerî ihtirasların çarpışması sebebiyledir ki, yaptıklarının bazısını Allah, kendilerine bu dünyada tattıracak. Tamamını da ahirette tadacaklardır. Asıl cezasını orada çekeceklerdir. Fakat bu dünyada da biraz tattırırlar. Gerek ki rücu ederler, dönerler, yani amellerinin acısını biraz tatsınlar da tövbekâr olup şirkten vazgeçerek fıtrat dinine, tevhid-i Hakk'a, salaha rücu etsinler diye; işte Peygamber Efendimizin resul olarak gönderilmesi, insanları tövbe ve salaha davet ile selamete çıkarmak içindir.

در دو عالم خفته اندر ظل دوست - خرم آن كاين عجز و حيرت قوت اوست

25239- Hayran oluşu, âciz kalışı kendisine manevî gıda edinen kişi, ne mutlu kişidir! Bu hâle gelen kişi, iki âlemde de dostun himayesinde, gölgesinde uyumaktadır.

مرده شد دين عجايز را گزيد - هم در آخور هم در آخر عجز ديد

25240- O, bulunduğu zamanda da, gelecek zamanlarda da, aczinin idraki içindedir. O ölmüştür, kendini yok sanmaktadır. O, yaşlı kadınların dinini din edinmiştir.

Bir evvelki beyitte, hayran oluş ve âciz kalıştan bahsedildi. Bu iki hâl üzerinde biraz düşündükten sonra, son beytin şerhine geçelim:

Şibli Hazretleri, "Cenab-ı Hakk'ı bilmek, hayran oluşun devamıdır" buyurmuştur. Hakk'ın varlığını bilmek, bizzat onun varlığında hayran olup kalmayı gerektirir. Çünkü kul Allah'ı tanıyınca, bütün varlığı Hakk'ı hissetmenin hayranlığı içinde kaybolup gider. Hayranlık, onu o hâle getirir ki, kulun varlığı ve yokluğu onunla, sükunu ve hareketi de ondan olunca, Hakk'ın kudretinde hayrette kalır ve "Bütün varlığımın bekası onunla olunca,

ben de kim oluyorum?" der. Bunun içindir ki, Peygamber Efendimiz ***"Kendini bilen, Hakk'nı bilir"*** buyurmuştur. Bu, şu demektir. Yani kim kendinin aczini, fâni bir varlık oluşunu bilirse, Hakk'ın bekasını, Hakk'ın sonsuzluğunu idrak etmiş olur. Böylece kendinin fâni olduğunu bilen, aklının ve duygularının da fâni ve yok olduğunu anlar, hayranlık içinde kalır.

Aczimizin idrakine gelince, eğer düşünebilirsek görürüz ki Cenab-ı Hakk, bir avuç toprağı öyle bir dereceye ulaştırmıştır ki, bu toprak, onun emrine vasıta olmuştur, muhatap olmuştur. Bir damla kanı öyle bir mertebeye ulaştırmıştır ki, bu kan, onun sevgisinden, marifetinden bahsetmiş, onu görmeyi, ona yakın ve vasıl olmayı istemiştir. Onun aşkıyla tutuşmuştur. Bir avuç toprağın ilahî hitaba ve emre mahal olma derecesine ulaşmasından, bir damla kanın Muhabbetullah ve Marifetullah'tan bahsederek Hakk'ı temaşa etmeyi istemesinden, ona yakın olmayı ve vuslatına ermeyi gaye edinmesinden daha fazla şaşırıp kalmamızı, hayranlığa düşmemizi gerektiren ne vardır? (Bu hususta daha fazla bilgi edinmek isteyenler, Keşf-ül Mahcub adlı esere baksınlar.)

Son beyitteki "Yaşlı kadınların dini" sözüne gelince, iman sahibi yaşlı kadınlar, herhangi bir konu üzerinde niçin, neden sorularını sormadan çocuklar gibi inanırlar, akıllarını kullanmazlar, cin fikirli değillerdir. Bu iman, çok makbul bir imandır. Bu yüzdendir ki, Peygamber Efendimiz ***"Size, yaşlı kadınların dinini tavsiye ederim"*** buyurmuştur. Bu sebepledir ki, yaşlı kadınlar, bir bilginden bir söz işitseler, tereddüt etmeden onun doğruluğuna inanırlar. "Bunun aslı nedir?" diye münakaşaya girişmezler. Kendilerinde bir akıl, bir hüner görerek benliğe kapılmazlar, bilgiçlik taslamazlar. Hz. Mevlâna gibi, "Ben onu bunu bilmiyorum. Ben, ilahî aşk kadehinden içmişim, aklımı kaybetmişim" derler. Böylece onlar, hayranlık vadisine saparlar, hayret içinde kalırlar. Onlar da, Seyyid Nizamoğlu gibi "Mevlam ver aşkını bana, hayranın olayım senin" diye düşünürler. Seyyid Nizamoğlu Hazretleri, şu şiirinde bu konuyu ne güzel ifade buyurmuştur:
Ben bilmedim ki, ben kimim,

Hayretteyim hayretteyim.
Ben, bana hiç ben diyemem,
Hayretteyim hayretteyim.

Gözümdeki kimdir güzel,
Gönlümdeki kimdir duran,
Kimdir nefes alıp veren,
Hayretteyim hayretteyim.

Dilimde kimdir söyleyen,
Kulakta kimdir dinleyen,
Kimdir bu idrak eyleyen,
Hayretteyim hayretteyim.

Bu adımım kimdir atan,
Ağzımdaki lezzet neden,
Bu çiğneyip kimdir yutan,
Hayretteyim hayretteyim.

Elimdeki kimdir tutan,
Tuttuğunu geri atan,
Kimdir alan, kimdir satan,
Hayretteyim hayretteyim.

Tenimdeki canım neden,
Gözümdeki kanım neden,
Bu dinim, imanım neden,
Hayretteyim hayretteyim.

از عجوزی در جوانی راه یافت - چون زلیخا یوسفش بر وی بتافت

25241- Zeliha da, çok yaşlı bir kadındı ama Yusuf'un nuru ona düşünce, yaşlılıktan çıktı, genç bir hanım oldu.

Bu beyitte, Hz. Yusuf ile Zeliha hikâyesine işaret var. Şöyle ki, Mısır azizlerinden birinin karısı olan Zeliha, Hz. Yusuf'a gönül vermişti. Onların aşkı "Ahsen-ül Kasas", yani kıssaların en güzeli olarak adlandırılan Yusuf Suresi'ne bile girmiştir.

Bir rivayete göre, kocasının ölümünden sonra Zeliha, Hz. Yusufla evlenmek istedi. Pek zayıftı, çirkinleşmişti. Gücü kuvveti kalmamıştı, ölü mü, diri mi belli olmaz bir hâle gelmişti. Çektiği ızdıraptan ötürü çok ihtiyarlamıştı. Durmadan ağladığı için gözleri görmez olmuştu. Hz. Yusuf'un huzuruna çıkardıkları zaman, Yusuf onu tanıyamamıştı. "Ben, bütün hayatınca sizi seven, sizi düşünen Zeliha'yım" deyince, Yusuf, sesinden onu tanıdı. Ona çok acıdı, yüreği sızladı. Zeliha'ya bir arzusu olup olmadığını sordu. O da, eski güzelliğini ve görme kabiliyetini tekrar elde etmek istediğini söyledi. Hz. Yusuf a.s. dua etti. O sırada Cebrail a.s. geldi. "Allah, buyuruyor ki" dedi, "Onu gençleştireceğim, zengin edeceğim, gözleri görecek. Ona iman nasip edeceğim. Çünkü o, hiçbir vasıtaya başvurmadan, bizim sevdiğimizi seviyor." Zeliha'yı sıvazladı. O anda Zeliha, dünyanın en güzel kızı oldu ve imana geldi. Yusuf da, onu aldı. (Mesnevî Mehazları, sayfa 228)

آب حیوان در درون ظلمت است - زندگی در مردن و در محنت است

25242- Hayat ölümdedir, mihnettedir. Ab-ı hayat, karanlıklar içinde gizlenmiştir.

Gerçek hayatı isteyen kişi, nefsani arzularını öldürür; ızdırapların, kederlerin, sıkıntıların ötesinde rahatlıkların ve mutlulukların gizlendiğini bilir.

"CENAB-I HAKK'IN, ÇOCUKLUĞUNDA NEMRUT'U ANASIZ VE DADISIZ OLARAK BESLEYİP YETİŞTİRMESİ HİKÂYESİNE DÖNÜŞ"

رجوع کردن به قصه‌ی پروردن حق تعالی نمرود را بی‌واسطه‌ی مادر و دایه در طفلی

از سموم و صرصر آمد در امان - حاصل آن روضه چو باغ عارفان

25243- Allah'ın lütfuyla ölümden kurtulan çocuğun ulaştığı bahçe, ariflerin bağı gibi, kasırgadan, öldürücü sam rüzgârlarından emindi.

گفتم او را شیر ده طاعت نمود - یك پلنگی طفلکان نوزاده بود

25244- Bir kaplan yeni doğurmuştu. Ona "Bu çocuğa süt ver" diye buyurdum. O da, emrimi yerine getirdi.

تا که بالغ گشت و زفت و شیر مرد - پس بدادش شیر و خدمتهاش کرد

25245- Ona süt verdi. Hizmetlerde bulundu. Büyüyüp arslan gibi bir delikanlı oluncaya kadar, ona baktı.

تا در آموزید نطق و داوری - چون فطامش شد بگفتم با پری

25246- Sütten kesilince, bir periye ona konuşmayı ve adaletle hükmetmeyi öğretmesini emrettim.

کی به گفت اندر بگنجد فن من - پرورش دادم مر او را ز آن چمن

25247- Onu lütuf ve ihsan bahçelerinde besledim, yetiştirdim. Benim yaptıklarım, iyiliklerim, hikmetlerim hiç anlatılabilir mi? Söze sığar mı?

بهر مهمانی کرمان بی‌ضرر - داده من ایوب را مهر پدر

25248- Ben, Eyüp'e, bedenine düşen kurtları bir baba gibi sevme duygusu verdim. Bir baba gibi onları sever, onlara zarar vermezdi.

Mesnevî'yi Arapça şerheden Yusuf bin Ahmed Mevlevî Hazretleri'nin yazdığına göre, (Bu şerh, 1289 senesinde Kahire'de basılmıştır) Eyüp a.s. yarasının cerahatleri içinde kaynaşan küçük kurtlar yaradan kurtulup yere düşünce, onları yerden alıyor, tekrar yarasının içine koyuyordu.

بر پدر من اینت قدرت اینت ید - داده کرمان را بر او مهر ولد

25249- Hz. Eyüp'ün yarasında kaynaşan kurtlara da, evladın babasını sevmesi gibi, ona karşı bir sevgi verdim. Onu babaları gibi severlerdi. İşte sana Cenab-ı Hakk'ın kudreti. İşte sana Cenab-ı Hakk'ın hikmeti!

چون بود لطفی که من افروختم - مادران را داب من آموختم

25250- Analara, analık sevgisini de ben öğrettim. Benim gönüllerde uyandırdığım lütuf ve sevgi nasıl olur? Sen onu düşün.

تا ببیند لطف من بی‌واسطه - صد عنایت کردم و صد رابطه

25251- Böylece, o anasız kalan çocuğa yüzlerce inayette bulundum, vasıtasız olarak benim iyiliklerimi görsün, bilsin diye, ona yüzlerce lütufta, ihsanda bulundum.

تا بود هر استعانت از منش - تا نباشد از سبب در کش مکش

25252- Benim lütuflarımı görsün de, sebepler yüzünden zihni karışmasın, çekişmelere düşmesin. Her yardımı yalnız benden beklesin.

شکوتی نبود ز هر یار بدش - ور نه تا خود هیچ عذری نبودش

25253- Böylece de, "Bana karşı hiçbir özrü olmasın. Hiçbir kötü arkadaştan şikâyetlenmesin" dedim.

که بپروردم و را بی‌واسطه - این حضانه دید با صد رابطه

25254- Bu rabıtayı, bu yüzlerce lütfu, ihsanı gördü. Onu vasıtasız olarak besleyişimi bildi, anladı.

که شد او نمرود و سوزنده‌ی خلیل - شکر او آن بود ای بنده‌ی جلیل

25255- Ey Allah'ın kulu! O, sayısız lütuflara ve ihsanlara nail olan, bunlara karşılık şükür borcu olarak Nemrut kesildi, Halil İbrahim'i yakmaya kalkıştı.

کرد استکبار و استکثار جاه - همچنان کاین شاه زاده شکر شاه

25256- O da, yukarıdaki hikâyede geçen şehzade gibi, padişaha teşekkür edeceği yerde, benliğe kapıldı. Ululandı, kendini yüksek bir mevkiye ulaşmış sandı.

چون که صاحب ملك و اقبال نوم - که چرا من تابع غیری شوم

25257- "Ben, ne diye başkasına tabi olayım? Ben de yepyeni bir mülk sahibi oldum, yepyeni bir devlete eriştim" diye düşündü.

از تجبر بر دلش پوشیده گشت - لطفهای شه که ذکر آن گذشت

25258- Çin padişahının anlatılmış olan lütufları, ululanması ve kibre kapılması yüzünden, gönül gözüne görünmez oldu, örtüldü, kalbinden gizlendi.

زیر پا بنهاد از جهل و عمی - همچنان نمرود آن الطاف را

25259- Nemrut da, hikâyede geçen şehzade gibi, bilgisizliğinden, körlüğünden ötürü, Cenab-ı Hakk'ın lütuflarını, ihsanlarını ayağının altına aldı.

کبر و دعوی خدایی می‌کند - این زمان کافر شد و ره می‌زند

25260- Bu suretle, kendisine yapılan iyilikleri inkâr etti. Ululandı, kibre kapıldı, yol vurucu oldu, ilahlık davasına kalkıştı.

با سه کرکس تا کند با من قتال - رفته سوی آسمان با جلال

25261- Üç akbaba ile sonsuz göklere doğru yükselmiş, benimle savaşmaya kalkışmıştı.

کشته تا یابد وی ابراهیم را - صد هزاران طفل بی‌تلویم را

25262- Hazreti İbrahim'i bulup öldürmek arzusuyla, yüz binlerce suçsuz çocuğu öldürmüştü.

زاد خواهد دشمنی بهر قتال - که منجم گفت کاندر حکم سال

25263- Çünkü müneccim, yılın taliine bakmış. O yıl olacak hadiselerden onu haberdar ederek demişti ki: "Bu sene, seninle savaşacak bir çocuk doğacaktır."

هر که می‌زایید می‌کشت از خباط - هین بکن در دفع آن خصم احتیاط

25264- "Aklını başına al da, ihtiyatlı davran; sana düşman olacak çocuğu ortadan kaldır" demişti. Nemrut da, bu yüzden, kim doğuyorsa onu delicesine öldürtüyordu.

ماند خونهای دگر در گردنش - کوری او رست طفل وحی کش

25265- Onun bahsedilen çocuğu bulamaması, ayıramaması yüzünden, Allah'ın vahyine mazhar olan çocuk, yani Hz. İbrahim kurtuldu. Öbür çocukların kanlarının vebali de, Nemrut'un boynunda kaldı.

تا غرورش داد ظلمات نسب - از پدر یابید آن ملك ای عجب

25266- Şaşılacak şey şu ki, acaba Nemrut, o mülkü, o padişahlığı, babasından mı bulmuştu? Yoksa onun soyunun sopunun şüpheli oluşu, kimin oğlu olduğunun belli olmayışı yüzünden mi böyle bir gurura kapılmıştı?

Bir rivayete göre, Nemrut'un babasının adı Kenan'dı. O, bir hükümdardı. Rüyasında kendi öz evladı tarafından öldürüleceğini görmüştü. Bu sebeple karısının doğurduğu çocuğu, yani kendi öz oğlunun öldürülmesini emretti. Fakat annesi, çocuğunu gizlice bir çobana verdi. Ona bakmasını, muhafaza etmesini rica etti. Fakat çobanın karısı hükümdardan korktu, çocuğu dereye attı. Dalgalar, onu ormanlık bir kıyıya ulaştırdılar. Bir dişi kaplan onu emzirdi. Kaplan sütü ile beslenen bu çocuk, kaplan tabiatlı oldu. Yol kesmeye, insanları öldürmeye başladı. Etrafına toplanan, haydutların, eşkiyaların başı oldu. Geldi, kimi öldürdüğünü bilmeden kendi öz babasını öldürdü.

او ز ما یابید گوهرها بجیب - دیگران را گر ام و اب شد حجاب

25267- Soy sop, ana baba, başkalarının insanlığına bir engel, bir sapıklık, bir gaflet perdesi olabilirse de, biz onun cebini lütuf ve ihsan incilerimizle doldurmuştuk.

Devlete, saltanata konan kişiler, "Bu devlet ve saltanat bize babamızdan miras kaldı" dercesine benliğe kapılıp kendilerini diğer insanlardan üstün görmek gafletine düşebilirler. Hâlbuki Nemrut'a erişen devlet ve saltanat, Hakk'ın bir lütfuydu.

چه بهانه می‌نهی بر هر قرین - گرگ درنده‌ست نفس بد یقین

25268- Gerçekten de kötü nefis, yırtıcı bir kurttur. Sen, kendini ondan koru. Ne diye her yakın dosta, her arkadaşa bahane bulursun, onları suçlarsın?

Bazı kişiler, kendi nefislerini temize çıkarırlar da, hep suçu başkalarına yüklerler. Başkalarının hatalarıyla, kötülükleriyla uğraşarak, kendi nefislerini görmezler, kendi hatalarını düzeltmeye uğraşmazlar. Nitekim Hz. Yusuf a.s. ***"Ben, böyle yapmakla nefsimi temize çıkarmak istemiyorum. Çünkü nefis, daima kötülüğü emredendir"*** (Yusuf Suresi, ayet 53) buyurdu.

Peygamber Efendimiz de, bir hadislerinde ***"Senin en zararlı düşmanın nefsindir"*** buyurmuştur.

Yahya bin Muaz'dan gelen bir rivayete göre: Cenab-ı Hakk, Hz. Davut'a şöyle bir vahiyde bulunmuştur: "Ey Davut! Eğer benim seni sevmemi istiyorsan, kendi nefsini düşman bil ve bu suretle beni sev. Gerçekten de, nefsini sevdiği hâlde Allah'ı sevdiğini iddia eden kişi, yalancının biridir." Hz. Mevlâna Kuddise sırrahu da, bir rubailerinde şöyle buyururlar:

"Eğer bir an hakkıyla kendi nefsini yenebilsen, onu suçlasan, ona hakim olabilsen, bütün peygamberlerin ilmi sana malum olur. O zaman bütün dünyanın aramakta olduğu, güzeller güzeli, o gayb âleminin güzeli, senin anlayışının, idrakinin aynasında belirir, kendini gösterir."

نفس زشت کفرناك پر سفه - در ضلالت هست صد کل را کله

25269- Sapıklıkta, yüz kel kişiye bile külah bulunur. Ayıplar örtülür, kellik gösterilmez. Bunun gibi, çirkin, hilekâr, hakikatten habersiz, imansız olan nefis de, manevi kirlilikleri, hastalıkları gizlemektedir.

Bu beyit, Senai Hazretleri'nin Hadika'sında bulunan şu beyti hatırlatmaktadır:

"Külah, kelin başını örter, ayıbını gizler. Nefsine uymuş bir kişinin manevi hastalığını, kelini göstermeyen külah ise, günah sayılır."

سلسله از گردن سگ بر مگیر - زین سبب می‌گویم ای بنده‌ی فقیر

25270- Nefis, her kele bir külah bulur, giydirir. Bu sebeple, ey Allah'ın fakir kulu, sana diyorum ki, sakın tasmayı nefis köpeğinin boynundan çıkarma.

باش ذلت نفسه کاو بد رگ است - گر معلم گشت این سگ هم سگ است

25271- Bu nefis köpeği terbiye edilse, hatta terbiyeli bile olsa, yine de köpektir. "Ne mutludur nefsini aşağı gören kişiye" hükmüne uy, nefsini alçalt. Çünkü o, çok kötü huyludur.

Burada, şu hadise işaret edilmektedir: ***"Ne mutludur nefsini aşağı gören kişiye! Kazancını temiz hâle sokan, içini ıslah eden, temizleyen, dışını düzelten, göze batacak hâllerden çekinen ve şerrini, kötülüğünü halktan gideren kişiye."*** (Cami-üs Sağir, cilt 2, sahife 54)

Yukarıdaki beyitte muallim kelimesi geçmektedir. Şarihler, bu kelimeyi manalandırırken, "Nefsinin tesirinden tamamıyla kurtulmamış bir kişi, başkalarına ahlaki öğütler veren bir öğretmen bir terbiyeci olsa bile, onun tabiatı değişmez; yine nefsaniyetten, kötü duygulardan kurtulamaz" diye yazmışlardır.

بر سهیلی چون ادیم طایفی - فرض می‌آری بجا گر طایفی

25272- Taif sahtiyanı gibi, sen de bir Süheyl yıldızının etrafında döner dolaşırsan, farzı yerine getirmiş olursun.

Taif, Mekke'ye 75 mil mesafede bulunan bir şehrin adıdır. Eski devirlerde burası, sahtiyanları ve terbiye edilmiş derileri ile meşhurdu. Yemen tarafından doğan Süheyl yıldızının tesiri ile deriler, meşinler incelir, zerafet kesbedermiş. Hz. Mevlâna, "Sen de bir mürşide ulaş da, Taif derisi gibi incel, güzelleş, onun manevi ışığından faydalan" demek istemektedir. Bunu yapman, senin için zaruridir. Yoksa olduğun gibi kalırsın. Divan-ı Kebir'de geçen şu beyitte de, bu hususa işaret edilmektedir:

"Eğer Şems-i Tebrizî, Süheyl yıldızı gibi Yemen tarafından parlamasaydı, sen, basit

bir deri olarak kalırdın. Onun manevi ışığıyla, Taif meşini oldun, inceldin, güzelleştin."

تا شوی چون موزه‌ای هم پای دوست - تا سهیلت واخرد از شر پوست

25273- Böyle yaparsan, derinin üstünde bulunan kirleri, pislikleri Süheyl yıldızı giderir. Sen, o zaman, sevgilinin ayağına giydiği papuç olursun.

بنگر اندر مصحف آن چشمت کجاست - جمله قرآن شرح خبث نفسهاست

25274- Kur'an-ı Kerim'in birçok ayeti, nefislerin kötülüklerini, pisliklerini anlatıp durmaktadır. Mushaf'ı aç da bak. Ama sende onu okuyacak göz nerede?

در قتال انبیا مو می‌شکافت - ذکر نفس عادیان کآلت بیافت

25275- Nefis, fırsat bulunca peygamberlerle savaşan Ad kavmi gibidir. Hakk yolunu gösteren peygamberleri öldürmek için, kılı kırk yararcasına uğraşır durur.

ناگهان اندر جهان می‌زد لهب - قرن قرن از شوم نفس بی‌ادب

25276- Edepsiz nefsin kötülükleri, zaman zaman cihanı fitnelerle doldurmuş, insanları ansızın yakıp yandıran bir alev kesilmiştir.

"ŞEHZADENİN GURURA KAPILMASI; AZGINLIĞI YÜZÜNDEN, ÇİN PADİŞAHINDAN MANEVİ BİR YARA ALMASI"

رجوع کردن بدان قصه که شاه زاده زخم خورد از خاطر شاه، پیش از استکمال فضایل دیگر از دنیا برفت

برد او را بعد سالی سوی گور - قصه کوته کن که رشك آن غیور

25277- Bu hikâyeyi uzatmayalım… Şehzadenin nefsine uyuşu, Çin padişahını kıskanışı ve gözünden düşüşü, onu bir sene sonra mezara götürdü.

چشم مریخیش آن خون کرده بود - شاه چون از محو شد سوی وجود

25278- Padişah, yokluktan varlık âlemine gelinceye kadar, Merih yıldızına benzeyen gözü, o kanı dökmüştü.

Yokluk âlemi, mahv âlemidir. Varlık âlemi, sehv âlemini gösterir. Yokluk âleminde kâmil insan kendini ilahî varlıkta yitirmiştir. Artık kendisi yoktur. Kendini yok bilmiş, "Var olan sensin ancak Allah'ım" inancına varmıştır. Bu hâlde, kâmil insanın bütün hareketleri, yaptıkları, kendisinin değildir, Hakk'ındır. ***"Attığın zaman, sen atmadın, fakat Allah attı"*** sırrına mazhar olmuştur.

Yıldız ilmiyle uğraşanların anlattıklarına göre, Merih yıldızının rengi ateş kırmızısıdır. Bu yüzden mizacı aşırı derecede sıcak ve kurudur. Bu yıldızın hakim olduğu zamanlarda doğanlar, tahammülsüz, şehvete düşkün, vurucu ve kırıcı olurlar. Kan dökmek âdetleridir. Latinler, bu yıldıza Mars, Yunanlar Ares adını vermişlerdir. Bilindiği gibi Ares-Mars, Yunanlar ve Latinler'in kan dökülmesine sebep olan harp tanrılarının isimleridir.

دید کم از ترکشش یك چوبه تیر - چون به ترکش بنگرید آن بی‌نظیر

25279- O eşsiz padişah, okluğuna bakınca, orada bir okun eksik olduğunu gördü.

گفت کاندر حلق او کز تیر تست - گفت کو آن تیر و از حق باز جست

25280- "O ok ne oldu? Nerede?" dedi. Okun nereye gittiğinin, ne iş yaptığının bildirilmesini, Cenab-ı Hakk'tan niyaz etti. Hakk, ona şöyle ilham etti: "Aradığın ok, şehzadenin boğazına saplanmış, ölümüne sebep olmuştur."

آمده بد تیر او بر مقتلی - عفو کرد آن شاه دریادل ولی

25281- O derya gönüllü padişah, şehzadeyi affetti ama ne yazık ki onun oklukta arayıp bulamadığı ok gelmiş, şehzadenin can alacak yerine saplanmıştı.

اوست جمله هم کشنده و هم ولی است - کشته شد در نوحه‌ی او می‌گریست

25282- Şehzade öldürüldü. Padişah, onun ölümüne ağladı, feryat etti. Aslında hep öldüren de odur, öldürdüğüne en çok acıyan da odur.

هم کشنده‌ی خلق و هم ماتم کنی است - ور نباشد هر دو او پس کل نیست

25283- Eğer ikisi de "O" olmasa, küll, yani bütün olamaz. Halkı hem öldüren odur, hem de yasını tutan, ağlayan, sızlayan odur.

Bir kâmil veli, hem öldürücü, hem de dirilticidir. Hem öldüren, hem acıyan, yas tutan olmasa, bu sıfatlar onda bulunmasa, o küll değildir.

İnsan-ı kâmil o kimsedir ki, hem halkı öldürür, hem de öldürülen hakkında matem içine girer.

Sadreddin Konevî Hazretleri, Nefehat-ül İlahiye adlı kitabında bu konu üzerinde durur ve der ki: "Tam veli o kimsedir ki, diriltmeye ve öldürmeye kadir ola. Bu vasıfları olmayan insana kâmil veli denemez. Böyle kâmil veli, Hakk Teala'nın bütün vasıfları ile vasıflaşmış ola ve küll ahlakıyla ahlaklaşmış buluna. Böyle bir varlık, kâmil bir halifedir. Şuna bilhassa dikkat etmek gerektir ki, halife-i kâmil, vacib-ül vücut, yani Hakk olamaz. Ancak ilahî vasıfların mazharı ve ayinesi olur. Allah'ın takdirine alet olur. Hakk Teala'nın varlığı vasıtasıyla kuvvetini gösterir. Yani Hakk'ın kudret ve kuvveti, insan-ı kâmilden zuhur eder."

Nitekim hikâyede geçen şehzadenin öldürülmesi, görünüş itibariyle Çin padişahına isnat edilirse de, hakikatte onu öldüren Hakk'tır. Çin padişahının vücudu, Hakk'a alet olmuştur. Bütün dinî ve insani vazifelerini yerine getiren, üstün insan mertebesine ulaşan kâmil velinin mahv hâlinde, Hakk'ta yok olduğu bir zamanda gönül oku fırlar, bir kişiyi öldürür. Mahv hâlinde bulunan veli, sehv hâline, tabii hâline dönünce, beşeriyeti cihetinden bu öldürüşe yanar, ağlar, feryat eder.

کان بزد بر جسم و بر معنی نزد - شکر می‌کرد آن شهید زرد خد

25284- O benzi sararmış şehit de, "Çin padişahının manevi oku cismime saplandı, cismimin ölümüne sebep oldu da, manama ve imanıma dokunmadı" diye Cenab-ı Hakk'a şükürler ediyordu.

تا ابد معنی بخواهد شاد زیست - جسم ظاهر عاقبت هم رفتنی است

25285- Şu görünen cisim, şu fâni beden, zaten sonunda toprak altına girecektir. Fakat manevi yönümüz, ruhumuz, ebedî olarak neşeyle yaşayacaktır.

دوست بی‌آزار سوی دوست رفت - آن عتاب ار رفت هم بر پوست رفت

25286- O azar, o yaralama, incitme, ancak deriye, bedene aittir. Dost, dostun incitmesi olmadan, ona doğru gitti, ona kavuştu.

آخر از عین الکمال او ره گرفت - گر چه او فتراك شاهنشه گرفت

25287- Şehzade, padişahlar padişahının terkisine yapışmış, tam manasıyla ona bağlanmıştı. Fakat sonunda sevgilinin kıskanç nazarına değdi, canından oldu. Böylece sevdiğine kavuştu.

صورت و معنی بکلی او ربود - و آن سوم کاهلترین هر سه بود

25288- Her üçünün de en duygulusu, en kabiliyetlisi olan üçüncü şehzadeye gelince… Sureti de, mana ve hakikati de tamamıyla o elde etti.

(Farsçası yok)

25289- Çin padişahının kızını da, Çini de, hilafeti de, tamamıyla o elde etti. Bu ne şaşılacak şeydir?

Çok yukarılardan beri anlatılmaya başlanan üç şehzadenin macerasını hülasa edecek olursak görürüz ki: Birinci şehzade, ilahî aşkın dalgasına kapılıp kendinden geçti. Sevgiliye surette ulaşamamakla beraber, o uğurda can verdi. Fena, yani yokluk mertebesine ulaştı. Fakat o mertebeden beka, yani Hakk'ın varlığı ile varoluş makamına yükselemedi.

İkinci şehzade ise, mürşidin feyzini kendinden bildi, benliğe kapıldı. Mürşidin, daha doğrusu Hakk'ın kahrına uğradı, öldü. Bu kahır, o ikinci şehzadenin suretineydi; manasına, hakikatine değildi. O, bu âlemde ölmeden evvel ölerek dostu bulmak saadetine erememişti. Fakat her üç şehzadenin de en duygulusu, en kabiliyetlisi olan üçüncü şehzade, sureti de, mana ve hakikati de tamamıyla elde etti.

Dikkat edilirse, bu hikâyeden şu anlaşılacaktır ki, ilk iki şehzade, sureti ve manayı cemederek, yani daha bu dünyadayken manen Hakk'ı bulamadan ahirete gitmişler, mana âleminde sevgililerinin visaline ermişlerdir. Büyük şehzade, aşkla, hulusla bir mürşide hizmet eden, fakat kemale eremeden ölen bir müridi göstermektedir. Bu şehzade, sevgilisini bu dünyada bulamadan gitmiş, mana âleminde ona kavuşmuştur. Böyle olan âşıklara, aşk mertebesinde kemale ermiş denemez. Suret âleminde bunlar, ilahî halife olamazlar, insan-ı kâmil sayılmazlar.

İkinci şehzade, bir mürşidin huzuruna aşkla ve cezbeyle gelen müridi göstermektedir. Hulusla ve şevkle nice zaman mürşidine hizmet ederek, ruhani ve nurani zevkler ve sıfatlar elde etmiştir. Şuhut ve ayan mertebesine vasıl olmuştur. Şuhut ve ayan, her şeyde, her hadisede Hakk'ın kudretini, kuvvetini, takdirini, sanatını, güzelliğini manen müşahede eden, açık hisseden, bu mertebelere ulaşmış kişi demektir. Bu mertebelere ulaşan ikinci şehzade, beşeriyet icabı bir zillete, bir hataya düşmüş, benliğe kapılmış, kendisini ermiş sanmıştır. Bu sebeple kemale ermeden, dünyadan ahirete intikal etmiştir. Mana âleminde Cenab-ı Hakk, lütuf ve keremiyle onun bütün ayıplarını ve günahlarını affederek, onu kemal mertebesine ulaştırabilir. Hakk, her şeye kadirdir. Böylece de o, aradığı, istediği sevgiliyi mana âleminde bulacak, vuslat ona o âlemde nasip olacaktır. Bu ikinci şehzadenin durumunda olan Hakk âşıklarına, mürşid-i kâmil, halife-i ilahî denemez.

Üçüncü şehzadeye gelince… O, aşk ve cezbe ile bir mürşidin huzuruna gelen ve ona hizmet eden, bütün varlığıyla, aklıyla, edebiyle mürşidine bağlanan bir müridi göstermektedir.

Mürşit, her bakımdan ondan razı olmuştur ve kendi halvethanesinde gizli bulunan gönül kızını ona zevce olarak vermiştir.

Bu suretle o daha bu âlemdeyken, öteki âlemde bulacağını bulacaktır. Böyle bir âşık, hem zahirde, hem de bâtında suret ve manayı toplamış kâmil bir insandır. Böyle bir âşık, tefrikalardan kurtulmuş, cem mertebesine ulaşmıştır. O, halk ile değil, Hakk ile meşguldür. O, "Ben onu bunu bilmem, yalnız Hakk'ı bilmekteyim" demektedir. Böyle âşıklar, "Cem-ül Cem" makamına ulaşmışlardır. Böyle bir âşığın ne vahdet görmesi, kesret görmesine mâni olur, ne de kesret ve suret görmesi, vahdet ve cem görmesine perde olur. Böyle bir âşık, her mertebenin hakkını kemali ile eda eder ve halife-i ilahî olur.

"BİR ADAMIN, ÖLÜMÜMDEN SONRA ÜÇ OĞLUMDAN EN TEMBEL OLANI HANGİSİYSE, MALIMI, MÜLKÜMÜ O ALSIN, DİYE VASİYET ETMESİ"

وصیت کردن آن شخص که بعد از من او برد مال مرا از سه فرزند من که کاهل تر است

گفته بود اندر وصیت پیش پیش - آن یکی شخصی بوقت مرگ خویش

25290- Öleceğini anlayan bir adam, ölmeden önce ısrarla vasiyette bulunmuştu.

وقف ایشان کرده او جان و روان - سه پسر بودش چو سه سرو روان

25291- Onun selvi boylu üç oğlu vardı, gönlünü de onlara vakfetmişti, canını da.

او برد زین هر سه کاو کاهلتر است - گفت هر چه در کفم کاله و زر است

25292- "Elimde avucumda kumaştan, altından ne varsa, onları, bu üç oğlumdan en tembeli alsın" dedi.

بعد از آن جام شراب مرگ خورد - گفت با قاضی و بس اندرز کرد

25293- Kadıya da bu vasiyetini duyurdu. Çocuklarına da birçok öğütler verdi. Sonra da, ölüm şarabının kadehini aldı, içti.

نگذریم از حکم او ما سه یتیم - گفته فرزندان به قاضی کای کریم

25294- Çocuklar, kadıya "Ey kerem sahibi büyük insan!" dediler, "Biz, üç yetim, babamızın emrinden dışarı çıkmayız."

آن چه او فرمود بر ما نافذ است - سمع و طاعه می‌کنیم او راست دست

25295- Duyduk, itaat ettik, buyruk onun… O ne buyurduysa, biz ona uyarız. Böylece buyruğu yürür, yerine gelir.

سر نپیچیم ار چه قربان می‌کند - ما چو اسماعیل ز ابراهیم خود

25296- Biz İsmail gibiyiz, o da İbrahim. İbrahim'imiz bizi kurban bile etse, biz ondan baş çevirmez, ona karşı gelmeyiz.

Hz. İsmail, kendi babası İbrahim a.s. tarafından kurban edilmek istendiği zaman ona isyan etmediği, ondan yüz çevirmediği gibi, onlar da, babalarının emirlerine itaat ettiler.

تا بگوید قصه‌ای از کاهلیش - گفت قاضی هر یکی با عاقلیش

25297- Kadı, dedi ki: "Her biriniz aklını, zekâsını kullanarak, tembellik derecesini anlatan bir hikâye söylesin."

Bu hikâyenin başından beri geçen tembellik kelimesinin metinde geçen karşılığı "Kahl"dır. Bazı şarihler, kâmil kelimesini temkin ve kemal sahibi olarak almışlardır. Aslında bu kelime, lügatte kemale ermiş, üşenen, tembel, hantal manalarına gelmektedir. Bu hikâyede, gerçeği anlamakta, hakikati aramakta çalışkan, fakat dünya nimetlerini elde etmekte tembel olan kişi bahis konusudur. Elbette böyle tembeller kemal sahibidir.

تا بدانم حال هر یك بی‌شکی - تا ببینم کاهلی هر یکی

25298- Böylece her birinizin tembellik derecesini görelim ve hanginizin daha tembel olduğunu kâfi olarak anlayalım.

ز آنك بی‌شد یار خرمن می‌برند - عارفان از دو جهان کاهلترند

25299- Arifler, iki dünyadan da vazgeçmiş, ne bu dünyada, ne de öteki dünyada gayeleri zevk olmayan, zevk peşinde koşmayan tembel kişilerdir. Bu sebeptendir ki onlar, tarla sürmeden, zahmetsizce harman devşirirler.

Ariflerin, iki dünyadan da geçmiş irade ve ihtiyarlarını, kendi varlıklarını görmedikleri maddi kazanç hususunda tembel oldukları anlatılıyor. Yukarıda arzedildiği gibi, bu bahiste geçen tembellik, bizim bildiğimiz tembellik değildir.

کار ایشان را چو یزدان می‌کند - کاهلی را کرده‌اند ایشان سند

25300- Onlar, kendi tembelliklerine dayanmışlar; her işi, Cenab-ı Hakk'ın takdirine bırakmışlar, didinmekten vazgeçmişler, huzura kavuşmuşlardır.

می‌نیاسایند از کد صبح و شام - کار یزدان را نمی‌بینند عام

25301- Halk, Hakk'ın fiilini, takdirini görmez de, bu yüzden rahat, huzur nedir bilmez; gece gündüz zahmet ve meşakkatten kurtulamaz.

تا بدانم حد آن از کشف راز - هین ز حد کاهلی گویید باز

25302- Haydi… Tembelliğinizi söyleyin de, sırrınızı anlayayım. Tembelliğinizin derecesini bileyim.

چون بجنبد پرده سرها واصل است - بی‌گمان که هر زبان پرده‌ی دل است

25303- Şüphe yok ki her dil, gönlün perdesidir. Perde kımıldayınca, sırlara ulaşılır.

می‌بپوشد صورت صد آفتاب - پرده‌ی کوچك چو یك شرحه‌ی کباب

25304- Bir dilim et parçası büyük bir perde olur da, yüzlerce güneşin yüzünü örter.

Burada küçük bir et parçası olan insan dilinin gücü, kuvveti anlatılmaktadır. Dil nelere kadir değildir ki? Peygamberler, mübarek dilleriyle ötelerden gelen haberleri etrafında bulunanlara söylemişlerdir. Büyük hatipler, dilleriyle insanları büyülemişlerdir. Büyük kumandanlar, dilleriyle askerleri ölüme sevk etmişlerdir. Dil, küçük bir et parçasıdır ama büyük işler başarır. Dilin iyi yönü olduğu gibi, kötü yönü de vardır. "Acı dil, insanı dininden; tatlı dil yılanı ininden çıkarır" demişlerdir. Bu sebepledir ki, Peygamber Efendimiz ***"İnsan, kendi dilinin altında gizlenmiştir"*** buyurmuştur. Şeyh Sadi de, "Ey akıl sahibi! Ağızda dil nedir? Hünerli kimsenin hazine anahtarıdır. Dilin altında kim vardır? Bir cevahirci mi? Yoksa değersiz şeyler satan çerçi mi? Kapı kapalı kim ne bilir?" demiştir.

لیك بوی از صدق و کذبش مخبر است - گر بیان نطق کاذب نیز هست

25305- Sözle anlatılan şey yalan bile olsa, kokusu, gerçek olduğunu da haber verir, yalan olduğunu da.

هست پیدا از سموم گولخن - آن نسیمی که بیاید از چمن

25306- Çayırlıklardan esip gelen rüzgâr, külhaneden gelen pis kokulu rüzgârdan farklıdır.

هست پیدا در نفس چون مشك و سیر - بوی صدق و بوی کذب گول گیر

25307- Doğru sözün kokusuyla, ahmağı aldatan yalan sözün kokusu, miskle sarımsak kokusu gibi söyleyenin nefesinden anlaşılır.

از مشام فاسد خود کن گله - گر ندانی یار را از ده دله

25308- Sana bağlı bir dostla iki yüzlü, on gönüllü bir münafığı birbirinden ayırt edemiyorsa, burnunun koku alma kabiliyetini kaybettiğinden şikayet et sen.

هست پیدا چون فن روباه و شیر - بانگ هیزان و شجاعان دلیر

25309- Korkakların bağırışıyla cesur kişilerin haykırışları, tilkiyle arslanın sesi gibi belirlidir, anlaşılır.

چون بجنبد تو بدانی چه اباست - یا زبان همچو سر دیگ است راست

25310- Yahut da dil, tencerenin kapağına benzer. Tenceredeki yemek pişerken kapağını kıpırdatınca, kokusunu duyar, ne yemek piştiğini anlarsın.

دیگ شیرینی ز سکباج ترش - از بخار آن بداند تیز هش

25311- Akıllı kişi, tencerede tatlı bir yemek mi pişiyor yahut sirkeli, ekşi bir yemek mi kaynıyor, buharından, kokusundan anlar.

وقت بخریدن بدید اشکسته را - دست بر دیگ نوی چون زد فتی

25312- Biri, yeni bir çömlek alırken eliyle vurur, çömleğin çıkardığı sesten çatlak olup olmadığını anlar.

ور نگوید دانمش اندر سه روز - گفت دانم مرد را در حین ز پوز

25313- O üç kardeşten biri, kadıya dedi ki: "Ben bir insanı konuşmaya başlar başlamaz, konuşma tarzından ne adam olduğunu anlarım. Eğer ağzını açmaz da, konuşmazsa, ancak üç gün içinde anlayabilirim."

ور نگوید در سخن پیچانمش - و آن دگر گفت ار بگوید دانمش

25314- Öbürü, "Ben" dedi, "Söz söylerse, o adamın ne biçim bir adam olduğunu anlarım. Söylemezse, onu söz söylemeye zorlar, ona söz söyletirim."

لب ببندد در خموشی در رود - گفت اگر این مکر بشنیده بود

25315- Kadı, "Senin bu hileni, kurnazlığını duymuşsa, ağzını kapar, susar da hiçbir şey söylemezse ne yaparsın?" dedi.

ÖRNEK

Verilen bu örnekte, mürşidinden ruhani bir yakınlık, bir feyiz bekleyen müridin, kendi hatası yüzünden düştüğü anlaşmazlıklar belirtilmektedir.

Fih-i Ma Fih'te bulunan ve yukarıdaki beyitleri hatırlatan bir kaç cümleyi almayı faydalı buldum:

Bir insanı tanımak isterseniz, onu konuşmaya teşvik ediniz. Onun konuşması, onun nasıl bir insan olduğunu size haber verecektir. Farzediniz ki o, çok sufi, zahit bir adam olsun… Sessizliği muhafaza ederse, siz onun sırrını nasıl anlayabilirsiniz? Onun karşısında sükutu muhafaza ediniz, sabırla onun konuşmasını bekleyiniz. Dudaklarından bir kelime olsun çıkabilir. Yahut sizin düşüncenize uymayan, bir maksada dayanmayan veya onun, sizin üzerinizde bırakacağı tesir sebebiyle, gönlünüze doğan bazı tasavvufî düşünceler de olabilir. Haberiniz olmadan, bazı kelimeler, duygular, düşünceler, ondan, size, aksetmiş olabilir. Böylece siz, onun iç durumuna, onun gönül sırlarına ait bazı bilgileri elde etmiş olursunuz.

ÖRNEK

گر خیالی آیدت در شب فرا - آن چنان که گفت مادر بچه را

25316- Bu örnek şuna benzer, ananın biri, çocuğuna dedi ki: "Geceleyin sana bir hayal görünürse…"

تو خیالی بینی اسود پر ز کین - یا به گورستان و جای سهمگین

25317- Yahut mezarlıkta, korkulu bir yerde, kinle, hiddetle dolu kapkara bir hayal görürsen…

او بگرداند ز تو در حال رو - دل قوی دار و بکن حمله بر او

25318- Yüreğini sağlam tut, korkmadan üstüne atıl. O hayal, derhal senden yüz çevirir.

(Farsçası yok)

25319- Çünkü kim korkmadan üstüne atılırsa, o dev gibi olan hayal, hemen kaçar, kaybolur.

گر بدو این گفته باشد مادرش - گفت کودك آن خیال دیووش

25320- Çocuk, dedi ki: "O dev gibi olan hayale de annesi böyle söylemiş ise…

ز امر مادر پس من آن گه چون کنم - حمله آرم افتد اندر گردنم

25321- O hayal, annesinin emrine uyarak üstüme atılır, boynuma sarılırsa, o zaman ben ne yaparım?

آن خیال زشت را هم مادری است - تو همی‌آموزی‌ام که چست ایست

25322- Sen, "Korkma, uyanık ol" diyorsun, bana bunları öğretiyorsun ama elbette o çirkin ve korkunç hayalin de bir anası vardır.

غالب از وی گردد ار خصم اندکی است - دیو و مردم را ملقن آن یکی است

25323- Şeytana da, insana da telkinde bulunan, tek olan, eşsiz olan Hakk'tır. Zayıf olan, kuvveti bulunmayan kimse bile, onun lütfu ve yardımı ile hasmına galip gelir.

اللّه اللّه رو تو هم ز آن سوی باش - تا کدامین سوی باشد آن یواش

25324- Yavaş olan, halim olan, ceza vermekte acele etmeyen ne taraftaysa, ne tarafa yardım ediyorsa, Allah için olsun, Allah için sen de o tarafa yürü, o tarafta ol.

Bu beyitlerde, iyilikte bulunan kişinin iyiliği Hakk'ın verdiği güç ve kuvvetle yaptığı; kötülükte bulunan kimsenin kötülüğü Cenab-ı Hakk'ın verdiği kudretle işlediği belirtilmektedir. Allah'ın mutlak bilgisinin, takdirinin ikisini de kavradığı ifade buyrulmaktadır. Cebir inancının batıl olduğu açıklanmaktadır. Çünkü Hakk, telkinde bulunmaktadır.

Bir evvelki beyitte, şu ayet-i kerimeye işaret vardır: ***"Ne az bir topluluk var ki, Allah'ın izniyle çok topluluğa galip gelmiştir. Allah, sabredenlerle beraberdir."*** (Bakara Suresi, ayet 249)

حیله را دانسته باشد آن همام - گفت اگر از مکر ناید در کلام

25325- Kadı, dedi ki: "Kurnazlığını anlar da, söz söylemezse… O akıllı kişi, senin hile yaptığının farkına varırsa…"

گفت من خامش نشینم پیش او - سر او را چون شناسی راست گو

25326- "Onun sırrını nasıl anlarsın? Doğru söyle." Çocuk, "Onun karşısında susar, otururum" dedi.

تا بر آیم صبر مفتاح الفرج - صبر را سلم کنم سوی درج

25327- Çıkacağım yere sabrı merdiven edinir çıkarım da, böylece rahatlığın, sevincin damına ulaşırım.

منطقی بیرون از این شادی و غم - ور بجوشد در حضورش از دلم

25328- Fakat onun huzurunda otururken, bu âlemin neşe ve gamına ait olmayan bir söz gönlümden coşuverirse…

از ضمیر چون سهیل اندر یمن - من بدانم کاو فرستاد آن به من

25329- Bilirim ve anlarım ki, o sözü, Yemen ülkesindeki Süheyl yıldızına

benzeyen parlak ve nurlu gönülden gönderen odur.

Süheyl yıldızı, şimal kutbunda yedi yıldızın ortasında bulunan parlak, fakat pek küçük bir yıldızdır. Bu yıldızı, ancak gözü keskin olan kişiler görür. Bu yıldıza Süha yıldızı da denir. Yemen ülkesinden iyi görüldüğü için, "Süheyl-i Yemanî" adını vermişlerdir. Elma gibi kırmızımsı rengi olan meyvelerin ve akik taşlarının, bu yıldızın tesiri ile renk aldığına inanılırdı.

ز انکه از دل جانب دل روزنه‌ست - در دل من آن سخن ز آن میمنه است

25330- Gönlümden çıkıp gelen o söz, ötelerden, şerefli, uğurlu yönlerden gelmektedir. Çünkü gönülden gönüle pencere vardır.

منتی هم بر دل و بر تن نهم - مر بزرگی و را گردن نهم

25331- Bu beyitlerin şerhi var, var ama o şerh gönülde kapandı kaldı, artık dışarıya çıkmıyor.

ختم شد و الله اعلم بالصواب - چون فتاد از روزن دل آفتاب

25332- Gönül penceresinden güneş içeri düşünce, söz bitti, tamamlandı ve Allah, doğrusunu daha iyi bilir.

18. cildin sonu

6.defterin sonu

پایان دفتر ششم

Burada Mesnevî-i Şerif hitam buldu. Altıncı cildin sonu, Mesnevî'nin sonu demektir. Hz. Mevlâna'ya isnat edilen bir yedinci cilt Mesnevî varsa da, bu Mesnevî uydurma bir Mesnevî'dir. Şöyle ki 6. cilt Mesnevî'den yüzlerce beyit alınmış, 1. ve 3. Mesnevî ciltlerinde bulunan bazı hikâyeler kendi görüşlerine uydurularak değiştirilmiş, bu suretle İslam'a uymayan bazı inançlar Mevlâna'ya isnat edilerek, müminler yanlış görüşlere, yanlış inanışlara sürüklenmek istenmiştir. Birçok Mesnevîlerde olduğu gibi, ben de, Hz. Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled Hazretleri'nin 6. cilt Mesnevî'nin yarıda kalan son bölümünü tamamlayan 53 beytini teberrüken alıyorum:

1- Bir müddet bu Mesnevî, babam gibi sustu. Veled, ona dedi ki: "Ey nefesi diri olan, ey nefesi ile ölüleri dirilten!"

2- Ne yüzden artık söz söylemiyorsun? Neden ledün ilminin kapısını kapattın?

3- Şehzadelerin hikâyesi sona ermedi. Üçüncü şehzadenin macerası tamamlanmadı, anlatılamadı.

4- Babam, buyurdu ki: "Sözüm bundan böyle deve gibi çöktü, yatıp uyudu. Artık mahşere kadar kimseyle konuşmayacağım."

5- Bu sözün şerhi var… Var ama o şerh gönülde kapandı kaldı. Artık dışarı çıkmıyor.

6- Natıka, söz söyleme kabiliyeti, deve gibi çöktü, uyudu. O söyleyebilir ama ben, söz söylemeye ağzımı kapadım.

7- Göçme zamanı, dereden sıçrayıp çıkma çağı geldi. Her şey helak olur gider. Ancak o, onun hakikati kalır.

Bu beyitte, Kasas Suresi'nin şu son ayet-i kerimesinden iktibas vardır: ***"Allah ile***

beraber başka bir ilaha yalvarma. Ondan başka bir ilah yoktur. Onun zatından, hakikatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm onundur ve ona döneceksiniz."

8- Bu sözün geri kalan bölümü, canı diri olan kişinin gönlüne dilsiz dudaksız gelir.

9- Dedikodu da sona erdi, ömür de sona erdi. "Gamdan, dünya gailesinden kurtulma zamanı geldi" diye bana müjde verildi.

10- Can âleminde dolaşacağım. Bu topraktan, bu nemli yerden geçip vahdet denizine dalacağım.

11- Çünkü bu dünya, nemle, ıslaklıkla diridir, hoştur. Bir denizden ıslaklık elde etmiştir de, o yüzden güzeldir, sevimlidir.

12- Can, toprakla, ıslaklıkla, balçıkla diri olursa, deniz âleminde ne hâle gelir, nasıl olur? Sen seyret…

13- Deniz, şehre benzer; ıslaklık ise, o şehrin kapısıdır. Islaklık bir damla gibidir. Denizin ise, ucu bucağı yoktur, sonsuzdur. Bunu böyle bil.

14- Can gibi olan şu ıslaklığı bırak da, sevgilinin denizine dal, ölümsüzlük bul.

15- Bu tarafta can, can denizinden çıkıp gelmiştir. Bu sebeple sen de, şerefi ve büyüklüğü can yolunda ara, can yolunda bul.

16- İstediğini can yolunda iste de, seni alıp canın geldiği yere götürsünler. Toprakta deniz aramak, deniz bulmaya çalışmak, boş yere uğraşmaktır.

17- Toprağın her cüzü, insanı toprak âlemine götürür. Fakat can denizinin dalgası, adamı alır, sevgiliye götürür.

18- Bu sebeple, sevgiliye kavuşmayı can-u gönülden iste. Dudaksız dilsiz, Rabbin adını an, zikret de…

19- Rabbi çok zikret de, şu fâni cihandan, bu hapishaneden kurtul. Can âleminde ebedî olarak kal.

20- Ömür tohumlarını çorak toprağa ekme de! Sonunda helak olup gideceksin.

21- Böyle aziz, böyle paha biçilmez ömrü, her an, hiçbir karşılık elde etmeden niçin harcıyorsun?

22- Ey iş bilen kişi! Gül bahçesini veriyorsun da, dikenlik alıyorsun. Bu sence aldanma değil mi? Ziyan etmiyor musun?

23- Dünya için harcanan ömür biter gider. Hakk'ın kendi tarafına doğru çağırıp götürdüğü kişi, ne mutlu kişidir.

Bu beyitte, Fecr Suresi'nin şu mealdeki 27-29. ayetlerine işaret var: ***"Ey huzuruna eren nefs! Razı edici ve razı edilmiş*** *(Yaptığın işlerle Allah'ı memnun etmiş ve aldığın nimetlerle Allah tarafından memnun edilmiş)* ***olarak Rabbine dön, cennetime gir."***

24- Sayılı nefeslerle verilmiş ömrü Hakk yolunda harcarsan, o ömür sonsuz olur, bitmez, tükenmez.

25- İbadetle, taatla geçen on günlük ömür, sayısız, hadsiz, hesapsız bir hâle gelir.

26- Haydi, bu pazarda alışverişte bulun. Bir dikenden yüz binlerce gül elde et.

27- Ektiğin bir taneden, Cenab-ı Hakk'ın lütfu ve ihsanıyla yüz binlerce tane devşirirsin.

Bu beyitte, Bakara Suresi'nin 261. ayet-i kerimesine işaret edilmektedir: ***"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz tane olmak üzere, yedi başak veren bir tanenin durumu gibidir. Allah, dilediğine kat kat verir, Allah'ın lütfu geniştir. O, bilendir."***

28- Zaten sayı bu âleme mahsustur. Çünkü sayıların sonu vardır. Fakat o âlemde tohumun, meyvenin sayısı yoktur, sonu yoktur.

29- Ey aslından ayrı düşmüş cüz! Benliğinden, varlığından vazgeç de, külle doğru git, Allah'a kavuş.

30- Sen kendin, testiye benzeyen teninde su gibisin. Yaptığın dedikodu, barışın da, savaşın da, sudaki kabarcıklardan ibarettir.

31- Ey akıllı kişi! Bu şekiller, bu suretler, akarsuyun üstündeki kabarcıklara benzer.

32- Yahut içteki sır dışa çıkıncaya kadar, içteki suyun üzerindeki köpükler gibidir.

33- Tandır içinde pişen yemeğin ne çeşit yemek olduğunu, kaynayışı, çıkardığı köpüğü, pis kokusu belli eder.

34- O yemeğin tatlı veya ekşi oluşu, gence de, ihtiyara da öyle görünür. Her nasılsa, kendini öyle belli eder.

35- Tıpkı bunun gibi, insanların canları, iç yüzleri de, yaptıkları işlerden, sözlerden belli olur.

36- İnsanın canı mertebe bakımından nasıldır? Nedir? Mümin midir? Kâfir midir? Veli midir? İşinden, sözünden anlaşılır.

37- Testideki suyu denizden ayırma, denizden uzak tutma ki, içindeki tatlı su kokmasın, içilmez bir hâle gelmesin.

"Testideki suyu denizden ayırma" diye buyurulmaktadır. Yukarıdaki beyitlerde, tenimiz testiye benzetilmişti. Canımız da, testide bulunan su gibi gösterilmişti. Deniz, vahdet ve hakikat denizidir. Ruhlarımız hakikat denizinden uzak düşerse, perişan oluruz. Hz. Mevlâna, bir Mesnevî beytinde de "Denize gizli bir yol bularak onunla birleşen, onun suyu ile dolan küpün önünde ırmaklar dize gelir" buyurmaktadır.

38- Çünkü büyük sulardan yardım görmeyen, kendisine su katılmayan durgun su, hoş olmaz, güzel rengi de gider, güzel kokusu da, güzel tadı da gider, bozulur.

39- Hz. Peygamber, "İki günü aynı olan kişi, aldanmıştır, şüpheye düşmüştür" buyurdu.

Bu beyitte, şu hadis-i şerife işaret edilmektedir: ***"Kimin iki günü aynı olursa, yani bulunduğu gün bir evvelki güne nazaran feyizli, faydalı, güzel geçmemişse, o kişi aldanmıştır."***

40- Yakınlık elde edemeyen, tam imanı bulamayan kişi aptalca yaşar. Böyle bir

insan, rüzgârla dolu içi boş tuluma benzer.

41- O, her an ön saftan geride kalır. Onun safiyeti, temizliği, nesi varsa bulanır. Köpük gibi tortulanır, bozulur.

42- Onun sıkıntısı, ızdırabı her an artar, daha beter bir hâle gelir. Her an biraz daha çirkinleşir, biraz daha kötüleşir.

43- O, Hakk'ın kapısından kovulan kişi, cehenneme doğru gider, Hakikat denizinden uzak düşmenin azabını çekemez de, ızdırapların, kederlerin, ateşinde yanar.

44- İşin oraya varmadan, hâlin perişan olmadan, her an gaflet seni biraz daha geriye atmadan…

45- Yürü! Halil gibi aslına dön. yıldızdan ve gök kubbeden vazgeç.
Hz. İbrahim a.s. Halilullah, ***"Ben batan şeyleri sevmem"*** diyerek, yıldıza, aya, güneşe tapmadan vazgeçmiş, Hakk'ı bulmuş, Hakk'a dönmüştür.

46- Himmet ayağını, güneşin ve ayın üstüne koy. Başını da, o eyvana, o dergâha, o kapının eşiğine koy.

47- Bu benliği, bu varlığı Allah yolunda harca da, İblis gibi Hakk'tan ayrı düşme.

48- Can suyunu can denizine dök de, haddi hududu olmayan, uçsuz bucaksız bir deniz kesil.

49- Hikâyeyi kısa kes! Ben, perde arkasına girdim, söz bitti, tamamlandı. Allah, her şeyin doğrusunu daha iyi bilir.

50- Şükürler olsun ki, kitap tamamlandı, kaybolmadı. Peşin akçe oldu, kardeşlere ulaştı.

51- Bu söz, gökyüzünün merdivenidir. Kim bu merdivenle çıkarsa, gökyüzünün damına yükselir.

52- Fakat şu bildiğimiz gök kubbenin damına değil, göklerden daha yüksek olan mana göğünün damına çıkar.

53- Bu bizim gök kubbemize, o gök kubbeden lütuflar, ihsanlar gelir. Bu gök kubbenin dönüşü de, daima o göğün havasıyla, o göğün sevdasıyladır.

Cenab-ı Hakk'ın inayeti, Peygamber Efendimizin lütuf ve ihsanı ve Hz. Mevlâna'nın himmetiyle bu cildi de tamamlamak nasip oldu. Allah'ımıza hamd-ü senalar, âlemlere rahmet olarak gönderilen aziz Peygamberimize salat-ü selamlar…
Bu altıncı cilt Mesnevî-i Şerif şerhi, 18 Rebiülevvel 1406 - 1 Aralık 1985 Pazar günü Şaşkınbakkal'da tamamlandı.

Ahkar-ül İbad Şefik Can